YOL
MÜLÂHAZALARI

PRIZMA

M. Fethullah Gülen

6

YOL MÜLÂHAZALARI (PRİZMA - 6)

M. Fethullah Gülen

NİL YAYINLARI

Yol Mülâhazaları
(Prizma - 6)

ISBN
978-975-315-212-9

Yayın Numarası
249

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

TAKDİM

İnsan ebediyete yürüyen bir yolcu. Bu yolculuğun kısa duraklarından birisidir yalnızca dünyadaki yaşamı. Fakat insan ebediyete ait atkıları burada dokur. Fahr-i Kâinat o enfes ifadeleriyle dünyayı bir tarlaya benzetir. Ebediyetin tarlası... İnsan ötelere ait her şeyini buraya eker, buraya diker. İlk gözyaşlarını buraya akıtır. Alın terini, yaşama cehd ve gayretini, hayalinin ve tasavvurunun bütün uzantılarını buraya döker. Maddî ve mânevî şahsiyetini burada oluşturur. Bir bakıma insan, duygu, düşünce, inanç ve tasavvurlarıyla içinde tıkır tıkır işleyen bir saat gibidir. Her şeyiyle yolcudur âdeta. Yürüyen bir merdiven gibi, söz ve eylemlerini ektiği tarlası da hareket halindedir. Böylesine hareketli bir düzenek içinde olan insanın en fazla ihtiyaç duyduğu şey de *yol azığı* ve *yol haritası* olsa gerektir.

İslâm irfanında nefis daima bir ata benzetilir. İnsanı ebediyete taşıyacak olan odur çünkü. Pek çok insan nefsinden emin olmak için onu öldüresiye tahrip etmek ve yormak ister. Oysa *"nefsi öldürmek"* tabiri İslâm irfanına yabancı bir şeydir. İslâm'da esas olan onu öldürmek ve tahrip etmek değil, *terbiye ve tezkiye* etmektir. Azgınlık tıpkı serkeş atta olduğu gibi insan nefsinin temel vasıflarından birisidir. İyi bir jokey olamazsanız atınızla her zaman başınız belâda demektir. Öyleyse insanın ebediyete yürüyüşünü bir atın ritmik koşusuna benzetebiliriz. Bu uzun maratonun sırrı, nefes düzeni ile ayak hareketi arasındaki ritimde gizlidir. Bu ritmi kaybettiğiniz ya da bozduğunuz an, sizin yolunuz ve maratonunuz da yarım kalmış demektir. İslâm irfanında nefsin aşırı yorulması ve tahrip edilmesi, tıpkı acemi jokeyin atın karın boşluğuna düzensiz ayak vuruşuyla, onun nefes ve koşu ritmini altüst etmesine teşbih edilmiştir. İyi bir at, üzerine binen insanın huyunu daha ilk hareketinden tanıyabilir. İlk hareket atınız ile aranızdaki ilişkinin niteliğini belirler. Bunu iyi bilen usta bir jokey ata biner binmez, gemlere hafif bir dokunuşla ata mesaj gönderir âdeta. Bu hareket aslında bundan sonra birbirinin hukukuna ve yol ilkelerine hassasiyetle riayet edileceğini de ima ve ifade eder. Bu yüzden eskiler *"At sahibine göre kişner."* demişlerdir. Enfes bir benzetme!.. İnsan huysuz bir atla nasıl bir ömür düzenli yol alabilir ki!.

Demek ki yalnızca iyi bir seyis olmak yetmiyor, iyi bir jokey de olmalı insan. Huysuz at, azdırılmış bir nefistir. Pimi çekilmiş bomba gibi bir şey… Patlamış bir yanardağ ya da taşmış bir okyanusa da benzetebiliriz. Nefis okyanusunuz bir kez taştıysa, artık tüm hâsseleriniz, akıl, kalb, ruh ve vicdan mekanizmalarınız

su altındadır demektir. Tarlanız sular altında kaldıysa onda ahirete ait bir şeyler bitiremez ve üretemezsiniz.

Bu yolculuğu daha pek çok şeye benzetebiliriz. Neye teşbih edersek edelim, sonuç değişmeyecektir. Çünkü her yolculuk için gerekli olan şeyler aynıdır: Yol mülâhazaları... İnsan hayatı âdeta mülâhazalar üzerine kuruludur. Onları doğru kurgulamadığı zaman, enerjisini boşa harcamış gibi her seferinde başa döner. İç mülâhazaları insanın nefsiyle ve Rabbiyle olan ilişkisini de tezahür ettiren temel insanî hâsiyetlerdendir. Bu yüzden insan bazen yalnızca mülâhazalarıyla tartılır Allah'ın indinde. Söz ve eyleminin niteliğini onlar belirler. Bazen ince mülâhazalar nefsin minderleri gibidir ve onun minderinde onunla güreşebilecek pek az pehlivan çıkmıştır. Pek çok insan güreşi bu *"mülâhazalar zemininde"* kaybeder. Çünkü burası temkin ve teyakkuz zeminidir. İnsan pek çok kez günah işler. Bazen gafletinin, bazen de cehaletinin kurbanı olur. Bütün bu aldanmışlıkların arkasında, temkin ve teyakkuz eksikliği vardır.

Hâsılı insan hangi açıdan bakarsak bakalım, yeryüzündeki var oluş amacına yönelen bir yolcudur. Bu yüzden de daima bir yol ve yön pusulasına ihtiyaç duyar. İnsan hayatı dehşet verici iniş ve yokuşlarla doludur. Ve insan aklen, ruhen ve kalben herhangi bir kırılmaya ve dökülmeye maruz kalmadan bu yokuşları aşmak zorundadır.

İşte "Yol Mülâhazaları" insanın ebedî yolculuğunda bu yolun açmazlarına, kritik yönlerine, güven verici ya da yolculuk emniyetini tehdit eden unsurlarına yönelik enfes tespitleri ve tahlilleri içermektedir. İnsan denen meçhul varlığın ruhî, psikolojik ve iç dokusuna derinlemesine nüfuz eden gözlem, müşahede ve keşifleri içermektedir. Haddizatında her yolculuk, öncesinde az-çok bir keşif gerektirir. İslâm irfan tarihi, insanın derûnuna seyahat yapmış tecrübeli dimağlardan oluşan altın bir silsileye sahiptir. Öyle ki hangisini okursak, insan denen meçhul ve muhteşem varlığın bir yönünü keşfederiz. Bu eşsiz irfanî kavramlar ve şahsiyetler bize, insanın derûnuna ait zengin mânevî ve psikolojik enstrümanlar sunar.

"Yol Mülâhazaları", M. F. Gülen Hocaefendi'nin o zengin ve derin insan ve nefis tahlillerinden derlenmiş bir demetten ibarettir. Allah'a yürekten inanmış ve İslâm'a gönül vermiş samimî bir davetçi olarak o, ebedî yolculuğa ait his, duyuş ve tefekkür tecrübelerini okurla paylaşmaktadır burada. Okuyucu her bahsi kendi ruh ve vicdan aynasına tutarak, yani bir anlamda kendine yönelik okursa, inşâallah bu zengin irfan tecrübesinden azami derecede istifade

edeceğine cân-ı gönülden inanıyoruz. Sanıyoruz ki, inanmış her ebediyet yolcusunun bu fikrî ve mânevî tecrübeye ihtiyacı vardır. Buradaki mülâhazalar eskilerin deyimiyle hem bir *"akl-ı meâş"* hem de bir *"akl-ı meâd"* defteridir bir anlamda. Yani okur, insanın dünyasına ait aklânî tavrı ile ahiret ve ebediyetine ait irfanî tavrını birleştiren bir tefekkür zemininde bulacaktır kendisini.

Nil Yayınları

Birinci Bölüm
PERSPEKTİF

DÜNYEVÎLEŞME GİRDABI

Soru: Milletimiz, cahiliye devrinde olduğu gibi canicesine boğuşmalara girmemesine rağmen maddiyat ve refah açısından oldukça çok imkânlara sahip oldu/oluyor ve olacak. Bu his ile Asr-ı Saadet sonrası hâdiselerin meydana gelmesi söz konusu mudur? İnsanlar elde ettiklerini kaybetmeme uğruna birbirlerine girerler mi?

Evvelâ, bu türlü meseleler hakkında bir şey söylemek, keramet, sezme ve keşfe vâbestedir. Bu hususlar ise, Cenâb-ı Hakk'ın hususî lütuflarına mazhar kimselere mahsustur ve bizim boyumuzu aşan meselelerdendir. Dolayısıyla da o vadide söz söylemeyi hem Hakk'a, hem de size karşı saygısızlık sayarım.

İkinci mesele, dünyada en sevmediğim insanlar; kâhinler, cinden-periden bahsedenler ve "Cinlerim haber verdi…" diyen medyumlardır. Nasıl severim ki onları! İnsanlığın İftihar Tablosu, *"İsabetli bile olsa birisi gaybten haber verse –hafizanallah– küfre girer. Bir diğeri de onu tasdik etse o da küfre girer."* buyurmaktadır. Bu sebeple böyle bir meseleye karşı onlara ne alâka duymamız, ne tasdik etmemiz, ne taraftar olmamız, ne de o işin yanında bulunmamız söz konusudur. Biz, Kur'ân'ın ve Hz. Muhammed Mustafa'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanındayız. Rabbimiz, bir kısım yanlış tavır ve hareketlerimizden ötürü O'nu bize kaybettirmesin.

Bu açıdan söylenecek şeyleri kâhinler gibi söylemem de mümkün değildir. Zira ben, yukarıda da ifade ettiğim gibi kehanetten, cinlerden haber vermekten, medyumluktan fersah fersah uzağım. Her ne kadar onlar, başımı aşan mevzular olsa da ben Hz. Muhammed Mustafa'ya (sallallâhu aleyhi ve sellem) intisabım itibarıyla onlara asla tenezzül etmem. Farzımuhal bana ekstradan perde-i gayb açılsa ve oradan bazı hakikatlere muttali olsam, yine de oradan gelen bilgiler için, Efendimiz'in ortaya koyduğu kriterlere saygımın gereği rahatlıkla "Yerin dibine batsın." diyebilirim.

Bir diğer mesele de, içtimaînin (sosyolojinin) kendisine göre bir kısım

prensiplerinin bulunduğu ve tarihî tekerrürler devr-i daimisinin varlığıdır. Siz bugün bazı hâdiselerin çehresine bakarak onların çehresinde gelecek adına da tahminler yürütebilirsiniz. Efendimiz'in bazen tarihî tekerrürler devr-i daimi çizgisinde, bazen de mucizevî olarak verdiği haberler vardır. Şüphesiz ki, O'nun verdiği haberler kehanetten münezzeh ve müberradır. Ama bahsettiğim şu iki şey sadece O'nun için söz konusudur. Aynı zamanda önemli bir sosyolog diyebileceğimiz Hz. Bediüzzaman'ın da, Allah'ın ikramı olarak söylediği bazı hakikatler vardır. Ayrıca bazı içtimaî prensipler tıpkı fiziğin kanunları gibidir; bunlarla da bir kısım sonuçlara gidilebilir. Yani "Şartlar şöyle olursa, şu şartlar içinde, tahminî, istatistikî şöyle netice elde edilebilir." denebilir. Marks'ın mutlak cebrî determinizması çerçevesinde bazı yaklaşımlar doğru kabul edilmese de, o çizgide dar çerçeveli bir kısım neticeler elde etmek mümkündür...

Günümüzdeki genel temayüller de bu istikamettedir. Yani şimdilerde Karl Marks'tan ziyade bir İbn Halduncu tarih felsefesi daha çok hüsnü kabul görmekte ve daha fazla alâka uyarmaktadır. Bu açıdan bu türlü içtimaî prensiplere ve özellikle geçmişte yaşanan hâdiselerin mantığına dayanarak bazı şeyler söylenebilir. Şahsen ben de bu türlü hususlarda fikir beyan ederken, sesim, soluğum pürüzsüz çıkar ve tereddüt etmeden konuşurum. Çünkü Allah Resûlü'nün sözlerine dayanıyorum. O'nun terbiye ettiği cemaat, dünya kendilerine güldüğünde, makam ve mansıptan ötürü birbirlerine düşmüşlerse; korku onların bir kesiminde tesirini icra etmiş, şöhret duygusu, içtihat mülâhazası ve "Ben daha iyi idare ederim." düşüncesi, onların bazılarının gönlünde yer bulmuşsa –bütün bu saydıklarım eğer birer günahsa, elbette ki bizim günahlarımız gibi değildir– öyle olmayan ve hiçbir zaman öyle olacak insanın bulunmayacağı dönemlerde evleviyetle o türlü hususların yaşanacağına her zaman ihtimal verilebilir.

Allah Resûlü bir hadislerinde, *"Evlerinizin arasına fitnelerin yağdığını görüyorum."* buyururlar; bence bu, şu demektir: "Şunu katledecek, bunu öldüreceksiniz. Her iki cephenin de davası hak olduğu hâlde birbirinize gireceksiniz. Kan gövdeyi götürecek ve birbirinize düşeceksiniz." Sosyoloji ilminin kurallarına göre; menfaat, makam-mansıp hissi insanları birbirine düşüren marazlardır. İslâm ümmeti arasında tâbiîn dönemine girilirken işte böyle bir fasıl yaşanmıştır. Hatta sahabenin çile çekmemiş olanları da bu kabîl hâdiselere belli ölçüde katılmışlardır.

Onlar, Allah'ın özel teveccühüne mazhar olduklarından, doğrunun

peşindedirler ve içtihatlarına göre davranmışlardır. İçtihat hatasında sevap da olduğundan onlar aynı zamanda sevap işlemiş sayılırlar. Bundan dolayı da onlar muaheze edilmemeli; zira hepsi Cennetliktir. Bu itibarla da biz buna ne karışabilir, ne de onları kritiğe tâbi tutabiliriz. Ancak şöyle düşünmek mahzursuz olsa gerek: Onların bu davranışları kendilerine göre ve kendilerince değildi. Çünkü onlar mukarrabîndi. Sahabenin kendine göre hatası vardı, ama bu hatalar bizim sevaplarımız türündendi. Bu iki şeyi birbirine karıştırmamak lâzım ve konuya حَسَنَاتُ الْاَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ fehvâsınca yaklaşmak gerekir.

Asıl konuya dönelim: O zaman bazı olumsuz şeyler olduysa, bundan sonra da aynı şartlar söz konusu olduğunda –hafizanallah– yine aynı neticeler doğabilir. İşte biz de meseleye bu açıdan bakıyoruz.

Bir başka açıdan, Allah Resûlü'nün sözlerine binaen, bir şey daha eklemek istiyorum: Sahabe, dünya zimamını ele geçirmiş ve bütün dünyaya hükmediyordu. O günün dünyasındaki Bizans ve Sasaniler gibi iki büyük süper gücü dize getirmiş, yeryüzünün üç büyük kıtasında at oynatıyorlardı. O dönemde değişik devletler kurulmaya başlanmış, Afrika fethedilmiş, Anadolu içlerine kadar girilmiş, Amuderya'ya ulaşılmış, Çin Seddi'ne gidilmiş.. hâsılı çok şey elde edilmiş, ancak bunların yanında önemli bir şey de kaybedilmişti; o da vahdet-i ruhiye idi. İşte bunu düşündükçe onlar geçmişi hatırlayıp kendi kendilerine, "Hey gidi günler!" diyorlardı. Ne günlerdi, keşke o günler bir daha olsa!.. Yani Mekke günleri; o günler giyecek elbise, yiyecek bir şey bulamadığımız, çarmıha gerilip aç-susuz bırakıldığımız günlerdi.. o günlerde duygular ne saf, düşünceler ne duru, büyüme, çoğalma ve hep yükselme şeridinde daima Hakk'ın rızasını araştırarak hayrı takip etme mülâhazası ne güzeldi!. Hey gidi günler!..

İşte o günler, onlara göre daha hayırlıydı. Vâkıa, yukarıda da ifade edildiği gibi bir dönemde dünya fethedilmişti, İslâm artık hâkim bir güçtü ve devletler muvazenesi adına yerini almıştı ama Allah indinde hora geçen önemli bir husus vardı ki, o hususta belli ölçüde, sahabe-i kirama göre bir kayıp yaşandığı söylenebilirdi. Tekrar ediyorum; çünkü onlar mukarrabîndi.

İşte bu mülâhazadan hareketle günümüze gelerek, burada kıtmirane mülâhazalarımı arz etmek istiyorum: Bir gün gelecek biz de "Hey gidi günler!" diyeceğiz. Ne günlerdi o dupduru günler!. Herkeste sadece hizmet duygu ve düşüncesi vardı.. kimsede şöhret hissi, makam arzusu yoktu.. korkunun sözü edilmez.. câh sevdası akla gelmez.. menfaat ve çıkar mülâhazası da asla

düşünülmezdi.. sadece milleti i'lâ mülâhazası vardı.. hedefte insanımıza insanlık adına âdâb u erkân öğretme düşüncesi vardı...

Evet, biz de bir gün işte bunları düşünerek ellerimizi dizlerimize vuracak, tıpkı Sıffin, Cemel, Nehrevan, Kerbela ve daha sonra aynı durumda olan insanlar gibi "Hey gidi günler!" diyeceğiz. Ben şimdilerde bir yandan, "Allah o günleri bana göstermesin." diyor, diğer yandan da Allah Resûlü gibi tenbihte bulunuyor ve "Aman hazırlıklı olun, dünyaya meyl ü muhabbette bulunmayın!" deyip inliyorum.

İki Cihan Güneşi, bir gün Hz. Hasan Efendimiz'i kucağına alarak minbere çıkarıp halka işaret eder ve: *"Benim şu yavrum, efendiler efendisidir. Allah bununla birbirine düşmüş iki İslâm cemaatinin arasını bulacak ve önemli bir sulh gerçekleştirecektir."* demek suretiyle belli bir dönemde sulhün ne kadar önem arz ettiğini gösterir. Ve o zat –elhak– "Hz. Muaviye ile savaşa gir!" denilince, Müslüman kanı dökülmesin diye hilâfetten feragat edip "Varsın o olsun." diyerek Müslüman kanının dökülmesine meydan vermez. Evet, günü gelince Hz. Hasan, elinin tersiyle makamı, mansıbı, pâyeyi itmiş ve pek çok mü'min kanının dökülmesine meydan vermemiştir. Allah Resûlü daha o günlerde gelecek bu tehlikeli günler adına, *"Aman birbirinize düşmeyin, birbirinize girmeyin, kılıcınızı kırın, sadece dine sahip çıkın, hakkın yanında olun ve hakkın hatırını âli tutun."* diyerek hep tahşidat yapmıştır.

Bize düşen şey de, insanları bu istikamette hazırlamaktır. Ben hâlihazırda Türkiye'de ve dünyanın değişik yerlerinde hizmet eden kimselerin en büyük avantajı olarak milletimize olan güveni görüyorum. Asırlar boyu geçmişinde de hep böyle olmuştur ve böyle kalacağını ümit ediyorum. Dünyanın muhtelif yerlerinde makama, mansıba, menfaate bağlı hareketlerin sürdürüldüğü bir dönemde, mü'min kardeşlerine karşı, tâbiiyyeti metbûiyyete tercih ederek onlara: "Mademki ehl-i haksınız, varın siz yürüyün!" diyecek ve kat'iyen rekabete, sürtüşmeye girmeyeceklerdir. Bu durum bütün Müslümanlar adına bana çok önemli geliyor ve önemsenmelidir de. Bunlar benim genel mülâhazalarım. Bu mülâhazalar mutlaka korunmalıdır. Bu mülâhazaları değiştirmek bana göre orucu bozmak kadar büyük bir cinayettir. Vefatımız bizim iftar zamanımızdır. İftar zamanımızı idrak edeceğimiz âna kadar Allah, kulluğumuz adına bize bu mülâhazaları bozdurmasın!

Arkadan gelenler va'de vefada o kadar sadık olabilirler mi? Ahd ü peymâna bu denli sadık kalabilirler mi? Onu da bilemeyeceğim. Allah Resûlü bir yerde "Hz. Mesih gibi derim." dediği gibi ben de öyle diyeyim: "Hep söylemeye

çalıştım. Aman dünyaya meyletmeyin.. bu türlü şeylerden dolayı birbirinize düşmeyin.. mü'minlerin aleyhinde olmayın.. onları karalamaya kalkmayın... Ne bileyim Allah'ım! O günleri bize gösterme ve o günlere kadar bizi yaşatma.. ama biz çekip gittikten sonra, çıkarlar, menfaatler Müslümanların safvetini bozacak, makam sevdası, mansıp düşüncesi Kur'ân hadimlerinin duruluğunu, sadeliğini bulandıracak ise, Sen onların da Rabbisin, onlar da Senin kulların. İster affeder, istersen azap edersin..." Gerçi haddimi aşarak bir mülâhazaya temasta bulundum ama, her zaman gelecek adına aşamayıp takıldığım oldukça ciddî endişelerim var.

Demokrasi günümüzde gerçek mânâsıyla yumuşak bir hava oluşturacak, tansiyonları aşağıya çekecek bir sistemdir. Keşke iman, İslâm ve Kur'ân düşmanları da ona sadık olsa, onu yaşasalardı. Bence insanlar, demokrasilerden öte demokrat davranarak gelecekte mukadder bir kısım gaileleri aşabilirler. Herkesi kabul ederek, her kabiliyet ve istidada saygılı olarak, her hizmeti alkışlayarak, faydalı herkese destek vererek, bu ülke ve bu millet yararına olduktan sonra, herkesle iyi geçinmeye kararlı olarak, herkese sinesini açarak bu işten yararlanabilir ve kavgaya giden yolları kapayıp huzura giden yollar açabilirler. Fakat bunun yolu da yine insan olmaktan, kendini aşmaktan, kâmil insan olmaya kilitlenmekten, dövene elsiz, sövene dilsiz ve küfredenlere bile kırılmadan, gönül koymadan yaşamaktan geçer. Bu bizim genel mülâhazamızdır. Allah inayet edince niye olmasın ki!

"Hak tecellî eyleyince her işi âsân eder.
Halk eder esbabını bir lahzada ihsan eder."

Bugün bunun emareleri var, Allah'ın inayeti de var, temsil eden bazı insanlar da var, katedilen mesafeler de var; ancak hâlâ yürünecek o kadar çok yol var ki... Bu yollardan herhangi birinin durağı, konağı veya menzilinde dünya kadar şeytanlar, onların insanları idlal etmesi, baştan çıkarması da var. Yiğit olmak gerekiyor ki, bu handikaplar ve terslikler aşılabilsin. Ben şahsen endişelerimin vârid olmamasını dilerim.

HALK İÇİNDE HAK'LA BERABER

Soru: Müslümanın kendisini toplumdan tecrit etmesi doğru mudur?

Sosyal bir varlık olan insanın kendini içinde bulunduğu toplumdan tecrit ederek yaşaması mümkün değildir. Aslında Kur'ân-ı Kerim'e dikkatlice bakıldığında, Cenâb-ı Hakk'ın, insanlarla beraber bulunma ve onlarla birlikte yaşamanın dini yaşamaya engel olmadığını bildirdiği görülecektir. Dünyalık işlerin insanı dinden uzaklaştırmadığını Allah Teâlâ; *"O yiğitler ki ne ticaretleri, ne alım ve satımları, onları Allah'ı zikirden, namazı hakkıyla ifa etmekten, zekâtı vermekten alıkoymaz."*[1] buyurarak gayet net ve açık olarak ortaya koyar. Bu itibarla toplum içinde yaşamak, kalben Hak ile birlikte olmaya kat'iyen engel değildir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu ifade eden sahih bir hadislerinde, *"Toplumun içinde yaşayan ve insanlardan gördüğü ezalara sabreden mü'min, toplumdan ayrılarak uzlette yaşayan mü'minden daha hayırlıdır."* buyurmaktadır.

Başka bir hadislerinde de Allah Resûlü şöyle buyururlar: *"İnsanların en hayırlısı insanlara en çok faydalı olandır."* Şüphesiz insanlara faydalı olmak, ancak onların içinde yaşamakla mümkündür.

Efendimiz'i, her konuda olduğu gibi, insanlarla beraber bulunma mevzuunda da örnek almak bizim için çok önemlidir. Nebiler Serveri, çocukluğundan itibaren hep insanların içinde olmuş ve ahiret yurduna göçeceği âna kadar da hayatını bu ahlâk üzere devam ettirmiştir. O (aleyhi salavâtullah) amcalarına ok, yay, kılıç gibi silahlar taşıyarak son Ficâr harplerine iştirak etmiş. Yine faziletlilerin anlaşması (yemini) mânâsına gelen "Hilfu'l-Fudûl" toplantılarına, anlaşmalarına bizzat katılmış, hatta *"Bugün bir kere daha olsa ben yine aynı vazifeyi seve seve yaparım."* buyurmuştur. Evet, Nebiler Serveri o dönemlerde, henüz yaşları itibarıyla çocukluk ve gençliğini yaşıyor olmasına rağmen bu derece sosyal hayatın içindeydi. İşte bütün bunlar Peygamberimiz'in çocukluğundan beri insanlarla içli dışlı yaşadığının birer göstergesidir.

İnsanlarla birlik olup onlarla beraber yaşama adına verilebilecek bir diğer örnek ise Hudeybiye sulhüdür. Hudeybiye, öyle bir sulh ve paylaşma örneğidir ki, Allah bu musalahayı Kur'ân'da: إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا *"Sana apaçık bir fetih ihsan ettik."*[2] diyerek tebcil ve tebşir etmiştir. Sahabe efendilerimiz de, bu sûrede geçen "feth" kelimesinin Mekke fethi değil, Hudeybiye sulhü olduğunu ifade ederler. Çünkü Hudeybiye sulhü ile her kesimden insan, bir araya gelmiş, bir arada bulunmuş; müşrik, Hıristiyan, Yahudi ve münafık iç içe

yaşama imkânına kavuşmuşlardır.

Burada istidradî olarak şu hususu anlatmanın da faydalı olacağını düşünüyorum. İnsanlarla beraber ve onlarla içli-dışlı yaşamanın, mü'min açısından birtakım olumsuz sonuçlar doğuracağı düşünülebilir. Oysa mü'minin böylesi insanlarla iç içe olma mevzuunda, kendi dinî değerlerinden taviz verme adına bir endişesi olmamalıdır. Çünkü, hiç kimse, Allah ile irtibatı olan insana, olumsuz bir şey bulaştıramaz ve bulaştıramamalıdır da. Bence herkes kendini tam bir murâkabe altında bulundurmalı, nefsinden çok korkmalı ve kendi dininin yenilmez, sarsılmaz gücüne de inanmalıdır. Hiçbir mü'minin, İslâm'ın, Efendimiz'in ve Kur'ân'ın yeterliliğinden bir şüphesi yoktur ve olmamalıdır da. "Acaba bize bir şey bulaştırırlar mı?" diye korkanlar, ancak kendi dinamiklerinden şüphesi olanlardır.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, genel ahlâkı ve misyonu icabı, böyle bir endişeden hâlî olarak herkesin içine giriyor, her sokakta dolaşıyor, herkesle beraber oturup kalkıyor ve her fırsatta temsil ettiği güzellikleri sergiliyordu. Zaten Allah Resûlü'nün vazifesi de, ister istemez O'nu başkaları ile münasebete itiyordu. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), tebliğ vazifesi gereği en geniş mânâsıyla cihadı –ki cihad, Allah'la insanlar arasındaki engellerin bertaraf edilerek temiz vicdanların Allah ile buluşturulmasıdır– hayatının gayesi hâline getirmişti. Şayet cihad, o engelleri bertaraf etmekse, Allah Resûlü insanlarla Allah arasındaki engelleri kaldırma adına, devamlı insanlarla beraber oluyor ve her fırsatta onlara hak ve hakikati anlatıyordu.

Aslında insanlarla beraber yaşamak aynı zamanda ilâhî ahlâkın da gerektirdiği bir husustur. İnsanlara dinî hakikatleri anlatmak, onlarla iç içe yaşama ve onlara yanaşma ile mümkün olabilecektir. Kudsî bir hadiste, *"Kulum Bana bir adım gelirse Ben de ona yürüyerek gelirim; o yürüyerek gelirse Ben koşarak gelirim..."* buyrulmuştur. Bu hadisten anlaşıldığı üzere, insanların Allah'a karşı küçük bir teveccühü, Allah'ta büyük bir teveccühe vesile olmaktadır ki, Efendimiz de hep bu ahlâkla hareket etmiştir.

Bu meseleye bir de şu hadisin tedaî ettirdiği mânâ ile bakmanın faydalı olacağını düşünüyorum. Efendimiz'e nisbet edilen, isnadı açısından hayli zayıf bir sözde: تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللّٰهِ *"Allah ahlâkıyla ahlâklanın."* buyrulmaktadır. Bu söz; "Allah size nasıl davranıyorsa, siz de çevrenize öyle davranın." demektir. Eğer Allah (celle celâluhu) yarım adım atanlara bir adım yaklaşıyorsa, bir adım atanlara yürüyerek geliyorsa, bize düşen şey de, karşımızdaki insan ile anlaşma adına ilk adımı atmamız olmalıdır. Efendimiz'in

hayatında bunun birçok misalini görmek, göstermek mümkündür. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), elden geldiğince etrafındaki insanlarla anlaşmaya çalışır, uzlaşıp-anlaşmayı her zaman etrafındaki insanlara hakikatleri anlatmada önemli bir vesile sayardı.

Evet, Efendiler Efendisi hemen her şeyi, Allah'ı anlatma yolunda bir vesile olarak değerlendiriyordu. Allah Resûlü, maddî olarak zengin değildi. Zaten hayata gözlerini fakir olarak açmıştı. Hatta bazı siyer yazarlarının dediğine göre O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) babasından ve dedesinden kalan bir şey de yoktu. Nitekim O, cömertliği dillere destan olan Abdulmuttalib'in ve geniş bir nüfuza sahip bulunan amcası Ebû Talib'in himayesi altında kaldıktan sonra Hz. Hatice ile evlenmiş ve birden Mekke'nin sayılı servetlilerinden biri oluvermişti. Ama ne gariptir ki, yine kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla, peygamberliğin 5. veya 6. senesinde, Efendimiz'in elinde avucunda hiçbir şey kalmamıştı. Birçok hadiste ifade edildiği gibi O, çoğu zaman aç yatar, aç kalkardı. Elindeki bu serveti ne yaptığı ile alâkalı çok geniş bilgilere sahip değiliz. İhtimal ki insanları çağırarak, onlara yedirip içirdi ve sonra da dinini anlattı. Zaten bir şey vermeden bir şey almak da mümkün değildir. Nitekim "İnsan ihsanın kölesidir." demişler.

1 Nûr sûresi, 24/37.

2 Fetih sûresi, 48/1.

GECE İBADETİ VE TEBLİĞ MÜNASEBETİ

Soru: Müzzemmil sûresinde Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanlara Kur'ân mesajını sunarken, önce mutlaka ve mutlaka gece ibadet yapması ve Kur'ân-ı Kerim tilavet etmesi emrediliyor. Buna göre tebliğ ve gece ibadetinin birbiriyle irtibat ve münasebetinin bir tahlilini lütfeder misiniz? Günümüzde tebliği iş edinenlerin bundan alması gereken dersler nelerdir?

İlk nazil olan sûreler arasında yer alan Müzzemmil ve Müddessir sûrelerine, tebliğ ve irşad erlerinin geceleri kalkıp Rabbileri karşısında kemerbeste-i ubûdiyet içinde olmaları gerektiği gerçeği etrafında örgülenmiş vahiy nakışları da denebilir.

Gece ibadeti bir ölçüde, inziva, halvet, teveccüh ve tebettül mânâlarını da ihtiva eder. Aslında, bu tabirlerin bazıları Kur'ân'a aittir. Nitekim Kur'ân وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا[1] yani *"Allah'tan başka her şeyle bir mânâda alâkanı keserek kendini tamamen O'na ver! Ve sadece O'nun mârifeti, O'nun muhabbeti, O'nunla alâkalı zevk-i ruhanîler ve O'nun tecellîleri ile otur-kalk."* tarzındaki bir üslûpla bu önemli hususa işaret etmektedir. Bu ise, ancak, insanın kendini o işe hazırlaması, iradî olarak uykusunu, sıcak döşeğini terk etmesi ile gerçekleşebilir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), zaten peygamberlik öncesi belli ölçüler içinde inzivada bulunarak, her zaman Rabbisine yakınlaşma yollarını araştırıyor.. iç âlemini, zaten temiz olan duygularını ve sürekli Hakk'a açık gönlünü, tıpkı günebakan çiçekler gibi, mukabele arayışlarına bağlı götürüyor ve rasat ufuklarında gezdiriyordu. Yine o, rüyalarla berzahî derinliklere açılmanın, ledünnî düşüncelerle baş başa kalmanın yanında, ukbâ hayatının kapılarını aralayarak, Rabbisine kurbetini hızlandıracak ve akdes-mukaddes feyizlerin sağanak sağanak üzerine yağmasına vesile olabilecek her şeyi değerlendiriyor ve farklı bir düşünce haritası çiziyordu.

Ayrıca bu sûrede açık iki önemli husus daha var: Birincisi, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun, bir sevk-i ilâhî ile inzivaya yönelmesi. İkincisi de, ileride dava-yı nübüvvet adına önemli bir misyonu ifa edebilmesi için böyle bir ruhî ihzâriyede bulunması.

Bunları biraz daha açacak olursak; Allah (celle celâluhu), başta Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere, hemen her büyük insanı, hep sevk-i rabbânîsiyle yönlendirmiştir. Bu durum bütün enbiyâ ve mürselîn için

söz konusu olduğu gibi, bütün asfiyâ için de söz konusudur: Meselâ İmam Gazzâlî, belli bir dönemde kendini ulûm-u âliye-i İslâmiyeye vermiş, ömrünü hem tekye hem de medreselerde geçirmiş.. ve derken *"İhya"* gibi feyyaz bir kaynakla hayatının gayesini noktalamış.. keza İmam Rabbânî, senelerce, Hindistan'ın değişik kesimlerinde gezmiş-dolaşmış, okumuş-düşünmüş riyazet yapmış, ötelere açılmış, Müslümanların itikatlarını sağlam zemine oturtma istikametinde ciddî faaliyetlerde bulunmuş ve yepyeni bir düşünce sistemi kurmuş.. Bediüzzaman, –kendisinin de Lahikalar'da "tahdis-i nimet" nev'inden anlattığı gibi– ömrünün ilk yıllarını tekye ve medreselerde geçirmiş; o üstün dimağ ve zekâsı ile medreselerde okutulan metinler arasında dolaşmış, dinî ilimler ve fennî bilgilerle haşr ü neşr olmuş, tekyenin ruhunu yudumlaya yudumlaya yetişmiş ve bir gün gelmiş kendini, beyan-bürhan-irfan çizgisinde imana hizmet zemininde bulmuş. Yani o, kendi döneminde, birbirinden kopuk gibi gözüken malumatı yoğurarak, tefekkürle besleyerek onu mahz-ı mârifet hâline getirmiş. Bu arada, şartların gereği ülke müdafaasına koşmuş, cephelerde mücadele etmiş ve aynı anda talebeleriyle ders okumuş, derken hapishane, mahkeme ve zindanlarda ömür tüketerek hep bir yüksek iradenin sevkine bağlı yaşamıştır.

İşte, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, bu ihzâriye döneminde sürekli, lâhut âleminin dilini öğrenmeye çalışmış, berzah âlemiyle diyaloğa geçmiş, iç murâkabe, iç müşâhede ve bir nevi riyazetle, eşyanın perde arkasına nüfuz edebilme menfezlerini araştırmış ve bu uzun hazırlığın arkasından da peygamberlik vazifesiyle serfiraz kılınmıştır.

Şimdi bu ölçüde ciddî ve fevkalâde önemli bir göreve getirilen birinin bütün gece uyuması, böylesine önemli vazifenin gerektirdiği sorumlulukla uyuşmasa gerek. Öyleyse bu vazife ile muvazzaf olan kimse, geceleri kalkıp Rabbisine ibadet etmeli, hem öyle bir ibadet etmeli ki onun Yaratanı karşısındaki tavırları vazife ve misyonuna muvafık düşsün.

İşte, bütün bunlara işaret sadedinde Kur'ân diyor ki: *"Az bir kısmı hariç, bütün gece kalk, namaz kıl. Gecenin yarısı veya bunu biraz azalt ya da gecenin çoğu olsun."*[2] Neden? Zira böylesi bir misyon, insanî normları aşan bir fevkalâdelik ister ve böylelerinin hayatları hep fevkalâdelikler içinde cereyan etmelidir.. böyle cereyan etme zorundadır. Oysaki bu konuda, eğer bizim gibi düz insanlara bir şey denecekse şöyle denir: Yatsıyı –vitir namazı dahil– kıldıktan sonra, sabah namazına kalkma niyeti ile yatınız, o zaman uykudaki soluklarınız bile ibadet olur. Peygambere ise, *"Gecenin pek azı*

müstesna, kalk, Rabbin huzurunda kemerbeste-i ubûdiyet içinde dur.” deniliyor; çünkü yüklendiği misyon O’nun öyle olmasını gerektirmektedir.

Âyet-i kerimedeki نِصْفَهُ, gecenin yarısı demektir. Âyetin devamında ise, bunun biraz azaltılması veya çoğaltılması emri yer alıyor. Gecenin hesaplanması şöyledir: Meselâ Güneş saat 6’da batıyor, sabah da 6’da doğuyorsa, bu, bütün gecenin 12 saat olduğunu gösterir. Öyleyse gecenin yarısı 6 saat demektir. Ondan azı 5, ondan çoğu da en az 7 saat olur. Ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), vahyin ilk tayflarıyla sonsuza yöneldiği ilk günden, yaşlandığı dönem, hatta hayat-ı seniyyelerinin sonuna kadar bu ölçüdeki ibadet hayatına devam etmişlerdi. O, geceleri ayaklarının altı şişinceye kadar namaz kılar; şayet herhangi bir mazereti sebebiyle, bu şekildeki gece ibadetini aksatacak olsa, bu defa onu gündüz katlayarak kaza ederdi. Bunu ifade sadedinde Bûsîrî ne güzel söyler: “Ben, geceleri ihyâ eden O peygamberin sünnetine karşı vefasız davrandım; zira o ayakları şişmeden yatmıyordu.”

“Kur’ân’ı tane tane oku!” beyanına gelince; yine Kur’ân’ın tabiriyle “tertil” –ki, Kur’ân harflerinin hakkı verilerek ve kalb, ruh ufku itibarıyla duyularak okunması demektir– Kelâmullah’ın öyle tilavet edilmesine denir. Bediüzzaman Hazretlerinin *Mesnevî*’sinde belirttiği gibi, Kur’ân’ı, Allah’tan dinliyor, Cibril’den işitiyor veya Allah Resûlü’nden ahzediyor gibi okuma ve anlama, Allah Resûlü’nün veya bizlerin kıraat adına memur olduğu üç ayrı buud… Bir başka ifadeyle tertil; insanın Kur’ân’ı kendi düşünce, tasavvur ve tahayyül mekanizmalarının üstünde, vicdanında duyarak, lâhûtîliğin yamaçlarında gezerek ve hissederek okuması demektir. Öyle ki insan, okuduğu âyetin her kelimesini telaffuz edişinde, susuz bir insanın suyu yudumladığı zaman hissettiği şeyi hissetmeli ve duymalıdır. Ne var ki, bu bir seviye işidir ve herkese de müyesser olmayabilir.

Bugün çoklarının okuduğu şekilde Kur’ân okuma, tertil değildir ve onun insan vicdanında ürpertiler meydana getirmesi mümkün değildir. Böyle bir okuyuşla, Kur’ân âyetlerinin insana yeni yeni şeyler ilham etmesi, duygu ve düşüncede ya da amel ve aksiyonda bizleri yenileştirmesi de mümkün değildir. Öyleyse Kur’ân’ın hakkını vermek için bizler de bir ölçüde; *“Ey örtüsüne bürünen Nebi! Kalk, inzar et.”*[3] âyetini –peygamberlikten tecrit düşüncesi içinde– kendimize nazil oluyor gibi okumalıyız...

Gecenin ihya edilmesi adına da şunlar söylenebilir:

Gece, melekût âleminin kapılarının aralandığı, semavî birtakım menfezlerin

açıldığı ve ötelerin müşâhede edildiği bir zaman dilimidir. Bediüzzaman'ın tespitiyle, teheccütle gecenin ihya edilmesi, berzah âlemini aydınlatan bir projektördür. Abdullah İbn Ömer'in rivayet ettiği bir hadis ve bir hâdise bu mevzua ışık tutar. Bu hadiste Abdullah İbn Ömer mealen diyor ki: "Herkes rüya görür ve gelir Allah Resûlü'ne anlatırlardı. Ben de kendi kendime: Keşke berzah âleminin kapıları bana da aralansa, ben de bir kısım şeyler görsem ve gördüğüm şeyleri gelip İnsanlığın İftihar Tablosu'na anlatıversem; O da bunları tabir etse.. derken, bir gün rüyamda gördüm ki, iki zat beni kollarımdan tutup derdest ederek, derin ve alevli bir kuyunun başına getirdiler. O derince kuyunun içinden âdeta bir hortum gibi döne döne alevler yükseliyordu. Vakumunu bile yutacak kadar korkunçtu. Anladım ki bu, Cehennem'dir. Beni başına getirdiklerinde, oraya atacaklar diye çok korktum. Allah'a sığınıp, "Yâ Rab!" diye yalvarmaya başladım. Birisi bana dedi ki: "Korkma! Senin için endişe edecek bir şey yok. Sen oraya girmeyeceksin." Sonra uyandım ve ablam Hafsa'ya rüyamı anlattım ve bunun tabirini Resûlullah'a sormasını istedim. Ablam sorunca Allah Resûlü buyurdular ki: *"Abdullah İbn Ömer ne güzel bir insandır ama keşke geceleri ihya etse!"*

Burada berzah âleminin dehşetinden kurtulma yolunun gösterildiği açıktır. O da geceleri ihya etmektir.. evet gönüllerin diri ve canlı olması, bir yönüyle gecelerin canlı olmasına bağlıdır.

Bu hakikate hayatında erken uyanmış ve o engin ansiklopedik kültürüyle hemen herkesin dikkatini üzerine çekmiş, pek çok alanda söz sahibi İbrahim Hakkı Hazretleri bu konuda ne hoş şeyler söyler:

"Ey dîde nedir uyku, gel uyan gecelerde;
Kevkeblerin et seyrini, seyran gecelerde.
Bak hey'et-i âlemde bu hikmetleri seyret;
Bul Sâni'ini ol âna mihman gecelerde.

Çün gündüz olursun nice ağyâr ile gafil,
Ko gafleti dildârdan utan gecelerde.
Az ye, az uyu, hayrete var, fâni ol andan
Bul bekâ ol âna mihman gecelerde."

Ve sözlerini;

"Ey Hakkı! Nihan aşk oduna yan gecelerde." mısraıyla noktalar.

Görüldüğü gibi eşyanın melekût cihetine vâkıf olma, insanlığın irşadıyla yakından alâkalı. Aslında bu; *"Kulum Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir zira' yaklaşırım, o Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak giderim."* kudsî

hadisi zaviyesinden de değerlendirilebilir.

Evet, insanlığın kurtuluşu mesajıyla gelen Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi iradesiyle –çerçevesi her ne ise– Allah'a yaklaşmaya azmetmiş, Allah da kendi azamet ve rahmetinin enginliği ölçüsünde O'na yaklaşmıştır. Ama burada dikkat edilecek bir husus var ki, o da, her zaman insanlığın kurtuluşunu arayan Allah Resûlü bunu, ötelere açılmakta ve eşyanın melekût cihetine ıttılada aramış; aramış ve onun için de her gece, ayrı bir gece yolculuğuyla hep Allah'a (celle celâluhu) yürümüştür. O, her işinde olduğu gibi, bu konuda da yapması gerekli olanı yapıyordu. Evet madem O'nun yükü herkesten fazlaydı, öyleyse O her gece ayrı bir "isrâ" yaşamalı ve Kur'ân'ı da hem duya duya hem de doya doya okumalıydı...

O'nun yükü çok ağırdı; Zira Kur'ân O'na *"Senin üzerine çok ağır bir söz yükleyeceğiz."*[4] diyordu ki, buradaki ağırlıktan maksat, peygamberlik misyonu olduğunda şüphe yoktu. Allah O'na, muhatapları anlasa da anlamasa da, hatta anlamak istemese de, hep anlat diyordu. Böyle bir hizmette müessir olmak da her zaman Rabbiyle irtibatının kavi olmasına bağlıydı.

Kur'ân gece kalkışının hikmeti adına, şu değerlendirmeyi de yapar: *"Şüphesiz gece kıyamı, daha tesirli ve sağlam bir kıraat adına da daha elverişlidir."*[5] Evet, geceler o büyülü enginlikleriyle, insanın ayağını yere sağlam basması, dediğini duyması, yaşadığını hissetmesi adına önemli bir ortam ve gönüllerin Allah'a (celle celâluhu) açılacağı birer halvet koyu gibidirler.. ve mutlaka değerlendirilmelidirler. Gündüz insan değişik işlerle meşgul olur, zâhirî duygularının dünyasında dolaşır ve onların tesirinde yaşar. Böyle bir şey, İnsanlığın İftihar Tablosu için, hele bizim anladığımız mânâda asla söz konusu olmasa da, bendeleri gibi sıradan insanlar için her zaman bahis mevzuu olabilir. Öyle ise, burada âyeti şöyle yorumlamak yerinde olur zannediyorum: Evet, sanki bu tenbihle Allah, Resûlü'nün şahsında bize: "Siz gündüz şununla bununla meşguliyet içinde gafilane yaşıyor, kendi iç derinliklerinize yönelemiyor ve ötelerle irtibat kuramıyorsunuz; kuramazsınız da; zira bu hususta esas olan gecelerdir. Yani hiç kimsenin olmadığı bir zemin ve zamanda, insanın Allah'a yönelerek hicranla yanıp yakılacağı ve seccadesine baş koyup, gözyaşı dökeceği bereketli zaman dilimi gecelerdir. Bir O, bir de siz; içinizi dökerken sadece O bilecek ve siz de O'nun bilip görmesine göre bir tavır alacaksınız.

Ayrıca, soruda "Günümüzde tebliği iş edinenlerin bundan alması gereken

dersler nelerdir?” deniliyor. Peygamberlik Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile son bulmuştur. Ama O’nun davası, ilelebet devam edecektir. Kimlerle? Dava-yı nübüvvetin vârisleriyle.. Hz. Sahipkıranların: “Biz onlara zemin hazırlıyoruz.” dedikleri ve bizim de işaret ettiğimiz vârislerle. Bunlar atalarınız olabileceği gibi sizler de olabilirsiniz. Eğer bunlar sizler veya muasırlarınız ise, nebilerin eda ettiği misyonu eda edebilmek için, onların geçtiği köprüden geçmek zorundasınız ve zorundayız. Bu aynı zamanda bir vecibe ve bir zarurettir.

Öyleyse geceler ihya edilecek, melekût âleminin kapıları aralanacak ki, o yüce söz ve beyanlar beyanı etrafında dönüp duran bu ağır yük de ifa edilebilsin. Her zaman kayma zemini üzerinde bulunan, beşerî hırslarının, kaprislerinin, nefretlerinin ve kinlerinin tesirinde olan kimseler, bu olumsuz huylardan sıyrılarak değişik sahalardaki imtihanlara karşı mukavemet edebilsin; edebilsin ve kazanma kuşağında kaybedenlerden olmasınlar..!

Evet, Allah öteden beri peygamberlerle temsil edilen bu davayı ve bu kudsîler hizmetini, terütaze ve yeni insanlara temsil ettirmiştir; ölü ya da pörsümüş ruhlara değil. Yani hep işin önünde göründüğü hâlde bir türlü önde olamayan –olma ile görünme arasında serâ-Süreyyâ ya da yer-gök farkı var– insanlara değil. Keza bazı şeylere karşı tepki gösterse de aksiyon ve hamle insanı olamamış kimselerle de değil; kalb ve ruh kahramanlarıyla temsil ettirmiştir. Aksine bu dava kalbsizlere, ruhsuzlara kalınca, Allah (celle celâluhu) *“Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven bir toplumu getirecektir.”*[6] *“Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir.”*[7] âyetleriyle ifade buyurduğu gibi, onları alır-götürür ve terütaze, gecesi ve gündüzü ile bu işi, hayatının gayesi yapmış, gözlerini her açıp kapayışında insanlığın irşadını düşünen nesiller getirir. İnşâallah bugün böylelerinin sayısı binlercedir, milyonlarcadır...

Öyleyse, dava-yı nübüvvetin vârisleri de gece ibadetlerini, Müktedâ-i Küll, Rehber-i Ekmel Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi yapmalı.. ve herkes kendi vicdanında;

“Çün gündüz olursun nice ağyâr ile gafil,
Ko gafleti dildardan utan gecelerde”

demeli ve şayet geceyi ihmal etmişse, o günü kaybedilmiş bir gün saymalıdır; saymalı ve Hz. Âdem’in, cürüm işlediğini zannettiği andan itibaren yaptığı gibi, hep aşağıya bakmalı.. süt dökmüş kediler gibi iki büklüm olmalı

ve “Kalkıp bu geceyi ihya etmedim, öyle ise sırtımda ölü bir gece var.” demeli.. birkaç daha böyle ölü gece olursa, “Galiba ben de ölüp gidecek ve ölülerden bir ölü de ben olacağım.” düşüncesinde olmalıdır. Bence işin doğrusu da budur; zira sırtında bunca cenazeyi taşıyan birinin iflah olması oldukça zordur. Biraz ürpertici olsa da, benim, Allah’ın (celle celâluhu) en sevgili kuluna söylediği bu sözleri, Kur’ân hadimlerine karşı söylemem fazla görülmemelidir.

Barla’daki o yaşlı kadının sözünü hep hatırlarım: Üstad Hazretlerinin evini ziyaretine gittiğimizde o kadın aynen şöyle demişti: “Ah Hocaefendi, ah Hocaefendi! (Üstad’ı kastediyor) Sabahlara kadar o çınar ağacının başında arı gibi vızıldar dururdu. Biz sabaha kadar onun uyuduğuna şahit olmazdık.”

Eğer sevdiğiniz, saygı duyduğunuz insan bu ise, öyle davranmayanlara sözüm şudur –müsaade eder misiniz:– فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ “Öyleyse nereye gidiyorsunuz?..”

Ve son bir husus: Bin bir tecrübe ile sabittir ki, gecelerini ihya edenler, gündüzleri de küheylanlar gibi koşarlar. Benim şimdiye kadar bu vasıflarıyla hiç çizgi değiştirmeden hayatlarını sürdüren, Ankara’da, İstanbul’da, İzmir’de tanıdığım dünya kadar insan oldu. 24-25 senedir başlarını bu eşikten hiç mi hiç kaldırmadı ve gece hayatlarını hiç mi hiç aksatmadılar; tabiî, millete hizmetten de hiç dûr olmadılar.

Aksine gece hayatında zikzak yapanlar, gündüzleri de hizmet hayatlarında hep zikzak çizdiler. Böyleleri bazen hizmette önde koşar gibi gözükseler de, zorluk ve sıkıntılarla karşılaşınca hemen geri durmuşlardır. Evet, bunlar tazyik, meşakkat ve sıkıntının en küçüğüne bile dayanamamışlardır. Diğerlerine gelince, onlar tanıdığım günden beri, geceleri hep engin bir ruh hâli içinde, ırmaklar gibi çağlamış, gündüzleri de küheylanlar gibi çatlayıncaya kadar koşmuşlardır. Bugün Asya bu papatyalarla baharını yaşıyor. Balkanlar bu kır çiçekleriyle bahar solukluyor. Pasifik ülkeleri, Avrupa ve Amerika.. hâsılı dünyanın dört bir yanı bu kar çiçekleriyle baharı yaşayıp yaz rüyaları görüyor.

Rabbimden dileğim, hepimizi böyle birer kır çiçeği ve kardelen yapsın, yamaçlarımızı, ova ve obalarımızı milletimizin geleceği adına bu ufuk noktayı yakalayanlarla güzelleştirsin, ard arda baharların sökün etmesine bizi ve onları vesile kılsın. Âmin!

1 Müzzemmil sûresi, 73/8.

2 Müzzemmil sûresi, 73/2-4.

3 Müddessir sûresi, 74/1-2.

4 Müzzemmil sûresi, 73/5.

5 Müzzemmil sûresi, 73/6.

6 Mâide sûresi, 5/54.

7 Fâtır sûresi, 35/16.

EVRÂD Ü EZKÂR OKUMA

Soru: Mü'minin hayatında evrâd ü ezkârın yeri nedir? Evrâd ü ezkâr okumaya kendimizi nasıl alıştırabiliriz?

Evrâd ü ezkârla meşgul olma, insanın günlük yaşantısının ayrılmaz bir parçası olmalıdır. İnsan, kendisini zorlamalı ve gününün iki-üç saatini evrâd ü ezkârla donatmalı ve zenginleştirmelidir. Bunu yaparken de "Allahım! Ben daha fazlasını yapardım ama yaptığım bunca iş arasında daha fazlasını da yapamıyorum. Beni mazur gör..." demelidir. Yani meselâ günde yüz defa لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ, yüz defa سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ, yüz defa أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ diyen bir insan şöyle düşünmelidir: "Rabbim! Bunca insanın baktığı bir yerde, bu vapurun içinde küreklerden önemlisini çekmeye bir yönüyle mahkûm bir yönüyle de memur ettiğiniz bir noktada bulunan bir insan için okuduğum bu evrâd çok azdır ama, ben Senin engin inayetine sığınıyor ve عَدَدَ خَلْقِكَ وَرِضَا نَفْسِكَ وَزِنَةَ عَرْشِكَ وَمِدَادَ كَلِمَاتِكَ dualarında ifade edilen "Mahlukatın sayısınca, rıza ufku seviyesinde, Arş'ının ağırlığınca ve kelimâtının mürekkebi kadar…" sonsuzluk ifade eden rakamları zikrederek, o rakamlar sayısınca söylemiş kabul edilmemi bekliyorum. Sen benim bu az amelimi çok kabul eyle."

Evrâd ü ezkârın dağıtılarak okunması "iştirak-i a'mal-i uhreviye" açısından çok bereketli bir davranış olsa gerek. Bazı yakın arkadaşlarım, okudukları dualardan bana da birer küçük dilim takdir etmişler. Ben de onların duaları arasında benimki de kabul görür mülâhazasıyla, böyle bir virdi aksatmamaya çalışıyorum. Esasen bu şekilde verilen bir evrâd ü ezkârı okumak, nezir ölçüsünde bir taahhüt olduğundan dolayı gereklidir de. Onu terk etmek uygun olmaz. Böyle bir organize içine dahil olan herkes, bu umum yekûna hissedar olabilmek için iştirak-i a'mal-i uhreviye vadisinde nasiplerini tastamam alacaklardır.

Konuyla alâkalı geçende aklıma gelen bir şey oldu. Ben, bunu Cenâb-ı Hakk'ın bir tenbih ve ikazı telakki ettim. Şimdi müsaadenizle onu ifade edeyim: Her bir mü'min, hayat-ı içtimaiyede konumu itibarıyla durumu neye tekabül ediyorsa, temsil seviyesine göre evrâd ü ezkâr okumalıdır. Meselâ hayatın herhangi bir basamağında sorumluluk yüklenen biri temsil ve idare alanının genişliğine göre Rabbine karşı şükür ve zikirde de daha hassas olmalı, en az beş-on insanın okuyabileceği kadar evrâd ü ezkâr okumalıdır.. evet bazılarımız,

kaderin bir cilvesi olarak liyakati olmadığı hâlde böyle bir konuma getirilmiş ise, en az on insan kadar evrâd ü ezkâr okumalıdır.

Ayrıca din ve diyanet öyle hassasiyetle yaşanmalıdır ki, münafıkça düşünen ve fitne ü fesat peşinde olanlar o ortamda yaşayamaz hâle gelmelidir. Hem evrâd okunmalı, hem temkinli namaz kılınmalı, hem de zikr ü fikr edilerek hiçbir boşluğa meydan verilmemelidir. Yani atmosfer sürekli meleklerin Sidretü'l-Müntehâ'ya evrâd ü ezkâr taşıdığı bir yer ve *"O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i salih ulaştırır."*[1] hakikatinin helezonuyla semalara taşındığı bir nokta olmalıdır.

Bunun için zaman çok iyi değerlendirilmeli ve günlük evrâd gün içine yayılarak, her fırsatta mutlaka bir şeyler okunmalıdır. Meselâ, günlük işlerinin arasında kafası yorulan bir mü'min, fırsat bulduğu zaman odasının içinde dinlenmek için bir fasıl evrâdla meşgul olmalı veya iman ve düşünce ufkunu açacak şeyler okumalıdır. Böyle davranmak mü'min için bir sur, bir sera ve bir koruyucu sütre olarak Allah'a sığınmanın, emniyet içinde olmanın en isabetli ve garantili yollarından biridir.

Hayatı bu şekilde standardize etmek biraz ısrarcı olmaya ve biraz da egzersiz yapmaya bağlıdır. Meselâ *Dua Mecmuası*'ndan okunacak yerler, günde bir kez okunduğu takdirde bir senede ezberlenir, zevk verir ve kitap taşıma külfetinden de kurtulmuş olunur. Zamanla böyle birinin hayatında evrâd ü ezkâr okuma da, tıpkı yeme-içme gibi hayatın vazgeçilmezleri arasına girecektir. Ayrıca Cenâb-ı Hakk'ın bize bağışlamış olduğu bunca lütufları karşısında Allah Resûlü'nün ifadeleriyle أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا kutbunda, devamlı şükreden bir kul olmak da, kulluk şuuru adına çok önemli bir husustur.

İnsan, tembelliğe karşı devamlı savaş hâlinde ve gerilim içinde olmalı, tembelliğin yol bulup onun ruhunu felç etmesine fırsat vermemeli ve bunun için devamlı arayış içinde olmalıdır. Meselâ ben bir dönemde her gece teheccüde kalkmanın yolunu şöyle buldum ve uyguladım: Yatsı namazından sonra vitr-i vacibi kılmadan yattım. Vitri kılmadığım için gece uyanmak benim için bir mecburiyet hâline geldi. Ben de mecburen gece kalktım ve bu arada teheccüt namazı da kıldım.

Evet, yukarıda da ifade edildiği gibi temrinat yapa yapa diller ve gönüller mutlaka evrâd ü ezkâra, ibadet ü taate alıştırılmalıdır. Bununla alâkalı bir misal arz etmek istiyorum: Meselâ askere giden bir insan, rütbece kendinden yüksek olan insanlara "komutanım" diye diye dili ona alıştığı için sivil hayata döndüğünde de uzun süre önüne gelen herkese "komutanım" der durur. Evet,

nasıl ki, insanın dili devamlı söyleye söyleye bazı şeylere alışıyor, öyle de kalbi ve letâifi de alışır ve egzersiz yapa yapa zorluk gibi engebeleri aşarak maksadına ulaşır.

Burada şunu ifade etmekte de fayda var: İstiğfar, sadece tevbe ve istiğfar kalıpları içindeki şekliyle değil, Rabb'e her türlü teveccüh şekliyle de olabilir. İnsan, günlük hayatta bazen bir sürü mâsiyet içinde bocalar durur. Bazen Hak yolunda tam olamayabilir, bazen de niyetinin hâlisliğini her zaman koruyamadığından keyif ve arzularına göre yaşayabilir. Dolayısıyla böyle birinin bu kirli atmosferde duyguları ve havası kirlenebilir. Şimdi bu şekilde kirlenen ve bu kirlerle sarsılan, çizgisini kaybeden bir insanın Cenâb-ı Hakk'a istiğfarla çok teveccüh etmesi lâzımdır ki, böyle bir kirlenme ile meyelan-ı şer gelişmesin. Çünkü *Kader Risalesi*'nde bu mesele anlatılırken Hz. Üstad, "Dua ve tevekkül meyelan-ı hayra büyük bir kuvvet verdiği gibi, istiğfar ve tevbe dahi meyelan-ı şerri keser, tecavüzatını kırar." demektedir. İnsanın hem hayra hem de şerre karşı bir yönüyle istidat ve temayülü vardır. İnsan, kalbinin sesini dinleyip hayra teveccüh etmeli ve evrâd ü ezkârla sürekli kalbinin derinliklerine doğru yelken açmalıdır.

1 Fâtır sûresi, 35/10.

TAHDİS-İ NİMET VE BAZI ESASLAR

Soru: Yaptığımız hizmetleri anlatırken bazen ölçüyü kaçırıyoruz. Ne buyurursunuz?

Evvelâ Cenâb-ı Hakk'ın bizlere vermiş olduğu lütufları idrak edip onların şuurunda olmamız ve yer yer onları başkalarına anlatmamız, وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ *"Şimdi gel Rabbinin nimetini anlat da anlat!"*[1] fehvâsınca bir tahdis-i nimet sayılır. Rabbimiz şimdilerde bir kere daha milletimize çok büyük lütuflarda bulundu; yoklukta varlık cilvesi gösterme imkânı verip ona yeniden var olma yolları lütfetti. Her an bunların şükrünü eda etme duygusu içinde yaşamamız ve bu uğurda vilâyetin Şah-ı Geylânîcesine, Muhammed Bahâuddin Nakşibendîcesine, Muhyiddin İbn Arabîcesine, İmam Rabbânîcesine; zühdün Fudayl İbn İyazcasına, İbrahim Ethemcesine; ihlâs-ı kâmilin Bediüzzamancasına ve Mevlâna Halidcesine talip olmamız gerekir. Aksine bizi bunca nimetlerle perverde eden Zât'a karşı nankörlük etmiş oluruz.

Ancak bu nimetleri tahdis-i nimet sadedinde ifade ederken dikkat etmemiz gereken belli ölçülerin olduğu da bir gerçektir. Her şeyden evvel o nimetlerin, bizim acz ve fakrımıza rağmen Cenâb-ı Hak tarafından bizlere lütfedilmiş olduğunun bilinmesi çok önemlidir. O zaman, onları kendi nefsimizden bilerek fahre ve gurura düşmemiz önlenmiş olacaktır. Üstad bir misalle bu meseleyi şöyle izah eder: "Nasıl ki, murassâ ve müzeyyen bir elbise-i fâhireyi biri sana giydirse ve onunla çok güzelleşsen, halk sana dese, 'Maşâallah, çok güzelsin, çok güzelleştin.' Eğer sen tevazukârane desen: 'Hâşâ ben neyim? Bu nedir? Nerede güzellik?' O vakit küfran-ı nimet ve hulleyi sana giydiren mahir sanatkâra karşı hürmetsizlik olur. Eğer müftehirane desen, 'Evet ben çok güzelim. Benim gibi güzel nerede var? Benim gibi birini gösteriniz.' O vakit mağrurane bir fahirdir. İşte fahirden, küfrandan kurtulmak için demeli ki: 'Evet, ben güzelleştim. Fakat güzellik libasındır ve dolayısıyla libası bana giydirenindir; benim değildir...' "

İkinci bir husus ise, anlatılan şeyler, mübalâğaya kaçmadan ve sadece doğru olanın ifade edilmesine münhasır kalmalıdır. Bilindiği gibi mübalâğa zımnî bir yalandır. Meselâ bir yerde yüz talebeye bakmış, onlara burs vermişseniz, "Yüzlerce talebeye burs veriyoruz." demeniz; yine beş-on insanı master/doktora için Avrupa'ya, Amerika'ya göndermişseniz, "Onlarca talebeyi gönderiyoruz." demeniz birer zımnî yalan olur ve Allah yalanı sevmez. Bazen bir meseleyi çözelim, bir-iki insanın gönlüne girelim diye hep aynı hatayı

irtikâp ediyor, meseleleri abartarak anlatıyoruz. Böyle bir üslûbun faydası olmak bir yana dünya kadar zararı oluyor. Mekke'yi fethedip Taif'e yönelen Allah Resûlü'nün ordusu için Kur'ân: *"O günkü sayıca çokluğunuz sizi böbürlendirmiş ama bu size fayda vermemişti.. ve olanca genişliğine rağmen dünya başınıza dar gelmişti. Sonra da bozguna uğrayarak düşmana arka çevirip kaçmaya başlamıştınız."*[2] buyurmaktadır. Demek azıcık kendi işini beğenme, arkasından bozgunu da beraberinde getiriyor. Evet, siz, birtakım sloganlarla bir propaganda yapar, bir şeyler anlatırsınız ama arkadan gelecek daha güçlü bir propaganda onu yıkıp yok edebilir. Ancak hâl ve davranışların hâsıl ettiği imajı yıkmaya kimsenin gücü yetmez...

Evet, içinde bulunduğumuz fikrî bir cereyanı bir cereyan olarak anlatmaktansa o hareketin vefalı bir azası olarak çok iyi bir performans sergileme, iyi bir seviye ortaya koymak suretiyle kaliteli bir temsil çok daha önemlidir. Bence bizi en iyi anlatacak şey de, işte böyle mükemmel bir hâl ve seviyeli bir temsil olmalıdır. Bunun için de öylesine ahlâk, fazilet, hoşgörü ve müsamaha insanları olmalı ve onlara kilitlenmeliyiz ki, elli defa deneyip sondajlasalar dahi aldıkları netice hep aynı olmalıdır. Zannediyorum bugün Müslümanların en çok yanıldıkları hususlardan biri de, işaret edildiği gibi bazı meseleleri propaganda malzemesi yapıp çeşitli sansasyonlara girmeleri oluyor. Bence şunu hiçbir zaman hatırdan çıkarmamalıyız: Doğru insan, doğru hedefe eğri büğrü yollarla ulaşamaz. Davranışlarımız, bizim gölgelerimiz olmalı, biz de düşüncelerimizin asıl temsilcileri.. eğer bunlardan biri eğriyse neticenin düz çıkmayacağı açıktır.

Üçüncü bir husus da, biz sadece ve sadece Allah rızası için milletimize ve ülkemize hizmet etmeyi düşünmeliyiz. Hırsla, ille de şuraya varmamız için bizi tanımaları ve kabul etmeleri gerekir şeklindeki ifadeler çok defa maksadın aksiyle neticelenebilir. Yine bu mânâda başkalarının bizim hakkımızda, şöyle yapıyorlar, böyle düşünüyorlar, demeleri de çok önemli değildir. Eğer onlar, bizi kendi hareket çizgimizde tanır, anlar ve öyle kanaat getirirlerse ne âlâ; değilse kendimizi anlatmayı, eda etmeye çalıştığımız hizmetimize karşı vefasızlık sayarız. Eskiler, her şeyin bir vakt-i merhunu vardır derlerdi. Vakti gelince, ne isek ve Allah nazarında ne kadar değerimiz varsa o derece biliniriz.. ona da talip değiliz.

Dördüncü husus ise, meşrebi, mezhebi nazara verip anlatma, karşımızdaki insanda bazen antipati uyarabilir. Bizim gibi düşünmeyen kimseler için "Onun işi bitmiştir, başının çaresine baksın, gayyada kendisine bir yer hazırlasın.."

gibi ifadeler, bizim bu hususta hamlığımızın ve sahip olduğumuz değerlerin bizde bir iz bırakmadığının işaretidir. Böyle azap melekleri gibi davranmakla insanları –müspet de olsa– belli bir çizgiye çekmek mümkün değildir. "Falancı, filancı ol kurtul!" deme yerine "Müslüman ol kurtul!", hatta daha evrensel mânâda "Hakikî insan ol kurtul!" deme çok daha önemlidir. Çünkü o da Müslümanlıktan geçer.

Burada "Bu mızrak çuvala nasıl sığacak?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Ama Allah dilerse Bektaşi akidesiyle deveyi küçültmeden, iğnenin deliğini de büyültmeden deveyi o iğnenin deliğinden geçirir. Hizmet vetiresinde böyle bir yol takip edilirse, Kur'ân'da haber verilen Ashab-ı Kehf'in çarşıya gönderdikleri arkadaşlarına, "..nazik davransın ve sizi kimseye sezdirmesin"[3] dedikleri gibi, sizin mevcudiyetiniz de dahilî ve haricî kimseyi kine, nefrete, kıskançlığa sevk etmez ve kimse sizden rahatsız olmaz.

Buna bir şey daha ilave etmek gerekir: Eskiden mü'minlerden sadece hasımlar rahatsız oluyor ve ehl-i imanla onlar uğraşıyordu. Şimdilerde ise dost dünyanın rahatsızlığı da söz konusu. Onlar sizinle aynı duygu ve düşünceyi paylaşıyor olmalarına rağmen "Bu işleri bizim yapmamız lâzımdı. Biz yapamıyoruz, ne diye bunlar yapıyorlar?" deyip rahatsızlıklarını çeşitli şekillerde izhar ediyorlar. Nitekim bugün dünyanın dört bir yanına ekonomik, kültürel alanda yatırım için giden insanların bazı takıntılarının olması ve belli noktaları aşamamaları başka şeyden değil bundan kaynaklanmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, dostlar tahrik edilmiş; onun için belli rahatsızlıklar söz konusu. Eskiden sadece zülf-ü ağyâr vardı şimdi zülf-ü yâr da işin içine girdi. Dolayısıyla çok zülüf hesabı yapmak icap ediyor.

Son bir hususa daha temas etmek istiyorum: Bizler, şahısların gücü ve kuvveti yerine Allah'ın inayetini görmek ve sadece O'na yönelmek konumunda bulunuyoruz. Allah'ın yaptığı şeyleri nefsimize mâl edip biz yapıyoruz mülâhazasına girmek başımızı aşkın işlere sahip çıkmamız mânâsına gelir ki bu bize her zaman kaybettirir. Biz, sebepleri sonuna kadar kullanacak ve o işte yapılması gerekli olan hiçbir şeyden geri durmayacak; ama neticeyi de sadece Allah'tan bileceğiz. Zira güç de kuvvet de O'nun elindedir. O bize iş gördürürse görürüz, imkânları elimizden alırsa o zaman da hiçbir şey yapamaz ve yollarda kalırız. Objektif olmayabilir ama ben "Falan falan şahısla bu iş çok güzel oluyor." deyip, ilâhî kuvvet ve kudretin yerine birilerini koyduğum her defasında Cenâb-ı Hak onların eliyle beni tokatlamış, başımı döndürmüş ve dünyamı harap etmiştir. Buna yüzlerce misal verebilirim...

Yine bu çerçevede başkalarının takdirkâr sözlerini, yerinde Cenâb-ı Hakk'ın bir nimeti, yerinde de bir ibtilâ olarak görmek lâzımdır. Başkaları bizleri farklı görebilir. Ve bunu ifade etmek için nefsimizi okşayıcı sözler söyleyebilir. Ama asıl olan, insanın kendini nasıl görmesi gerekiyorsa öyle görmesidir. Haddimizi bilme mevzuunda Cenâb-ı Hakk'ın yapmış olduğu en önemli ihtarlardan biri, *"İnsan, atılan bir sudan yaratıldı."*[4] âyetidir ki, buna göre o, daima kendi yaratılışına bakmalı ve asla fahre ve gurura girmemelidir.

Hâsılı insan, Allah'ın nimetlerini daima yâd etmeli ama bunu yaparken de ne dostu hasede, kıskançlığa sevk etmeli, ne düşmanı tahrik etmeli, ne de Allah'a karşı saygısızlıkta bulunmalıdır. Ye'se ve inkisara düşmeden sürekli hizmette bulunmalı ve başarıları da Allah'tan bilmelidir.

1 Duhâ sûresi, 93/11.

2 Tevbe sûresi, 9/25.

3 Kehf sûresi, 18/9.

4 Târık sûresi, 86/6.

İRADE İNSANI VE ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Soru: İrade insanının önündeki engeller nelerdir?

İnsanın, isteme-dileme, arzu ve isteklerini gerçekleştirip ortaya koyma yeteneği veya onun iki şeyden birini tercih etmesi mânâlarına gelen irade, bizim beşerî boşluklarımızı dolduran önemli bir dinamiktir. İrade insanı ise, bu dinamiği en güzel şekilde kullanan, düşünceleri dupduru ve pürüzsüz, yaşatma arzusuyla maddî-mânevî bütün hislerinden vazgeçmeye kararlı, şöhret, makam-mansıp arzusu, ikbal hırsı ve istikbal endişesi gibi insan ruhunu felç eden marazlardan uzak bir yiğittir.

İçtimaî ruhu uyandıran ve kitleleri irşad edip insanlığa yükselten irade insanı hiç sürçmez demek değildir. Zaman zaman en cins atlarda bile görüldüğü gibi onun da tökezlediği olur. Tökezleten sebeplerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz: *Rahata düşkünlük, hubb-u câh, şehevânî arzular, izzet ve gurur, korku.*

1. Rahata Düşkünlük

Tökezleme sebeplerinin başında gelir rahata düşkünlük (tenperverlik). Akyolun yolcusu irade insanı, niyetinde sadece Allah rızası olan, rahat ve rehavete karşı kararlı bulunan bir bahtiyardır ve bu tali'lilerin başında da hiç şüphesiz Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmektedir. Âişe Validemiz'in (radıyallahu anhâ), ifade ettiği şu sözler, kâinat yüzü suyu hürmetine yaratılan O Zât'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaşadığı hayatı aksettirme adına çok önemlidir: "Bazen iki üç gün geçerdi de evimizdeki ocak yanmaz ve su kaynamazdı. Bir gün kız kardeşimin oğlu, yeğenim Urve İbn Zübeyr, 'Teyzeciğim! Ne yiyip, ne içiyordunuz?' dedi. Ben de, 'İki siyah; bir su, bir de hurma.' dedim."

Bir keresinde, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile O'nun en sadık dostu, sema ve zeminin emini Cibril-i Emin'le otururken fem-i muhsinlerinden şu sözler dökülür: *"Üç günden beri Muhammed ağzına bir lokma bile koymadı."* Tam bu esnada gürül gürül bir ses duyulur ve semadan bir melek iner. Cibril-i Emin, inen melek hakkında Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Bu, arz ve sema yaratıldığı günden beri şimdiye kadar ilk defa yeryüzüne inen bir melektir." der. Melek, Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) yönelir ve O'na şöyle seslenir: "Ey Allah'ın Resûlü! Kul peygamber mi, melik peygamber mi olmak istersin?" Cibril (aleyhisselâm), Efendimiz'e *"Rabb'ine karşı mütevazi ol!"* mânâsına işarette bulunur. Bunun üzerine O

(sallallâhu aleyhi ve sellem) da, *“Bir gün aç yatıp tazarru eden, diğer gün tok olup şükreden bir kul peygamber olmak isterim...”* cevabını verir.

Evet, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiçbir zaman tene ve tenperverliğe takılıp kalmamış, açlıktan bayılırken, dudakları susuzluktan kavrulurken bile O (sallallâhu aleyhi ve sellem), iradesiyle önüne çıkan bütün sıkıntıları aşmış ve Allah’ın inayet ve keremiyle hedeflediği noktaya ulaşmıştır.

Bu tali’lilerden bir diğeri de kadınlık âleminin sultanı olan Hz. Hatice Validemiz’dir (radıyallâhu anhâ). Aynı zamanda ismiyle müsemma bu yüce kadın, –ki Hatice, erken doğan demektir– Müslümanlar arasında hak ve hakikate en erken uyanan insandır. O, İnsanlığın İftihar Tablosu’nun başında gezen bulutun yağdıracağı evrensel rahmeti peygamberliğinden evvel sezmiş; sezmiş ve kendi ticaret kervanlarına O’nu rehber ve rehnüma yapmıştır. Hz. Hatice Validemiz’in, Efendimiz’le (sallallâhu aleyhi ve sellem) evlenmeden önce çok büyük bir serveti vardı ve o Mekke’nin parmakla gösterilen sayılı zenginleri arasındaydı.

İşte böylesi bir zenginliğe sahip olan bu kutlu kadının yanında, bi’set-i seniyyenin sekizinci senesine gelindiğinde, o koca servetten bir avuç bile kalmamıştı. Zira o, hakikate uyandıktan sonra maddî-mânevî bütün varlığıyla hizmet etmiş ve vefatına kadar Efendimiz’in yanından bir lahza olsun ayrılmamıştı. Bu uğurda bütün varlığını harcayan Hz. Hatice Validemiz, rahat, rehavet ve tenperverliği elinin tersiyle iterek ilk safta bulunuyor olmanın gereklerine göre yaşamıştı.

Nebiler Serveri’nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkadaşları da hep O’nun yolundan yürümüş, her zaman rahat ve rehavetten uzak durmuş ve davaları uğrunda, sahip oldukları maddî-mânevî bütün varlıklarını feda etmişlerdi.

İşte o sahabilerden birisi de hiç şüphesiz şairin, “Dini omuzları üzerinde kurdu ve yükseltti ha yükseltti; sonra da İslâm Müslümanların yüzüne gülmeden çekip gitti.” ifadeleriyle destanlaştırdığı Mus’ab b. Umeyr’dir (radıyallâhu anh).

Mus’ab, Mekke’nin en zengin ailelerinden birinin çocuğuydu. İslâm’ı seçtiğinde on yedi yaşlarındaydı. O, sokaklardan geçerken genç kızlar pencerelere üşüşür ve ona mendil sallarlardı. İşte bu görkemli ve gökçek yüzlü delikanlı, bir gün Habbab b. Eret vesilesiyle Hakikat Güneşi’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) gözlerini açtı ve birdenbire değişiverdi. Bu temiz fıtrat, gençlik duygularının en hararetli olduğu bir dönemde, dünyanın bütün cazibedar güzelliklerini elinin tersiyle itmiş; annesi, dayısı tarafından türlü türlü eza ve

cefalara maruz bırakıldığı hâlde, Uhud'da şehit düşeceği âna kadar bir lahza olsun Efendimiz'in yanından ayrılmamıştı.

O, bir dönemde Medine'ye gidip hak ve hakikati anlatacak bir muallime ihtiyaç var, denildiğinde kalkıp oraya gitmiş ve bir sene sonra yetmiş insanla Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına dönmüş ve tasavvurlar üstü başarısıyla gönüllere taht kurmuştu. Bir gün o, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem), Huzur-u Risaletpenâhîleri'nde ayakta dururken Resûlullah, doğru dürüst giyecek bir şeyi kalmayan bu koca insana hüzün, keder ve tabiî takdir dolu bir nazarla bakmış, sonra da mübarek bakışlarını çevirerek yanında oturanlara şöyle buyurmuştu: *"Şu delikanlıya bakın. Mekke'de iken herkes ona imrenirdi. Şimdi giyecek bir elbisesi bile kalmamış."* Mekke'de ailesinin güzide bir çocuğu olarak debdebe içinde yaşama imkânına sahip olmasına rağmen, bunların hepsini gözünü kırpmadan terk etmiş ve kendini zahidane bir hayata salmıştı.

İşte bu ruh hâleti içinde yaşayan koca Mus'ab, Uhud gününde Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) önünde savaşırken, bir kolu koparılınca öbür kolunu, o da budanınca âdeta "Bir bu kaldı." deyip, kin ve nefretle kalkan kılıçlara tereddüt etmeden boynunu uzatmıştı. Ebediyetlere yürürken de, hayatına denk bir mahviyet duygusu içinde göçüp gitmişti. Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mus'ab'ının bu hâlini şöyle dile getirirler: *"Mus'ab hayatta olduğu sürece beni koruyacağına ve bana herhangi bir zarar dokundurmayacağına dair söz vermişti. Şimdi elleri ve kolları budandığı için 'Ya Resûlullah'a bir şey olursa?' diye hicabından yüzünü kapatmaktadır."*

Bitmedi; işte bu büyük şehit, gömülmek istendiğinde, bedenini örtecek bir kefen bile bulunamamıştı. Daha sonra üzerine giydiği peştamalı kefen yapılmıştı ki, başı örtüldüğünde ayakları, ayakları örtüldüğünde de başı açık kalıyordu.. ve işte o böyle gömülmüştü.

Evet, Mus'ab, "çetin olma ve aşılamayan tepe" mânâsına gelen ismiyle müsemma bir şahsiyet olarak, önüne çıkan bütün engelleri aşmış ve bu uğurda hiçbir şeye takılmadan hayatını şehadetle noktalamıştı.

2. Hubb-u Câh

Hubb-u câh, makam arzusu ve şöhret düşkünlüğü demektir ve kalbin üzerine zift çekip, ruhu felç eden kötü hasletlerdendir. Bediüzzaman Hazretleri, gönlüne böyle bir virüs bulaştırmış tali'sizlere şöyle seslenir: "Şöhret, zehirli bala benzer. Eğer o belâya düşersen *'Biz, Allah'tan geldik ve yine O'na*

döneceğiz'[1] de ve kurtul."

Evet, Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) ifadesiyle, "Allah, bizi diniyle şerefli kılmıştır." Bunun dışında başka bir şeref aramak beyhudedir. Zaten irade insanları, Allah'a intisap etmenin dışında herhangi bir şan u şerefe de iltifat etmezler.

Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) yurdunu, yuvasını terk ederek Medine'ye gelmiş, burada şehrin içinde oturabileceği bir arsa bulamamış ve "Sunh" isimli bir kenar mahallede oturmuştur. Dahası o, tam on yıl izzet, gurur, şan ve şeref demeden komşularının koyunlarını sağarak geçimini temin etmiştir. Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra halife olarak seçilmiş; bugünkü Türkiye'nin dört-beş katı büyüklüğünde bir ülkeyi çok iyi yönetmiş, bunu yaparken de yine Sunh'daki evinde kalmış ve belli bir süre daha komşularının koyunlarını sağmaya devam etmiştir. Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) halifesiydi ve o, gerçek izzet ü şerefi, geçimini el emeğiyle kazanarak sürdürmekte görüyordu.

Hz. Ömer (radıyallâhu anh) de dünyevî şan u şerefi ayakları altına almış kutlulardan biriydi. O, bir gün mescitte hutbe irad ederken birdenbire kendine, "Haydi be sen de! Dün Mahzumoğulları'nın koyunlarını güdüyordun." demiş ve aşağıya inmiştir. Namazdan sonra Abdurrahman b. Avf, Hz. Ömer'in yanına gelerek hutbe esnasında söylediği sözlerin sebebini sorması üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona şunları söylemişti: Çarşıda dolaşırken "Emirü'l-Mü'minîn geçiyor." dediler ve ben de mü'minlere emir olduğumu hissettim. Bu sebeple hutbede bütün halkın huzurunda mazimi şerh etmek, nefsimin başına bir balyoz indirmek ve şan ve şerefin bu olmadığını, gerçek şan ve şerefin Kur'ân'a iktidada ve Resûlullah'a ittibada olduğunu haykırmak istedim. Zira ben daha dün Mahzumoğulları'nın koyunlarını güden bir çobandım. Bugün Allah (celle celâluhu) beni bu konuma getirdi.

Evet, dünden bugüne, en muhteşem devirleri bayraklaştırarak omuzlarda gezdirip yükselten bütün büyük insanlar hep aynı ruh ve iradenin insanlarıdır.

Yavuz Sultan Selim'i de o kahramanlardan biri olarak kabul edebiliriz.

"Milletimde ihtilaf u tefrika endişesi
Kûşe-i kabrimde hatta bîkarar eyler beni
İttihad etmekken a'dâya karşı çaremiz
İttihad etmezse millet dağidar eyler beni."

diyen Koca Hünkâr, milletinin derdiyle yanıp tutuşan bir millet insanıdır. O,

Osmanlı sülalesi içinde yetişmiş üç beş zirveden biridir. Vâkıa onların hepsine zirve denebilir ama Yavuz, öyle bir Everest tepesidir ki, yeryüzünde o seviyede insan çok azdır. O, sekiz sene gibi kısa bir süre içinde İran'ı avucunun içine almış; Mercidabık ve Ridaniye seferlerinden zaferle dönmüş; bir fitne kaynağı üzerine sefere çıktığı esnada da bir şirpençe ile hayata veda edip yürümüştür Rabbine.

Şu üst üste hamleler kendi rekorlarını kırma niteliğindedir: Mısır'ı fethedip mukaddes emanetlerle dönerken, pâyitaht olan İstanbul'a yaklaştığında, halkın kendisini muhteşem bir törenle karşılayacağını öğrenir. Ordusuyla olduğu yerde konaklar ve İstanbul'a gece olunca girer. Cihan fatihi koca hükümdar, şan ve şerefin burnuna bir kanca takarak onu, ayaklarının ucuna kadar geldiği bir durumda ayaklarının altına alır; zira bu o hünkârdır ki, bir gün yolda giderken, hocasının atının ayağından üzerine bir çamur parçası sıçrar, hocası buna sebep olma endişesiyle farklı mülâhazalar yaşarken, bu kendini aşmış yüce insan, o çamurlu cübbenin, öldüğünde kefenine sarılmasını vasiyet ederek kendi gibi davranır.

Hilafete ait mukaddes emanetleri aldığı, İslâm'ın bayraktarlığını yüklendiği ve bütün emirlerin, karşısında dize geldiği, hutbenin de onun namına okunduğu, zafer sarhoşluğunun yaşanabileceği o sevinç dolu dakikalarda, hatibin, "Emirü'l-Harameyn" şeklindeki hitabına o: "Ben emir olamam. Buranın emiri Hz. Muhammed Mustafa'dır (sallallâhu aleyhi ve sellem). Ben olsa olsa buranın hizmetkârı olabilirim." diyerek kendisine "Hâdimü'l-Harameyn" denilmesini istemiştir; istemiştir, çünkü o, hakikî bir büyüktür. Zira büyüklükte büyüklüğün emaresi tevazu ve mahviyettir. İçtimaî hayatta herkesin görmesi ve görünmesi için pencereler vardır. Büyük insan, görünmek için küçülür ve iki büklüm olur. Küçük insan da parmaklarının üzerine dikilir; büyük görünmeye çalışır. Onun için, hemen her zaman büyük görünenler küçüklüklerini, mütevazi görünenler de büyüklüklerini gözler önüne sergiler dururlar. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyururlar: *"Allah, tevazu ve mahviyet içinde olanları yükselttikçe yükseltir, kibre girip çalım çakanı da yerin dibine batırır."*

Dilerim, günümüzün Hakk'a adanmış ruhları da, şan u şerefe takılıp kalmadan, konumlarının hakkını verir ve bu defineye hamallık yaparak bu cevher hazinesini ebedlere kadar taşırlar.

3. Şehevânî Arzular

İrade insanının önünü kesen mânialardan biri de hiç şüphesiz yeme-içme ve

bedenin istekleri karşısında dize gelme gibi şehevânî arzu ve isteklerdir. Din davası Hak davasıdır ve hiçbir şeye feda edilmemelidir. Tarih boyunca bu davaya sahip çıkanlar yer yer bazı geçici zevklere takılsalar da, bütün bütün dökülmemişlerdir. İnşâallah, bugünkü altın nesil de midesinin altında kalıp ezilmeyecek ve cesedine yenik düşerek cismaniyeti karşısında iki büklüm olmayacaktır. Yine bu altın nesil, iradesiyle bakırı altın, toprağı polat hâline getirecek ve en değersiz şeyleri en değerli cevherler gibi değerlendirecektir.

Şimdi müsaadenizle, yeniden böyle bir ufkun zirvede temsil edildiği Saadet Asrına dönelim:

Damad-ı Nebi, Haydar-ı Kerrar Hz. Ali (radıyallâhu anh) halife olduğu dönemde İslâm devleti, şimdiki Türkiye'nin otuz katı büyüklüğündedir. İslâm orduları bir taraftan Mâverâünnehir'e, diğer yandan Çin Seddi'ne ulaşmış; beri taraftan da ta Cebelitarık'a dayanmışlardı. Sınırları böylesine geniş ve âdeta o zamanın süper devleti sayılan bu büyük gücün başında bulunan Hz. Ali (radıyallâhu anh), kış gününde yazlık elbise giyiyor ve bunun sebebi sorulunca da: "Ben, kendi imkânlarımla ancak bu kadarını temin edebiliyorum." cevabını veriyordu.

İşte içtimaî adalet! İşte yüksek insan ruhu! İşte toplumla bütünleşme, herkesi kendine tercih etme veya başkaları için yaşama diyeceğimiz gerçek adalet düşüncesi..!

Evet, böyle bir adalet, ilk defa Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun güzide ashabıyla temsil edilmişti; dilerim ikinci kez de günümüzün altın nesliyle temsil edilir. Yeniden kendine uyanan bu nesil, her ferdiyle şimdiye kadar sergilemiş oldukları cehd ve gayretlere bakacak olursak, böyle bir seviyeyi temsil ettikleri görülecektir.

Ben bu konuda Rabbim'e karşı fevkalâde hüsnüzan içindeyim. Nasıl olmayayım ki! Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar: Bir kulu seyyiatı sebebiyle derdest edip Cehennem'e götürürler. Bu kimse, Cehennem'e doğru giderken dönüp arkaya bakar. Cenâb-ı Hak kulunun maksadını bildiği hâlde meleklere, o kulun arkasına bakmasının sebebini sordurur. Bunun üzerine o zat şöyle der: "Yâ Rabbi! Ben Senin hakkında başka türlü zan beslemiştim; evet ben her şeye rağmen kuluna 'Cennet'e gir.' diyeceğini sanıyordum. Zira ben Seni hep böyle tanıdım." Buna karşılık Cenâb-ı Hak da: *"Kulum Beni nasıl sanıyorsa Ben öyleyim."* buyurur.

İşte benim zannım da bu merkezdedir. Evet, küheylanlar üzerinde şahlanmış

süvariler gibi, kendilerinden beklenen vazifeyi eda etmeye azmetmiş bu neslin, tenperverliğe, şan u şerefe takılıp kalmadıkları misillü şehevânî arzu ve isteklere de takılıp kalmayacakları ümidindeyim.

Hz. Ömer (radıyallâhu anh) devrinde, devamlı mescide gelip giden, ibadet ü taatinde derin mi derin, başını yere koyunca güller açan ve seccadesini gözyaşlarıyla ıslatmadan mescitten ayrılmayan bir genç vardır. Bu gencin, birdenbire mescitten kesildiğini fark eden Fâruk-u Âzam, gencin nerede olduğunu sorunca, onun vefat ettiğini söylerler. Evine gelip giderken bu gence nasılsa kötü duygulu bir kadın musallat olur; ona takılır ve onu ağına çekmek ister. Genç, bu fettana tam takılmak üzere iken, birden diline *"Sineleri her zaman Allah'a karşı saygıyla çarpan müttakîler, şeytandan bir tayf, bir vesvese dokunduğu zaman hemen Allah'ı anarlar ve derken gözleri açılıverir."*[2] âyetinin takıldığını ve bu âyeti tekrar ettiğini hisseder.. ve böyle bir ihsasın vermiş olduğu heyecan ve hacalet içinde kalbi durur ve oracığa yıkılıverir. Hz. Ömer, gencin ölüm sebebini anlayınca hemen gömüldüğü yere gider ve orada ona şu ayetle seslenir: *"'Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki Cennet vardır.'*[3] Şimdi sen istediğine girebilirsin." Hz. Ömer sözlerini bitirdikten sonra herkesin duyacağı şekilde mezardan şöyle bir ses yükselir: "Yâ Emire'l-Mü'minîn! Allah bana onun iki katını verdi."

Evet, bu ruh hâleti, insanların kalblerine yerleştirilmedikçe sergerdanlık ve anarşinin önünün alınması ve insanların fenalıktan korunması mümkün değildir. Bu mübarek ve mübeccel nesil, –inşâallah– Allah Resûlü'nü ve O'nun güzide ashabını kendisine örnek alarak, günahlara girmeden ve şehevânî arzulara takılıp kalmadan, bu kandan irinden deryaları aşar, iman hakikatinin en zirvesine ulaşarak kendinden beklenilenleri arızasız ve kusursuz yerine getirmeye muvaffak olur.

4. İzzet ve Gurur

Diğer bir mânia ise izzet ve gururdur. İnsanlar içine, "örnek bir insan" modeli olarak gönderilen peygamberler ve onların izinden giden irade kahramanları "onurum ve şerefim" dememiş ve hiçbir zaman şahsî izzetlerine, gururlarına takılmamışlardır. Nebiler Serveri'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Sen bizim seyyidimizsin." diyenlere karşı O, *"Hayır. Bizim seyyidimiz Hz. İbrahim'dir."* buyurmuş ve öyle bir pâyeden hep uzak durmuştur. Aslında O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Efendiler Efendisi'dir ve bütün enbiyânın yanında, Hz. İbrahim'in de seyyididir. Zira Hz. İbrahim, Allah Resûlü'nün

(sallallâhu aleyhi ve sellem) çekirdeğidir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), o çekirdeğin ağacının meyvesidir. Ancak O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. İbrahim'in söz konusu edildiği yerde edep ve terbiyesinin gereği kendisine "seyyid" dedirtmemiştir.

Hz. İbrahim'in (aleyhisselâm) görmediği hakaret, çekmediği meşakkat, uğramadığı belâ ve musibet kalmamış; ateşler içine atılmış, ne hakaretlere maruz kalmış, zevcesine el uzatılmak istenmiş, ama o büyük nebi, "İzzetime dokundu." dememiş ve yüce davasını tebliğden bir an olsun geri durmamıştır.

Hz. Musa (aleyhisselâm) çok şerefli ve onurlu olarak yetişmiş ama maruz kaldığı sıkıntılar karşısında "Onurum ve şerefim." deyip peygamberlik vazifesini terk etmemiş, firavunun karşısına çıkıp onunla hesaplaşmış ve orada da tevhidi ilan etmiştir.

Ya o çilekeş nebi Hz. Mesih (aleyhisselâm), hayatının baharında kavmi tarafından ölümle tehdit edilmiş; çeşit çeşit hakaretlere maruz kalmış ve hatta aç ve susuz bırakılmış da o, görmüş olduğu bütün bu eziyetlere takılıp kalmamış "Onur ve gururum." diyerek kendine de takılmamış, çarmıhların gölgesinde bile vazifesine devam etmiştir.

Evet, bütün bunlar kendi dönemlerinin kahramanlarıdır ve hepsi de örnek ölçüsünde insanlardır. Bu vadide zikredilebilecek daha pek çok kahraman vardır ama bunların hepsini burada zikretmek mümkün olmadığından, bizim davamızı temsil etmesi itibarıyla İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatından bir kısım kesitler sunmakla iktifa edeceğiz:

Kâinat yüzü suyu hürmetine yaratılan ve âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) şeref ve onurunu kelimelerle ifade etmek mümkün değildir. Nitekim Bedir günü O'na, bir yanında Cebrail, diğer yanında Mikâil koruma memuru gibi hizmet ediyorlardı. Nizamî'nin ifadesiyle miraçta mübarek ayağını semalara basınca göklerin etekleri mücevherlerle dolmuş ve hilâl, âdeta atının ayakları altında bir nal hâlini almıştı. Böylesine bir onur ve şeref sahibi Nebiler Serveri'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) başına toz-toprak saçılmış, işkembeler konmuş ve yüzüne en galiz küfürler savrulmuş olmasına rağmen O, bir kerecik olsun "Onurum ve şerefim." dememiş, girdiği reh-i sevdada hep koşup durmuş ve gittiği her yere ışık saçıp gönülleri aydınlatmıştı.

Hz. Âişe Validemiz (radıyallâhu anhâ), on-on beş yaşında (Bu Mevlâna Şibli'nin tespiti) Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) saadet hücresine girmiş, henüz rüşde ermeden, erkek olarak sadece O'nu tanımış; vahyin sağanak

sağanak yağdığı bir hanede büyümüş; vahyin suyu ve havasıyla yoğrulmuş bir iffet âbidesidir ve iffet onun mübarek yanağında bir gül gibidir. Ama gel gör ki, bu pak dâmene çamurlar atılmış.. atılmış ve başta Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere, babası Hz. Ebû Bekir, annesi Ümmü Ruman ve bütün ashab ızdırap içinde kalmıştır. Kendi onur ve gururuna çamur atılan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), buna takılıp kalmamış, hep sabırlı ve kararlı davranmıştı. Bu çirkin işi tezgâhlayanların başında, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye gelmeden önce, Medine'ye emir olmayı bekleyen, onun için daha Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmeden O'na karşı kinle gerilmiş, nefret ve gayzla bilenmiş münafıkların lideri meşhur Abdullah İbn Übey b. Selül geliyordu. Hangi mülâhaza ile olursa olsun bu meşhur münafık öldüğünde, kefen olarak sarılmak üzere Efendimiz'in cübbesini ister. Allah Resûlü de onun münafık olduğunu bilerek yıllarca onur ve gururunu rencide eden bu adamın isteğini yerine getirir, hatta onun cenaze namazına iştirak eder. Ancak Allah (celle celâluhu), *"Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Resûlü'nü inkâr ettiler ve fasık olarak öldüler."*[4] âyetiyle Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu münafığın namazını kılmasına izin vermez. İşte bütün bunlar, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) engin anlayışını, şefkat, müsamaha, tolerans ve kendini aşmışlığını göstermektedir.

Evet, Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanlığı ateşten kurtarmak için gelmiş ve bu en yüce duyguyla kendi ailesine iftira edenlerin cenazelerine dahi iştirak etmiş ve "Allah, 70 defa istiğfar etsem de onu affetmeyeceğini ferman ediyor. Ben 70 defayla onun affedileceğini bilsem, ona 70 defa ve ondan da fazla istiğfar ederdim." demiş, o hoşgörü ve müsamaha ile çarpan engin sinesini herkese açtığını bir defa daha göstermiştir.

5. Korku

İrade insanını tehdit eden hususlardan biri de insandaki korku hissidir. Evet, iradenin zafer duygusunu felç eden bir his varsa o da korkudur. Ehl-i dünya, mü'minlerin bu damarından her zaman istifade etmiştir/etmektedir. Bediüzzaman "İnsanda en mühim ve esaslı bir his, hiss-i havftır. Dessas zalimler, bu korku damarından çok istifade etmektedirler ve onunla korkakları gemlendiriyorlar. Evet, bunlar avamın ve bilhassa ulemânın bu damarından çok istifade ediyorlar, onları korkutuyorlar ve evhamlarını tahrik ediyorlar." diyerek bu hakikate işaret eder. İrade insanı, bu tür bir tehdide takılıp kalmadan, Allah'a teslim ve tevekkül içinde, iradesindeki teslim gücüyle

mutlaka onu aşmalıdır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), böyle bir tehdit ve hücumun en şiddetlilerine maruz kalmıştır. Hatta bir gün, O'nu müşriklerin saldırılarından koruyan amcası
Ebû Talib'in ölümünü müteakip perakende hücumların toptan hücum hâline dönmesi üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) inkisar içinde şunları söylemişti: *"Bağrını açıp beni koruyordun. Yokluğunu ne kadar da çabuk hissettirdin!"* Ancak O (sallallâhu aleyhi ve sellem), o güne kadar olduğu gibi, ondan sonra da hep *"Allah, vekil olarak bize yeter."* demiş ve bütün engelleri aşarak yoluna devam etmişti.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerinden bir tablo daha arz ederek mevzuu noktalamak istiyorum:

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir öncesi ashabını, maddî ve mânevî yönden çok iyi motive etmişti. Gözü dönmüş müşrikler, yürüdüğü yolda hep O'nun önünü kesmiş ve kalblere iman taşımasına müsaade etmemişlerdi. Bu sebeple Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı kendilerinden birkaç kat daha büyük bir orduyla savaşmak mecburiyetinde kalmışlardı. Böyle bir muharebe için muhacirînin gerilimi tam ve yerindeydi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ensarın da bu mevzuda kanaatini öğrenmek için onlara, "Bana bir işaret ve yol gösterin. Ne yapayım?" demiş; bunun üzerine ensarın ileri gelenlerinden Sa'd İbn Muaz ileri atılarak şunları söylemişti: "Bana öyle geliyor ki bizi kastettin yâ Resûlallah. Biz, İsrailoğulları'nın peygamberlerine dediği gibi *"Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturuyoruz."*[5] demeyeceğiz. Biz, sizinle beraber düşmanla yaka paça olup, göğüs göğüse kavga edeceğiz. Ey Allah'ın Resûlü! Sen, Allah'ın dediğine bak ve yolunda yürü, biz sana tâbiyiz. İstediğinle sıla-i rahim yapıp bütünleş. İstediğinle istediğin gibi alâkanı kes. İstediğinle sulh ol, istediğine karşı düşmanlık ilan et. Malımızdan istediğini al ve istediğin yere infak eyle. Biz hep seninle beraber olacağız." Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Sa'd İbn Muaz'ın bu yürekli tavrı ve bu cesaret dolu sözleri üzerine memnuniyetini izhar sadedinde tebessüm etmişti. Bu tebessüm, aynı zamanda Bedir zaferini muştulayan bir tebessümdü.

Cenâb-ı Hak, sayılan bu mânialara takılıp kalmaktan günümüz neslini muhafaza buyursun ve Kur'ân talebelerini bunlara takılıp mahvolmadan muhafaza eylesin.

1 Bakara sûresi, 2/156.

2 A’raf sûresi, 7/201.

3 Rahmân sûresi, 55/46.

4 Tevbe sûresi, 9/84.

5 Mâide sûresi, 5/24.

KÂBE VE DİĞER KUDSÎ MEKÂNLAR

Soru: Mekke-i Mükerreme, İslâm davasına beşiklik etmesi hasebiyle aradan asırlar geçmesine rağmen hâlâ kalblerin kendisi için attığı bir yerdir. Onun gibi yine diriliş hareketlerinde önemli fonksiyonlar eda etmeye namzet mekânlar için de benzer bir durum söz konusu mudur?

İslâm'a beşiklik etmiş, bir mahal, bir uğrak yeri olmuş ya da olacak şehirlerin, elbette kendilerine göre bir şerefi, bir değeri vardır. Ancak bu değer, hiçbir zaman Mekke'nin kudsiyeti ile mukayese edilemez. Zira Mekke, hususiyle kendi sınırları içindeki Kâbe ile ayrı bir değere ulaşır ki, buna komşuluk (mucaveret) kudsiyeti de denilebilir. Yoksa arzın merkezinden Sidretü'l-Müntehâ'ya uzanan bir amud-i nuranî (nurdan bir sütun) olan Kâbe ve Beytullah'ın değeri, hiçbir kudsiyetle mukayese edilemez.

Yine Mekke, Kâbe ile komşu olması vesilesiyle pek çok peygambere, onların hizmetlerinde beşiklik etmesi yönüyle de ayrı bir değer ifade eder. Tarihin de şehadetiyle, hemen her peygamberin, şöyle ya da böyle Kâbe ile bir çeşit irtibatı olmuştur. Ancak onlar, Kâbe ile olan bu irtibatlarının yanında, ikinci bir mekân daha tutmuş ve sanki Sidretü'l-Müntehâ'dan gelen her şey, bir prizmaya çarpıyor gibi Kâbe'ye çarpıp onunla irtibatlı olan bu gönüllere ışıklar hâlinde yansımıştır, onlar da bulundukları yerleri o nurla aydınlatmışlardır.

Meselâ Hz. Âdem (aleyhisselâm), Kâbe'den başka Serendip'le irtibatlıdır, yine Cidde ile irtibatının olduğuna dair rivayetler vardır. Seyyidina Hz. Nuh (aleyhisselâm), tufan esnasında Kâbe'nin etrafında defaatle dönmüş ancak gelip Cudi'de ârâm eylemiştir. Yine Hz. Süleyman'ın, Hz. Davud'un Kâbe ile irtibatlarının yanında, Filistin civarında, Amelikalılar'ın hâkim olduğu yerlerde yaşamış, Hindistan, Pakistan, Bangladeş gibi yerlerde irşad vazifesi görmüşlerdir. Ve oğlu ile birlikte onu inşa etmesi yönüyle Kâbe ile irtibatı en fazla olan Hz. İbrahim'in, Kenan illeriyle de alâkası vardır. Yine kendisinden sonra gelen Hz. Yakub ve oğulları, Kâbe ile irtibatlarının yanında Yemen ve Mısır'la da münasebetleri olmuştur. Seyyidina Hz. Mesih, –Kâbe ile irtibatının yanında– Eyle'de yaşamış ve eğer doğru ise Valide-i Mükerremeleriyle birlikte daha sonraları Efes'e gelmiş ve daha başka yerleri de şereflendirmiştir.

Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince; sanki Kâbe, o güne kadar çıkardığı insanların tümünü, esas çıkarması gerekli olanı bu zât için çıkarmış gibidir. Başka bir ifadeyle, şayet Kâbe yerin göbeği ise, esas o göbekle beslenen İnsanlığın İftihar Tablosu olmuştur. Dolayısıyla insanlık çapında

böyle bir fışkırmaya beşiklik etmesi ve Efendimiz'i bağrında büyütmüş olması yönüyle de Kâbe ayrı bir değere sahiptir. Ancak Allah (celle celâluhu), O'nu da yerinde bırakmamış, ikinci vatanı olan Medine-i Münevvere'ye hicret ettirmiştir.

Peygamberlerden başka bütün evliyâ ve asfiyânın da Kâbe ile irtibatı vardır. Mürşitlikte en son mertebelerden birinin, Kâbe ile olan muarefe olduğu zikredilir. Bu açıdan feyzini, bereketini oradan almayan hiçbir mürşit yoktur denebilir. Ancak İmam Gazzâlî, İmam Rabbânî, Şah Veli, Mevlâna Halid, Üstad Bediüzzaman gibi kimi insanlar, daha ziyade kendi misyonları adına onunla irtibat kurmuş; kimileri de kendi ferdiyeti içinde Kâbe'ye yönelmiş, onun kendine mahsus lisanına kulak vermiş, yer yer ağlamalarına şahit olmuş, zaman zaman sevinç ve sürurunu paylaşmış; meselâ yeryüzünde Kâbe'nin azametine uygun tavafın yapılmadığı, insanların laubali olduğu bir dönemde hakikat-i Kâbe, karşısında temessül edip, "İnsanlar vefasızlaştı, Kâbe'nin kamet-i kıymetine uygun tavaf etmiyorlar artık." dediği anda, onun bütün bütün aramızdan çıkıp gitmemesi için eteklerine tutunup yalvaran zatlardan bile bahsedilir.

Bütün bunlar, eşyanın perde arkasına nigehbân olan insanlar için ilâhî ve hususî iltifatlardır. Kim bilir belki de her tavaf edişte hakikat-i Kâbe ile teşerrüf eden dünya kadar insan vardır ama avamdan insanlar onu göremezler; zira kaba ruhlar, kaba anlayışlar, kaba mantıklar kendi kabalıkları içinde her şeyi maddede görür, maddede ararlar.. her şeyi maddede arayanlar da mânâyı göremezler.

Bazı şehirler için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Meselâ Efendimiz'le birlikte Medine'ye taşınan misyon, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan sonra Hz. Ali (radıyallâhu anhüm) tarafından Kufe'ye taşınmıştır. Daha sonra Şam'a, oradan Bağdat'a, oradan da bir mânâda Mısır'a, Kayrevan'a taşınmış ve bu şehirler o dönemlerde çok önemli birer merkez olmuş; Endülüs'e, Afrika'ya, Anadolu'ya, Mâverâünnehir'e, Amuderya'ya açılan birer rıhtım, birer rampa vazifesi görmüşlerdir. Her ne kadar Bağdat, Abbasiler döneminde güdükleşmeye itilmiş, hakikat-i Ahmediye'nin intişarından çok, kışırda mücadelelerin, münakaşaların yapıldığı, Kur'ân mahluk mudur, değil midir tartışmalarına girildiği bir yer olmuşsa da, önemli bir misyon eda ettiği de muhakkak. İslâm orduları oradan Buhara'ya, Semerkand'a, Taşkent'e, Fergana'ya girmişlerdir. Buralara girildikten sonra belki bu şehirler hâkimiyet-i İslâmiye adına önemli bir misyon eda etmemiş,

ama ilim adına eda ettikleri misyon Şam'ınkine, Bağdat'ınkine eşdeğer olmuştur. Oralarda gidip çarpan Nur-u Muhammedî, daha sonra Anadolu'ya yansımış ve biz feyzimizi, bereketimizi Mekke'den Medine'ye, oradan Şam'a, Bağdat'a, oralardan Asya steplerine varmış ve oradan dönmüş bize gelmiş olarak buluruz...

Anadolu'ya geçildikten sonra ise, bir dönemde Konya bu önemli merkeziyeti temsil etmiş; etmiş ve pâyitaht olmanın yanında Sadreddin Konevî, Mevlâna, Sultan Veled gibi devâsâ kimseleri bağrında yetiştirmiştir. Onun, artık bende bir şey kalmadı deyip vâridâtını bütünüyle kullanmasından sonra da Allah (celle celâluhu), Söğüt'ün bağrında bir tırtılı kuluçkaya yatırmış ve derken âfâk-ı âlemde, Söğüt'te, Bilecik'te, Bursa'da yetişen kelebekler uçuşmaya başlamıştır. Bir ara Trakya'ya geçilmiş ve yüz yıla yakın Edirne pâyitahtlık yapmış, böylece Allah (celle celâluhu) orayı da teşrif, tekrim ve tebcil etmiştir.

Burada Edirne ile alâkalı Profesör Bâdi Efendi'nin el yazması tarihinde kaydettiği bir hâdiseyi anlatmak istiyorum: Sarı Selim Hazretleri Kıbrıs'ı fethettikten sonra orada bir cami yaptırmayı düşünür. Ancak bir gün rüyasında Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Selim, Edirne'mde cami yap!"* buyurur, O, *"Edirne mi dedi..."* diye tereddüt edince, ertesi gün aynı ihtarla karşılaşır ve asıl caminin orada yapılması gerektiğini anlar. Ben, bunu her duyduğumda hep şöyle düşünmüşümdür: Eğer Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir yere *"Benim"* demişse, orası hep Müslümanların elinde sabit kalmıştır. Nitekim Edirne, bir dönemde Bulgarlar tarafından işgal edilip Selimiye'nin kubbesi bombalarla, toplarla delinip parçalanmışsa da, bu hasret fazla uzun sürmemiş, tekrar geri alınmıştır.

... Ve tarih içinde en büyük misyonu üstlenen İstanbul.. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun fethine, *"Kostantiniye elbet bir gün fetholunacak..."* sözleriyle hususî olarak işaret buyurmuş ve fethi asırlar öncesinden tebrik, teşrif ve tebcil etmiştir. Ancak nasıl ki Kâbe Sidretü'l-Müntehâ'nın bir izdüşümü ve o kıyamete kadar sürecek; gereği gibi tavaf edilmediği zaman hakikat-i Kâbe derlenip toparlanıp göç edecek.. yani yeryüzünün mânâsı kalmayınca, Allah da (celle celâluhu) yeryüzünü harap edip hakikat-i Kâbe'yi nezdine yükseltecek, aynen öyle de, Kâbe'nin de yeryüzündeki izdüşümleri, yani gölgenin gölgeleri olan bu şehirler de farklı yer ve farklı zaman dilimleri içinde ortaya çıktıkları o teşriften, o tekrimden, o tebcilden nasiplerini aldıktan sonra tarih olmuşlardır ve olacaklardır. İşte o şehirler ve işte onların bugünkü hâlleri...

Ne var ki, bundan sonra da başka şehirlerin ondan nasibini almaları her zaman söz konusu olabilir. Bundan sonra da dünyanın ömrü olduğu müddetçe, yeryüzünde Kâbe ile irtibatlı yerler olacak ve o yerlerle birlikte orada yaşayanlar, bizim "zamanın altın dilimi" diyebileceğimiz bir altın dönem yaşayacaklardır. Ancak Asya'nın ikinci dirilişinde hangi yerler bu şerefle şereflenecek, onu kestirmek oldukça zor.

Biz, Cenâb-ı Hakk'ın nereyi tebcil edeceğini bilemeyiz. Bu şeref وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ[1] fehvâsınca gezip dolaşmaktadır. Öteden beri Allah'ın lütufları hep dairevî dönegelmiştir; hatt-ı müstakim şeklinde değil. Rabbim, Anadolu'ya ikinci bir vazife görmeyi nasip eylesin ve biz bu hâli bir rampa telakki ederek dünyanın değişik yerlerine sıçramaya muvaffak olalım.

Evet, Ruh-u Seyyidi'l-Enâm'ın arızasız soluklanacağı dönemler uzak değildir. Ama asıl önemli olan, bizim va'de vefasızlık etmememizdir. Dünyada en zor şey, insanların çürümeden oldukları gibi kalabilmeleri ve hiçbir beklentiye girmeden tertemiz duygularla Allah'a kulluklarını sonuna kadar götürebilmeleridir. Zaten aksine bir durumda, başımıza devlet kuşu konacakken kalkar gider ve biz de olduğumuz yerde kalakalırız. Çünkü bu iş, Kâbe duruluğunda ve Hz. Muhammed safvetinde temiz insanlar ve sâfî mekânlar ister. Bunu Allah'ın lütfedeceğinden endişe edilmemeli; ancak bunun için gerekli liyakate sahip olup olmadığımız hususunda bir şey söylemek de mümkün değil. Bize düşen, Allah'ın marziyatına kilitlenip onun dışında her mülâhazayı tâli saymak ve gözlerimizi açıp kapayıp her işimizde sadece O'nu düşünmektir.. sürekli yenilenip O'nu düşünmek. Nasıl insanın her an kendini yenilemesi ve her zaman tazeliğini koruması, bayatlamaması önemli bir husustur; öyle de kendini Allah'ı sevip sevdirmeye adamış kimseler de her şeyin kendi üzerlerinde olduğunu unutmadan hep diri ve makam-mevki arzusu, mal-menal duygusu, evlâd ü ıyâl endişesi, dünya hükümranlığı vb. şeylere kanıp gevşememelidirler; gevşememeli ve bütün bunları, asıl meselelerinin yanında tâlinin tâlisi saymalıdırlar.

Evet, Cenâb-ı Hak önemli bir vazifeyi birinin üzerine bina ederken, ondaki iç mukavemetin bu işe elverişli olup olmadığına bakar. Zayıf ve kaypak karakterler bu çok önemli misyonu taşıyamayacaklarından إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ[2] âyeti fehvâsınca, ondan alır daha taze ve ruhlarına pas bulaşmamış, içlerine kir girmemiş, çürümeyi hiç tatmamış, hiç sarsıntı yaşamamış granit gibi insanların üzerine bina eder.

1 *“Biz zafer ve muvaffakiyet günlerini insanlar arasında döndürür dururuz.”* (Âl-i İmrân sûresi, 3/140)

2 Bkz.: İbrahim sûresi, 14/19; Fâtır sûresi, 35/16.

PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜ

Soru: Aynı müessesede çalışan insanlar arasında küçük de olsa bazı problemler çıkabiliyor. Bunun neticesinde ise gevşemeler olabiliyor. Çözüm adına neler buyurursunuz?

İnsanların birbirleriyle imtihan olması gayet tabiîdir. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de: *"...Biz onların bir kısmını diğerleriyle imtihan ettik."*[1] buyurmaktadır. İlk insan Hz. Âdem (aleyhisselâm), Cennet'te Hz. Havva ile, şeytanla ve kendi mahiyetinde meknî (saklı) bir kısım duygularla imtihan olmuş ve yeryüzüne indikten sonra da bu imtihanlar devam etmişti. Hz. Âdem'in soyundan gelen insanlar da kendilerine rehber olarak gönderilen peygamberlerle imtihan olmuş, ihtilafa düşmüş, bunların bir kısmı da putlara tapmada ısrar edip onların arkasından gitmişti. Bunların örneklerini bugüne kadar insanlık tarihiyle alâkalı yazılmış eserlerde görmek mümkündür.

Demek insanlık için bir yönüyle enbiyâ-i izâm ve Kur'ân da imtihan vesilesi olmakta; hatta bir kısım üdebâ ve füsehâya göre Kur'ân'ın, herkes için imtihan olabilecek yanlarının dışında, hususî mahiyette bazı âyetlerinin de imtihan sebebi olması söz konusudur. Meselâ, kaide ve dil prensiplerine göre Zemahşerî onu bir tarafa çekmiş, Nazzam bir tarafa çekmiş, Câhız bir başka tarafa çekmiş ve "Şöyle midir-böyle midir?" demişlerdir. İşte bu durum, bazılarını sürükleyip dalâlete götürebilmiştir. Ve tabiî temkinli ruhlar da her zaman onun nurefşan âyetleri karşısında, "Bunlarda beşer aklının idrak edemediği bir şeyler var, biz de idrak edemiyoruz." demiş ve ona olduğu gibi inanmışlardır.

İşte bu imtihanlar silsilesi içinde önemli bir imtihan da, insanların birbiriyle olan imtihanlarıdır. Bu kabîl imtihanlarda bazen kaybeder ve olumsuz sonuçlarla karşılaşabiliriz. Bu kayıplar bazen mizaçlarla, meşreplerle, bazen de Üstad'ın, "Umur-u hayriyenin çok muzır mânileri olur." dediği gibi, şeytanlardan kaynaklanabilir. Müslümanları, şeytanların musallat olduğu kişiler olarak tavsif etmekten hicap ederim; ancak gerçek olan şu ki, hepimiz insanız ve birer nefis taşımaktayız.

Nitekim, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadis-i şeriflerinde: *"Herkesin nefsi vardır. Benim de nefsim var..."* buyurur. Bundan sonra artık isterse insanlar, bizim nefsimiz veya mahiyetimizde şeytanın oklarına hedef olabilecek lümme-i şeytaniye diye bir mekanizma yok desinler!. Bunlar hiçbir şey ifade etmez. Kaldı ki, hadisin devamında Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi

ve sellem), uzun zaman onunla mücadele edip onu hizaya getirdiğini ve neticede kendisine teslim olduğunu bildirir.

Dünyada kim bilir daha nice insanların nefis ve şeytanı kendilerine teslim olmuştur. Ama, şu da bir gerçek ki bu, kat'iyen bir anda olmamıştır. Tasavvufî bir üslûpla ifade edecek olursak bu, kademe kademe, nefs-i emmareden nefs-i levvameye, ondan nefs-i mülhemeye, nefs-i mutmainneye, nefs-i râdiyeye (Allah'tan hoşnut olma mertebesi), nefs-i mardiyyeye (Allah'ın hoşnutluğuna erme) ulaşmışlar.. ve daha sonra da sâfiye, yani enbiyâ-i izâm ve asfiyânın nefislerine yakın müstesna nefisler mertebesine yükselmişler ve neticede öyle bir noktaya gelmişler ki, artık ondan öte nefisleri kendilerine her zaman iyilikle emreder olmuştur...

Buradan hareketle, herkesin daha baştan bir nefse sahip olduğunu kabullenmesi gerekir. Bu onun ömrünün sonuna kadar imtihan olacağını kabullenmesi de demektir. Böyle bir kabul bize şunu ifade eder: İnsanların birbirine düşmesi, birbiriyle uğraşması için bu kadar çok sebep ve faktör olduğuna göre, evvelâ bu işi beşeriyetin icabı olarak kabul etmekte yarar var. Bizler beşeriz; nasıl bizim doğup büyümemiz, büyüyüp yaşlanmamız, yaşlanıp çürük bir enkaz gibi çökmemiz; sonra da kendi enkazımız altında kalarak unutulup gitmemiz bizim için fıtrî ve tabiî bir yol; öyle de, birbirimizle çekişmeye, hırgür etmeye müsait bir fıtratta yaratılmış olmamız da, bizim tabiat ve fıtratımızın gereğidir.

Ne var ki bizim için her zaman bu tür duyguları hayra çevirmek de mümkündür.. ve bize düşen de işte bunu yapmaktır. Biraz daha açalım; meselâ bir insan, kendi mahiyetine yerleştirilen şehvet hissi sayesinde veli olabilir.. evet o insan eğer üzerindeki şehevânî istek ve arzuları karşısında namus ve iffetini kemal-i hassasiyetle koruyabiliyorsa, aynı durumda olmayan başka birinin bin rekât namazla ulaşamayacağı seviyelere ulaşır. Çünkü bu kimse, o kadar şehvetle donatılmış olmasına rağmen, nefsini frenleyip onu zapturapt altına alabiliyor. Evet, tehlikenin buudları nispetinde mükâfat söz konusudur. Hatta bazen böyle birinin terakkisi o kadar hızlı, o kadar amudî olur ki, başkaları vilâyet yolunda kat'iyen ona yetişemezler.

Bu hususa bir şey daha ilave etmek istiyorum. Meselâ, bazı insanların hemcinslerine karşı fıtratlarında fazla bir temayül vardır. Eğer o insan bir hayat boyu o temayülünü gemleyip meşru dairede kalabilse o öyle bir yükselir ki, hiçbir kimsenin buna yetişmesi mümkün olamaz. Görüldüğü gibi şehvet başlangıçta öldürücü bir ağ iken irademizin hakkını verme sayesinde insanı

yükselten nurdan bir helezon hâline gelebilmektedir.

Gazap duygusu da böyledir. Evet, bu duygu da, denge üzere temsil edilmesi hâlinde insanı yükselten, onu hakikatlerle buluşturan ışıktan bir merdivene dönüşebilir. Böyle bir his, ihkak-ı hak edip hakkı bulma şeklinde ortaya çıktığı takdirde adalet şeklinde tecellî eder. Hz. Ömer (radıyallahu anh), Müslüman olmadan evvel insanlar arasında sert mizaçlı tanındığı için, Hz. Ebû Bekir tarafından devlet başkanlığına tavsiye edildiğinde sahabe, “Allah’ın huzuruna gittiğin zaman sana, bu insanı başımıza getirdiğin sorulursa, ne diyeceksin?” şeklinde itiraz eder; Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), Ömer’deki o duygunun ihkak-ı hak ve adalet şeklinde tecellî edeceğini bildiği için, emin bir edayla, “Ben, benden sonra insanların en hayırlısını insanların başına getirdiğimi söylerim.” demiştir.

Evet, ilk halife isabet buyurmuşlardı; Hz. Ömer hiç de bazılarının görüp değerlendirdiği gibi değildi; ondaki sertlik, adalet hâline gelmiş ve hilafeti boyunca kılı kırk yararcasına bir istikamet içinde yaşamıştı. Bazen zâhirde mizaç sert görünebilir; ama her zaman onun Ömerî bir hâl alması mümkündür.

O hâlde aynı müessesede çalışan insanlar kendi aralarında “hırgür”e vesile olabilecek bu türlü madenlerle donatılmış bulunduklarını düşünerek demeliler ki, bunları mahiyetimize Allah koydu, dolayısıyla onlar yer yer tesirlerini icra edecekler. Ne var ki eğer dişimizi sıkar da katlanabilirsek amudî veli olma yolları da açık demektir.

Yine bu gayeye uygun olarak yeme-içme konusunda da dengeli olmalı, duyguların öldürücü ağına düşülmemeli ve dünyevî nimetlerden istifadeyi şükre bağlamalı ve Allah’ın inayetiyle, keremiyle amudî olarak vilâyete ulaşma yolları araştırılmalıdır. Yani insanlar bunlarla Cenâb-ı Hakk’ın kendilerine, vilâyete giden bir yol açtığını düşünmeli, konumlarını ona göre değerlendirmeye bakmalıdırlar.

Keza, arkadaşlarından gelecek şeylere karşı da peşinen sabırla mukabele etmeye kararlı olmalı ve “Gelse sizin celâlinizden cefa, yahut cemalinizden vefa, değil mi ki mü’min kardeşlerimizsiniz, her ikisi de cana safa. Sizden gelecek cevir de hoş, cefa da hoş.” demelidirler.

Yapılacak ikinci bir önemli husus da, önde bulunan ve o işte tecrübesi olan insanların, arızaları baştan keşf ve tespit etmeleri, daha sonra da o meselenin üzerine gitmeleridir. Zira aynı müessesede görev yapan insanlar arasında zuhur eden bu türlü problem ve arızalar, vücutta çıkan bir yara gibidir ve ne kadar erken müdahale edilirse, çözüm de o kadar kolay olur. Bu tür arızalara, değil

günler, haftalar, aylarla ömür biçmek, "İnsanların en hayırlısı, üzerinde günahın en az ömürlü olanıdır." fehvâsınca bunlara hiç yaşama hakkı tanınmamalıdır. Ve günah işleyen bir insan, beş dakika sonra başını seccadeye koyup "Ey Hayy u Kayyum, rahmetine sığınıyorum. Göz açıp kapayıncaya kadar beni nefsimle baş başa bırakma. Bir düştüm, bir kere daha düşürme..." dediği ve günaha hakk-ı hayat tanımadığı gibi, mü'minler olarak aralarında çıkan arıza ve kusurlara da kalıp kronikleşme hakkı verilmemelidir.

Evet, eğer vaktinde üzerine gidilmezse, bu arızalar zamanla büyüyüp gelişir ve öyle bir hâl alır ki, onulmaz bir yara gibi bir daha da tamir ve tedavisi mümkün olmayabilir. Unutmayalım ki bizler, esbap dairesi içinde yaşıyoruz ve bu daire içinde yaşadığımız sürece de maddî-mânevî zuhur eden arızalarda sebeplere riayet etmekle mükellefiz.

Şayet problem onu görüp hissedenlerin üstesinden gelemeyeceği bir boyut kazanmışsa, o işe müdahale edebilecek başka insanlar bulunmalı ve onların müdahaleleri temin edilmelidir ki, onlar hâdiseyi teşrih masasına yatırsın, kessin, biçsin ve tedavi etsin...

Üçüncü ve önemli bir mesele ise, başta da söylediğimiz gibi bizler beşeriz, dolayısıyla birtakım kusurlarımızın olması gayet normaldir. Öyle ise böyle bir durumda önemli olan, insanların kusurlarından daha çok, iyi yanlarını görüp takdir edebilmektir. Keşke bu tür arızalar olduğu zaman gözsüz, kulaksız, dilsiz olabilsek de o kusurları görmesek.. ve Allah'ın bizi affettiği, Peygamber'in affa âmâde olduğu ve affedenlerin affettikleri gibi bizler de herkesi affedebilsek. Ve *"O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler.."*[2] sırrıyla serfiraz olabilsek.! Ne var ki, çoğu zaman bir türlü bunu yapamıyoruz. Ama zannediyorum az kendimizi zorlasak bu tür bir âlicenaplıkta bulunabiliriz...

Son bir husus da, şayet bir problem ortaya çıkmış ve çözülememişse, mesele temelli çözümsüzlüğe sürüklenip kangren olmadan, hâdiseye sebep olan insanların, surî olarak biribirlerinden uzak durmaları sağlanmalıdır. İhtimal bu insanlar yeni yerlerinde eski tecrübelerini işletir, eski olaylardan ders alır, dolayısıyla aynı kusurlar tekrar etmez ve gökten inmiş birer insan gibi terütaze görevlerine devam ederler.

Tabiî gönül arzu eder ki, insanlar kendi aralarında imtihan olmasın, imtihan olup da birbirlerini çürütmesin ve en önemli sermayeleri olan itibarlarını yitirmesinler; yani görev yaptığı yerdeki insanların nazarında sukut etmesin.. arkadaşları nazarında değerini düşürmesin.. hep sahip olduğu itibarla kalsın ve

onu kullanarak büyük işler başarabilsinler..!

1 En’âm sûresi, 6/53.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/134.

KABİLİYET VE ZAAFLARIYLA İNSAN

Soru: İnsan şerre açık kabiliyetlerini hayra nasıl tebdil edebilir?

İnsanoğlu hayra da açık şerre de açık bir kısım kabiliyetlerle donatılmış bir varlıktır. Ondaki bu kabiliyetler âdeta iç içedir. Cenâb-ı Hak, bütün bu kabiliyetleriyle insanı dengelemiş ve her şey olmaya müstait yaratmıştır. *"Her çocuk, İslâm fıtratı üzerine doğar. Sonra çocuğu anne ve babası Yahudileştirir, Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir."* hadis-i şerifi bu hakikati ifade bakımından fevkalâde mânidardır. Yani her doğan çocuk, fıtrat itibarıyla Müslüman olmaya daha meyyaldir; ama içinde bulunduğu çevrenin onun üzerindeki tesiri bazen birinci derecede belirleyici olabilir.

İnsan fıtratındaki duygu, istidat ve kabiliyetler çeşit çeşittir. Ayrıca, bu istidat ve kabiliyetler, onun fıtratına çok güzel ve ölçülü bir şekilde yerleştirilmiştir. Burada önemli olan, onun terbiyesi ve yetiştirilmesi yolunda bu hissiyatın mükemmel şekilde değerlendirilip potansiyel değerlerinin üstünde bir kıymete ulaştırılmalarıdır. Meselâ, insanın mahiyetine bir "irade kabiliyeti" yerleştirilmiştir ki, eğer insan, bu iradesini iyiye kullanabilirse o, cemadat ve hayvanatı çok geride bırakacağı gibi, bazen meleklerin önüne de geçebilecektir. Yine insanın içine "latîfe-i rabbâniye" ya da İmam Gazzâlî'nin ifadesiyle "akl-ı meâd" yani öteleri görme aklı ve idraki vaz'edilmiştir. Bununla beraber insana "akl-ı meâş" yani dünyayı idrak ve onu iyi kavrama aklı da verilmiştir.

Aynı zamanda insanın mahiyetine şehvet, öfke, hırs, inat ve haset gibi değişik duygular da konulmuştur. Şimdi bu konuda önemli olan, insanın bu istidatları ya bir ölçüde baskı altına alması veya onları ıslah edip onlardan da istifade etmesidir. Meselâ bir insan, "vicdan"ın erkânı diye mütalâa edeceğimiz irade, his, zihin, latîfe-i rabbâniye gibi duygularını inkişaf ettirdiği takdirde bir hamlede insan-ı kâmil yoluna girer ve sesini ötelere duyurabilir. İşte böyle bir ufka ulaşmış insan artık şehvet, makam, şöhret... gibi nefsanî duygular karşısında asla dize gelmez.. nefretlerle büyük günahlara girmez.. hasetlerle amelini yakıp bitirmez.. ve herhangi bir meselede inat göstererek zamanını zayi etmez...

Ve yine böyle bir insan şehvetini tenasül mülâhazasıyla meşru dairede kullanırsa, *"Evleniniz, çoğalınız! Zira ben (kıyamet günü diğer ümmetlere karşı) çokluğunuzla iftihar edeceğim."* hadisiyle amel etmiş sayılır ve ötede iltifat görür. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu hadisiyle âdeta şunları ifade etmektedir: Ben, meşru dairedeki zevk ve lezzete kanaat eden ümmetimin

çoğalmalarıyla iftihar ederim. Zira onlar âdeta benim ümmet fabrikalarım gibidirler ve bu fabrikalarda ehl-i tevhid insan yetişir; ben de onunla iftihar ederim.

İşte, böyle bir yaklaşım sonucu, şehvetin bütün güç ve kuvvetiyle iradeye teslim olduğunu görürüz. Bu mülâhazadan hareketle, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Herkesin bir şeytanı vardır, benim de vardır, fakat benimki bana teslim olmuştur."* hadis-i şerifini daha iyi anlamak mümkündür. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözleriyle, "Yemeye, içmeye ve tenasüle ait şehevî duygular ve diğer hisler bütün derinlikleriyle tamamen benim irademe teslim (veya Müslüman) oldu." demek istemektedir. İşte böyle bir şehvetin artık insana verebileceği herhangi bir zarar söz konusu değildir.

İnsandaki kötü duygulardan birisi de "inat"tır. Çok defa kuru bir inat adına insanlar birbirlerine düşmekte, aralarında ciddî kavgalar meydana gelmekte, hatta birbirlerini öldürmektedirler. Ne var ki, inadını iradesinin emrine alan bir insan, ne olursa olsun asla hak ve hakikatten ayrılmaz ve böyle bir kimsenin önünü tama, makam, mevki, şöhret, rahat ve rehavet gibi duygular kat'iyen kesemez ve o kişi, iradesinin hakkını tamı tamına vererek Muhammedî ruhtan hiçbir zaman ayrılmaz. Böylece fena bir huy olan ve tamamen nefis mekanizması içinde yer alan inat duygusu, bu insanda hakta sebat, hakikate teslim olma şeklinde kendisini hissettirecektir.

Evet, artık şeytanî bir mekanizma olan inadın yönü müspete çevrilmiş ve bu sayede inat, insanın melekî yanında yer alarak onun melekiyetine hizmet eder hâle gelmiştir. Şimdi gelin, inadını iradesiyle teslim almış kimselerden biri olan Ukbe b. Nâfi'e (radıyallahu anh) bakalım: O, inadını cihad yolunda kullanmış ve hep cihad yörüngeli bir hayat yaşamıştır. Berberilere karşı büyük mücadeleler vermiş ve Afrika'yı bir baştan bir başa fethetmiş bu büyük insanın en ızdıraplı günleri, Muaviye tarafından eline zincir vurulup cihaddan men edildiği günler olmuştur. Daha sonra Ukbe'nin elindeki bu zincirler kırılmış ve o, bir hain el tarafından şehit edilinceye kadar hep i'lâ-yı kelimetullah yolunda koşmuştur. O, açılmasının bir faslında atını denize sürdüğü zaman şöyle demişti: "Allahım! Şu zulmet denizi karşıma çıkmasaydı, Senin aydınlık kaynağı ismini o karanlık âlemlere de götürme niyetindeydim." Abdülhak Hamid, "Tarık Piyesi" isimli eserinde Ukbe b. Nâfi'nin bu sözü karşısındaki hayranlığını şu ifadelerle dile getirir: "Bilmiyorum Ukbe b. Nâfi'nin bu sözü mü, yoksa semalarda duyulan ruhanîlerin sesi mi daha yüksekti!"

İşte Ukbe'nin bu tavrı, hakta sebatı ve hak uğrunda ölmeyi, yaratılışının

gayesi hâline getirip, böylece nefis mekanizmasına ait mühim bir rüknü, iradenin eline teslim etmesi demekti.

Evet, devamlı ibadet ü taatle meşgul olan bir insanın hisleri zamanla öylesine inkişaf eder ki, böyle biri, başkalarının rüyada gördükleri şeyleri yakazaten müşâhede edebilir. İnsanları irşadın birinci iş hâline geldiği bir dönemde, hakka omuz veren bir cemaatte böyle mazhariyetler sık sık görülebilir. Aslında, hiss-i kable'l-vukuları ve değişik ilâhî ikramları da bu kabîlden saymak mümkündür. Öteden beri İslâmiyet'e hizmet edenlere, Allah'ın ihsanları yağmur gibi yağagelmiştir. Ancak, Cenâb-ı Hakk'ın bu ihsan ve ikramlarından ayrı bir ikramı daha vardır ki, o da, ferdî gurur ve kibirden korumak için, Allah'ın bu ihsanlarını ona hissettirmemesidir. İbadet ü taate ve mücahedeye devam edip de yön değiştirmeyen ve dünden bugüne hep mevziini koruyup ileriye doğru atılmak için başka mevziler kollayanlar, çok büyük ihsan ve ikramlara mazhar olur ve başkalarının görmediği pek çok vâridâtı, vicdanlarında bir esinti ve nur hâlinde müşâhede edebilirler. Ama, bunların mutlaka keşif ve keramet şeklinde zuhur etmesi de şart değildir.

Vicdan mekanizmasına ait hislerini inkişaf ettirmiş birinin nazarında şehvet hislerinin tesiri çok da önemli değildir. Böyle biri, memnu bir manzara karşısında vicdanını dinleyerek, *"Nazar, şeytanın zehirli oklarından bir oktur. Kim onu Benden korktuğundan dolayı terk ederse onu imana çeviririm ve o kimse bunu kalbinde derin bir zevk olarak hisseder."* kudsî hadisini hatırlar ve haram işlememek için gözünü kapar. Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığına göre Cenâb-ı Hak, gözünü haramdan çeviren bir insanın kalbinde, imana ait öyle bir lezzet vermektedir ki bu lezzet, o insana âdeta her türlü iştihayı unutturmaktadır. O kişinin haram karşısındaki bu tutumu daha sonra Cenâb-ı Hakk'ı müşâhede gibi mühim bir neticeyi de semere verecektir. Bu müşâhede ötede olabileceği gibi bu dünyada da olabilir. Zira insanın kalb ve vicdanında "kenzen" Allah'ı duyması her zaman mümkündür. İbrahim Hakkı Hazretleri'nin

"Sığmam dedi Hak arz u semaya,
Kenzen bilindi dil madeninden."

sözleri bu hakikat adına söylenmiş önemli sözlerdendir. Dil unvanıyla ifade edilen kalb, esasen esmâ-i ilâhiye ve sıfât-ı sübhaniyenin madenidir. Bu maden, Zât-ı Ulûhiyet'in tezekkür ve tefekkürü için hayret ufku ile aranan bir madendir. Ne var ki Cenâb-ı Hak, tasavvur ve tezekkür edilmez; zira O, her şeyin verâsındadır.. ve kalb bu hususta önemli bir rasat ufkudur. Kalbine yönelen kişi

yeni yeni adımlar atar, devamlı ilerleme azmi yaşar ve his dünyasında derinleşebilirse, her zaman bir kısım müşâhedelere mazhar olabilir. Zaten insan, nasıl yaşarsa öyle öleceği ve nasıl ölürse öyle dirileceği mülâhazasına binaen, onun şuuraltı ve vicdanında mayaladığı şeylerin öbür âlemde inkişaf edeceği açıktır; evet, orada mü'minler, keyfiyeti meçhul ve herhangi bir misalle anlatılması mümkün olmayacak şekilde Cemal-i ilâhîyi görmeye muvaffak olacaklardır.

İnsanda vicdanî sistemin gelişmesi, tamamen nefsanî mekanizmanın rağmına bir harekettir. Vicdanî mekanizma geliştikçe, nefse ait mekanizma zamanla teslim-i silah etme zorunda kalır.. ve derken nefis mertebelerini kateden bir insan, artık fenalıklardan dolayı nefsini kınar hâle gelir ki bu durum, nefs-i emmarenin ordularının mağlup olması, yani karanlığın ışık karşısında bozguna uğraması demektir. Artık böyle bir insan, işlemiş olduğu her günahtan dolayı kendisini inceden inceye hesaba çeker.. devamlı vicdan azabı duyar.. ve Everest tepesini sırtında taşıyormuş gibi hep büyük bir yükün altında olduğunu hissetmeye başlar. Bunlar, "nefs-i levvame"ye yani kendi kendini kınamaya dair tavırlardır. İşte vicdan mekanizmasını bu şekilde çalıştıran insan bir gün öyle bir seviyeye gelir ki, artık o her zaman,

"Gelse celâlinden cefa, yahut cemalinden vefa;
İkisi de câna safa, lütfun da hoş kahrın da hoş."

yamaçlarında pervaz eder ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) رَضِينَا بِاللّٰهِ رَبًّا *"Biz, Rab olarak Allah'tan razıyız."* ifadelerini terennümde bulunur ve sürekli sekîne ve itminan soluklar. Bu mısralar, aynı zamanda "Allahım! Her tasarrufuna razıyız." anlamına da gelmektedir. Daha sonra insan zamanla bu makamın üstünde öyle bir ufka ulaşır ki, gayri onun her hâl, hareket ve sözleri çevresindekilere devamlı Allah'ı hatırlatır. Aslında Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) işte bu makamı temsil etmektedir. Nitekim كُلَّمَا سَجَدَ يَتَجَلَّي اللّٰهُ فِيهِ "O (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne zaman secde etse O'nda 'bî kem u keyf' Allah tecellî ederdi." sözü bu hakikati ifade etmektedir. Bu hâl, vicdanla sezilebilecek, his dünyasıyla duyulabilecek ve latîfe-i rabbâniyeyi inkişaf ettirmekle fark edilebilecek bir ufuktur.

Vicdan ve nefis gibi hâsseler, bir yönüyle mücerret mânâlar olduğundan insan bunları ancak seyr-i ruhanîsi ile sezebilir. Bunların inkişaf etmesi de kişinin ameliyle mümkündür. Onun için bu meselenin gerçek vuzuh ve inkişafını, insanların kendi sa'y ve gayretleri neticesinde, kendilerinde

meydana gelecek olan inkişafa bırakmak gerekmektedir.

HİZMET YOLUNDAKİ HANDİKAPLAR

Soru: Bir kısım kimseler, mefkûresi uğrunda çalışıp didindikten sonra başarıya ulaşamadıklarında yılgınlığa düşmekte ve artık hizmet edemedikleri mülâhazasıyla bir kenara çekilmeyi düşünmektedirler. Bu durumda böylelerine ne tavsiye edersiniz?

Hayatın değişik alanlarında Allah rızası için hizmet eden kimseler adına çok önemli olan bu meseleyi birkaç yönden ele alıp açıklayabiliriz:

1.Hizmet kahramanları, sadece hizmet etmekle mükelleftirler. Hizmet ettikten sonra başarının tahakkuku onlara değil, Allah'a aittir.

2.Dinine, insanlığa hizmet edenler, hayatın her safhasında olduğu gibi hizmette de imtihanda olduklarını kat'iyen akıllarından çıkarmamalıdırlar.

3.Kulluk vazifesi ile mükellef olanların, gönüllerini neticeye bağlamaları, ihlâsa münafidir. Bu itibarla kendisini hizmet-i imaniye ve Kur'âniyeye adayan bir fert, yapması gerekenleri yapmalı ve netice beklentisi içinde bulunmamalıdır.

Şimdi maddeler hâlinde sıraladığımız bu hususları biraz daha açmaya çalışalım:

1.Cenâb-ı Hak bizi din-i mübin-i İslâm'a hizmet vazifesiyle şereflendirmiştir. Bu, bizim için en büyük bir şeref ve en büyük bir pâyedir. Öyleyse bizim vazifemiz sadece ve sadece bizi bu şerefle şereflendiren Allah'ın yüce adını âfâk-ı âlemde dalgalandırmak ve cihanın dört bir yanında ruh-u revân-ı Muhammedî'nin şehbâl açmasını sağlamak olmalıdır. Bunun ötesindeki her şey –Cennet'e girmek dahil– Cenâb-ı Hakk'a aittir.

2.Biz şu dünya hayatında bir imtihandayız ve bu imtihanlarla ahireti kazanmaya çalışıyoruz. Allah (celle celâluhu) bizi hiç yoktan yaratıp varlık derecesine yükselttikten sonra bir de *"Gerçekten Biz Âdem evlâtlarını şerefli kıldık..."*[1] âyet-i kerimesinde ifade edildiği üzere insanlık mertebesine yüceltmekle şereflendirmiştir. Aynı zamanda O (celle celâluhu), insan olarak yaratmakla şereflendirdiği bizlere sıhhat, afiyet, mal, menal ve evlâd u ıyâl de lütfetmiştir. Malik olduğumuz her şey O'nundur ve O bazen bizi sıhhatimizle, bazen malımızla, bazen musibetlerle, bazen de değişik korkularla imtihan etmektedir. *"Biz mutlaka sizi biraz korku ile, biraz açlık ile, yahut mala, cana ve ürünlere gelecek noksanlıkla imtihan ederiz. Sen sabredenleri müjdele!"*[2] âyet-i kerimesi de işte bunu hatırlatır. Ayrıca Cenâb-ı Hak, bizi, zikredilen

bütün bu hususlarla imtihan ettiği gibi hakkı neşretme vazifesiyle de vazifelendirip cennetâsâ bir atmosfere ulaşıncaya kadar sabırla da imtihan etmektedir. Bu itibarla bize düşen vazife, imtihanda olduğumuzun şuuru ile durup dinlenmeden, bıkıp usanmadan, maddî-mânevî beklentilere girmeden aşk, şevk ve sabırla bu yolda yürümektir.

Cenâb-ı Hak, sabredip mücadelelerini sonuna kadar götürenlerle yarı yoldan dönenleri ayırt edip yaptıkları amelleri onlara da göstermek için kullarını imtihan etmektedir. Nitekim bir âyet-i kerimede O şöyle buyurmaktadır: *"Allah, sizin içinizden cihad edenlerle sabır gösterenleri ayırt edip meydana çıkarmadan, kolayca Cennet'e girivereceğinizi mi zannettiniz?"*[3] Allah (celle celâluhu) bu imtihanı, kullarının takınacakları tavrı öğrenmek için yapmamaktadır. Zira O (celle celâluhu), bu mevzuda sabredeceklerle etmeyecekleri ilm-i ezelîsiyle zaten bilmektedir. Ancak, bildiği bir hakikati, ilm-i şuhûdîsi ile kullarına da gösterip bildirmek istemektedir.

Burada istidradî olarak şu noktayı hatırlatmakta da yarar var: Bu türlü ifadelerde hep şu noktayı düşünmek gerekir: Cenâb-ı Hak, ilm-i ezelîsi ile her şeyi bilir fakat ilm-i şuhûdîsini, şu haricî âlemde, bazı şeyleri iradelerimizle irtibatlandırarak yaratır ve bizi yine kendimizle imtihan eder. Böylece O'nun ilmi, kendine has ilm-i ezelî olmanın yanında bizim de bilebileceğimiz bir ilim hâline gelir. Evet, Allah Teâlâ'nın bizi tâbi tuttuğu imtihanların neticesinde işte bu olmaktadır. Yukarıda zikredilen âyet-i kerimede de bu hakikat ifade edilmekte ve âdeta, "Allah (celle celâluhu), sizin içinizden, mücadele edenleri ve sabredenleri ilm-i şuhûdîsi ile ortaya koymadan Cennet'e gireceğinizi mi zannediyorsunuz." denilmektedir.

Yine mevzu ile alâkalı başka bir âyet-i kerimede de şöyle buyrulur: *"(Ey Mü'minler!) Yoksa siz, daha önce geçmiş ümmetlerin başlarına gelen durumlara maruz kalmadan Cennet'e gireceğinizi mi sandınız? Onlar öyle ezici mihnetlere, öyle zorluklara dûçâr oldu ve öyle şiddetle sarsıldılar ki, Peygamber ile yanındaki mü'minler 'Allah'ın vaad ettiği nusret ne zaman yetişecek?' diyecek duruma geldiler. İyi bilin ki Allah'ın yardımı yakındır."*[4]

Evet, hizmet-i imaniye ve Kur'âniyede bulunan her fert, bir an bile imtihanda olduğunu hatırından çıkarmamalı ve maruz kaldığı şeylerden dolayı Cenâb-ı Hakk'a karşı kulluğa münafi ve suiedep olabilecek tavır ve davranışlara girmemelidir.

3.Hizmet-i imaniye ve Kur'âniyeye gönül verenler, yapmaları gereken

vazifeleri eda etmeli ve Cenâb-ı Hakk'a ait işlere gönül bağlayıp hareketlerini onlara bina etmemelidirler. Onlar cüz'î iradelerini kullanmak suretiyle Cenâb-ı Hakk'a sığınacak ve O'nun sonsuz rahmetinin kapısının tokmağına dokunarak isteklerini O'ndan isteyeceklerdir. Evet, yağmur duasına çıkanlar, Allah'a dua dua yalvarmalıdırlar; ama gökte bulutları teşekkül ettirmek ve onların artı ve eksi kutuplularını bir araya getirmek; sonra yağmur yağdırmak, yağan yağmuru faydalı kılmak, tohumları çürütmeden onlara neşv ü nema imkân ve vasatını hazırlamak, bütünüyle O'na ait işlerdir. İnsanlar bunları yapmaya gönül bağlayıp teşebbüs ettikleri takdirde, kendilerini aşan büyük işlere talip olmuş sayılırlar. Oysaki onlar cüz'î iradelerine terettüp eden işleri yapmalı, ilâhî meşîet ve kudretin yapabileceği işlere gönüllerini bağlamamalı ve hareketlerini onlara bina etmemelidirler.

İnsan, her zaman acz u fakr lisanıyla kanatlanmalı ve isteklerini kudret, irade ve meşîeti sonsuz olan Cenâb-ı Hakk'a iletmelidir. Zira her dilediğini yapma güç ve kudretine sahip olan sadece O'dur (celle celâluhu). İnsan, her dilediğini yapacak güçte değildir; o bir şeyi diler, Allah da isterse onun dilediklerini yapar/yaratır. Aslında, o ilk dileme duygusunu (irade) insana bahşeden de yine O'dur (celle celâluhu). Öyleyse bizim esas vazifemizin irşad ve tebliğ olduğunu, irşad ve tebliğ adına başkalarına duyurduğumuz hakikatleri gönüllere kabul ettirmenin Allah'a ait olduğunu hiçbir zaman hatırdan çıkarmamalıyız. Nitekim Cenâb-ı Hak bir âyet-i kerimede şöyle buyururlar: *"Semûd halkına gelince Biz onlara da doğru yolu gösterdik; ama onlar körlüğü hidayete tercih ettiler..."*[5] Bu âyet-i kerimedeki hidayetin ilki doğru yolun gösterilmesi, ikincisi ise gönüllerde iman meşalesinin yakılmasıdır ve bu, Allah'a ait bir husustur. İşte bize düşen, bu iki vazifeyi birbirinden tefrik ederek vazifemizi yapıp, şe'n-i ilâhînin gereklerine karışmamaktır.

Burada mevzu ile alâkalı meşhur *"Ahkâmu's-Sultâniye"* yazarlarından İmam Maverdî'nin, *"Edebü'd-dünya ve'd-din"* risalesinde naklettiği bir hâdiseyi hatırlatmak istiyorum: Hz. İsa (aleyhisselâm) yüksek bir yerde otururken yanına sokulan şeytan ona, "Madem ecel ve her şey kader-i ilâhî iledir; sen kendini şu yüksek yerden aşağıya at, bakalım ölmeyecek misin?" der. Şeytanın bu sözüne Hz. Mesih şu karşılığı verir:
إِنَّ لِلّٰهِ أَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَلَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ Yani imtihan, Allah'ın hakkıdır. Cenâb-ı Hak kulunu imtihan eder ve: "Sen böyle yaparsan ben de böyle yaparım; göreyim seni, yapabilir misin?" diyebilir; ama kulun

hakkı olmadığı gibi haddi ve vazifesi de değildir ki, Rabb'ine karşı tecrübevâri bir tavırla: "Ben bu işi yapayım, Sen de şunu yap; yani ben çalışayım Sen de hidayet et. Seninle şöyle bir pazarlık yapalım." desin.

Evet, Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyetine karşı bu şekilde bir imtihan tarzı, en hafif ifadesiyle suiedeptir ve kulluğa münafidir. Öyle ise imana ve Kur'ân'a hizmet eden kimseler kendi vazifelerini yapıp şe'n-i ilâhînin gereklerine karışmamalıdırlar.

Yine mevzu ile alâkalı kaynaklarımızda şöyle bir hâdise daha anlatılmaktadır: Meşhur Moğol hükümdarı Cengiz Han'la defaatle karşılaşan Celâleddin Harzemşah harbe giderken, vüzarâsı ve etbâı ona: "Sen muzaffer olacaksın. Cenâb-ı Hak seni galip kılacak." derler. O, böyle düşünenlere şöyle cevap verir: "Benim vazifem, Allah yolunda cihad etmektir. Muzaffer veya mağlup etmek ise Allah'a aittir. Ben Allah'ın işine karışmam." İşte bu teslimiyetinden dolayı o zat, Cengiz ile savaşlarında çok defa –Allah'ın tevfiki ile– muzaffer olmuştur.

Ayrıca, insan değişik arzu ve isteklerde bulunurken, içinde yaşadığı dönemin şartlarını da göz önünde bulundurmak mecburiyetindedir. Zira kâinatta her şey esbap üzerine bina edilmiştir. Meselâ insanların, kış mevsiminde toprağa atılan tohumun aynı mevsimde rüşeym hâline gelip başını kardan dışarıya çıkarmasını beklemeleri bir safdillik olsa gerek. Böyle bir istek, o rüşeymin kırağıya vurulup donmasını istemek demektir. Onun rüşeym hâline gelip filizlenmesini görmek için aktif bir sabırla bahar mevsimini beklemek gerekmektedir.

Her şeyin bir mevsimi vardır ve her iş mevsiminde yapılmalıdır. Bana kalırsa, içinde bulunduğumuz şu dönem, herhangi bir beklentiye girmeden cihanın dört bir yanına tam hizmet tohumları saçma mevsimi. Bu hakikati çok iyi anlayan Bediüzzaman, iman ve İslâm tohumlarını saçmış, şahsî ve dünyevî beklentilere girmeden aktif bir sabırla Allah'a yönelmiş ve gelecek nesillere ümit dolu bir sesle şöyle haykırmıştır: "Ey üç yüz seneden sonraki yüksek asrın arkasında gizlenmiş ve sâkitâne Nur'un sözünü dinleyen ve bir nazar-ı hafî-i gaybî ile bizi temâşâ eden Saidler, Hamzalar, Ömerler, Osmanlar, Tahirler, Yusuflar, Ahmedler ve saireler! Sizlere hitap ediyorum. Başlarınızı kaldırınız, "Sadakte" deyiniz. Ve böyle demek sizlere borç olsun. Şu muasırlarım, varsın beni dinlemesinler. Tarih denilen mazi derelerinden sizin yüksek istikbalinize uzanan telsiz telgrafla sizinle konuşuyorum. Ne yapayım, acele ettim, kışta geldim; sizler cennetâsâ bir baharda geleceksiniz. Şimdi ekilen tohumlar, o zaman çiçek açacaktır. Biz, hizmetimizin ücreti olarak sizden şunu bekliyoruz

ki: Mazi kıt'asına geçmek için bize geldiğiniz vakit, mezarımıza uğrayınız; o bahar hediyelerinden birkaç tanesini de medresemin mezar taşı denilen ve kemiklerimi misafir eden Horhor toprağının kapıcısı olan kalenin başına takınız. Kapıcıya tenbih edeceğiz; bizi çağırınız. Mezarımızdan هَنِيئًا لَكُمْ "Ne mutlu size!" sadasını işiteceksiniz."

Hâsılı, asıl mesele iman, Kur'ân ve Cenâb-ı Hakk'ın rızasıdır. Bugün bin bir ızdırap ve çileyle atılan tohumlar bir gün –inşâallah– neşv ü nema bulacak, yeryüzü bir baştan bir başa çemenzâra dönecek ve her tarafta gönüller Allah'a imanla çarpacak ve bülbüller gibi şakıyacaktır. Onun için bu mevsimin, bir tohum atma mevsimi olduğu asla hatırdan çıkarılmamalıdır. Herkes bulunduğu yerde gece-gündüz demeden bir küheylan gibi koşuşturmalı, gerektiği yerde bütün varlığı ile dökülüp saçılmalı ve başarısızlıklar karşısında da asla ümitsizliğe kapılmadan kendisine düşen misyonu hakkıyla yerine getirmeye çalışmalıdır.

1 İsrâ sûresi, 17/70.

2 Bakara sûresi, 2/155.

3 Âl-i İmrân sûresi, 3/142.

4 Bakara sûresi, 2/214.

5 Fussilet sûresi, 41/17.

İkinci Bölüm
DÜŞÜNCE BOYUTU

İLHAMIN HAKKINI VERMEK

Soru: Günümüzde klasik temel kaynaklarımıza yaklaşımlarda ifrat veya tefritlere düşülebiliyor. Yeni düşüncelere de kapıyı kapatmadan geçmiş müktesebattan istifadede orta yolu bulma adına neler tavsiye edersiniz?

Klasik temel kaynaklarımızın mütalâasında, ya onlara "eski" damgasını vurup reddetme veya Kur'ân ve Sünnet makamına çıkarma gibi bir ifrat ve tefrit hâli, bugün İslâmî ilimlerin inkişafının önünde bir engel gibi durmakta. Geçmişin zengin müktesebatı, doğru anlayamama barajına takılmış gibi. Aslında, yapılması gereken şey, kendi dönemlerinin çocukları (ibnü'l-vakt) olan bu insanların anlaşılıp, orijinalliklerinin ve tespitlerinin avlanması, ama o bilgileri sadece fişleyip işleyerek ilhamlarımızın önünün kesilmemesidir.

Meselâ, tefsir okunurken sarih olarak Kur'ân veya Sünnet'in emri değilse, tefsircinin yorumlarına dikkatli yaklaşılmalıdır. Çünkü her insanın üzerinde, içinde yaşadığı çağın ve o çağın kültürünün mutlaka bir tesiri vardır. Nitekim tefsir sahiplerinin yaşadıkları dönemler nazar-ı itibara alındığında, kendilerine ait yorumlarda çok isabetli görünseler bile kendi çağlarının tesiri altında kaldıkları müşâhede edilecektir. Meselâ evrim teorisinin zirvede olduğu dönemlerde yazılan bazı tefsirlere bakıldığında, Kur'ân'da yaratılış inancı müsellem olduğu hâlde, yine de evrim nazariyesine mümâşâtın yapıldığı görülecektir.

Muasır İslâm düşünürlerinden Allâme Hüseyin Cisr, kendisine evrim teorisi hakkında soru sorulduğunda, "Bu mesele henüz bir nazariyedir. Pozitif olarak ortaya konduğunda ben bunu Kur'ân âyetleri ile telif edebilirim." cevabını vermiştir. Bu örnekten de anlaşıldığı gibi, insanlar ne kadar devâsâ olurlarsa olsunlar kendilerine ait yorumlarında çağlarının tesirinde kalabilmektedirler. Ancak burada şunu da ifade etmeliyim ki; bizim için birer ayaklı kütüphane hükmünde olan bu tür âlim zatların eserleri mutlaka okunmalı, ama kendi ilhamlarımızın kolu ve kanadı kırılmamalıdır. Çünkü bizim de çağın ilim ve

idrak anlayışına göre bazı orijinal yorumlar getirmemiz her zaman mümkündür.. ve bu tür yeni yorumlar ortaya koymak da, nassları sarsma ve onları farklı anlama demek değildir. Elverir ki, bu iş samimî ve ehliyetli insanlar tarafından yapılsın.

Mecelle'nin meşhur kaidesine göre *"Ezmânın tegayyuru ile ahkâmın tegayyuru inkâr olunamaz."* Zamanla gelen ahkâm, zamanla değişir. Zamanı aşarak, zaman üstü gelmiş ve ebede gitmeye namzet olan şeylere gelince, onlar asla değişmez. Dinde, örf, âdet ve an'aneye bağlı verilmiş hükümler vardır. Bu hususlar hakkında ne Kitap'ta, ne de Sünnet'te delil yoktur. Bunlar zamanın ilcaatıyla ortaya konmuş hükümlerdir ve bir başka zaman da kaldırılabilirler. Bunun gibi şahıslara ait, zamanın, içinde bulunulan devrin gereği ve zorlamalarıyla ortaya konmuş bazı yorumlar vardır ki, bunlar ilme ve fünuna açık yorumlardır ve günümüzde de bu kabîl pozitif neticeler oldukça çoktur. Bu itibarla günümüzün insanı belki bir ölçüde daha şanslı sayılabilir ve vereceği kararlarda daha rahat olabilir. Ancak bu, "Bütün bütün kitaplara sırtını döneceksin, eskiyi atacaksın, yeniyi alacaksın." düşüncesi demek de değildir.

Burada hemen şunu da ifade etmekte fayda mülâhaza ediyorum: Hayırlı seleflerimizin kaleme aldıkları ve günümüze kadar gelen, bizim de çokça istifade ettiğimiz eserler, büyük birer emek mahsulüdürler. Şüphesiz ki onlar samimî ve ehliyetli kimselerdi; en azından İslâmî terbiyemiz bizi böyle düşünmeye sevk etmektedir. Nitekim Hz. Musa, peygamber olduğu hâlde Hz. Hızır'dan ders almış ve hatta Hz. Hızır ona muvakkat da olsa rehberlik yapmıştır. Aslında, ilim ve fikir dünyamızın şekillenmesinde, okuduğumuz eserlerin katkılarını görmezlik de nankörlük olur. Hayırlı seleflerimize saygı, Kur'ân ahlâkının bir gereğidir de aynı zamanda.[1] Ayrıca ben, kültür mirasımızın tam mânâsıyla tetkik edildiğini ve onların çok iyi anlaşıldığını zannetmiyorum. Özellikle de fıkıh ve fıkıh metodolojisinin her yönüyle orijinal, zenginleşmeye açık ve asırları kucaklayabilecek bir vüs'atte olduğu kanaatindeyim.

Ancak eskiyi anlarken eskice anlamayıp ona yeni buudlar kazandırmak lâzım. Öyle eskiler vardır ki beşerin fikir muhassalasıdır ve bugünkü insanların onu sırtlarına almaları ayıptır. Ancak, bazı eskiler de vardır ki eskimez kaynaklardan geldiği için hep yenidir, âdeta zamanla yarışır gibidir ve hâlâ terütazedir. Burada yine insanın dimağı, muhakemesi, bilgi ufku ve ilhamlarına çok şey düşmektedir.

Evet, kitapları okuyup didik didik etmek, gereken yerleri fişlemek, daha

sonra bunların üzerinde durmak bizim için bir vazifedir. Mutlaka yazılan her şeyin kadri bilinmelidir ve bu aynı zamanda bir kadirşinaslıktır.

Bütün bunların yanında insanın, sadır ve sinesi de, her zaman okunmaya açık tutulması gerekli olan ve bu mevzuda kadirşinas davranılması gerekli olan bir kitaptır. İnsan böyle bütün bütün dimağını, ilhamlarını dışlayıp zekâsının ulaşabileceği derinliklere karşı kapalı kalırsa, kendi his, şuur ve ilhamlarına karşı kadirnâşinaslık yapmış olur. Burada müşahhas bir örnek olması açısından Bediüzzaman'ı zikretmek mümkündür. O, kendinden önceki seleflerinin eserlerini okumuş, onlardan a'zamî derecede istifade etmiş, ancak her meselede onların arkasından gitmemiş ve kendine göre Kur'ân ve Sünnet'e dayalı bir sistem kurmuştur. Bunu eserlerinin tamamında görmek mümkündür. Meselâ *Haşir Risalesi*'nde haşir akidesini, seleflerinden farklı olarak, esmâ-i ilâhiye pencerelerinden bakarak değerlendirip izah etmiştir. Bu konuda kendisine ilham kaynağı olan Râzî'nin *Tefsir-i kebir* isimli eserinden istifade eden Bediüzzaman, esmâ-i ilâhiye yörüngeli bir haşir akidesini, Haşir Risalesi isimli eserinde nakış nakış dokumuştur. O, haşrin her meselesini Allah'ın değişik isimlerine atıflar yaparak izah etme yoluna gitmiş ve bu sayede de tıpkı mütekabil aynalar odasında olduğu gibi ele aldığı meseleler ayrı bir derinlik kazanmıştır. Haşir Risalesi çok okunduğunda zannediyorum bu derinlik daha iyi anlaşılacaktır.

Hâsılı insan, fizikten kimyaya, astronomiden astrofiziğe ondan Kitap'a ve Sünnet'e uzanan çizgide daima ilhamlarının gemini gevşek tutmalı ve onları mahmuzlayarak yeni ufuklara koşmalıdır.

1 Bkz.: Haşr sûresi, 59/10.

İNSANIN KUR’ÂN’LA İMTİHANI

Soru: “Kur’ân-ı Kerim’i kalbleriniz onun üzerinde birleştiği müddetçe okuyun! Onun hakkında ihtilafa düştüğünüzde hemen kalkın.” hadis-i şerifini nasıl anlamalıyız?

Bu hadisi iki şekilde anlamak mümkündür:

Evvelâ insan, Kur’ân okuma ve ibadet ü taatte bulunma gibi en güzel şeylerde bile ara vermeksizin uzun süre üzerinde durduğu takdirde kalbi, ruhu, hissiyatı ve diğer letâifi adına bir doygunluk, daha doğrusu bir kanıksama olabilir. Bu durumda insan, kanıksadığı o şeye devam ettiği takdirde kalb dağınıklığına uğrayabilir. Böyle bir noktaya geldiğinde de, hâlet-i ruhiye itibarıyla üzerinde durduğu şeyi, duyması gerektiği ölçüde duyamayabilir. Asr-ı Saadet’e bakıldığında sahabe-i kiramın güç ve tâkat itibarıyla ibadet ü taatte doygunluğa erişmelerine rağmen daha fazlası için ısrar ettikleri ve bunun için de değişik çarelere başvurdukları görülmektedir. Meselâ sahabe-i kiramdan bazıları –ki bunların içinde Hz. Hafsa Validemiz gibi ezvâc-i tâhirâttan (radıyallâhu anhünne) analarımız da vardır– sürekli uyanık durmak için mescide ipler gerip onlara tutunarak her dakika ibadet üzere olmayı düşündükleri gibi, az yeme, az içme, az uyuma gayreti içinde olanların sayısı da bir hayli kabarıktı. Ben bunun bir benzerini Kestanepazarı Kur’ân Kursu’nda idarecilik yaptığım dönemde, gece uyumamak için başını üstteki ranzaya iple bağlayan çocuklarda da müşâhede etmiş idim. Bunlar niyetlerinin hulûsu cihetiyle mükâfat alabilirler. Fakat insanın mârifet adına a’zamî istifadesi için de şuurunun açık ve zihninin de yorgun olmaması gerekir.

Esasen insan, mârifet adına ne kadar şey alırsa alsın, onun için o mevzuda doyma söz konusu değildir. Ancak tıpkı insan vücudundaki maddî mekanizmaların (organların) çalıştıkça yorulmaları gibi mânevî mekanizma ve latîfeler de zamanla yorulabilirler. Bu sebeple böyle yüce duygularla meşgul olan bir insan, farklı yöntemlerle kendine nefes aldırmazsa, hiç farkında olmadan metafizik gerilimi dağılabilir ve hemen ardından pespâye düşünceler ruhunu sarabilir. Vâkıa bu bir füturdur ve bir mânâda ibadetten ellerini gevşetmedir. Öyleyse tam kıvamında olamadığımız zaman dilimlerinde bir işten başka bir işe geçerek kendimize bir teneffüs arası vermeli ve böylelikle zihnimizi rahatlatmalıyız.

Bu konuyu değişik yerlerde detaylı anlatmaya çalışmıştım.[1] Ezcümle, insan namazda yorulunca oturup evrâd ü ezkâr okumalı, evrâd ü ezkârda yorulunca

ders çalışmalı; böylece değişik işlerle uğraşmak suretiyle hayatı hep ibadet ü taat buudunda yaşamalıdır. Evet, bu tür iş ve meşgalelerin birinden diğerine geçiş insanı dinlendirir. Hatta bazan bedenî yorgunluk zihnî dinlenmeyi sağlar. Konu hekimlerin alanına girdiği için isterseniz bunu onlara bırakalım. Demek ki, bir kısım mekanizma çalışırken diğer bir kısım mekanizma ta'tîl-i eşgâl etmekte, yani dinlenmeye geçmektedir. Psikolojide de tavır değişikliği çok önemlidir. Nitekim Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), öfkelenme hâli insanı kapladığında o hâlden ayrılmak için abdest almayı tavsiye etmektedir ki, bu da bir tavır değişikliğidir.

İnsan, melek olmadığı için bir işe ne kadar konsantre olsa da, neticede kendisine şöyle-böyle fütur gelebilir. Melekler, sürekli ibadet için yaratıldıklarından hiç aralıksız o işlerini yerine getirebilirler. Ama insan, mahiyetindeki özelliklerinden dolayı melekliğe çıkabileceği gibi hayvanlardan daha aşağı bir seviyeye de düşebilir. Bu tür düşüşlerle o, belli baskılar altına girdiği zaman artık alacağı şeyleri alamaz olur. Bu noktadan sonra yapılacak ibadetler de beyhudedir. Bu da bize insanın kendini sürekli kontrol edip dinlemesinin lüzumunu göstermektedir. Bir insan kendisini bu şekilde bilir ve tanırsa kemalâtını da ona göre kontrol altında tutabilir.

İkinci olarak hadisten, "Kur'ân'ı kalblerdeki birlik, beraberlik, irtibat ve itilaf çözülmediği sürece okuyun." şeklinde bir mânâ anlamak da mümkündür. Çok acı bir gerçektir ki, Kur'ân âyetleri Asr-ı Saadet'ten günümüze kadar yer yer fitne ve ihtilafın çıkışında bazı kişiler tarafından referans alınarak maksadının dışında kullanıldığı da olmuştur.

Meselâ, ilk asırlarda, çağın o kadar aydınlığına rağmen onu karanlığa boğan zihniyetlerin boğuşmasına şahit oluruz. O dönemde Mutezile, Cebriye ve bunlar arasında samimî gibi görünseler bile Haricîler, Zâhirî mezhebinin ilk temsilcileri sayılırlar. "Kelimesi kelimesine Kur'ân ne diyorsa doğru odur." denmek suretiyle –söz olarak bu doğruydu– ne Efendimiz'in o mevzudaki yorumu, ne sahabe-i kiramın farklı yaklaşımları, ne de Arap diline hâkim âlimlerin yorumları dikkate alınmamış ve böylece Kur'ân âyetleri kullanılarak kalbler ihtilafa ve ayrılığa itilmişti. Keza, bazı zâhirperestler de çok defa Kur'ân-ı Kerim'i muhaliflerine karşı bir balyoz gibi kullanıyorlardı. Şüphesiz ki, bu durum da "telif-i kulûb"e fevkalâde ihtiyaç olduğu bir dönemde ihtilaf ve iftiraklara sebebiyet veriyordu.

Hâsılı, herkes Kur'ân diyordu ama Kur'ân deyip Kur'ân'laşacağına Kur'ân'ı herkesleştiriyor ve dini içinden çıkılmaz hâle getiriyordu. Tarihte olan o

hâdiseler bugün için de aynıyla söz konusudur. Bizler de bazen, fikirlerimizi, Kur'ân'dan kendi idrakimize yansıdığı kadarıyla destekleyebilir ve bu anlayışı kendimize rehber ediniriz. Bazen de, hem Kur'ân'ın şeref ve haysiyetini korumak hem de bazı insanların inhirafa, ihtilafa düşmelerine sebebiyet vermemek için bunu yapmayız. Bir yerde hissiyat, düşünceler müdafaa edilirken "Zaten Kur'ân böyle demiyor mu?" denildiği zaman, çoklarının içinde ona karşı bir burkuntuya sebebiyet verilebilir. Oysaki ehl-i imanın bundan rahatsızlık duyabileceğini de hesaba katarak ihtilafa kapı aralamamak en doğrusudur. Evet, böyle bir okuma, mü'minlerin Kur'ân etrafında kalblerinin telif ve tevhidine değil, ihtilaf ve iftirakına vesiledir.

1 Bkz.: *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar* 2/397.

PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ

Soru: Peygamberlerin mucizeleri ile bu mucizelerin, ilmin varacağı en son noktayı yakalaması arasındaki bağlantıyı nasıl anlamalıyız?

Bediüzzaman Hazretleri, *Sözler* isimli eserinde[1] bu meseleyi arîz-amîk izah eder. Üstad orada, beşerin sanat ve fen ilimlerinde yükselmesinin semeresi olarak uçak, elektrik, tren ve telgraf gibi icatların vücuda geldiğini ve bunların insan hayatında önemli bir yer tuttuğunu ifade eder. Ayrıca o, bütün nev'-i beşere hitap eden Kur'ân-ı Kerim'in bu yeniliklere, bir, peygamberlerin mucizeleri, iki, tarihî hâdiseleri zikretmek suretiyle iki şekilde işaret ettiğini dile getirir. Üstad burada tarihî hâdiselere, tren ve elektriğe işaret eden âyetleri örnek vererek bu konularda pek çok kişinin fikir yürütmesi, bunların çok ciddî dikkat ve izaha gerek duyulması ve çok olmaları sebebiyle bu kadarlık bir bilgiyle iktifa ettiğini söyler geçer.

Üstad "işaret" derken de kelimeleri, tabirleri ve lafızları gayet dikkatli bir şekilde seçer ve görüşünü serdederken, "Allah, mübarek kelâmında 'delâlet bi'l-mutabaka' ile bunu ifade ediyor." demez. Esasen Kur'ân'ın işareti öyle engindir ki, bir insan temel itibarıyla dinin ruhuna ve Peygamber'in öğretisine muhalif olmadıktan sonra bu hususta da pek çok şey söyleyebilir.

Mucize, Allah'ın yaratmasıyla peygamberin elinden sâdır olup, peygamberin peygamberlik davasını ispata matuf harikulâde hâl ve keyfiyettir.. ve her peygamberin mucizesi, insanların ilim ve irfan dünyasına yeni ufuklar açan birer işarettir. Peygamberler hem maddî hem de mânevî terakkide insanların rehberleri konumundadırlar ve insanlar onların arkalarından giderek bir yerlere varabileceklerdir. Meselâ bir tasavvuf ehli, "seyr ilallah", "seyr fillâh", "seyr maallah" ve "seyr anillâh" deyip bir yolculuğa çıkmakta ve bunu yaparken de kendisine peygamberi rehber edinmektedir. Miraç, harikalar kuşağında, böyle peygamberâne bir seyahatin unvanıdır. Meselâ Seyyid Şerif Cürcânî, Sadettin Teftâzânî, Şirâzî, İsferâyînî, İmam Maturîdî ve Ebû'l-Hasen el-Eş'arî gibi kimseler, kelâm yoluyla Cenâb-ı Hakk'ın zâtî sıfatları ve esmâ-i kudsiyesi yolunda seyahat yapmışlardır. Yine meşhur İslâm filozoflarından İbn Sina "Allah'tan başka her şey mümkinü'l-vücuddur, Allah ise vacibü'l-vücuddur." diyerek belli yollarla vacibü'l-vücud gerçeğine ulaşmıştır. Hatta biz, bugün bu ifadeyi o kadar benimsemişizdir ki, "vacibü'l-vücud" ifadesini Cenâb-ı Hak'tan gelmiş bir ad ve unvan gibi kullanırız. Esasen bu tabir, İbn Sina'nın icadıdır.

Tefsir ilmine girerken Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek sözleri, esbab-ı nüzul, hatta belli bir ölçüde O'nun ruhaniyetine sığınma meselesi söz konusu olmadan, âyetlerin enginliklerine inmek mümkün değildir. Evet, her hususta olduğu gibi tefsirde de rehber O'dur. Tefsirde olduğu gibi Sünnet'te ve fıkıhta da rehber O'dur ve her şey gidip O'na dayanmaktadır. Efendimiz ve diğer peygamberler (aleyhi ve aleyhimüssalâtü vesselâm) insanlara mânevî terakkide olduğu gibi maddî terakkide de birer rehber ve mürşittirler. Yalnız, nasıl ki, Efendimiz'in mânevî terakki yolunda ortaya koyduğu donelerin üzerinde durulmaya ve tahlil edilip yorumlanmaya ihtiyaç var, öyle de maddî terakki yolunda da yine O'nun söylediği hususların üzerinde durulmaya ihtiyaç vardır. Çünkü hadis-i şeriflerde her şey açık ve net olarak söylenmemiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'deki fen ve değişik keşiflere delâlet eden âyetlere bakıldığında da bazı hakikatler açık seçik ortaya çıkmakta ve "Bu âyet-i kerime bu hakikati ifade etmektedir." diyeceğimiz yerler olduğu gibi, idrak ufkumuzu aşan hususların bulunduğu yerler de vardır.

Burada örnek olarak Hz. Nuh'un gemisini verebiliriz. Âyet-i kerimede Allah, Hz. Nuh'a: وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا *"Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda, gemiyi yap."*[2] diyerek Hz. Nuh'a gemi yapma hendese ve matematiğini öğretmiştir. Allah'ın Hz. Nuh'a yaptırdığı gemi, bugünün teknolojisinin çok üzerinde, tufanın getirdiği dev dalgalar içinde batmayacak ve ona dayanabilecek kapasitede bir gemidir. –Çok gelişmiş teknoloji ile inşa edilen "Titanic"in daha küçük bir handikap karşısında paramparça olduğu düşünülünce bu çok büyük bir hâdise ve mucize sayılır.– O öyle bir gemidir ki, yeryüzü sularla dolup taştığında bile, hacıyatmaz gibi ne yan gelip sarsılmış ne de devrilmiştir. Çünkü bu gemiyi Allah, وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا yani *"Gemiyi Bizim gözlerimizin önünde yap. Biz sana nezaret edecek, plan-projede seni yalnız bırakmayacağız."* demiştir ki; âyet-i kerimedeki أَعْيُنِنَا kelimesi bu hakikati ifade etmektedir. Evet, Hz. Nuh'un gemisinde belki mübtediyâne fakat müntehiyâne bir teknoloji uygulanmıştır. İşte bu âyet-i kerimede Allah insanlara seviyeli bir ufuk göstermektedir. Yani öyle bir gemi icat edin ki, dünyayı bütünüyle su alsa, bu müthiş tufanda dev dalgalar ve girdaplar birbirini takip etse bu gemi batmamalı ve emniyet içinde yoluna devam etmelidir.

Hem meselâ, Hz. İbrahim'in ateşte yanmaması, bugün için amyant maddesi üstü bir şeyle izah edilebilir; ne var ki, işaretlenen nokta bundan çok ötededir;

kim bilir belki bir gün gelecek, insanda bir enerji yoğunlaşması olacak ve insanın ruh gücünü maddenin önüne geçirecek ve netice itibarıyla insan amyantla değil, doğrudan doğruya çıplak ayakları ile ateşin içine girip yanmayacaktır. Esasen bu güç, âdiyat çerçevesinde olmasa da potansiyel olarak insanın mahiyetinde mevcuttur.

Bunun gibi *"Onun sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü de bir aylık mesafe idi."*[3] âyet-i kerimesi de, insanın çok süratli ve birkaç saat içinde dünyayı devredecek vasıtalar yapmasına bir teşvik mahiyetindedir. Nitekim Hz. Süleyman, âyetin ifadesiyle sabah bir aylık, akşam da bir aylık mesafeleri katedebiliyordu. İşte Allah bununla bizlere: "Siz de çalışın ve Hz. Süleyman gibi çok uzun mesafeleri çok kısa bir zaman diliminde katedin." demektedir. Sabah bir aylık, akşam da bir aylık mesafe gitme işini, Hz. Süleyman gibi bir insan yapmıştır. Bu mucize olarak bir sınırdır. Mucize, Allah'ın yaratmasıyla peygamberin elinden sâdır olup peygamberin peygamberlik davasını ispata matuf harikulâde bir hâl ve keyfiyet olduğunu bir kere daha hatırlatalım...

Bu tür ilme ve fenne teşvik edici mucizeler, âdeta birer sınır taşları mesabesindedir. Yani Hz. İsa'nın yaptığı gibi bir ölüyü diriltmek, anadan doğma kör birisinin gözlerini açmak kesinlikle mümkün değildir. Ancak bu sınıra kadar insanlar, teknik ve teknoloji sayesinde ulaşabilirler. Meselâ ilerleyen teknoloji sayesinde, doğduğunda gözleri gören ve daha sonra bir vesileyle kör olan birisi göz damarlarındaki tıkanmalar giderilerek görür hâle getirilebilir veya başka birisinin gören gözü çıkarılıp sonradan kör olan birisinin göz yuvasına takılıp kılcal damarları ve sinirler tam uç uca getirilerek görmesi sağlanabilir. Ancak anadan doğma kör olan ve beyinde görme merkezleri olmayan birisi için herhangi bir şey yapmak mümkün değildir. O, olursa Allah'ın (celle celâluhu) fevkalâde inayetiyle olur.

Evet, yukarıda da ifade edildiği gibi bu tür âyetlerde iki hakikat var; bunlardan biri, peygamberlerin Allah'ın izniyle göstermiş oldukları bu olağanüstü şeyler ki, bunlar birer mucizedirler ve son sınır sayılırlar. İnsanların bu sınıra ulaşmaları mümkün değildir. Diğeri ise, burada insanlar için bir teşvik mevzubahistir. Yani insanlara bir ufuk gösterilerek âdeta "Yolunuz buraya kadar." denilmektedir. Günümüzde birilerinin yaptığı gibi mucizeleri fizik kanunları ile izaha yeltenmek veya bir kısım materyalistlerin zannettikleri gibi "Bir gün gelecek, ölüme de, yaşlılığa da çare bulunacak, beyinde görme merkezi olmasa bile beyine merkezler yerleştirilerek gören gözler meydana getirilecek." türünden ifadeler, birer kuru iddiadan ibarettir.

Doğrusunu Allah (celle celâluhu) bilir.

1 20. Söz'ün İkinci Makamı.

2 Hûd sûresi, 11/37; Mü'minûn sûresi, 23/27.

3 Sebe sûresi, 34/12.

FELSEFE VE OKUNACAK KİTAPLAR

Soru: Kendi temel kaynaklarımızı iyi bildikten sonra başka kitapları okumakta bir mahzur görüyor musunuz?

Bir insan, kendi temel kaynaklarını çok iyi bildikten sonra, başka kitapları okumasında bir mahzur olmasa gerek. Başka bir ifadeyle, esas kendine ait terminolojiye, kendi kıstas ve kriterlerine vâkıf olduktan; yani din nedir, iman nedir, Allah'a, peygamberlere, haşr ü neşre ait inancı nasıl olmalı sorularına kâmil bir şekilde cevap bulduktan ve Kur'ân'ı anlamada takip edeceğimiz metot iyi belirlenip tespit edildikten sonra, diğer eserlere geçebilir. İsterseniz bunu biraz daha açabiliriz:

Meselâ, pozitif ilimlerin felsefeden ayrılmadığı dönemde –ki eskiden bu ikisi müşterek mütalâa edilir ve birbirinin müteradifi lafızlarla ele alınırdı– fen, henüz araştırmalar ve pozitivist kriterler açısından günümüzde ulaştığı vuzuha ulaşamamış, ilim namına söylenen şeyler de, büyük ölçüde nazariyeler mecmuası olarak görülüyordu. Bunun karşısında felsefe ise, Necip Fazıl'ın tarifi ile, bir insanın parmak ucu kadar glikoz veya şeker ihtiyacını karşılamak için bir çuval keçiboynuzunu yemesi gibi bir şeydi.

Evet, işte böyle bir dönemde Şark'ın feylesof olarak isimlendirilebilecek müthiş insanı Hafız'ın, ulûhiyet tanımlamalarına baktığımızda, onda panteizmin etkilerini görürüz ve bu etki onda başka şeylerin çok önündedir. Yine onun düşüncesinde varlık, âdeta vahdet-i vücud telakkisine göre örgülenmiş gibidir. Dolayısıyla eğer siz, meseleyi kendi özünden öğrenip sağlam bir itikada sahip olmadan, Hafız'ın bu düşüncelerine, yine bu dönemde kaleme alınıp klasikler içinde tercüme edilen Hallac'ın *"Tavâsîn"*ine, Bedreddin Simavî'nin *"Vâridât"*ına –ki, o da kaskatı bir monizm mülâhazası içindedir ve ukûl-ü aşereciliğin olumsuz bütün neticelerine kâildir; tabiî bu hâliyle de, Efendimiz'den daha çok Hegel'e yakındır– şerh edilmemiş şekli ile Muhyiddin İbn Arabî'nin *Fusûs*'una ve hatta Cîlî'nin *İnsan-ı Kâmil*'ine müracaat ederseniz, Nesimî'nin, "Veli söylediğim hâldir / Bu ne kîldir bu ne kâldir." dediği gibi, her biri birer duyma, birer haz, birer zevk olan bu hâlleri, birer realite olarak alır ve –hafizanallah– sapıtırsınız.

Bu açıdan, neyin öncelikli olarak okunması lâzım geldiği hususunda dengeyi çok iyi ayarlamak gerekir. Eğer siz insanlara, "Her şeyi okumayın, kafanızı karıştırmış olursunuz." derseniz, bu yanlış olur. Çünkü başkaları okuyor ve belki kafaları da karışıyor; hâlbuki bizim insanımız kendi meselelerini onlar

karşısında savunamıyor ve bir fikir kısırlığı yaşanıyor. Diğer taraftan da herkes önüne gelen her şeyi okusun dediğiniz zaman, fikirler bulanıyor ve bir kısım yanlışlara düşme ihtimali doğuyor.

Öyle ise, bu yanlışlara girmemek için evvelâ bize ait şeylerin dikkatle okunması lâzımdır. Yani önce; tefsirde, hadiste, fıkıhta, kelâmda kendi usûlümüze göre kendi düşünce dünyamızı örgülememiz ve ona tutunup her türlü derinliğe dalabileceğimiz müktesebatımız her şeye yetecek kadar zengin ve sağlam olmalıdır ki boğulmayalım. Meselâ sağlam bir akide, sağlam bir Kur'ân telakkisi ve peygamberliğe ait gerçeklerin anlatıldığı Ebû Hanife'nin *Fıkh-ı Ekber*'i, İmam Maturîdî'nin *Tevhid*'i, Eş'arî'nin *Makâlât*'ı, Bediüzzaman'ın *Risaleler*'i gibi temel kaynaklarımızı mutlaka okumalıyız. Ondan sonra istenirse Hallac'ın *"Tavâsîn"*inin, Sühreverdî'nin *"Heyâkilü'n-Nur"*unun, Cîlî'nin *"İnsan-ı Kâmil"*inin okunmasında zarar olmayabilir; hatta yarar bile melhuzdur.

Evet, her şey okunmalı, ancak her şeyden evvel bizim için her şey sayılan kendi kitaplarımız okunmalıdır. İşte o zaman çizgiyi korur, şirazeden çıkmaz ve Allah'ın izniyle sapıtmayız ve onlar sayesinde Şark'ın da Garb'ın da birikimlerini değerlendirebilecek bir fikrî seviyeye ulaşırız.

Biz, bugün hâlâ bu ölçüde bir fikrî olgunluğa erememiş, yüzüp gezen ve zebil olup giden bir sürü insanla karşılaşıyoruz. Onlar, saplandıkları materyalist felsefe ile sabah bir cereyana takılıp onun arkasından koşuyorlar; akşam ayrı bir hezeyanın dümen suyuna giriyor ve sürekli mihrap değiştirip duruyorlar. Maalesef bu hâl, bizim neslimizin bir tali'sizliğidir; onlar, Kur'ânî hakikatlere hep ön yargılarla yaklaşmış ve hiçbir zaman da işin hakikatini öğrenme lüzumu duymamışlardır. Sadece bir kısım müsteşriklerin ve onların dümen suyundaki kimselerin, kendilerince bir altından bir üstünden kopararak, püf nokta deyip –ki, hâşâ ne Kur'ân'ın, ne Sünnet'in, ne de onların şerhleri içinde püf nokta yoktur– neşretmek suretiyle zihin bulandırdıkları şeyleri okumuş; okumuş ve onlarla bizim insanımızın karşısına çıkıp demagoji yapmışlardır. Aslında diyalektik türünden bu kabîl şeylerin, şimdiye kadar belki elli defa cevabı verilmiş. Onların bu hâlini Âkif'in şu sözleri ne güzel ifade eder:

Şark'a bakmaz, Garb'ı bilmez, görgüden yok vâyesi
Bir kızarmaz yüz, yaşarmaz göz bütün sermayesi.

MİLLETLERİN YIKILIŞ SEBEPLERİ

Soru: Bir milletin yıkılışına sebep olan şeyler, dirilişine de sebep olur mu?

Yıkılışa sebep olan şeyler, doğrudan doğruya dirilişe sebep olmaz; dolayısıyla yıkılış kendi sebepleriyle geldiği gibi, diriliş de kendi sebep ve kendi dinamikleriyle gelir. İsterseniz bunu biraz daha açabiliriz.

Yıkılma, bir şeyi ayakta tutan erkânın veya şartlardan bir tanesinin fikdanı (kaybolması) ile gerçekleşebileceği gibi, bütünün birden yok olması ile de gerçekleşir. Yeniden dirilişe gelince durum tamamen farklıdır. Ben, varoluşla yıkılış sebepleri arasındaki irtibatı hep erkân ve şeraitiyle namaza benzetirim; nasıl ki namazın namaz olabilmesi için, onun içindeki ve dışındaki şartların eksiksiz yerine getirilmesi bir esastır. O şart ve rükünlerden bir tanesinin eksik olması hâlinde namaz, namaz olmaktan çıkar; aynen öyle de, varoluş ya da diriliş için bütünü meydana getiren parçaların bulunmasının şart olmasına mukabil, yıkılış ve çözülüş için o cüz ve parçalardan bir tanesinin bulunmaması yeterlidir. Bunu tamir ve tahrip münasebeti çerçevesinde de ele alabiliriz: Şöyle ki; tamirde bir şeyin vücudu neye mütevakkıf ise, onun varlığı söz konusu olduğunda o vücudu meydana getirecek bütün esasat ve şartların bulunması lâzım gelir. Tahripte ise, sadece bir rüknün fikdanı yeterlidir.

Kur'ân-ı Kerim, devletlerin ve milletlerin yıkılış sebeplerini anlattığı çok yerde bir "mütrefîn" grubundan, yani refah içinde şımarıklaşmış aristokrat bir gruptan bahseder ki, böylelerine göre ukbâ tamamen unutulmuş, hayat zevk ve sefa yörüngeli bir hâle gelmiş, insanlar beden ve cismaniyetlerine takılmıştır. Artık böyle bir toplum için çöküş kaçınılmaz olmuş demektir. Zira insanlığın yaratılışından gaye bunlar değildir; gaye, iman-ı billah, mârifetullah, muhabbetullah ve zevk-i ruhanîdir. Bunların dışındaki muhabbet-i beden, muhabbet-i dünya gibi şeyler, bu gayeye ters düştükleri sürece, onlara karşı alâka ve muhabbet söz konusu olmamalıdır. Üstad'ın verdiği ölçüler içinde ifade edilecek olursa; onlara alâka, ifade ettikleri mânâdan, yani esmâ ve sıfât-ı ilâhiyenin tecelligâhı, tezahürleri olmasından, yine ahirete bakan bir tarla vazifesi gördüğünden dolayı olmalı; ama kat'iyen kendilerinden dolayı olmamalıdır.

İşte eğer bir toplumda mütrefîn hayat anlayışıyla bu kriterler altüst olmuşsa, insanlar mânâsız yaşıyor demektir ki, zaten kıyamet de bundan dolayı kopacak ve o günü idrak eden insanlar, bu mânâsızlığın altında kalıp ezileceklerdir.

Evet, yeryüzünde Allah diyen insan kalmayınca, küre-i arzın da bir mânâsı kalmamış ve her şey bir hiç etrafında dönüp duruyor demektir. Oysaki Allah, abes hiçbir şey yaratmamış, her işte mutlaka bir hikmet veya pek çok hikmet gözetmiştir.

Bana göre yıkılış sebeplerinden biri de zulümdür. Gerçek mânâdaki bir zulüm, aslında imana da mânidir. Kur'ân, onu değişik âyetlerde küfrün sebeplerinden biri sayar. Bundan dolayı da diyebiliriz ki eğer yeryüzünde bir millet başkalarına zulmediyorsa, er-geç Allah (celle celâluhu) o milleti mutlaka yıkar ve yıkmıştır. *"Zulm ile âbâd olanın âhiri berbat olur."* ne hoş sözdür.

Bundan başka, insanlar arasında çalım, caka satma; yani insanları istihkar etme, kendini üstün görme, başkalarına köle muamelesi yapma, hakkı kuvvette görme, sürekli kendi doğrularını halka dayatma, milletleri yıkan âmillerin başında gelir. Bunun en güzel örneklerini, bu vasıflarından dolayı Allah'ın kendilerini yıkıp yok ettiği firavunlarda ve Roma diktatörlerinde görmek mümkündür.

Bütün bunların dışında ilhat ve inkâr kaynaklı başka sebeplerden de söz edilebilir. Ancak şurası da bir gerçektir ki, sosyologların ifadesine göre, nasıl ki insanların malum, tabiî birer ömürleri vardır ve zamanı geldiğinde bir bir buraya geldikleri gibi bir bir gitmeleri de muhakkak ve mukadderdir. Aynen öyle de, milletler için de her zaman bir yıkılış söz konusudur. Onlar da, fertler gibi doğar, büyür ve ölürler. Hiç kimse bu devvâr u gaddarın elinden kurtulamaz. Ünlü sosyolog Ali Şeriati'den Gibb'e, ondan Hamilton'a kadar hemen herkes bunun değişmez bir hakikat olduğunu ifade ederler. Tabiî şartlarına riayet edilerek bazen bu ömür, oksijen çadırında bir insanın ömrünü –Allah'ın izniyle– uzatma gibi uzatılabilir. Bana göre, meselâ Osmanlı devleti ömrü uzatılmışlardandır. Bu da yine esbap açısından o devletin arkasındaki baş döndürücü firaset, kiyaset, fetanet ve zincirleme dehalara bağlanabilir.

Bu yönüyle, ömr-ü tabiî dediğimiz şey –ki, bu tabiri Üstad insanlar için de kullanıyor– milletlerin yıkılması için önemli bir faktör sayılabilir. Ben, hem vicahî görüşmelerimde, hem yazılarımda, hem de vaazlarımda –ki ihtilalden evvel Bornova Camiinde son vaazım bunun üzerine idi– bu meseleyi belki en çok işleyenlerden biriyim; evet tıpkı yer fiziğinde olduğu gibi, bazen en yüksek zirveler çukurlaşır deniz olur; bazen de denizlerin dibinden fışkırarak yeni zirveler ortaya çıkar. Nitekim küre-i arz, –Yunus Emre'nin diliyle ifade edecek olursak– yedi kez dolup boşalmış, belki elli defa şekil değiştirmiş, kabuklar kırılmış ve yeni tekevvünler meydana gelmiştir.

İşte yer fiziğinin bu değişmez kanunu ve bu esbab-ı âdiye, insan toplumları için de aynıyla olmasa da misliyle söz konusudur. Yani bir millet bittiği, tükendiği bir yerde, aynı çizgide ya da az farklı bir çerçevede yeni bir başlama olmaktadır. Zira dünyada hâdiseler, hatt-ı müstakim gibi değil, dairevî cereyan etmektedir. Bu ise sonla başın yan yana gelmesi demektir. Başka bir ifadeyle Cenâb-ı Hak, servet-sâmân, mal-menal ve hâkimiyet gibi şeyleri birinden alır, başka birine verir. Dolayısıyla bugün birilerine bayramsa, yarın da başkalarına bayram olacaktır ve bu, Allah'ın değişmez kanunudur.

Bu kanun zaviyesinden bakılınca denebilir ki, her son aynı zamanda bir başlangıç demektir. Ancak böyle bir başlangıcı başlatıp götürecek ve temsil edecek yürekli, kafaları kadar kalbleri de olan, ilimleri kadar Allah'la münasebetleri kavî bulunan, hisleri derin insanlara ihtiyaç vardır. İşte bu mânâda bir yapılanma ve dirilişi, başta peygamberler, daha sonra da müceddittler temsil edegelmişlerdir. Bu yok oluş ve tahripler, onlarda bir ba'sü ba'de'l-mevt düşüncesi, ba'sü ba'de'l-mevt azmi, ba'sü ba'de'l-mevt cehd ve heyecanı meydana getirir ve bu duygularla onlar yeni bir dirilişe koyulurlar. Ve onu –biiznillah– gerçekleştirirler.

Buna bir örnek vermek gerekirse, meselâ bir İngiliz müstemleke nâzırının, elinde Kur'ân, gazetecilere poz verip, "Bu Kur'ân Müslümanların elinde olduğu sürece onları yenmek mümkün değildir. Öyle ise, İslâm dünyasını dize getirmek, çökertmek için Kur'ân'ı onların elinden almak lâzımdır." demesi ve taraf olduğu milletleri bu yöne yönlendirmesi; onların da, pompaladıkları şeylerle Müslümanları bölüp parçalamaları, birbirleriyle vuruşturmaları hep Kur'ânsızlık dönemlerine rastlar. Elbette o nâzırın bu sözlerinden ötürü bir hayli gayret-i diniye sahibi insan harekete geçmiştir, ama o süreç de belli ölçüde devam etmiştir. Ben burada o gayret-i diniye kahramanlarından sadece birinin kükreyişini verip konuyu noktalamak istiyorum.

Bu kahraman, ruhunda: "Kur'ân'ın sonsuz ve söndürülmez mânevî bir güneş hükmünde olduğunu, ben dünyaya ispat edeceğim ve göstereceğim." demiş ve yeni bir diriliş sisteminin temellerini atmıştır. Bu durum, yıkılma döneminde ruhen diri olan bir insanın, yıkılmaya karşı baş kaldırışı ve yeni bir tekevvün arzusuyla ortaya atılışı demektir ki, bizler için henüz şafak horozlarının dahi ötmediği o dönemde, onun yazmış olduğu eserlere bakıldığında, onun hakikaten diri olduğu ve gezdiği her yerde çevresindeki insanlara hayat ve diriliş üflediği görülür.

İşte yıkılma bazen böyle bir duygu da meydana getirebilir insanda. Yoksa

yıkılmaya sebep olan şeyler, doğrudan doğruya dirilişin sebebi olmaz.

ÜSTAD'IN FELSEFE TELAKKİSİ

Soru: Üstad'ın felsefeden tevakki ettiği söyleniyor. Doğru mudur?

Üstad hayattayken Türkiye'de, Auguste Comte gibi düşünürlerin bayraktarlığını yaptığı pozitif düşünce çok hâkimdi. Türk aydını daha bir sürü materyalist, natüralist, rasyonalist feylesofların düşüncelerinin tesirinde idi. Dolayısıyla Üstad'ın felsefeye karşı tavrına biraz da bu zaviyeden bakmak lâzım. Çünkü bazı dönemlerde İslâm felsefesi diyebileceğimiz çok mahzurlu olmayan bir kısım düşünce akımları da olmuş, hatta kelâm ilmi bir yönüyle bu akımlardan beslenmiş ve çok defa onlara dayanmıştır. İmam Gazzâlî de felsefeye karşı verdiği mücadeleyi bir yönüyle yine ayrı bir felsefî sistem geliştirerek yapmıştır. Buna isterseniz Bergson'un anlayışıyla, aklın akılla yenilmesi, isterseniz bir silah ile öldürücü başka bir silahı bertaraf etme de diyebilirsiniz.

İşte, bu açıdan bakıldığında, Üstad'ın tevakki ettiği ve zararlı gördüğü felsefenin; materyalizme dayalı, bütün güç ve kuvvetini tamamen pozitivizmden alan mücerret akılcılıktan (rasyonalizm) beslenen bir felsefe olduğu görülür ki, böyle bir felsefî düşünüş Necip Fazıl'ın benzetmesiyle parmak ucu kadar bir şeker parçası elde edebilmek için bir çuval keçiboynuzu yemek gibi bir şeydir.

Bediüzzaman'ın felsefeden tevakki edişinin sebeplerinden biri de, yine kendilerinin ifade ettiği gibi, felsefî ve aklî ilimlerle çok iştigal etmenin kalbin marazını artırması mülâhazasıdır. Üstad en eski eserlerinden olan *Muhakemat*, *Münazarat* ve *Lemeat*'ta bile hep fünun-u medeniyeyi teşvik etmektedir. Böyle bir insanın, fünun-u müsbetenin (pozitif bilimler) karşısında olması düşünülemez. Onun, karşısında olduğu, din tanımayan felsefe ve mücerret akılcılıktır ki, onlarla iştigal ölçüsünde insanda kalbî ve ruhî maraz baş gösterir. Yoksa akıl, ilmin sebeplerinden birisidir.

İnsanın duyularıyla algıladığı şeylerde, onu pozitif neticeye götürebilecek olan havâss-ı selîme, ilmin sebeplerinden biridir. Fakat ihmal edilen ve unutulan nokta, bütün bunlara ruh katıp gerçek derinliğini kazandıracak olan kaynağın haber-i mütevatir olduğudur. Haber-i mütevatir, yalan üzerinde ittifakı mümkün olmayan insanların verdiği haber mânâsına geldiği gibi, Allah'tan gelen haber mânâsına da gelir. Üstad tarafından Risalelerin değişik yerlerinde tahlil edilen Kur'ân-ı Kerim açısından meseleye yaklaşacak olursanız, onun beşer kelâmı olmadığı, binaenaleyh ilmin diğer sebeplerine gerçek bir derinlik kaynağı olduğu apaçık görülecektir.

Oysa felsefe tarihine baktığımızda görmekteyiz ki; rasyonalistler kendilerine göre bir yol tutup gitmişler, natüralistler ayrı bir yol izlemişler, pozitivistlerin tuttukları yol ise tamamen ayrı olmuş ve bu gruplardan her biri, üzerinde durdukları hususun tek başına ilme sebep olabileceğine inanmışlar. İşte bunları tek başına birer gerçekmiş gibi algılamaktır ki, kalbî ve ruhî marazı artırır. Ve Üstad'ın itirazı işte bu noktadandır. Mücerret akılla iştigal eden insanın aklının ve kalbinin marazının arttığı ölçüde, kendini bu türlü ilimlere salması, kalbî ve ruhî kaymalarla sonuçlanabilir.

Evet, felsefî ve aklî ilimlerle uğraşmak ayrı meseledir, fünun-u medeniyeyle uğraşmak ise ayrı bir meseledir. Üstad hazretleri fünun-u medeniyeye teşvik etmiş ve gerçek hakikatin onlarla ulûm-u diniyenin imtizacından doğacağını belirtmiştir. Ulûm-u diniye vücuttaki kalb gibidir ve insan bütün kuvvetini ondan alır. Fünun-u medeniye ise akıl mesabesindedir ve yine o olmadan insan gücünü tam olarak kullanamaz. Gerçi akılda bir kısım yanılmalar da olabilir ama, yanılma bir yönüyle ilimde yeni araştırmaların rehberi olduğundan, doğruyu bulabilmek için yanlıştan başlayıp yürümek bazen izlenmesi icap eden bir yol da olabilir. Müspet ilimlere gelince, kimsenin bunlara diyeceği bir şey yoktur. Zira, netice itibarıyla kâinatı okuma, onu yorumlama ve bu yorumlarla bir yere varma hep ona bağlıdır.

Şimdiye kadar kimse ilmin karşısında duramamıştır. Allah'tan gerçek mânâda haşyet duyanların ancak O'nun âlim olan kullarının olduğu, âyetle ifade edilir.[1] Binaenaleyh Üstad'ın ilmin karşısında olduğunu düşünmek çok abestir. Öyleyse Üstad'ın, ilmin değil, Kur'ân referanslı olmayan mücerret aklın dar kalıplarının karşısında olduğunu söylemek daha uygundur.

Burada şu meseleyi de arz etmenin yerinde olacağını düşünüyorum. Pozitif ilimlerle elde edilen neticeler, her ne kadar bir kesinlik ifade etseler de, mütevatir haber bunlardan farklıdır. Onlara müşâhede demek daha uygundur. Zaten eskiden pozitif ilimlere tecrübî ilimler deniyor ve bu ilimler, yakın tarihe kadar öyle anılıyordu. Tecrübe edilmiş bu ilimlerin bazılarında dünden bugüne hep bir kısım değişiklikler olagelmektedir. Tabiî bunların içinde değişmeyen ve neticeleri itibarıyla sübut bulanlar da vardır ki, bunlar artık değişmemektedirler. Bunun aksini iddia etmek de mümkün değildir. Meselâ, suyun kimyevî yapısı bellidir. Veya havada pozitif ve negatif hâlde olan bulutların rüzgâr veya başka bir saikle çarpışmaya geçip çiy noktasındaki damlaların arzın bağrına şefkat gözyaşları gibi takattur etmesi, bilinen bir hâdisedir. Bunların işleyişi değişmez. Sütün nasıl meydana geldiğini biliriz.

Bunların cereyanında herhangi bir değişiklik olması düşünülemez. Ancak meseleye yaklaşımın veya ifade tarzının değişebileceğini söylemek mümkündür.

Bu, şöyle de ifade edilebilir: Küllî kanunlara bağlı olan bir kısım cüz'î kaideler vardır. Ve o cüz'î disiplinleri, bağlı olduğu küllî kanunlara irca etmek için daha derli toplu bir şekilde ifade etmek söz konusu olabilir ve işte bu ifadeler değişebilir. Yani tarifler yetersiz kalır da meseleyi tarif etmede bir genişleme olabilir ve daha geniş bir tarif yapma ihtiyacı duyulabilir. Zaten efrâdını câmi ağyârını mâni olması, tarifin en önemli özelliklerinden biridir.

1 Bkz.: Fâtır sûresi, 35/28.

Üçüncü Bölüm
DİN EKSENİ ETRAFINDA

EFENDİMİZ'İN ÂLEMLERE RAHMET OLARAK GÖNDERİLMESİ

Soru: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) âlemlere rahmet olarak gönderilmesi ne demektir? Bunu nasıl anlamalıyız?

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) âlemlere rahmet olduğu, Kur'ân-ı Kerim'in değişik âyetlerinde ifade edilmektedir: Enbiyâ sûresindeki وَمَّا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ *"Başka değil, Biz seni bütün âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."*[1] âyet-i kerimesi bu hakikati açıkça seslendirir. Bu âyet, ümmet-i Muhammed arasında da Allah Resûlü'ne karşı saygının ifadesi olarak çok yaygınlaşmış ve dualardan evvel okunur olmuştur.

Evet, Efendimiz, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Kur'ân'da ağırlığı ile yerini alan bu husustan önceki iki âyette, salih kulların yeryüzüne vâris oldukları/olacakları anlatılmaktadır.[2] Kur'ân'da bu hakikati de ifade eden değişik âyetler vardır. Yeryüzünde söz sahibi olma, durmadan el değiştirecek ve neticede her şey, imanı tam, ameli sağlam salih kullara nasip olacaktır. Kur'ân, tarihî devr-i daimleri anlatırken وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ *"Biz zafer ve muvaffakiyet günlerini insanlar arasında döndürür dururuz."*[3] buyurmaktadır. Bugün bazılarına bayram ve seyran, yarın da başkalarına.. bugün bazıları mamureler içinde mutlu ve müreffeh, yarın da başkaları.. bu, hep böyle değişip durmuştur, değişip duracaktır. Fakat yeryüzünde, hem gökler ötesinin hoşnutluğu içinde hem de ukbâyı netice verecek bir temsil er geç salih kulların eliyle gerçekleşecektir. Cennet'e girecek onlar olduğu gibi, yeryüzünde insanlığın mâkus tali'ini değiştirecek de –biiznillah– yine onlar olacaktır. Hususiyle ahir zamanda, Efendimiz'den sonra gelecek olan karakter insanlarının pişdârı ve rehberi olması itibarıyla hemen bu iki âyetin peşinden وَمَّا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ gelmektedir ki, çok mânidardır. Biz, ilk

salih zümrenin Efendimiz devrinde kendilerini ifade ettiklerini görüyoruz ve ümit ediyoruz ki, –inşâallah– son bir kere daha ümmet-i Muhammed yeryüzünde kendini ifade eder ve وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ hakikati bütün dünyaca duyulur ve saygıyla karşılanır.

Bu nükteli istidraddan sonra Efendimiz'in, mertebe mertebe, kademe kademe, derece derece âlemlere rahmet oluşuna geçebiliriz: Meselâ, bizler için Allah Resûlü bir rahmettir. Âlemin bir parçası olan bütün insanlık dünyası ve hususiyle de bizim için bir rahmet olması itibarıyla, O'nun sayesinde bütün kara delikler, ak delikler hâline gelmiştir. Bütün karanlıklar aydınlığa inkılâp etmiştir. Dünya bir matemhane-i umumiye iken, O'nun sayesinde bayramlara, şenliklere ve şehrayinlere dönüşmüştür. O'nun sayesinde insanlık sahipsiz ve yetim olmaktan kurtulmuştur.. ve yine O'nun sayesindedir ki insanlık, yokluk çukuruna yuvarlanmaktan kurtulmuştur. Ölüm, ahirete ve Cennet saraylarına giden bir koridor hâline gelmiş ve aydınlanmış; bu itibarla imanın kuvveti nispetinde herkes, değil ölümden korkmak ve kabirden geriye durmak, ahireti iştiyakla arzular hâle gelmiştir. Çünkü ahiret O'nun yanında bütün dostların da içtima ettiği bir yerdir. Yine O'nun neşrettiği nur sayesinde ihtiyarlık, başarılı bir hayatın finali hâline gelmiş; hastalıklar, musibetler, insanı mânevî kirlerden arındıran birer kurnaya dönüşmüş; hiç olmazsa öyle algılanmaya başlamış ve kâinat camidat-ü meyyite olmadan çıkmıştır.. evet o ziya, rahmet ve ümit insanının neşrettiği hakikat ve nur sayesinde dağlar, taşlar âdeta bize birer enîs (dost) hâline gelmiş ve O'nun mesajının ulaştığı yerlerde küfür ve nifakla kararmış ve zift gibi görünen bütün eşya birdenbire aydınlanıvermiştir. Evet, âdeta her şeyin mahiyeti değişmiş, başaşağı gidenler, ayaklarının üzerinde yürür hâle gelmiş; dağlar birer canavar görünümünde olmadan çıkmış, Allah'ın musahhar birer mahluku, vahşi hayvanlar ise emrimize âmâde birer mûnis ve muvazzaf memur hâline gelmişlerdir.

Daha önemlisi de bizler O'nun sayesinde küfrün ve dalâletin korkunç girdabından kurtulup imanı elde etmişizdir. Bununla birlikte –Bediüzzaman'ın yaklaşımıyla– O'nun neşretmiş olduğu nur sayesinde insan-ı kâmil olma yoluna girmişizdir. O'na yönelen ve gereken cehd ü gayreti gösteren herkes, kâmil bir insan olabilir. İşte bu yönüyle Efendimiz, bizim için mahz-ı rahmettir. Aslında Hz. Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm), o ulvî mahiyetiyle âdeta Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin tecessüm etmiş şeklidir. İstidat ve kabiliyetlerini yerinde kullananlar, kullanıp o pâk mevride uğrayanlar, o sayede hem dünyalarını hem de ukbâlarını mamur etmiş, küfür ve dalâletin verdiği susuzluklarını giderip

imansızlığın o korkunç girdabından kurtulabilmişlerdir. Bunların hepsi, Efendimiz'in bizim aramızda rahmet hâlinde temessül etmesi sayesinde olmuştur.

O, aynı zamanda hayvanlar âlemi için de bir rahmettir. –Bağışlayın– inek, öküz, koyun, keçi, deve vs. hayvanlar, Efendimiz'in bir rahmet deryası hâlinde varlık ufkunda tecellîsi ve nuru sayesinde aydınlanmış ve mânâsı anlaşılır hâle gelmiştir. Yani hayvanlar da o sayede mânâ ve muhtevalarıyla anlaşılır olmuşlardır. Allah (celle celâluhu), O'nun tercümanlığıyla yerde, gökte ne varsa hepsini insanın emrine musahhar kıldığını bildirmiştir ve O'na her şeyden istifade etme yolunu göstermiştir. Bugün bizzat her fert bundan istifade etmese de, nev'en insanlık kendi istifade ve istihdamına arz edilen bu nimetlerin bütününden bir gün istifade edecektir. Evet, bir gün gidip yıldızlar âlemine ulaşacak ve ondan da istifade etmesini bilecektir. Belki gün gelecek, fezanın çeşitli kesimlerinde kentler kurulacak ve insanlık, arzlı olduğu gibi fezalı da olabilecektir. Zaten şu anda Allah'ın o dünyalardan istifade eden bir hayli mahlukatı var. O varlıkların istifade keyfiyetleri bizim için bilinmese de onların istifadelerine arz edilen kocaman kâinatlardan bir gün gelecek, insanoğlu daha geniş çapta yararlanabilecektir.

Buradan hareketle bizler, Allah Resûlü'nün neşrettiği nur sayesinde, hiçbir canlının abes olmadığını ve Allah'ın abes yaratmadığını anlıyor, Allah'ın bu iç içe meşherleri karşısında iki büklüm oluyor ve "Sen ne büyüksün!" diyoruz; diyor, uzak yakın çevremizde görüp hissettiğimiz her şeye karşı derin bir hayranlık duyuyoruz. O'nun neşrettiği nur sayesindedir ki, büyük-küçük, canlı-cansız her şeyin çehresindeki hikmetleri müşâhede ediyor ve سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ[4] sözleriyle nefesleniyoruz. Ve yine O'nun neşrettiği nur sayesindedir ki, sağa sola atılmış değersiz emtia gibi olan şeylerin birer antika sanat eseri olduğunu anlıyor ve takdirle alıp yüzümüze gözümüze sürüyoruz. İnsanoğlunun kendisi de öyle kıymetli bir sanat âbidesidir ve ancak O'nun neşrettiği ziya sayesinde hakikî mahiyeti okunup anlaşılabilmiştir.

Evet, Allah Resûlü, her şey için bir rahmet tecellîsi olmuştur. Bu sırlı nükteden ötürüdür ki, Efendimiz'in, değişik yaratıklarla alâkalı zuhur eden mucizeleri, bir bakıma Allah Resûlü'nün, kendilerine ait mânâyı ifade etmesine karşılık bir teşekkür, bir mukabele ve farklı bir dille O'nun konumunu ifadedir. Meselâ, Allah Resûlü, bütün insanlığa أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ *"Onlar, bakmazlar mı, deve nasıl yaratıldı?"*[5] âyetiyle devenin mânâsını

anlatmıştır. O develerden bir deve de nev'i adına ona minnet ve saygılarını ifade etme mânâsına gelip O'nun ayaklarına yüzünü sürmüştür. Bu şekilde o hayvan, hâl diliyle orada Efendimiz'in bir mucizesini temsil etmiştir. Sanki deve bu hâliyle şunu anlatmaktadır: "Yâ Muhammed! Senin sayende benim de mânâm anlaşıldı. Seni tahiyye etmek ve senin karşında iki büklüm olmak bana bir vecibedir."

Âişe Validemiz, evindeki Dâcin denilen bir kuşu anlatırken şöyle demektedir: Efendimiz, evde bulundukları zaman kuş sükûnetle durur ve Allah Resûlü'nü dinler gibi bir temkin içinde bulunurdu. O, evden ayrılınca, kuş da debelenir durur ve âdeta huysuzlaşırdı. Yine Allah Resûlü'nün Advâ ismindeki devesi, Efendimiz'in vefatından sonra bir şey yememiş içmemiş ve bir süre sonra da ölmüştür.

Hâsılı, O'nun neşrettiği nur sayesinde, hayvanların da ne ifade ettiği aydınlığa kavuşmuş, âdeta hayvan, hayvan olmaktan kurtulmuş, ilâhî sanat olma seviyesine yükselerek farklı bir kıymet almıştır.

Taşlar ve ağaçlar gibi camid varlıklar için de Allah Resûlü bir rahmettir. O, eline bir avuç kum alınca onlar, "Minnet Sana, şükran Sana!" mânâsına, O'nun elinde Allah'ı (celle celâluhu) tesbih u takdis etmişlerdir. Ağaç, onun mânâ ve muhtevasını aydınlığa kavuşturduğundan ötürü, bir bedevinin imanına vesile olma sadedinde, vadinin öbür tarafından yeri yara yara ve yürür gibi Efendimiz'in davetine icabet edip gelmiş ve lisan-ı hâlle sanki şunları söylemiştir: "Yâ Resûlallah! Cemadat âlemi içinde anlaşılmaz bir şeydik. Senin neşrettiğin nur sayesinde, alınlarımızda Allah'ın sikkesini taşıyan çok kıymetli varlıklar hâline geldik."

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. İşte Allah Resûlü'nün bir de böyle umum mahlukat adına âlemlere rahmet olma keyfiyeti söz konusudur.

Melekler âlemi için de Efendimiz bir rahmettir. Çünkü melekler de Allah'ın yarattığı âlemlerinden bir âlemdir. Hatta Cebrail (aleyhisselâm) gibi mukarreb bir meleğin de o umumî rahmetten istifade ettiği söylenebilir. Zira Cibril, Efendimiz'e şöyle der: "Ben akıbetimden emin değildim. Kur'ân, Sana nazil oldu. Onu ben getirdim. Tekvir sûresinde, مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ *"Göklerde ona itaat edilir, vahiyler ona emanet edilir."*[6] denildi. Yani, Kur'ân'ı öyle bir melek getiriyor ki, o melek güçlü ve kuvvetlidir. O kadar güçlü ve kuvvetlidir ki, hiçbir mevâni ve arıza ona emanet vahyin sıhhatine dokunamaz. Aynı zamanda o, Allah'ın emirlerine itaat ve imtisal içindedir. Sonra da emindir. Akıbetinden endişe edilecek bir hâli yoktur. "İşte yâ Muhammed! Getirdiğin

Kur'ân sayesinde, durumum aydınlığa kavuştu. Ben de o rahmetten istifade ettim."

Gerçi, Cebrail, mehâbet-i ilâhiye ve mehâfet-i ilâhiye karşısında yine tir tir titriyor ve inim inim inliyordu ama artık akıbetinden endişe etmiyordu. Bu şekilde değişik bir buudda meleklere de Allah Resûlü rahmet olmuştu.

O, öyle geniş bir rahmettir ki, ahirette de "Rahmeten lilâlemîn" olduğunun ifadesi, mücrimlere şefaat edecek ve şefaatinin ayrı bir tecellîsi olarak O'nun yolunu takip eden ulemâ ve sulehâ da şefaat edecektir.. ve tabiî, o gün en büyük şefaat en büyükten sâdır olacaktır; O Yüceler Yücesi de şefaat edecek ve milyonlarca kişiyi elim bir azaptan kurtarıp saadete ulaştıracaktır.

Tefsirciler, Allah Resûlü'nün mahşerde herkese rahmet olacağını ifade etmektedirler. Kâfirler, O'nun âlemlere rahmet olması sayesinde mahşerin dehşeti, şiddeti, hiddeti ve öldürücü havasından kurtulacak, hesapları tezden görülecek ve herkes gideceği yere gidecektir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Allah Resûlü, ahirette mü'minlere şefaat edecektir. Bu müjdeyi Allah Resûlü bize, *"Her peygamberin müstecap bir duası vardır. Ben ise –inşâallah– duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için saklıyorum."* ifadeleriyle vermektedir.

Başka bir hadislerinde yine Allah Resûlü, ümmeti içinde büyük günah işleyenlere şefaat edeceğini bildirmektedir. Günah-ı kebair işlemiş, düşmüş kalkmış, yer yer sürüm sürüm olmuş ve kirlenmiş, fakat ümidini yitirmemiş, ümitle ve zayıf da olsa imanla Huzur-u Risaletpenâhî'ye varabilmiş, Resûl-i Ekrem'in şefaat atmosferi içine girmiş ne kadar mücrim varsa, herkese bir bişarettir bu. Allah (celle celâluhu) O'na, *"Şefaat et, şefaatin kabul görecektir."* buyurmuşsa, O da bu teveccühü değerlendirecektir.. evet, Cenâb-ı Hak, Habibi başını yere koyup, *"Ümmetim, Ümmetim!"* diye yalvardığında O'nun içine su serpecek ve rahmet esintili şu sözleri söyleyecektir: يَا مُحَمَّدُ! اِرْفَعْ رَأْسَكَ. اِشْفَعْ تُشَفَّعْ! *"Yâ Muhammed! Başını kaldır. Şefaat et! Şefaatin makbuldür bugün."* İşte bu, âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Resûlü'nün, günah-ı kebair işlemek suretiyle Cennet yolundan aşağıya düşmüşlere yeniden çizgilerini bulma mânâsında bir rahmet zuhuru ve tecellîsidir. Cenâb-ı Hak, istifadeye muvaffak kılsın.

Efendimiz, ümmetine Cennet'te ve Cenâb-ı Hakk'ın cemalini müşâhede etmede de rehberlik ve pişdarlık yapacaktır. O, *"Mü'minler, Cennet'te cuma günü Cenâb-ı Hakk'ı göreceklerdir."* buyurmaktadır. Biz, bu işin âdâb ve

erkânını bilemeyiz. Bu mevzuda da yine huzurun âdâb ve erkânını bilen Zât bize yol gösterecektir. Orada Livâü'l-Hamd'in altında, çok hamd eden, Allah'ın nimetlerini ruhunda ve vicdanında duyan ve o nimetler karşısında iki büklüm olan, bir adı da ümmet-i Muhammed ve Hammâdûn olan ümmet-i merhume toplanacaktır. Allah Resûlü, Livâü'l-Hamd'in altında ümmetini arkasına alacak, yer yer Havz-ı Kevser'ine götürecek, yer yer Cenâb-ı Hakk'ın cemalini –ki, Cennet hayatının binlerce senesi bir saat rü'yet-i cemaline mukabil gelmeyen, anlaşılmaz ve idrak edilmez bir derin zevk ve lezzettir– müşâhede ettirecek.. evet O'nun sayesinde ve O'nun rehberliğinde ümmet-i Muhammed dahi o âb-ı kevseri nûş edecektir. Aynı zamanda mü'minler, onunla ebedî ve daima yenilenen bir güzelliğe, ebedî ve daima yenilenen bir lezzet ve zevk alma istidadına ulaşacaklardır.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Mü'min, وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ derken, Cenâb-ı Hakk'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği O zâtın kamet-i bâlâsını, yaptığı ve yapacağı bütün bu şeylerle görmeye çalışmalıdır. Hatta bir mü'min sadece kendi şuur ve idrakiyle kendisine gelen şeyleri değil, zerrelerden kürelere kadar her şeyin, O'nun neşrettiği nur sayesinde aydınlığa kavuşmasını ve hâl diliyle O'na minnet ve şükranda bulunmasını, ayrıca onlara müekkel olan meleklerin, varlıklarındaki mânâ ve maksat O'nunla anlaşılan zerreler, küreler, sistemler ve canlılardaki hücreler namına, onlara ait hâl diliyle yaptıkları tesbih, takdis ve tahmidi Cenâb-ı Hakk'a takdim ettiklerini şuuren düşünmelidir. Böylece mü'min, Efendimiz'in nasıl büyük bir hamde vesile olduğunu anlamalı ve şöyle demelidir: "Elhak sen Ahmed-i Mahmud-u Muhammed'sin Efendim. Hak'tan bize Sultan-ı müebbedsin. Hammâdûn, senin ümmetin; Livâü'l-Hamd'in ve Kevser'in sahibi de sensin." İşte bir mü'min, namazda her Tahiyyat okuyuşunda ve her "Muhammedün Resûlullah" deyişinde, iliklerine kadar bu mânâyı duymalı ve saygıyla eğilmelidir.

Sakın, Efendimiz'in kamet-i bâlâsına uygun anlatmayı, benim şu bulanık sözlerime münhasır görüp, siz de O'nu bulanık ve karanlık görmeyin! Siz kendi vicdanınızın ve kalbinizin derinliğinde, –o kalb ki kenzen Hak orada bilinir ve o bilinişi de hiçbir idrak ifade edemez– o çok buudlu aynada Allah Resûlü'nün kametini görmeye çalışın ve "Minnet sana, şükran sana ey Allah'ın Resûlü!" deyip biatınızı yenileyin.

1 Enbiyâ sûresi, 21/107.

2 Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/105-106.

3 Âl-i İmrân sûresi, 3/140.

4 *“Akılların sanatına hayran kaldığı Zât’ı takdis ederiz.”*

5 Gâşiye sûresi, 88/17.

6 Tekvir sûresi, 81/21.

BENLİK BİR ÖLÇÜ BİRİMİDİR

Soru: Benlik sırlarını kazanma nasıl olur?

Tasavvuf erbabı arasında benlik sırlarını kavrama veya kazanma mevzuu meşhurdur. İnsanın kendi şahsını ve egosunu hissetmesi önemli bir husustur. Önce kendi benliğini duymak sonra bir vâhid-i kıyasî (ölçü birimi) olarak onunla zâtî şe'nleri, sıfât-ı sübhaniyeyi hudutlarıyla duyup hissetmeye çalışmak; belli ölçüde de olsa bu muhatla O muhiti duyduktan sonra onu kıymet-i harbiyesine göre bir yere koyup nâmütenâhîye yönelme, mecazdan hakikate ve Hakikatü'l-Hakâik'e ulaşmada bir yoldur. Bazı hakikat ehli bu yolda yürümüş, bazıları da bunu biraz daha farklı olarak ele almışlardır. Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin bu mevzudaki mülâhazaları şu çerçevede bir farklılık arz eder, O:

"Der tarîk-i Nakşibendî lâzım âmed çâr terk:
Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk."

"Nakşibendî anlayışıyla hakikate ulaşmak için her şeyi terk etmek lâzımdır: Dünyayı, ahireti, kendini ve hatta bütün bu terk ettiği şeyleri dahi terk etmek icap eder."

İbrahim Ethem Hazretlerinden, bütün ağyâr mülâhazalarından kalbini arındırmış olmasıyla alâkalı şöyle bir hâdise naklederler: Onun Belh'te hükümdar olduğu söylenir. Hakikat yoluna sülûku sırlı; bir üstada hizmeti de sadıkane ve vefalıdır. Hizmetleri esnasında bir gün üstadı onu imtihan etmek için birisini gönderir. O da gider sakalık yapan İbrahim Ethem'in ayaklarını mahmuz gibi şeylerle hırpalar. Ayaklarından kanlar akarken bize göre tavrı, sözleri kâmilânedir: "Dostum, biz onları çoktan Belh'te bıraktık, beyhude uğraşıyorsun." der. İmtihanı uygulayan zat üstadına gelir ve ne dediğini ifade eder. Cevabı öğrenen Üstad: "Biz onları çoktan Belh'te bıraktık." diyorsa demek hâlâ Belh'i unutmamış, der.

Belki bunu söylemekle Belh'i de bıraktığını ifade ediyor ama bu, henüz terkin terk edilmediğini gösteriyor. Evet, insan bu seviyeye ulaşmak için sağını solunu ve her şeyini unutacak ve sonuçta da "Bu cismim cümle cân oldu." diyecektir.

Hazreti Nakşibend anlayışındaki terk de işte böyle bir şey. Ancak "Usulüddin" ulemâsının حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ "Eşyanın varlığı, hakikatleri sabittir." düsturları ve günümüzde benliğin çok öne çıkması karşısında:

"Der tarîk-i acz-mendî, lâzım âmed çâr çiz;
Fakr-ı mutlak, acz-i mutlak, şükr-ü mutlak, şevk-i mutlak,ey aziz!"

“Ben bîçarenin yolunda dört şeyi esas tutmak lâzımdır: Mutlak acz ve mutlak fakr içinde bulunma felsefesi, mutlak şükür yani Allah’a her hâlükârda hamd ü senâ ve hiçbir an hizmet adına fütura maruz kalmadan daima şevk içinde bulunma.” diyen zatın yeğlediği yöntem daha umumî ve herkesin uygulayabileceği bir yol gibi görünmektedir.

Sofilerin, evvelâ insana seyr u sülûk veya çilelerle bir benlik kazandırma, sonra da sırasıyla önce şeyhte, sonra Allah Resûlü’nde (sallallâhu aleyhi ve sellem), en sonunda da Allah’ta fâni olma dedikleri fâni olma çizgisini takip etme ki, “fenâ fişşeyh”, “fenâ firrasûl”, “fenâ fillâh” ıstılahları buradan gelmektedir. Ayrıca mebdeden müntehâya bu yoldaki yolculuk, “seyr ilallah”, “seyr fillâh”, “seyr minallah” unvanlarıyla yâd edilmektedir ki, bu da, Allah’a doğru gitme, sonra tamamen maiyyet ufkunda seyrine devam etme ve sonra da halkın içine dönüp halk içinde Hak’la beraber olma gibi vetire takip eder. Bu makam bazılarına göre, sâfiye makamını temsil edenlerin makamıdır. Böyle bir insanda oturma, kalkma, düşünme, konuşma... yani onun her şeyi tamamen Allah adına olur.

Günümüzün insanının realite anlayışına daha uygun olan husus, insanın kendini bütün bütün nefy ve inkâr etmeyip, onun yerine şu mülâhazalar içinde olmasıdır: Benim hiçbir servetim yok, fakirin tekiyim, ama büyük işlere muvaffak oluyorum. Bu benden olmadığına göre Rabbimin servetiyledir. Öyle ise ben bu güçle dünyayı peyleyebilirim. Aynı zamanda ben çok âcizim; iktidar dairem elimin ulaştığı yere kadar ya uzanabiliyor ya da uzanamıyor. Bununla beraber yıldızlarla, göklerle uğraşıyorum.. insanlığı içine düştüğü çukurdan çıkarmak istiyorum. Böyle geniş ve çaplı bir gayretim, bir azmim var. Hiç denecek kadar bir kudretle bu işler yapılamaz. Ama ben sonsuz bir kudrete dayanmışım, O öyle sonsuz bir kudret ki, O’na dayanan karınca, firavunun sarayını yerle bir eder; O kudrete dayanan bir sinek Nemrud’u yere seriverir. Nihayet o kudrete dayanarak mikroplar nice cebbarları yerle bir edebilirler…

Binaenaleyh bir insan “O’nun sonsuz kudretine dayandıktan sonra dağları yerinden sökebilirim.” dese mübalâğa yapmış olmaz. Bugün, bütün acziyetimize rağmen, Rabbimin bizi muvaffak kıldığı hususlara bakınca, bunu çok daha iyi anlıyoruz; hatta her gün kim bilir kaç hâdise ile O’nu açık ve net görebiliyoruz; evet, Rabbim bizleri güzel işlerde istihdam ediyor, sevk edip yürütüyor ve geçtiğimiz yerlerde bir kısım filizler beliriyor. Şimdi böyle bir noktada, insan yanılıp da, bunlar bizim sa’yimize terettüp etti derse bir mânâda aldanmış olur. İmanda ileriye gidip hakikî tevhide ulaşanlar ise, bizi buraya

getirip burada bir şeyler yaptıran, –eğer ediyorsa– sa'yimize terettüp eden bu semereleri de yaratan Allah'tır, der ve tevhid soluklar.

Biz bu kadar fakirken çok büyük şeylere sahip gibi görünüyoruz.. öyleyse bütün bunlar O'ndandır. Binaenaleyh, her zaman لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ demeliyiz ki, bu da bir şükür ifadesidir. "Bizi böyle kendi iktidar ve kudretiyle coşturup şaha kaldıran Rabbim, bu kadar nimetleri başımızdan yağdırıp bizi şükürlerle kanatlandırdıktan sonra, niçin şevk ile hizmet etmeyeceğiz ki!" diye heyecana gelip hizmete koşmak lâzımdır. Evet, niçin artık bununla bütün küfür dünyasına meydan okumayalım ki! –Bu meydan okuma kendimiz olma, kendimiz gibi yaşama demektir.– Çünkü biz bu meydan okumayı kendi kuvvetimizle yapmıyoruz. Böyle küfre karşı sapasağlam durma Rabbimiz'in sonsuz gınâsıyladır. Elimizdeki silah ise لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ'tır. Kâinattaki bütün tahavvülâtı yapan, enerjiye muhtaç her şeyi var edip hareket ettiren, evirip çeviren Allah'ın sonsuz kudret ve kuvvetidir, diyen biri, "Benim ümitsizliğe düşmeme gerek yok; zira yaptıklarımı kendi iktidarımla yapmıyorum. O'nun kudretiyle yapıyorum." diye düşünür. Kendi iktidarıyla yaptıklarını zannedenler, her şeyi kendi güçlerine bağlayanlar, kendilerinden güçlü biri karşılarına çıktığında ümitsizliğe düşüp şevkleri sönebilir. Ne var ki, bu yolun âdâb ve erkânını öğrenmişlerin ümitsizliğe düşmesi bahis mevzuu değildir. Buradaki incelik işte budur ve "Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şükr-ü mutlak, şevk-i mutlak"ı da böyle anlamak icap etmektedir.

Evet, bizim benlik sırlarını kazanma anlayışımız, eskilerin anlayışından farklı olduğu gibi, o benlikten vazgeçmenin sırları da daha farklı bir yolla gerçekleşmektedir. Bunu ifade ederken anlayışımız, "Benim, elimin yetiştiği kadar bir iktidar dairem var." şeklindedir. Sonra bunu da nefyediyoruz. Çünkü biliyoruz ki, bize o şuuru, o eli veren ve şu anda da elimizi idare eden yine O'dur. Ama oraya gitmeden diyoruz ki, elimizin yetiştiği daire kadar bir iktidarımız görünüyor. Bu dairenin dışında kalan belli ki Rabbimiz'in kudret ve kuvvetiyle oluyor. Rabbimiz vermese hiçbir iş yapamayacağımız gibi, gönülleri temayül ettirmese temayüllerimizden de söz edilemez. Öyle ise bu mevzuda ben küçük bir şey yapıyor, önemsiz bir teşebbüste bulunuyorum. Sonra Rabbim bütün gönüllerde birer meşale yakıyor, tutuşturuyor, bizi de coşturuyor, diyoruz. Mebdede kendime bir irade sınırı çiziyorum ki, işte bu, benliğimizi kabulün ifadesidir. Fakat ben bütün bunları kudretim ve irademle yapıyorum ve biliyorum ki, ben bütün bunları ancak Rabbimin sonsuz kudret ve kuvvetiyle yapıyorum. Bunun farkındayım ve benliğimi Cenâb-ı Hakk'ın varlığına bir

vâhid-i kıyasî (ölçü birimi) olarak görüyorum.

Binaenaleyh, evvelâ kendimize bir daire çiziyoruz ve kendimize ait kabul ettiğimiz şeylerin bile mebde ve menşe olarak O'na bağlı olduğunu görüyoruz. "Bizde bize ait hiçbir şey yoktur; şayet var görünüyorsa bunlar da yine O'nun eliyle bize verilen güzelliklerdir." diyoruz. Bunu biliyoruz ve önce muvakkaten bir "ben"den söz ettikten sonra dönüp onu da hakikî Sahibine iade ediyoruz.

BİR BAŞKA AÇIDAN EDEP

Soru: İslâmiyet'te edebin ehemmiyeti nedir?

Edep, İslâmiyet'te önemli bir esas, tasavvuf mesleğinde de hassasiyetle ele alınan bir husustur. Pratikte, şimdiye kadar onu daha ziyade erbab-ı tasavvuf ele almış ve o sahadaki büyük mürşit, mübelliğ, mürebbi ve muallimler ısrarla üzerinde durmuşlardır. Kur'ân ruhunun özü ve esası, Sünnet-i sahihanın da ısrarla üzerinde durduğu edep sayesinde, yüzlerce, binlerce Şah-ı Geylânî, Şazelî, Şah-ı Nakşibend, İmam Gazzâlî, Ebû Hanife ve İmam Şafiî gibi edep âbideleri ve üstadları yetişmiştir. Bu yıldızları çoğaltmak mümkündür. Hele Allah Resûlü'nün terbiye atmosferinde, gökteki yıldızlara denk, yerde de pek çok edep insanı yetişmiştir.

Edebi bizde, sadece farz ve vacibin dışında teferruata ait oturup kalkmada, âdâb-ı muaşerette, insanlarla muamelelerimizde, çocukların tavır ve davranışlarıyla alâkalı dar alanlı ele alanlar olmuştur. Ama bu, edebi daraltma ve dar bir çerçeve içinde ele alma demektir. Haddizatında edep, Efendimiz'in hayatının gayesi ve bütün hayatıyla bize talim buyurduğu hakikatlerin umumudur. Bir ehl-i tahkikin de dediği gibi: "Edep, Allah Resûlü'nün vaz'ettiği hudutlara riayet etmek demektir."

Evet, edep, din sahibinin, Allah'tan aldığı şeyleri bize tebliğde tespit buyurdukları hudutlardır. Binaenaleyh, Allah Resûlü'nün hayat-ı seniyyesinde gaye edindiği şeylerin hudut ve sınırlarına riayet etmek bütünüyle bir edeptir. Meselâ, farzlara dikkat etmek, Allah'a karşı edepli ve saygılı olmanın bir ifadesidir. Yine vaciplere titizlikle riayet etmek, Allah'a ve Resûlullah'a karşı saygının göstergesidir. Efendimiz'in hayat-ı seniyyesiyle bir yol olarak ortaya koyduğu ve "Sünnet" dediği, –Sünnet Arapça'da tutulup gidilen yol anlamına gelmektedir– ve bizim de onu en nurlu bir yol olarak benimsediğimiz o yolun prensip ve âdâbına riayet etmek, edeptir. Bütün bunlara riayet eden edeple serfiraz sayılır. Riayet etmeyen de O'nun nurundan, feyzinden ve bereketinden mahrum kalır; kalır ve karanlıklara sukut eder.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuşurken, sözünün muhtevasının derin ve coşturucu olması, o coşturucu mânâ ve muhtevaya çok güzel kalıplar bulması, zarfı mazrufa muvafık kullanması, kendisine mahsus ayrı bir beyan edebidir. Arabın en edib ve beliğleri dahi O'nu dinlerken hayranlık duyarlardı. Ebû Süfyan'ın hanımı Hind, Efendimiz'in tebliğ buyurduğu Kur'ân ve O'nun sözlerindeki câzibedarlık ve çarpıcılık karşısında

pervaneler gibi herkesin, o Söz Sultanına koşuşunu hayretle seyretmiş ve şöyle demişti: Hiçbir şey bilmeyen ve öğrenmeyen ümmî bir insan, etrafını sözleri ve hareketleriyle büyülüyor ve insanlar, kelebeklerin ateşe koştukları gibi O'na koşuyorlar.

Evet, bunu anlayamıyorlardı. Zira Efendimiz'in mübarek beyanına akseden her şey, feyz-i akdesten gelen esintilerdi. Bu esintiler, O'nun ruhuna çarpıyor ve beyanında nurdan kelimeler hâline geliyordu. Aynı zamanda O'nda çok engin bir muhteva zenginliği de vardı. Bir gün Allah Resûlü, bu muhteva zenginliğini en tatlı, en çarpıcı ve en ölçülü kelimelerle ifade ederken, sözden çok iyi anlayan Hz. Ebû Bekir, hayran hayran Efendimiz'in yüzüne bakmış ve "Seni bu seviyede terbiyeye kim ulaştırdı? Seni böylesine kim olgunlaştırdı?" mefhum ve mânâsına gelen مَنْ أَدَّبَكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ demişti. Bu soru karşısında Allah Resûlü fahirlenmemiş, konuyu sağa sola çekmemiş, o sadıklardan sadık sıddık dostu Hz. Ebû Bekir'e şöyle cevap vermişti: أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِي *"Beni Rabbim edeplendirdi; hem en güzel şekilde edeplendirdi."* Efendimiz bu sözleriyle, hem kendisine ait güzellikleri inkâr edip nankörlüğe düşmüyor –nankörlük O'ndan serâ-Süreyyâ farkıyla uzaktır– hem de o mazhariyetiyle fahirlenmiyor ve onu Allah'a havale ediyordu. Bu, üzerinde durduğumuz konunun bir yanını teşkil etmektedir.

Diğer yanına gelince; her mü'min, Efendimiz'in edebinden, O'nun talim buyurduğu edep anlayışından, tabir caizse edep felsefesinden istifade etmekle mükelleftir. Burada dikkatlerinizi ayrı bir noktaya istirham edeceğim: O Zât, sadece kulluğu talim etmek için değil, tepeden tırnağa (eskilerin ifadesiyle mine'l-bâb ile'l-mihrâb) bütün bir hayatı talim etmek üzere gelmiştir. İşte Allah Resûlü'nün talim etmiş olduğu bu esasları hayata tatbik etmek de bir mânâda edeptir. Meselâ, Efendimiz'in insanlara Allah'ı anlatmasını göz önünde bulunduralım. Bu, çok dakik bir mevzudur ve pek çok düşünür ve filozof, onca kabiliyetlerine rağmen Zât-ı Ulûhiyet, sıfât ve esmâ hakkında tenasübe riayet edememiş, bir yandan O'nun kudretini itiraf etmekle birlikte, diğer yandan da O'na acz isnat edebilmişlerdir. Kadim Yunan ve Roma'dan günümüze kadar pek çok filozof ve düşünürün Zât-ı Ulûhiyet hakkındaki beyanlarına bakıldığında çok ciddî muvazenesizliklere şahit olunmaktadır. Efendimiz'e gelince O, bir dağın zirvesinde Allah'tan ders alan bir ümmîdir; muallimi, Ezel ve Ebed Sultanı Allah olan bir ümmî. Allah Resûlü, O'nun o mübarek isimlerinden bir tanesini, suyu dudağa götürmek keyfiyetinden alın da, insanın ahsen-i takvîme mazhar olmasına bâdi olan mübarek isim ve sıfatlarına kadar

her şeyi anlatmasında ve sonra da, "Seni hakkıyla bilemedik ey her şeyden önce bilinen Zât! Sana hakkıyla kulluk yapamadık ey herkesten kulluğa müstahak olan Zât! Sana hakkıyla şükredemedik ey herkesten daha ziyade şükre layık olan Zât!" derken, esmâsından sıfatlarına, sıfatlarından Zât-ı Ulûhiyetine kadar öyle bir Zât-ı Ulûhiyet telakkisi ortaya koyar ki, bu telkin ve terbiyenin arkasındaki farkın; Cenâb-ı Hak olduğu hemen anlaşılır. Nitekim Allah, O'nu böyle terbiye etmeseydi, O, Zât-ı Ulûhiyet hakkında bir tek kelime bile söyleyemezdi.

Evet, Allah Resûlü, bize sağlam, arızasız ve kusursuz bir Zât-ı Ulûhiyet telakkisi kazandırmıştır. İslâm'da pek çok mezhep ortaya çıkmış ve bu mezheplerin arkasında, ne İbn Sinalar, ne Farabîler, ne İbn Miskeveyhler, ne İbn Rüşdler gibi ilim adamları, düşünürler yetişmiştir ama bu devâsâ insanlardan hiçbiri, hatta onların üstadları böylesine arızasız ve kusursuz bir ulûhiyet telakkisi ortaya koyamamışlardır. Farabî, ayrı bir noktada kayıp gitmiştir ki, onu İmam Gazzâlî gibi bir Hüccetü'l-İslâm, en küçük bir mü'min mertebesinde dahi görmez. Çünkü o, Allah ve Resûlü hakkında yanlış telakki ve sapık düşüncelerden kurtulamamıştır. O, *el-Medînetü'l-Fâdıla*'sında Allah Resûlü'ne gelen vahyi, hayalinde kurduğu ve sonra âyâna aksettirip âyânda temessül ettirdiği, sonra dinlediği, yani kendi konuştuğu ve kendi dinlediği şeklinde izah etmektedir ki, bir Müslüman olarak bunu kabul etmek mümkün değildir.

Efendimiz'in Zât-ı Ulûhiyet hakkındaki anlayışına, tarz-ı telakkisine gelince o, çok derindir. Zaten O, bize bunu talim etmek için gelmiştir. İnsan, ışık hızıyla trilyon seneler ötelerdeki mekânları, bir insanın kalbinin atışlarıyla beraber idare eden Allah'ı tasavvur edemez. Cenâb-ı Hak öyle bir Zât'tır ki, Allah Resûlü, O'nun sadece emirlerinin infaz mevkii olan Arş hakkında mübarek düşüncelerini beyan ederken, *"Bütün kevn ü mekânlar O'nun Arşına nispeten çöle atılmış bir halka gibi kalır."* der. Bu, ulûhiyet hakikati, keyfiyet ve kemmiyet ötesi bir büyüklük ifade eder demektir. Yani meseleyi, bizim keyfî ve kemmî ölçülerimiz içinde ele almamak gerekir. Çünkü mevzu, kemmiyetsiz ve keyfiyetsiz bir büyüklük ifade etmektedir. Allah budur ve biz O'nu kat'iyen tasavvur edemeyiz.

Allah Resûlü, muamelatta da biricik rehberdir. O bize alış-verişi de talim etmiştir. Günümüzün insanını ticarette ve iktisatta kıskıvrak sıkıştıran, perişan ve derbeder eden problemlere karşı çıkış yollarını gösteren ve ilk talebelerinin şahsında bütün çağlara bir şeyler söyleyen, dün kadar bugünün de müşkillerini halleden bir Üstad-ı Küll'dür. Bunların yanında ve belki her şeyin önünde

Allah’a karşı nasıl kulluk yapılması gerektiğini de yine O talim etmiştir. Esasen bu da bir edeptir. Her mü’min, O’nun talim buyurduğu daire içinde şöyle bir duygu ve düşünce içinde olmalıdır:

Yâ Resûlallah! Ben, ancak senin talim buyurduğun şekilde Allah’a kulluk yapabilirim. Sen tarif etmeseydin, benim ne yapacağım belli değildi. Çünkü senin irşad nurundan istifade edemeyen senden evvel pek çok akıllı kimseler geldi-geçti ama hiçbiri sadre şifa verici bir ulûhiyet ve kulluk anlayışı ortaya koyamadılar. Ne ilim adamları, ne filozoflar, ne saf kalbli büyük hanif Hz. Ömer’in amcası Zeyd gibi kimseler… Zeyd, henüz cahiliyenin hükümferma olduğu bir dönemde yeğeni Seyyidina Hz. Ömer dahil kendi evlâtlarına ve yakınlarına son sözlerini söylerken şu mânâya gelen irşadda bulunuyordu: “Ufukta bir nur görüyorum. Onun zuhurunun çok yakın olduğunu sanıyorum. Bu nur, bütün kâinatı aydınlatacak ve hepiniz bu aydınlığı göreceksiniz.” Daha sonra Zeyd, derin bir inkisar içinde gözlerini sonsuzluğa çevirir ve mealen şöyle der: “Yıldızların seyrinde, zeminin şu tavrında kendisini sezip duyduğum ama adını bilemediğim, her şeyi yarattığına inandığım ama “Sen şusun.” diyemediğim Rabbim! Seni bilseydim ve arzuna muttali olsaydım, Sana o yolda sonuna kadar kullukta bulunacaktım.”

Evet, biz kulluğu da Aleyhissalâtu vesselâm’dan öğrendik. Namazda metafizik gerilime geçmeyi O’nun arkasında bulunmakla elde ettik. Elde edemeyeceği şeyleri ancak dualarıyla elde eden insan, dua sayesinde öylesine gerilir ve öylesine Allah’tan ister ki, her matlub ona musahhar olur. İşte bütün bunları bize öğreten Hz. Muhammed’dir (aleyhissalâtü vesselâm). Bunun gibi Allah Resûlü’nün, yatarken sağ elini başının altına koyup yatmasına kadar hayatın her ünitesiyle alâkalı düsturları bizim için birer örnektir. O, bize bütün bir hayatı soluklamış ve bu soluklar, nefes nefes O’ndan gelip bizim ruhumuzu sarmış ve inananların sinelerinde mâkes bulmuştur. Rabbim, O’nun hayatı ve soluklarıyla canlanma ve dirilmeye bizleri muvaffak kılsın.

İşte bu geniş dairede, Efendimiz’in talim buyurduğu her şey edeptir. Buna riayet etmemek ise Allah’a, Resûlullah’a, sonra da Kur’ân’a karşı saygısızlık demektir. Mü’min, bütün bunlara riayet etmeli ve edep içinde yaşamalıdır. Yukarıda da ifade edildiği gibi günümüzde edep; farzı, vacibi ve Efendimiz’in umumî talimini bir tarafa bırakarak, daha ziyade küçük şeylerdeki; meselâ, bıyık kesmenin, saçları taramanın, urba giymenin ve yürümenin edebi gibi meselelere münhasır görülmüş ve bir mânâda her şey daraltılarak dinin ruhuna kastedilmiştir.

Son söz olarak, edebin olması gerekli olan tarifini yapıp mevzuu noktalayalım: Edep, O Edep İnsanı'nın temsil buyurduğu ve din-i mübinin emirleriyle temessül edip karşımıza çıkan şeylerin bütünüdür.

KULLUK HAYATIMIZDA ZÂHİR-BÂTIN MÜNASEBETİ

Soru: Cenâb-ı Hakk'ın Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtın isimlerinin kulluk hayatımızla münasebetlerini açar mısınız?

Esmâ-i Hüsnâ, Allah'ın güzel isimleri demektir. Kur'ân-ı Kerim'de, *"En güzel isimler Allah'ındır."*[1] buyrulmaktadır. Her bir ismin ifade ettiği kendine has mânâlar vardır. Cenâb-ı Hakk'ın bu yüce isimlerinden dört tanesi ayrı bir hususiyet arz eder ki, Üstad Hazretleri de değişik risalelerde farklı zaviyelerden o isimlere temas etmektedir. Bunlar هُوَ الْأَوَّلُ وَالْأٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ beyanıyla ifade edilen Allah'ın dört ismidir. Hatta Bediüzzaman, Mesnevî-i Nuriye'de Arş-ı Rahmân, bu dört ismin halitasından ibarettir, der.

Bu dört isimden Zâhir ve Bâtın bizim inanç ve ibadet dünyamız adına daha fazla önem arz ederler. Biz de burada kısaca bu iki ismin üzerinde duracağız.

اَلظَّاهِرُ , varlığı mahlukatın varlığından daha açık; her nesne kendini kendi cirmi kadar göstermesine mukabil, varlığın, bütün hususiyetleriyle O'nu ruhlara ve gönüllere duyurup gösterdiği isim demektir. اَلْبَاطِنُ ise izzet, azamet ve şiddet-i zuhurundan ötürü ihata edilemeyen ve "mâsivâ" gibi O'nun kavranamayışını ifade eden Zâhir'in zıddı demektir. اَلْبَاطِنُ aynı zamanda bir hadis-i şerifte دُونَ tabiri ile de ifade edildiği üzere "her şeyin ötesinde" mânâsına gelmektedir. Âlimlerden mühim bir kısmı Cenâb-ı Hakk'ın bu ismine "her şeyin ötesinde" mânâsı ile değil de, "görünmeyen ve ulaşılmayan" mülâhazasıyla yaklaşmışlardır. Fakat ben bu isme "Her şeyin ötesinde, ötelerin de ötesinde..." demenin daha uygun olacağı kanaatindeyim.

Meseleye bir de tasavvufî açıdan ve değişik vusûl meslekleri, yani Allah'a ulaşma yolları zaviyesinden bakmanın faydalı olacağına inanıyorum. İsm-i Zâhir yoluyla sürdürülen seyr u sülûk olduğu gibi, ism-i Bâtın yoluyla sürdürülen seyr u sülûk de vardır. Gerçi mutlak mânâda zikredildiğinde, ism-i Zâhir yoluyla sürdürülen seyr u sülûk, tam bir seyr u sülûk mânâsına gelmez. Ona, belki tetkik, tefekkür, okuma veya temâşâ demek daha uygun olur. İsm-i Zâhir'le alâkalı bu şeylerin, ister enfüsün bir mânâsında, isterse âfâkın bütün mânâlarında cereyan etmesi arasında fark yoktur.

Şu da unutulmamalıdır ki, bu şeyler genelde Cenâb-ı Hakk'ın esmâsının tecellîleri ile alâkalıdır. Bunlar her şeyin dış yüzündeki renkler, güzellikler,

armoni, nizam, intizam ve âhenktir. Bu yönüyle bakınca, insan istidlâllerde bulunarak güzelliklerden Güzel'e, nizamdan Nâzım'a, âhenkten âhengi vaz'edene, tenasüpten tenasübü koyana yürür... Fakat bütün bunlar, eğer bir bâtınî beslenmeye açık değilse ve vicdan da o ölçüde işletilmiyorsa, insan sadece kitabın yapraklarıyla meşgul olur ki, bu da insanı ancak kitabın yazılarının gösterdiği bilgi ve nisbî mârifete ulaştırabilir. Bu mârifet ise, bizim anladığımız tasavvufî mânâda ve İslâm'ın ruhî hayatını ihtiva eden ve muhabbeti netice veren mârifet değildir. Muhabbeti netice veren mârifet, Allah'la münasebetten işe başlayarak, bir yönüyle O'nun güzelliğinin, vaz'ettiği nizam ve âhengin ruhunu ifade eden mârifettir.

Evet, aşağıdan yukarıya giderek, nizamdan Nâzım'a gitme yolu başka, yine temelde Allah'ı kabul ederek o nizamı Nâzım hesabına değerlendirme ve meselenin üzerine böyle gitme başkadır. İkinci yol, kişinin seyr u sülûk-i ruhanîsinde her zaman yolunu aydınlatır ve onu ışığından faydalandırır.

Bu açıdan insan, sadece esbabı değerlendirerek Allah'ı bulacağını zannetmemelidir. Risaleler'de, temelde Allah'a iman ele alınıyor, daha sonra Allah'a götüren deliller sıralanıyor. Eğer delillerden yola çıkılacak olursa, bazen yanlış anlama da söz konusu olabilir. Bu itibarla "Ben aklımla, pozitif neticelerle, vasatı değerlendirerek Allah'ı bulacağım." gibi sözler gerçeği yansıtmasa gerek. Böyle düşünen biri kâinat ve hâdiseler içinde dolaşır durur da bir arpa boyu yol alamaz. Oysa iman, Allah'ın insan içinde yakacağı bir meşaledir. O meşale yanmadığı müddetçe insan her şeye hep "min verâ-i hicab" bakar; sürekli eşya arasında dolaşır ama ikilikten kurtulamaz. Düalizmden kurtulmanın yolu; Allah'ı eşyadan daha ayân görüp, "Hak'tan ayân bir nesne yok / Gözsüzlere pinhân imiş." ufkunda dolaşmaktır.

Allah'ı eşyadan daha ayân görme, baştaki iki gözle olacak gibi değildir. İşin esası, insanın basiret ve vicdanı ile görüp hissetmesidir. Çünkü bu şekilde insan, görme adına kendine tanınan hak dairesinde, kendisine ne kadar müşâhede imkânı bahşedilmişse o çerçeve içinde görür. Oysaki Allah, zamanlara ve mekânlara sığmaz. O ancak kenzen kalbte bilinebilir. Bilme yolunda olanlarca bilinince de öyle bir bilinir ki, o kimse "Vallahi hissediyorum!" diye yemin edebilir ve "Şu gördüğüm eşya ve insanlar yalan olabilirler, fakat ben Seni öyle bir duyuyorum ki, bunda kat'iyen yalan olmaz." diye haykırabilir. İşte bu, vicdanın mârifetidir ve insan bu mertebeyi sadece amel ederek anlayabilir.

Evet, esbap nazara alınmaz ve vicdan mârifeti ile meseleye yaklaşılırsa, işte

o zaman hem eşya bir kitap gibi çok iyi değerlendirilebilir, hem de Allah'a da şirk koşulmamış olur. Aksi takdirde eşya bir tabu olur ve Allah yolunda seyr u sülûk yapıldığı zannedilebilir, ama hiç de öyle olmayabilir.

Meseleye şöyle de yaklaşılabilir. İsm-i Zâhir, eşyanın dış yüzünün –Allah tarafından– tanzim edilmesine, dengelenmesine, prensiplere bağlanmasına ve bir kısım mükellefiyetlerimizin ilâhî kanunlar şeklinde vaz'edilmesine bakar. Bir insanın namaz kılıp, oruç tutup, hacca gitmesi, ism-i Zâhir itibarıyla yapması mecburi olan şeylerdendir. Çünkü insana Allah yolunda olmayı talim eden Zât, bu türlü zâhirî şeyleri yerine getirmeyi aynı zamanda emretmiştir. Ne var ki, namaz kılmak, oruç tutmak ve Kâbe'yi tavaf etmek, mutlak mânâda insanın kurtulması mânâsına gelmemektedir. Zira bunlar yerine getirilirken, bâtın itibarıyla bazı şeylere takılma ihtimali söz konusudur.

Evet, hakikate ulaşılacağı ana kadar eşya denen tabuya takılıp kalma her zaman mukadderdir. Ancak, ism-i Zâhir'in gereklerini, ister tefekkür cihetiyle, isterse bizim amel ve muamelelerimize esas teşkil etmesi açısından, bütün bütün bırakıp "Sadece Allah'a uyanacağım ve O'nu duyacağım." diye varlığı ve onun ifade ettiğini görmezlikten gelmek de doğru değildir. Zira o zaman da, yine muvazene korunamamış olur. İhtimal böyleleri, bazen monist, bazen de panteist olabilir veya vahdet-i vücuda girebilirler. Bu itibarla da dinin ruhundaki denge korunamamış olur ki, bu da diğeri kadar tehlikelidir. Sırat-ı müstakîm erbabı, bu ikisini de dengeli götürmüşlerdir. Diğer bir tabirle, ikisini birden dengeli götürmeye sırat-ı müstakîm erbabı muvaffak olmuştur.

Netice itibarıyla ne sadece o, ne de beriki; ikisi birden bir vâhidin iki yüzü olarak değerlendirilmelidir ki, doğru olan da budur. Yoksa, ifrata girip hep "Delil, delil!" demek, delillerin delisi olmaktır ki, böyleleri sonuçta bazen asla medlûle ulaşamayabilirler. Bu, namaz, zekât ve hac gibi ibadet ü taatle medlûla ulaşılmaz mânâsına gelmez. Bunları değerlendirmeye almayan insan muvazeneyi yine bozar. "İşlerin en hayırlısı orta olanıdır." fehvâsınca ifrat ve tefrite girilmeden orta yolu bulmak en doğru olanıdır.

1 A'raf sûresi, 7/180; İsrâ sûresi, 17/110; Tâhâ sûresi, 20/8; Haşir sûresi, 59/24.

KUR'ÂNÎ BİR PRENSİP: SELEFE SAYGI

Soru: Günümüzde dinî konular ulu orta ve ehil olmayan kişiler tarafından tartışılmakta ve halkın, bin dört yüz küsur yıllık kökleşmiş geleneksel telakkisi ve birikimi sarsılmak istenmektedir. Ne buyurursunuz?

Günümüzde özellikle bazı çevreler, bazı müfrit ve kendini beğenmiş kimselerin tesirinde, selef-i salihîne karşı tahkir ve tezyifte bulunmakta, özellikle de mezhep imamlarına ulu orta saldırmaktadırlar. Zannediyorum bu insanlar, semavî içtihadın üveyikleri olan o zatları yere indirmek suretiyle kendilerine sun'î bir zirve oluşturma gayreti içinde bulunmaktalar. Ben, aşağılık duygusunun hastalık hâline geldiği günümüzde, bu meseleyi selef-i salihîne kadar tamim etmenin marazî bir ruh hâletinden kaynaklandığını düşünüyorum.

Aynı zamanda bu insanlar, dinin herkes tarafından anlaşılabilir bir mesele olduğunu sık sık tekrar ederek herkesin dinî konularda konuşabileceği fikrini yaymaktadırlar. Oysaki araştırma kaynakları belli olduğu hâlde meselâ fizikle alâkalı bir problem olduğunda fizikçiye, kimyayla alâkalı bir problem olduğunda kimyacıya, tıpla alâkalı bir problem olduğunda da tabibe gidilmektedir. Hâlbuki bu insanların okudukları kitaplar pek çoğu itibarıyla Türkçe'dir. Dolayısıyla normal bir insan da o kitapları okuyup bir fizikçi, bir kimyacı veya tabip olabilir. Ancak böyle yapan birisini göstermek mümkün değildir. Nitekim insanlar, konuyla alâkalı meseleleri kitaplardan öğrenebilecekleri hâlde yine de işin erbabına müracaat etmektedirler. Fizik, kimya ve tıp gibi ilim dallarında bu şekilde hareket edildiği hâlde, niçin hem dünya hem de ahiretimizi alâkadar eden dinimizi öğrenme mevzuunda bir işi basitleştirerek "Bu işi herkes yapabilir." diyor ve o sahada da erbabının söyleyeceği sözlerin olabileceğini kabul etmiyoruz? Bunu anlamak mümkün değildir.

Sahabe-i kiram efendilerimiz sabah-akşam Allah Resûlü'nden Kur'ân ve hadis dinleyip müzakere etmekteydi. Hâlbuki âyet ve hadisler bizzat onları konu alarak ele alıyor ve onların üzerinde duruyordu. Buna rağmen Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Âişe Validemiz gibi önde gelen sahabiler, Efendimiz'e yüzlerce mesele soruyor ve O'nun izahlarını alıyorlardı. Hâlbuki Kur'ân, o dönemde gelişen ve konuşulan dil üzerine, yani Kureyş'in Mudar lehçesine göre nazil olmuştu ve onlar kendi dillerini çok iyi biliyorlardı. Meselâ Hz.

Ömer, “Ben istesem devrimin dili ile alâkalı bin beyiti hiç durmadan söyleyebilirim.” demekteydi.

Evet, bu insanlar dil ve edebiyat yönüyle lisana bu kadar vâkıf oldukları hâlde yine de: “Yâ Resûlallah! Acaba bu âyet ne diyor, şu hadis ne demek istiyor?” şeklinde Allah Resûlü’ne sorular sorma lüzumunu duyuyorlardı. Bundan da anlaşılmaktadır ki, din o kadar da basit bir mesele değil.. ancak bu yaklaşımdan, “dinin anlaşılmaz” olduğu da zannedilmemelidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, şimdilerde din, herkesin anlayacağı, icabında aleyhinde konuşacağı ve kendine göre hüküm çıkaracağı bir mesele hâline getirilmeye çalışılmaktadır. Nasıl ki, “Her ilim, erbabından sorulur.” deniliyor, öyle de bu işin de erbabı vardır, bu meselede söz de onlara aittir.

Burada ayrı bir hususa daha değinmek istiyorum. Bazı kişiler, bu tür fikirleri ortaya atıp bunların bayraktarlığını yapan bir kısım zâhirîlerle, şarkiyatçıların eserlerini okuyup onları ön plana çıkarmakta, ancak her ne hâl ise bu düşüncelere mukabil yazılan kitaplara bir türlü bakmamaktadırlar. Hiç olmazsa, Zahid el-Kevserî’nin *“Makâlât”*ına veya Mustafa Sabri Efendi’nin *“Mevkıfu’l-akli ve’l-ilmi ve’l-âlemi min Rabbi’l-âlemin”*ine bakmaları ve daha yeni bir kısım araştırma ve makaleleri de dikkate almaları gerekmez miydi? Oysaki sağlıklı bir neticeye varabilmek için mutlaka karşılıklı tenkitlerin okunması lâzımdır.

Selefi tenkit etmede ileri gidenlerden bir diğeri de Muhammed b. Abdulvahhab’dır ve bu zatın yazdığı kitaplar bugün elimizdedir. O kitaplara bakıldığında, Muhammed b. Abdulvahhab’ın İbn Kesir, İbn Kayyim el-Cevziyye, Şevkânî gibi müelliflerden bol bol ihtisarlar yaptığı, bu ihtisarları kaleme aldığı ve bir kısım hadisleri kendine göre toparladığı görülecektir. Aslında bu zat, ilim düşüncesi ve İslâm’ın temel disiplinleri adına söz söyleyecek iktidarda bir insan da değildir. Ne var ki, bu zatın düşüncelerinden beslenen kimseler her ne hikmetse, İslâmî pek çok meseleyi şirk olarak addetmişlerdir. Bilmem ki, mezar ziyaretinden, vefat edenlere Fatiha okumaya, oradan tesbih çekmeye kadar pek çok şeye şirk nazarıyla bakmayı ve herkesi dalâlet içinde mütalâa etmeyi mü’minlere nasıl reva görmektedirler.

Bunlardan başka, Batı şoku ile şoke olmuş insanlar da inhirafın ayrı bir versiyonunu teşkil etmektedirler. Kimileri kevnî mucizeleri inkâr edecek kadar bu mevzuda ileri gitmiş, kimileri Efendimiz’le alâkalı harikaları sadece Kur’ân’a bağlamış; kimileri Dekart’ın, kimileri Kant’ın, kimileri Bergson’un arkasında yürümüştür. Aslında, onların yazdıkları eserlere bakıldığında bu

insanların tesirlerinde kaldıkları açıkça görülecektir. Mustafa Sabri Bey kitabında bunların hepsini tenkit etmiştir. Ben de bu zatlar okunacaksa tenkitleriyle birlikte okunmasının daha faydalı ve ilmî hassasiyete daha uygun olacağını düşünüyorum.

Bu meselenin diğer bir buudu ise, içtihadın ayağa düşmesidir. Dinsizin, imansızın ve inkârcının dini istismar edip kendine göre dini yorumlamaya kalktığı bir dönemde, içtihadın kapısını açıp Kitap ve Sünnet'i cahillerin yanlış yorumlamasına müsaade etmek, kalenin muhasara edildiği bir dönemde –Üstad'ın ifadesiyle– kalenin kapılarını açmak, dolayısıyla kasr-ı İslâm'a ihanet etmek demektir. Birileri, "İçtihat kapısı açık olduğuna göre ben de içtihat yaparım." derse, diğeri de bundan cesaret alıp "Ben de yapabilirim." diyebilecektir. Esasen bu anlayış, değişik yönleriyle çok mâlul ve marazî ruhlardan kaynaklanan bir husustur. Meselâ benim, gen mühendisliği ve DNA hakkında bildiklerim ansiklopedik bir bilgiden öteye geçmez. Şimdi kalkıp bu mevzuda içtihatlarda bulunursam, hem o sahaya, hem de o sahanın sahiplerine karşı ciddî bir saygısızlık yapmış olmaz mıyım?

Bu konuda yapılması gerekli olan, işi uzmanına bırakmaktır. Çünkü bu konuda senelerini verip doktora yapan, akademik seviyede araştırmalarda bulunan insanlar vardır. Şunu kemal-i samimiyetle ifade etmeliyim ki, ben yirmi beş senedir lisansüstü denebilecek bir seviyede arkadaşlarla hadis mütalâa ediyorum. Fakat "Hadisin yirmide birini biliyorum." diyemem. Zira hadis, bildim demekle bilinmez. Buna rağmen ben, "Hafızamda da yüzlerce hadis var. Bunlardan bir hüküm çıkarayım." dersem, –hafizanallah– Sünnet'e saygısızlık yapmış olurum. Bu iş bir ihtisas işidir ve ciddî bir usûl bilgisi olmadan nasslardan hüküm çıkarmak mümkün değildir.

Mezhepler, dinî hayatı idare etme, din adına dinî prensipleri söyleme ve âdeta "Arkamdan gelin ve benim arabama binin." deme konumundadırlar. Bu mevzuda ben şahsen bu işin mütahassısı gördüğüm Ebû Hanife'nin arabasına binmeyi, onun dümenine itimat etmeyi kendime tercih ederim ve ettim. Ebû Hanife, İmam Şafiî, İmam Malik, İmam Ahmed İbn Hanbel gibi devâsâ mezhep imamlarımız kendilerini tamamen bu işe vermiş, özel donanımlı ve dinin ruhuna saygılı insanlardır. Ben ne Kitab'a ne Sünnet'e onlar kadar saygılı olamadım. Her ne kadar Kitab'ı abdestsiz ele almasam, hadisi abdestsiz okumasam, Efendimiz'in nâm-ı celîli anılırken saygı ve terbiyede kusur etmesem de mezhep imamları ölçüsünde saygılı olduğumu söyleyemem. Meselâ, İmam Malik, öyle bir insandır ki, birisi onu şöyle anlatmaktadır: Hadis okuduğu bir

anda bir akrep kendisini iki defa soktu ve imamın rengi kaçtı, bembeyaz oldu. Neden sonra yanına sokuldum sordum: "Yâ imam, ne oldu size?" İmam Malik: "Beni bir akrep soktu, ancak Allah Resûlü'nün sözlerine saygısızlık olur diye kıpırdamadım." dedi.

Evet, bunlar bize göre belki aşırı gelebilir ve "Olur mu böyle bir insan?" denebilir. Ancak olmuştur ve bu tarihen de sabittir. Yine İmam Serahsî otuz ciltlik *Mebsût*'unu, atıldığı bir kuyunun dibinde, kendi orada, talebeleri de kuyunun başına toplandıkları hâlde onlara hafızasından dikte ettirmiştir. Daha sonra bu eser tahkik ettirildiğinde hafızasından yazdırdığı hadislerin, orijinalleriyle aynı olduğu görülmüştür.

Evet, işte bu insanlar kendi zamanlarını aşan insanlardır. Nasıl ki Einstein fizikte çağını aşmış bir insandır, Ebû Hanife, İmam Şafii, İmam Malik, İmam Ahmed İbn Hanbel de çağını aşmış birer fakih/hukukçudurlar. Buna rağmen bu insanları hafife alma sadedinde "Onlar bir şey demiş, ben de bir şey diyorum." şeklinde sözler sarfetme –en hafif tabiriyle– çok büyük bir saygısızlıktır. Ebû Hanife bile bu sözü söylememiştir. Kendisinden önce gelen sahabeyi ve tâbiîni baş üstüne koymuş, tebe-i tâbiîn ise emsali olduğundan onlar hakkında هُمْ رِجَالٌ وَ نَحْنُ رِجَالٌ diyerek, biz de onlar gibi hüküm verebiliriz diyebilmiştir.

Ayrıca, selef-i salihîn dönemine bakıldığında onların hayatlarının her karesinin dinî meselelerle içli dışlı oldukları görülecektir. Gerçekten o dönemde, toplumun hemen her kesiminde tamamen Kur'ân ve Sünnet, değişik müzakere ve müşaverelere konu teşkil etmektedir. Nasıl ki günümüzde bir çocuk henüz 5-6 yaşlarındayken film artistlerini, futbolcuları, şarkıcıları ismen çok iyi biliyor ve tanıyor, o günün çocukları da İslâm'a ait değerleri, Kitap ve Sünnet'le alâkalı konuları ve sahabileri, diğer âlimleri hiç kimsenin bilemeyeceği şekilde biliyorlardı. Çünkü çevrelerinde devamlı bu türlü şeyler müzakere ediliyor, söz dönüp dolaşıyor hep Allah (celle celâluhu), kâinat ve insana geliyordu. Dolayısıyla bir çocuk 5-6 yaşlarına geldiğinde, şimdilerde normal bir insanın bildiği malumatı çok rahatlıkla öğrenebiliyordu.

İşte Ebû Hanife, İmam Şafiî, İmam Ahmed İbn Hanbel, İmam Malik gibi devâsâ kametler böyle bir ortam ve böyle bir dönemde yetişmişlerdi. Bu insanlar, çok zeki olmakla beraber aynı zamanda akıl almaz bir hafıza gücüne de sahiptiler. Meselâ İmam Şafiî, "Ben hayatımda unuttuğum bir şey olduğunu hiç hatırlamıyorum." demektedir. Yine bu kutlu imamlar, yüz binlerle ifade edilen hadisi senetleriyle birlikte hafızalarında bulundurabiliyorlardı. Dile kolay. Bunun ne kadar zor bir iş olduğunu azıcık hadis ilmiyle uğraşanlar çok

iyi anlayacaklardır. Ayrıca, yüz milyonların asırlar boyu bu zatlara itimatları ve peşlerinden gitmeleri, din hususundaki yeterliliklerine ve samimiyetlerine en büyük delildir.

Burada istidradî olarak içtihat hususunda mütesahil davrananlara şöyle bir soru sormak istiyorum: "Bu zatların, bu istidat, kabiliyet ve teveccühleriyle Allah'ın emirlerini anlama mevzuunda, dinle ve dinin kaynaklarıyla konsantre olmaları neticesinde elde ettikleri hakikatlerin üstünde ne bulmayı umuyoruz?" Bu tür isteklerde bulunan bir kişinin Serahsî'nin *Mebsût*'unu, İbrahim Halebî'nin *Mültekâ*'sını, yine Merğinânî'nin *Hidaye*'sini karış karış taraması gerekir. Buna rağmen kişi, "Ben, bu insanların Kitap, Sünnet ve İcma'dan süze süze, damlata damlata meydana getirdikleri bu deryayı bütünü ile karıştırdım ve aradığım şeyleri göremedim." diyorsa, bulamadığı bu meseleleri tespit edip ortaya koymalı ve eğer gücü yetiyor, samimî ve bu işe de ehilse, bunların cevaplarını edille-i şer'iye denilen "Kitap, Sünnet ve İcma" içerisinde aramalıdır.

Bu esaslar sahabeden beri birer prensip olarak vaz'edilmiş ve hüküm istinbatında kullanılagelmiştir. Yok, daha farklı düşünüyor ve "Ben, Kitab'ın şu meselesini almıyorum, İcmada da şunu kabul etmiyorum." diyerek bunlara muhalefet etmek istiyorsa, o apaçık bir dalâlettir. İstihsan, istishab, maslahat-ı mürsele, sedd-i zerâi gibi esaslara gelince, bunlar da İslâm âlimlerinin Kur'ân ve Sünnet'ten ilham alarak hüküm istinbatında kullanmış oldukları hukukî disiplinlerdir. Meselâ "Zaruret hâlinde mahzurlu şey mübah olur." küllî kaidesi, İslâm âlimlerinin Kur'ân ve Sünnet'in ruhuna dayanarak istikra ile ortaya koydukları bir kaidedir. Bu olmasa bile, bazen bu kabîl küllî kaideleri açıktan açığa Kur'ân ve Sünnet'te bulmak zordur; zordur ama bu yine de Kur'ân'daki bir âyetten istinbat edilmiştir.

Hâsılı, İslâm Hukuk Metodolojisi (Fıkıh Usûlü), İslâm âlimlerinin Kur'ân ve Sünnet'i anlamada geliştirdikleri, dünyada benzeri olmayan ciddî bir ilim dalıdır. Bu metodoloji sayesinde, her asrın Müslümanları Kur'ân ve Sünnet'in kendi zamanlarına bakan yanlarını alabilir ve geliştirebilirler.

Günümüzde Kitap ve Sünnet'te çözümünü bulamadığımız içtihada ihtiyaç duyulan meselelere gelince, bizim kanaatimiz, sahasının uzmanı şahıslardan bir heyet teşkil edilmesi ve böyle bir içtihadı bu heyetin gerçekleştirmesidir. Böylelikle bir kişinin üstesinden gelemeyeceği bu ağır yük cemaatin omuzlarına yüklenmiş olacaktır ki; onun da her zaman dalâlete düşmeyeceği teminatı söz konusudur.

Hitam-ı misk olsun diye sözlerimizi bir âyet ve bir hadis mealiyle noktalayalım. Bu âyet ve hadis, buraya kadar izah etmeye çalıştığımız selefe karşı gösterilmesi gerekli olan saygıyı, terbiyeyi, anlayışı ve ruh disiplinini çok güzel ifade etmektedir:

Âyet-i kerime: *"Ey Kerim Rabbimiz! Bizi ve bizden önceki mü'min kardeşlerimizi affeyle, içimizde mü'minlere karşı hiçbir kin bırakma. Duamızı kabul buyur yâ Rabbenâ, çünkü Sen Raufsun, Rahimsin: Şefkat ve ihsanın son derece fazladır."*[1]

Hadis-i şerif: Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): *"Ümmetim on beş şeyi yapmaya başlayınca ona büyük belânın gelmesi vacip olur!"* buyurmuşlardı. Yanındakiler, "Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar nelerdir?" diye sorduklarında Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz de on beş madde saydı. (Bunlardan on beşinci madde şu idi): *"Bu ümmetin sonradan gelen nesilleri, önceden gelip geçenlere (çeşitli ithamlar ve bahanelerle) hakaret ettiği zaman artık kızıl rüzgârı, zelzeleyi veya yere batışı (hasf) ve suret değiştirmeyi (mesh) veyahut da gökten taş yağmasını (kazf) bekleyin!"*

[1] Haşr sûresi, 59/10.

MEVLİT OKUMAK VE OKUTMAK

Soru: Mevlidin yazılış ve okunuş gayesi nedir? Mevlit okutmak bid'at mıdır? Mevlit veya Kur'ân okuma karşılığında para alınabilir mi?

Bugüne kadar Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğumunu ve hayatını konu edinen ve O'nu senâ eden, "Mevlit" adıyla pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserler daha sonra, mevlit merasimlerinde, mevlithanlar tarafından okunmaya başlanmıştır. Bunların Türkçe'de en meşhuru Süleyman Çelebi'nin *"Vesiletü'n-necât"* adındaki mevlididir. Bugün ülkemizde yapılan mevlit merasimlerinde sadece bu mevlit okunmaktadır.

Süleyman Çelebi Bursa'nın o saf ve dupduru devrinde tepeden tırnağa coşkun bir aşkla yetişmiş bir insandır. O, bu aşkını hem nazım, hem iç heyecanı, hem de Ehl-i Sünnet'in düsturlarını nazara alarak mevlidiyle halka mâl etmiştir ve bu manzum eser, halk arasındaki deyişler ve duyuşlar gibi halkın malı olmuştur. Mevlithanlar, "Mevlid-i Şerif'in müellifi Süleyman Çelebi'nin ruhuna Fatiha." demeseler, onun yazarının Süleyman Çelebi olduğunu kimse bilemezdi. Mevlit o kadar halka mâl olmuştur ki, akide, aşk, heyecan ve Resûl-i Ekrem'e alâka bakımından o âdeta halkın dinî hissiyatının terennümü gibidir. Süleyman Çelebi'ye isnadı şüpheli olan bazı yerlerini ayıracak olursak Mevlit'te, çok ciddî bir safvetle işlenmiş bir aşk u vuslatın mevcudiyetini görürüz.

Mevlidin, dinin ruhuna uygunluğu bakımından Devr-i Risaletpenâhî'de emsali vardır. Allah hakkında medh u senâ, Allah'ı takdis, tesbih ve tahmid etmek, her zaman teşvik edilen ve öteden beri memduh sayılan şeylerdendir. Bunun dışında Devr-i Saadet'te Resûl-i Ekrem'i sena etmeye ve Allah'ın (celle celâluhu) O'nun üzerindeki nimetlerini dile getirmeye müsaade edilmişti ve bu yapılıyordu. Meselâ "Bânet Suadu" şairi Huzur-u Risaletpenâhî'de Efendimiz'i peygamberliğiyle senâ ederken, Allah Resûlü onu dinlemiş ve istihsan buyurmuşlardır.

Resûl-i Ekrem, onun okuduğu kasidede وَالْعَفْوُ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ مَقْبُولُ ifadesini duyduğunda çok mahzuz olmuş, o güne kadar Müslümanlar ve Müslümanlığın karşısında olan bu zatı Allah Resûlü af ve kabul buyurmuş, onun مَقْبُولُ sözüne O da مَقْبُولُ sözleriyle ses katmış ve sırtındaki cübbesini çıkarıp "Bânet Suadu" şairine vermişti. Muhtemelen o cübbedir ki, Hz. Muaviye'ye, ondan da daha başkasına intikal etmiş ve derken Yavuz tarafından getirilip Topkapı Sarayı'na konmuştu.

Evet, o devirde de bunlar ve daha binlercesi okunuyor ve dinleniyordu. İmam Bûsîrî'nin yazdığı elden ele, dilden dile dolaşan Kaside-i Bür'e bunların en meşhurlarındandır. Halk arasında yanlış olarak "Buride" diye bilinen bu kasideye Kaside-i Bürde veya Kaside-i Bür'e de denir. İmam Bûsîrî Kaside-i Bür'esiyle, Efendimiz'i medhetmiş, ümmet-i Muhammed de bunu istihsan ederek o gün bugün terennüm edip durmuştur.

Bu kaside asırlarca okunduğu gibi, asırlarca sonra samimî bir Türk âlim ve âşığı da:

Allah adın zikredelim evvelâ,
Vacip oldur cümle işte her kula…

sözleriyle başlamış, "Merhaba"sıyla O'na hoşâmedi etmiş, Vilâdet hâdisesini seslendirerek

Âmine Hatun Muhammed ânesi
Ol sadeften doğdu ol dürdânesi

demiş, Miraç konusunu işlerken sesiyle sözüyle O'nu zirveleştirmiş ve bu geleneği devam ettirmiştir. Bu yönüyle ben, Mevlid-i Nebevi'yi okumayı istihsan ediyor, hatta müstehaptır diyorum. Çünkü burada, Allah'ı medh ve senâ, Resûl-i Ekrem'i tebcil ve tebrik etme var.

Bu sebeple mevlit okutmaya, okumaya bid'at demek uygun olmaz. Bid'at olarak kabul edilse bile ona bid'at-ı hasene denilmelidir ve onun reddedilmemesi gerekir. Ancak mevlidin içinde reddedilmesi gereken şeyler de yok değildir.

Evvelâ, mevlidin para karşılığında okunması tasvip edilemez. Mevlit okuyana hediye verilmeli, ancak okuyan kişi o hediyeyi kerhen almalıdır. Eğer mevlit, Allah'ı ve Resûlullah'ı senâ ise –ki, öyledir– bu mânâda mevlit okuyan kişinin, "Allah'ı ve Peygamber'i methettim. Bana para verin." mânâsına o beklentiye girmesi, hemen paraya elini uzatması, Allah'a ve Resûlü'ne karşı yakışıklı düşmemektedir. Mevlit okuyan kişi bunun karşılığını beklemediği hâlde farkında olmadan cebine bir şey konulmuşsa, bence mümkünse bunu yememelidir.

İkinci olarak, mevlit samimî ve içten gelerek okunmalıdır. Meselâ bir kimse, "Her ne zaman Seni anarsam gözyaşlarım ceyhun olur." veya "Her kaçan Seni ansam kararım kalmaz." der de öyle olmazsa, yalan söylemiş ve riyakârlık yapmış olur.

Kur'ân-ı Kerim'i para karşılığı okuma meselesine gelince, o, daha fazla

hassasiyet isteyen bir husustur. Zira Müslümanın, onu okuması ve mânâsını anlatması, muallimin vazifesi cümlesindendir. Bunu medar-ı maişet yapmak, Kur'ân'ın hikmet-i nüzulüne zıttır. Kelâmullah, insanlar, sırtından para kazansın diye indirilmemiştir. Kur'ân, hayat ona uydurulsun, ona göre tanzim edilsin, insanlar Allah'ın istediği düzen içine girsinler diye inmiştir. Cenâb-ı Hak, nerede, *"Biz Kur'ân-ı Kerim'i indirdik."* diye Kur'ân'ı anlatmışsa, hemen arkasından ona uymayı emretmiş, Kur'ân'ın hikmet-i nüzulüne dikkati çekmiştir. Bunların içinde de "Siz Kur'ân-ı Kerim'i okurken karşılığında bir şey alabilirsiniz." şeklinde bir hüküm yoktur.

Ancak halef fukahâ, "Bir kimse Allah rızası için hatim okursa, o kişiye hediye verin ve onu memnun edin." demişlerdir. Kur'ân okuyan kişinin vazifesi herhangi bir şey talep etmemek, hatta bunu kalbinden dahi geçirmemektir. Çünkü bu, zaten onun vazifesidir. Dinleyenlerin vazifesine gelince, o kişi Kur'ân okumuş, hem kendisi sevap kazanmış, hem de kendisini dinleyenlere sevap kazandırmıştır. Böyle bir kimse hususiyle de ihtiyacı varsa mümkünse hoşnut edilmelidir. Fakat bunu da mutad hâle getirmemek ve bir esasmış gibi ele almamak gerekir.

Bu, çok su götürür bir hamurdur. Muvazeneyi bulamaz da yanlış bir söz söylersem meslektaşlarımı ve kardeşlerimi kırarım ki, bundan Allah'a sığınırım. Her şeyin terk edildiği bir devirde bir camia, bu işe Allah'ın lütfuyla sahip çıkmış, çok az şeye kanaat etmiş, mescitleri açmış ve namaz kıldırmışlardır. Günahımız ve günahları vardır, Allah affetsin. Ancak bu iş yerde kalmamış ve onlar bu vazifeyi bugüne kadar götürmüşlerdir. Vâkıa ihlâs, irşad ve tebliğdeki şuur gibi ciddî eksiklikler vardır. Bu zamana kadar bu işi yarım yamalak getirenlere dua edelim. Dileyelim ve dilenelim Cenâb-ı Hak tamını lütfetsin ve bizi tam ihlâsa mazhar eylesin.

HASETTEN KURTULMA YOLLARI

Soru: Haset duygusu nasıl izale edilir? Bu maraza müptela insan nasıl hareket etmelidir?

Haset dediğimiz şey, Türkçesi itibarıyla insandaki kıskançlık hissidir. Bunun en düşük seviyede cereyan eden mahzursuz şekline gıpta, en üst seviyede ve gayri meşru olanına da kıskançlık, çekememezlik deriz. Arapçada her iki mânâ da haset sözüyle anlatılır.

Allah Resûlü bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur: *"Yalnız iki kişiye haset edilir. Biri, Allah'ın, mal verip hak yolunda harcamaya muvaffak kıldığı kişi; diğeri de, Allah'ın, kendisine ilim verip de onunla amel eden ve bunları başkasına öğreten (yani ilmini infak eden) kimsedir."* Burada Efendimiz, hasedi, gıpta mânâsına kullanmıştır. Gıpta mânâsına gelen bir diğer kelime de "tenâfüs" sözcüğüdür ki, فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ[1] âyeti hayırda yarışmaya teşvik anlamıyla bunu ifade eder. Yani insan, ilim sahibi birisinin ilmini neşrettiğini gördüğünde "Keşke ben de böyle olsaydım ve neşr-i hak yapsaydım!" duygu ve düşüncesiyle o kişiye gıpta ile bakabilir. Veya bir kimsenin olabildiğine serveti vardır, bu kişiye Allah, hem servet, hem de serveti değerlendirme, yani cömertlik vermiştir. O da malını tebzire girmeden hak yolunda saçar savurur, îsâr yapar ve sehavette bulunur. Bunu gören birisi: "Keşke benim de servetim olsaydı da böyle sarf ediverseydim." duygu ve düşüncesiyle o kişi hakkında gıpta edebilir. Asr-ı Saadet'te, ensar-ı kiram ve muhacirîn-i izâm fukarâsı (radıyallâhu anhüm), "Yâ Resûlallah! Zengin kardeşlerimiz, bizimle beraber namaz kılıyor ve oruç tutuyorlar. Ayrıca servet sahibi olduklarından infak da edebiliyorlar. Bizim ise infak edecek bir şeyimiz yok." derler. Allah Resûlü de onlara namaz tesbihatını tavsiye eder.

Evet, hasedin gıpta şeklinde olanı mahzursuzdur. Fakat bunun sınırı ayarlanamadığı takdirde bazen mahzurlu olan kıskançlık derecesine girebilir. Meselâ bir kimse, beğendiği, takdir ettiği ve gıptayla baktığı bir ehl-i ilim hakkında, daha sonraları, "Niye onda ilim var da bende yok!" duygu ve düşüncesi içinde olursa sınırı aşmış olur. İşte arada böyle ince bir fark vardır. Bundan tevakki etmek, dikkatle basmak ve o noktada batmaktan korkmak lâzımdır. İnsan, "Gıpta sınırındayım." derken, farkına varmadan haset sınırına girmiş olabilir. O bakımdan mü'min kardeşlerinin gıpta damarını tahrik etmemek de, gıpta edilecek hâlde bulunan kimselere düşen bir vazifedir.

Allah'ın sevmediği ve büyük günahlardan sayılan hasede gelince, bunun,

insanın hem şahsî ve dünyevî, hem de uhrevî hayatı adına büyük zararları vardır. Zayıf bir hadis-i şerifte, *“Haset, tıpkı ateşin odunu yakıp bitirdiği gibi ameli ve hasenatı yer bitirir.”* buyrulmaktadır. İnsan, amel yapar yapar da –Allah muhafaza buyursun!– döner haset ederse, her şeyi birden gider. Böyle açıktan açığa hasedin dışında, başkalarını kıskanma hâlet-i ruhiyesi içinde bulunan birinin de, bazen ibadet ü taatin feyzini, bereketini, yümnünü ve hayrını görmemesi söz konusudur. Meselâ böyle bir kimse, birinin namazını kıskanıyorsa, mütemadiyen huzur ve huşu içinde namaz kılan o insanı gördükçe veya tahayyül ettikçe, namazından zevk alamadığı gibi kalben de asla terakki edemez ve Hakk’a yaklaşamaz. Bu yönüyle de o, mânevî huzurunu yer bitirir. Öte yandan da Cenâb-ı Hakk’ın bir insana takdir ettiği şeyi, kaderi tenkit mânâsında istemediğinden dolayı, kadere karşı gelir ve Allah’a karşı da suiedepte bulunmuş olur. Mevlâ, kimine cemal, kimine mal, kimine mansıp, kimine de câh vermiştir. O kimse, Mevlâ’nın onun hakkında kader programıyla takdir ettiği şeye razı olmadığından ötürü, doğrudan doğruya attığı tenkit taşları, kaderedir ve böylece o, –hâşâ– Allah’ın icraatını tenkit etmiş sayılır; evet, o, bu şekilde haset etmesiyle kendisi için öyle felaketli bir yola girmiştir ki, en acınacak birinin durumuna düştüğü hâlde kimse tarafından acınmaz da.

Şimdi de meselenin dünyaya ait yönüne bakalım. Haset eden insan, mahsuddan (haset edilen kişi) evvel kendi kendini yer bitirir. Zira Cenâb-ı Hakk’ın onun hakkındaki nimet ve takdirlerini gördükçe müteessir olur. Hasta olur, yıpranır. Kalbi zaafa uğrar, bedeninde ciddî bir zaaf hissetmeye başlar. Çünkü bu durum, onun uykularını kaçırır. Meselâ siyasî cephede birisinin adım adım muvaffakiyete gitmesi, şayet haset ediyorsa ötekini öyle kıskandırır ki, o kimse artık muvazeneli hareket etme imkânını da kaybeder ve dengesiz bir şekilde sağa sola saldırır durur. Aynı durum ilimde de söz konusudur; birisi, ilim sahasında ileriye gitmiş, diğeri gidememiş ve kıskançlığa düşmüşse bütün bütün muhakeme kabiliyetleri alt üst olur. O, artık ne düşünebilir, ne anlayabilir, ne de terkip yapabilir. Bu durum servet hususunda da aynıyla söz konusudur. Birilerinin yığın yığın mal kazanması, diğerinin o ölçüde bir şey elde edememesi onu öyle kıskandırır ki, “Ne yapayım, ne edeyim de bu adam böyle kazanmasın.” diye düşünür. Bu kimse zamanla kendini yer bitirir, hatta muvazenesi bozulur da artık ticaret de yapamaz.

Hasetten kurtulma yollarına gelince;

1.Hasetten kurtulmak çok kolay değildir. Çünkü o ahlâk-ı seyyienin insan tabiatında en köklü olanıdır. Eğer insan, hasedin bu kabîl maddî-mânevî

zararlarını düşünebilirse ihtimal ondan kurtulabilir.

2.Kişi, Cenâb-ı Hakk'ın herhangi bir insana verdiği nimetlerin encamını düşünmelidir. Bir kimsenin zâil ve fâni şeylere karşı bâkileştirebileceği nimetleri o yolda heder, ifna ve itlâf etmesi kâr-ı akıl değildir. Meselâ birinin nimetler içinde yüzdüğünü gören kimse, haset etme yerine şöyle demelidir: "Cenâb-ı Hakk'ın bana verdiği şeyler de bir nimettir. Ben başkasının nimetlerini kıskanma ile uğraşırken bana verilen bu nimetleri bâkileştirmezsem, işte o zaman kaybetmiş olurum."

3.Bir insanda gördüğümüz nimetin elde edilme yollarına bakılmalıdır. Zira her şeyin kendine göre bir elde edilme yolu vardır. Bu itibarla, servet sahibi birini gördüğümüzde, o serveti elde etmenin yoluyla onu kazanmaya bakmalıyız. İlim, makam, mansıp gibi şeylerde de aynı şeyi düşünebiliriz. Evet, zannediyorum, "Her şeye yoluyla varılır." prensibiyle, yoluyla o noktaya varmak ve o durumu ihraz etmek mülâhazası kısmen haset rahatsızlığını izale eder.

4.Şu fâni dünyada fâni şeylere bel bağlayıp gönül vermek, onların bizde olmasını temenni edip başkalarınınkinin de zevalini düşünmek, mü'mine asla yakışmaz. Kişi, Cenâb-ı Hakk'ın bâki nimetlerine hasr-ı nazar ederek bunların zevali ve bâki nimetlerin de bekâsı muvazenesiyle hasedine konu teşkil eden şeyi değerlendirebilir.

5.Ayrıca haset eden, hiç olmazsa bu hissini izhar etmemeye bakmalı ve bu mevzuda kendini zorlamalıdır. Evet kişi, hasedi izhar etmek suretiyle kendini hasede alıştırmamalıdır. Bu noktada kendisini tedip etmeli, elini, ağzını, gözünü, dilini ve kulağını kontrol altında tutmalıdır.

6.Kişi, başkalarının mazhar olduğu nimetleri araştırıp karıştırmamalı ve derinliğine vâkıf olmayı düşünmemelidir. Madem kendisinde böyle bir hastalık var, bunun tedavi ve çaresi, mümkün olduğu kadar onların mazhar oldukları nimetleri görmemektir. Aksi takdirde kendisini kıskandıracak şeyler karşısına çıkarsa rahatsız olur. Nitekim bir âyet-i kerimede, *"Sizi rahatsız edebilecek hoşnut olmayacağınız neticeler karşınıza çıkmaması için çok soruşturup durmayın."*[2] buyrulmaktadır. Vâkıa bu âyet bu vesileyle değil, Efendimiz'e çok soru sorulmasını men sadedinde nazil olmuştur. Ancak âyet, işârî mânâsıyla bu meseleye de bakmaktadır.

Hasedin izalesi mevzuunda belki galîle-i sadrı izale edebilecek bir şey

söyleyemedim. Ancak bir konferans mevzuu olabilecek çapta geniş bir konuyu kısaca arz etmeye çalıştım.[3]

1 Mutaffifîn sûresi, 83/26.

2 Mâide sûresi, 5/101.

3 Ayrıca bakınız.Gülen, M. Fethullah, *Sükûtun Çığlıkları* s.121; İkindi Yağmurları s.325.

FESAT ŞEBEKELERİ KARŞISINDA TESBİH Ü TAKDİSLE BESLENME

Soru: Allah Resûlü bir hadis-i şeriflerinde deccallerin geldiği dönemde büyük kıtlıkların olacağını ve inananların bu kıtlık dönemlerinde tesbih u takdislerle besleneceklerini haber veriyor. Bu hadisi nasıl anlamalıyız?

Fesat şebekelerinin başında bütün bir dünyayı hercümerç eden Deccal gelir. Deccal; yalancı –hatta mübalâğalı bir isim olması hasebiyle– kendi yalanına kendisi de inanacak derecede profesyonel bir yalancı demektir. Peygamberlerin davasını ifsat etmeye çalışan herkese bu isim verilegelmiştir. Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce bir hayli Deccal ortaya çıktığı gibi bir o kadar da O'ndan sonra zuhur etmiştir. Hatta O'nun hayat-ı seniyyelerinde, yani ışık ve nur döneminde bile Müseylimetü'l-Kezzab gibi, Secah gibi ve bir aralık irtidat eden Tüleyha –ona da denecekse– gibi Deccaller zuhur etmiştir.

Deccalleri tavsif mevzuunda Efendimiz'den şerefsüdur olan hadis-i şerifler her dönemin Deccalini ayrı tarif ettiği için, genelde resimler farklı farklıdır. Meselâ, zalim bir kavmin deccaliyetini anlatırken, "Gözleri çukurca, elmacık kemikleri çıkık, yüzleri ablak ve kalkan yapısında, ayaklarında çarık var." demek suretiyle onların simaları çizgi çizgi anlatılır ve en karakteristik yanları üzerinde durulur. Yine Efendimiz'in değişik zaman dilimlerinde Müslümanların içinde zuhur edecek ve İslâm'ı tahrif hesabına nifak düşüncesini temsil eden dünya kadar insan tarifi vardır ki, siz onların Marks, Lenin, Troçki gibi profesyonel yalancılar olduğunu hemen anlayabilir ve "Tam onları anlatıyor." dersiniz.

Bu dönemlere has olarak Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), onların getirmiş olduğu sistemlerin âdeta Ye'cüc-Me'cüc gibi Müslümanları muhasara altına alacağını, ciddî kıtlıkların yaşanacağını, semadan bir damla yağmur düşmeyeceğini, zeminin bir rüşeym bile bitirmeyeceğini ve insanların sefalet içinde kalıp açlıktan öleceklerini haber verir. Nitekim bu sözler karşısında âdeta şoke olan sahabe efendilerimiz endişe içinde "Öyleyse ne yiyecekler ey Allah'ın Resûlü?" derler. Efendimiz de: "Onlar, tesbih u takdisle beslenecekler." buyurur.

Öncelikle Efendimiz'in bu cevabı bazılarınca yadırganabilir, bizce değil. Bilindiği gibi, Efendimiz, savm-ı visale devam ettiğinde sahabe-i kiram da aynı şeyi yapmak isteyince, buyurmuşlardı ki: *"Siz yapmayın, ben sizin bilmeyeceğiniz bir şekilde yediriliyor ve içiriliyorum."* Dolayısıyla İnsanlığın

İftihar Tablosu'nda mucize şeklinde zuhur eden *"O, beni yediren, içirendir, hastalandığım zaman bana şifa verendir."*[1] gerçeği; mü'minlerde de bir ikram-ı ilâhî olarak ya da daha enfes mânâsıyla keramet şeklinde tecellî edebilir. Hassaten küfrün ezici ve kâhir bir güçle Müslümanların üzerine geldiği bir dönemde, her şeye rağmen Müslümanlıktan vazgeçmeyen insanların سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ demeleri, bir yandan kâfirlerin şerrinden sıyanetlerine vesile olurken diğer yandan da ruhanîleşmeleri ölçüsünde onları maddî gıdadan müstağni kılacaktır. Çünkü bu kelime-i mübarekeden daha câmî celâli cemal yanında, cemali de celâl yanında ifade eden bir tesbih yoktur.

Bugün dahi insanların bazen kırk gün bir şey yemeden durdukları, bilinen hâdiselerdendir; bir insan eğer kırk gün bir şey yemeden durabiliyor ve vücudun yaşamı için gerekli olan kaloriye ihtiyaç hissetmiyorsa, bu, insanlar, yerinde çok az bir şeyle de geçinebilirler demektir. Nitekim Hz. Bediüzzaman, bir lokma ekmekle altı ay idare ettiğini ifade ediyor. Buna göre onların rızkı سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ tesbihidir denebilir.

Bu tesbih u takdisle alâkalı yine Üstad Hazretleri şöyle der: "Burada bir سُبْحَانَ اللّٰهِ dersin, orada bir meyve-i Cennet yersin." İhtimal Allah (celle celâluhu) bazılarının meyvelerini burada da ihsan ediyor. Buna misal teşkil edecek bir hususu burada anlatmakta yarar mülâhaza ediyorum:

Henüz 12-13 yaşlarında iken, Abdülhamid'e yaverlik etmiş Medet Efendi diye bilinen bir şahısla beraber aynı binada kaldım. İttihatçılar 31 Mart hâdisesinde Abdülhamid'i tahttan indirince onu da deli diye tımarhaneye atmışlar. Tuhaf hâlleri vardı.. Alvar İmamı onun hakkında, "Bu, ermiş, fakat farkında değil." derdi. İşte onunla kaldığımız dönemlerde her gün bana pardösüsünün cebinden portakal çıkarır verirdi. Çocukluk bu ya.. bu cep bu kadar portakal alır mı dedim ve bir gün elimi o cebe soktum; bir de ne göreyim, cebin dibi delik..!

Hâsılı; Üstad gibi, o insanlar da, kendilerini evrâd ü ezkâra verir, dolayısıyla tesbih, takdis, tahmid onların hayatlarında önemli bir yer işgal eder ve çok az bir şeyle kifâf-ı nefs edebilirler. Böylece tıpkı eskinin tekye ve zaviyelerinde kendilerini ibadet ü taate vermiş çile çeken insanlar gibi onlar için de esbap bilkülliye sukut edebilir ve bizim için günde üç defa sofraların inip kalkmasına mukabil onlar sadece bellerini doğrultabilecek kadar yer, açlıklarını giderir, ötesini de gereksiz sayarlar. Dolayısıyla az yer, az içer, az

uyur.. hayrete varır ve O'nda fâni olabilirler. Yoksa bütün bütün cismaniyetleri üzerlerindeyken "Hiçbir şey yemezler." demek doğru değildir.

1 Şuarâ sûresi, 26/79, 80.

HİDAYET, TAKVA, İFFET VE GINA

Soru: Allah Resûlü'nün sabah-akşam tekrar ettikleri duaları arasında geçen* اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدٰى وَالتُّقٰى وَالْعَفَافَ وَالْغِنٰى *duasının mânâsını ve şerhini lütfeder misiniz?

Fem-i Güher-i Nebevî'den çok defa sâdır olan bu ve bunun gibi pek çok dua, kendisi için makamlar üstü makamlara ulaşma mevzuunda bir vesile, bizim için de bir irşad ve tenvirdir. Allah Resûlü'nün bu duasının mânâsı şöyledir: *"Allahım, Senden hidayet, takva, iffet ve insanlara muhtaç olmayacak kadar zenginlik istiyorum."* Şimdi de bu kısa mealden sonra Efendimiz'in sabah-akşam Allah'tan (celle celâluhu) istediği bu dört önemli hususu kısaca izah etmeye çalışalım:

Hüdâ, doğruyu, dinin tarif ettiği istikamet yolunu, Allah'a açık olmayı temsil etme gibi mânâlara gelmektedir. Kur'ân-ı Kerim'deki, *"Elif lâm mîm. İşte Kitap! Onda şüphe yoktur. O, müttakiler için bir hidayettir."*[1] âyet-i kerimesindeki "hüden" kelimesi de bu mânâya gelmektedir. Ayrıca bu âyette "hüdâ" ile "takva" kelimeleri arasında da ciddî bir irtibatın olduğu görülmektedir. Nitekim âyet-i kerimede, Kur'ân'ın kendisinde herhangi bir şüphenin bulunmadığı ve bu durumu da ancak müttakilerin sezebileceği vurgulanmaktadır. Bu açıdan da ikinci kelimeyle birinci kelime arasında bir irtibat vardır. Fatiha sûresinde geçen اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ *"Bizi doğru yola hidayet eyle."*[2] âyetiyle de işte bu hidayet istenilmektedir. Doğruyu bulmaya müsait olarak yaratılan insan, doğruyu bulma yollarına intisap edecek ve neticede de hep doğruluğun yamaçlarında dolaşacaktır. Daha sonra gelen âyetlerle de, "mağdûbîn ve dâllîn" kelimeleriyle, hidayete erdikten sonra "gazaba uğrayanların" ve "sapkınlar"ın gittiği yoldan kaçınılması vurgulanmaktadır.

Değişik bir zaviyeden, Allah Resûlü'nün sabah-akşam veya sık sık yaptığı bu duasında "hüdâ"yı istemesini şöyle değerlendirmek de mümkündür: Efendimiz'in "hüdâ"dan kastı لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ hakikatidir. Nitekim O (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadislerinde جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ بِلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ *"İmanınızı sık sık 'Lâ ilâhe illallah'la yenileyin."* buyurmaktadır. İnsan için zaman, mekân ve onun atomları her an değiştiğinden o da maddesi itibarıyla her gün âdeta farklı bir şahıs olmaktadır; olmaktadır ve her gün, ihya edilmemiş bir zamana, ölü bir mekâna girmekte ve henüz tenevvür etmemiş ölü bir kısım

zerreler onun vücuduna girmektedir. Öyleyse insan, her an لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ demek suretiyle “Allahım, Senden hidayet talep ediyor ve şahsî dünyamı aydınlatmanı istiyorum.” duygu ve düşüncesi ile imanda yenilenmeye talip olmalıdır.

Ayrıca “hüdâ” kelimesi, Allah Resûlü’nün bütün hayatı boyunca ortaya koymuş olduğu örnek hayatını ve Sünnetini yaşamayı da ifade etmektedir. Nasıl ki Efendimiz’e bakıldığında Allah hatırlanıyor, mü’mine bakıldığında da Efendimiz hatırlanmalıdır. Mü’min, ahlâk ve terbiye bakımından Muhammedî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ruhla bezenmeli, O’nun hâl ve tavırları mü’minin bütün hayatına yansımalı ve mü’min ahlâken ve terbiye cihetiyle o ruhla yaşamayı kendisine ideal bir yaşam tarzı olarak seçmelidir.

Bu mevzua müşahhas bir misal olması açısından sahabe-i kiramdan İbn Mesud’u örnek vermek mümkündür. İbn Mesud, konuşması, mimikleri, oturması ve kalkması ile Allah Resûlü’ne en çok benzeyen sahabilerden biridir. Burada istidradî olarak şunu arz etmekte de yarar var: Bazı kaynaklarda İbn Mesud’un davranışları itibarıyla “tamamen Efendimiz’e benzediğine” dair rivayetler vardır. Bu rivayetlerde İbn Mesud’u Efendimiz’e benzetenlerin, onu “tanıdıkları sahabe arasında” benzettikleri anlaşılıyor. İhtimal bu söz, uzun süre Kufe’de bulunan İbn Mesud’u görmüş Kufeliler tarafından söylenmiş olmalıdır. Meselâ Kufeliler, Hz. Ömer’i veya Hz. Ebû Bekir’i hiç görmemişlerdi; görselerdi ihtimal fikirlerini değiştirecek ve başka benzerlerden de bahsedeceklerdi. Zira, çoğunluğu itibarıyla bütün ashabı, hem de her hâl ve davranışlarıyla O’nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) hatırlatıyorlardı.

Kufe’de İslâmî duygu ve düşüncenin sistematik olarak yapılanması ve şekillenmesinde İbn Mesud Hazretleri’nin rolü çok büyük olmuştur. Bu itibarla da Kufe’de hemen herkes onu tanıma fırsatı bulmuştu. Öte yandan ta gençlik ve çocukluk yıllarında İslâm’la müşerref olan İbn Mesud, Efendimiz ve O’nun hane-i saadetlerine o kadar yakın olmuştu ki, bazıları onun Ehl-i Beyt’ten olduğu zannına bile kapılırdı. Evet, gerçekten de İbn Mesud, ilk Müslümanlardan olması ve erken yaşlardan beri hep Allah Resûlü’nün yanında bulunması itibarıyla Efendimiz’in tavırları onun tabiatı hâline gelmişti; ama kendilerine bakıldığında, ibadet ve tavırlarında Efendimiz’in görüldüğü daha pek çok sahabe ve tâbiînin varlığı da bir gerçektir.

Yine aradan asırlar geçtikten sonra gelen İmam Rabbânî ve Bediüzzaman gibi devâsâ kametlerin namaza durduklarında, Allah Resûlü için anlatılan “sanki içinde tencere kaynıyor gibi” kıvrım kıvrım olmaları, çevrelerini

unutmaları, huşu içinde inlemeleri; Kur'ân okurken her kelimeyi ağızlarında duyup-tadıp; evirip-çevirip mânâ hüzmeleriyle bütün tadını alma gayreti içinde tekrar etmeleri ve bu hâlet-i ruhiye içinde secde ve rükûlarını yapmaları neticesinde Muhammedî ruh ve mânâyı yakalayıp sergilemeleri, onların her zamanki hâlleri olmuştur. Evet, ibadet hayatı açısından da Efendimiz'e benzeme ve O'nu temsil etme ayrıca önem arz etmektedir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir taraftan bu duasıyla değişik ufuklarda tayaran ederken, diğer taraftan âdeta "Sizin de kanatlanmanız için bu çok önemli bir esastır.. buna sahip çıkın.." diyerek mü'minleri hidayet mevzuunda irşatta bulunmaktadır. Mü'min her an Allah'tan hidayet isteme konumundadır; ancak o hidayetin kapısı, sırlı takva anahtarıyla açılmadığı takdirde, içine girilmesi gerekli olan yere girilmemiş olacaktır. Onun için Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "hüdâ"nın arkasından hemen "takva"nın da istenmesini salıklamaktadır.

Takva, farzları yapmak, haramları ve kebairi (büyük günahları) terk etmektir. Bunları yapan bir mü'min, takva dairesine girmiş sayılır. Gerçi, farzları yapıp, haram ve kebairden kaçınmak ile girilen yer, takvanın sofasıdır. Daha sonra şüpheli şeylerden uzak durup haramların semtine sokulmamakla biraz daha ilerlenmiş olur ve takva kapısından içeriye adım atılmış sayılır. Ardından bir kısım mübahları, "şüphelidir" mülâhazasıyla terk etmek suretiyle de asıl takvaya ulaşılmış olunur.

Bir mü'minin, hidayetten ve hidayet rehberi sayılan Kur'ân'dan tam istifadesi de işte bu ölçüde bir takvaya vâbestedir. Hidayet ile takva âdeta ikiz kardeş gibidir. Nitekim yukarıda izah edildiği gibi Kur'ân'ı anlama, duyma, onun ulviyet ve azametine ulaşabilme takvaya bağlıdır ve takvanın derecesine göre de istifade nispeti artmaktadır.. evet takvada derinleşen mü'minin, Kur'ân'ı anlayışı, sezişi ve duyuşu da derinleşir.

Duada üçüncü istek olarak *"iffet"* zikredilmektedir. İffet, şehevânî yanları itibarıyla insanın elini, ayağını, dilini, dudağını, gözünü, kulağını günahlardan koruyarak onun haramlara girmemesi demektir. İnsan, büyük günahları genellikle ağız ve apış arası ile işlediği için Allah Resûlü bir hadislerinde, *"İki çene arası ile apış arası mevzuunda günaha girmeyeceğinize dair bana söz verin, ben de Cennet'e gireceğinize dair size söz vereyim."* buyurarak ağız ile apış arasını aynı hat üzerinde bir araya getirmektedir ki, bu, iffetin sadece bir yanıdır.

Bir diğer yanıyla ise o, temelluk ve dilencilik yapmamak, başkalarına

yüzsuyu dökmemek demektir. Duada sayılan diğer kelimelerle birlikte ele alındığında, iffetin mânâsını böyle anlamak daha uygun olacaktır zannediyorum. *"Bu yardımlar, kendilerini Allah yoluna vakfeden yoksullar içindir. Bunlar yeryüzünde dolaşma imkânı bulamazlar. Halktan istemekten geri durmaları sebebiyle, onların gerçek hâllerini bilmeyenler, onları zengin sanırlar. Ey Resûlüm, sen onları simalarından tanırsın. Onlar yüzsüzlük ederek halktan bir şey istemezler. Hem hayır adına her ne verirseniz mutlaka Allah onu bilir."*[3] âyet-i kerimesi de işte bu mânâdaki iffeti anlatmaktadır.

Âyette bahsedilen hayatı yaşayanlardan birisi olan iffet âbidesi Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) o dönemdeki durumunu şöyle nakleder: "İnsanlardan bir şey istemeye çok utanırdım. Çok defa açlıktan bayılırdım da beni saralı zannederlerdi; çocuklar gelir benimle eğlenirlerdi." Bu hâlinden ötürü Ebû Hüreyre'nin dilencilik yaptığını hatta temellukte bulunduğunu düşünenler bile olmuştur. O, insanlardan bir şey istemeye utandığından أَسْتَقْرِأُ şeklinde bir ifade kullanıyordu. Esasen bu cümle, "Ben sizden Kur'ân talep ediyorum.. bana Kur'ân okuyun." mânâsına anlaşılabileceği gibi "Bana yemek verin." anlamına da gelmekteydi. Tabiî, hâlden anlamayanlar, tıpkı ölen adama Kur'ân okunduğu gibi oturup onun başında Kur'ân okuyorlardı.

Hakîm b. Hizam da sahabe-i kiramın ileri gelenlerindendir. Bu sahabi de Ebû Hüreyre gibi kimseden bir şey istememeyi ahlâk hâline getirmişti. Efendimiz, Hakîm b. Hizam'la insanlardan bir şey istememe konusunda söz almıştı. O da ömrünün sonuna kadar bu sözünde durmuştu. Öyle ki, kırbacı yere düşürdüğünde onu bile kimseden istememek için devesinden inip alır, yine devesine binerdi. Daha sonraları ise Hakîm b. Hizam'a sadaka ve teberru adına hiçbir şey kabul ettirilememişti.

Ashap içinde isteyen insan sayısı çok azdı. Bu insanlar çok ciddî sıkıntılara da maruz kalmalarına rağmen kimseden bir şey istememiş ve hep afif yaşamışlardı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ömrü boyunca afif yaşamış; hurma elyafından yapılmış hasır üzerinde yatmıştı ki, bu hasır mübarek vücudunda derin izler bırakırdı. Bazı günler evinde hiç ocak yanmaz, O aç sabahlar, aç akşamlardı. Fakat bütün bu sıkıntılara rağmen gerek Efendimiz, gerekse sahabe-i kiram "Susuzum, bittim, bu insanlarda vefa yok, bize bakmıyorlar, biz hayatlarımızı bunların saadetlerine, mutluluğuna, hidayetine vakfetmişiz, bu ne büyük bir vefasızlık..." şeklinde, yarım kelimeyle dahi olsun bir sitemde bulunmamışlardı; evet onlar işte bu ölçüde afif idiler.

Duada iffetin hemen arkasından gelen *"gınâ"* kelimesi de iffeti takviye eder

mahiyettedir. “Gınâ” kelimesi “başkalarına el açtırmayacak kadar bir imkâna malik olma” ve bir de “gönül zenginliği”ne sahip bulunma mânâlarına gelir.

Her ne kadar iffet güzel bir şey olsa da herkes buna dayanabilecek seviyede olmayabilir. O yüzden bir insan, başkalarına muhtaç olmayacak şekilde Allah’tan zenginlik de isteyebilir/istemelidir. Öte yandan “gönül zenginliği” mânâsına da gelen gınâ, çok ulvî bir pâyedir. Bu pâyeye ermiş birisi, ne kazandığı şeyden memnun olur, ne kaybettiği şeyden mahzun. Dünyayı kesben değil kalben terk eden böylesi insanlar, Hz. Eyüp misali اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَعْطَانِي ثُمَّ أَذْهَبَ عَنِّي *“Hamdolsun o Allah’a ki, önce verdi sonra da aldı.”* duygu ve düşüncesinde hareket ederek her dem şükürle oturur kalkarlar.

Evet, her mü’min, *“Allahım, Senden hidayet, takva, iffet ve insanlara muhtaç olmayacak kadar zenginlik istiyorum.”* duasını dilinden düşürmemeli ve Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ortaya koymuş olduğu örnek hayatı yaşama mevzuunda a’zamî cehd ve gayret göstermelidir.

1 Bakara sûresi, 2/2.

2 Fâtiha sûresi, 1/6.

3 Bakara sûresi, 2/273.

VAHYİN EMİN ELÇİSİ: CEBRAİL

Soru: Peygamberlere vahyi tebliğ eden Hz. Cebrail'in, Kur'ân-ı Kerim'de başka sıfatlarla değil de özellikle "emin" sıfatıyla vasfedilmesinin önemi ve hikmetleri nelerdir?

Her şeyden önce şunu ifade etmek gerekir ki, enbiyâ-i izâma vahiy getiren melek, sadece Cebrail (aleyhisselâm) değildir. Hz. Cebrail'le beraber Hz. Mikâil'in, Hz. İsrafil'in ve hatta hiç bilinmedik bir meleğin de peygamberlere vahiy getirmesi söz konusudur. Ancak vahiy, genelde Cibril'le tanınmakta ve "Cibril" denildiğinde de "vahyin emini bir melek" akla gelmektedir. Evet, Hz. Cebrail vahiyle böylesine bütünleşmiş büyük bir melektir.

Cebrail'in bir diğer misyonu, enbiyâ-i izâmı korumaktır. Nitekim Cebrail (aleyhisselâm), Mikâil (aleyhisselâm) ile birlikte Bedir'de Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşmana karşı korumuşlardır.

Hz. Cebrail'in bir diğer misyonu ise Bedir'de أُقْدُمْ حَيْزُومُ diyerek atını sağa-sola koşuşturarak düşmanları kırbaçlamak suretiyle yaptığı gibi, bir taraftan düşmanların moralini bozmak, diğer taraftan da inanan insanların kuvve-i mâneviyelerini takviye edip onları şahlandırmaktır.

Bunlar gibi Cebrail'in daha değişik misyonları vardır, ama bu misyonları arasında en önemlisi, onun "vahiy meleği" olması ve vahiy getirmesidir. Kur'ân-ı Kerim'de bu mübarek melekten bahsedilirken, onun Allah'ın her emrine karşı iki büklüm, inkıyat içinde bulunduğu ve makam itibarıyla da "emin" olduğu bildirilmektedir[1] ki bu, Hz. Cibril'in önemli bir vasfıdır. Cibril-i Emin, gelecekte tamamen emanetle irtibatlı önemli bir vazifeyi yükleneceğinden, yüklendiği bu vazifeyi tam ve bihakkın temsil edeceğinden dolayı bu önemli vasıf bizzat Cenâb-ı Hak tarafından ona âdeta bir ilk lütuf ve bir avans olarak bahşedilmiştir.

Enbiyâ-i izâm gibi bir elçi olması itibarıyla Cibril-i Emin'in de emin olmasının yanında daha başka sıfatları da vardır. Ama ihtimal ki bu sıfatlar, onun bir melek tabiatı taşıması ve zaten başka türlü olamayacağından dolayı ayrıca zikredilmemiştir. Meselâ enbiyâ-i izâmın "iffet" sıfatı vardır; ancak melekler zaten şehevânî duygu taşımadıkları için harama karşı kapalı sayılırlar; bu açıdan iffet, tabiî olarak Hz. Cibril'in önemli bir yanı ve derinliği olmasına rağmen o, iffetle nazara verilmez. Aynı zamanda melekler, yalan söylemeyen varlıklardır. Daha doğrusu Hakk'ın mükerrem ibadıdır. Evet, onlar, Allah'ın emirlerine kilitlenmiş olduklarından tabiatları itibarıyla yalana kapalıdırlar.

Öyle ise sıdk (doğruluk), onların tabiatı demektir. Doğruluk, haddizatında emniyetin bir yanı olduğundan dolayı bu husus emanet içinde mütalâa edilebilir.

Enbiyâ-i izâm, insanları tiksindirip kaçıracak yara, bere, hastalık vb. gibi kusurlardan muallâ, müberra ve mukaddestirler. Cibril de bir melek olduğu için tabiatı daima güzelliklere açıktır ve kendisi için kusur sayılabilecek her türlü durumdan muallâ, müberra ve mukaddestir.

Cibril'in tabiatı tek buudlu değildir. İbn Arabî Hazretleri, Cenâb-ı Hakk'ın bir kısım isimleri okunduğunda cinlerin hâlden hâle geçip değişik şekil aldıklarını söylemiştir. İhtimal cinler gibi melekler de Allah'ın isimlerinden bazılarını okuduklarında o isimlere göre değişik şekillerde temessül edebilmektedirler. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyin kendisine nasıl geldiğini soran Hâris b. Hişam'a vermiş olduğu şu cevap da bu hakikati ifade etmektedir: *"(Vahiy) bazen çıngırak sesi gibi gelir ki, bana en ağır geleni de budur. Benden o hâl zail olur olmaz (meleğin) bana söylediğini iyice bellemiş olurum. Bazen melek bana bir insan olarak temessül eder. Benimle konuşur. Ben de onun söylediğini tastamam bellemiş olurum..."* Nüzul şekilleri farklı farklı olan bu vahyin bir kısmını değişik şekillerde tecellî ederek Cibril-i Emin tebliğ etmiştir. Öyle ise Cibril değişik şekillere girebilme ve her an değişebilme kabiliyetine sahip bir varlıktır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu asıl keyfiyetiyle sadece iki defa görmüştür ki, bunlardan ilki Mekke'nin doğusunda Ciyad denilen yerde, ikincisi ise miraçta Sidretü'l-Müntehâ'da vuku bulmuştur.

Melekler, sınırsız denebilecek kadar buudları olan engin varlıklardır. Onların sahip oldukları bu buudlar genelde "kanat" olarak da ifade edilmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de de melekler أُولِي أَجْنِحَةٍ ifadesiyle tavsif edilerek onların *"kanat sahibi"* varlıklar oldukları bildirilmiştir.[2] Evet, meleklerin kendilerine has derinlikleri vardır. Onlar bu derinlikleri ile değişik temessül keyfiyetlerini haizdirler ve bu hususiyetleri ile onlar bir anda hem Efendimiz'in huzurunda vazife icrasıyla meşgul, hem Allah'ın azameti karşısında mehâbet ve mehâfetle iki büklüm, hem de bir başka yerde bir mazlum, mağdur ve mahkûma imdat etmekte ve bir başka yerde de başka birinin kuvve-i mâneviyesini yükseltmektedirler.

Melekler, nuranî varlıklar oldukları için temessülleri de nuranîdir ve pek çok aynada bütün hususiyetleri ile birden tecellî edebilirler. Nitekim Üstad Bediüzzaman, "Nuranî bir şey hadsiz ayineler vasıtasıyla hadsiz yerlerde bizzat

bulunabilir ve temessül edebilir.” sözüyle bu hakikate işaret etmektedir. İşte böylesine engin temessül kabiliyeti olan bir meleğin herhangi bir kusurla vasıflandırılması elbette mümkün değildir. Dolayısıyla bu yönüyle ayıp ve kusurlardan müberra olma da meleğin tabiatıdır, denebilir.

Tekrar emniyet mevzuuna dönecek olursak; Cibril, melek olduğu için zaten emindir ve o, Cenâb-ı Hak vahyi kime götürmesini emretmişse ona götürmüştür. Burada, bir taraftan Yahudilerden, diğer taraftan da Rafizîlerden bir kısım insanların Cibril hakkındaki yanlış tarz-ı telakkilerine karşı cevap vardır. Zira Cenâb-ı Hak, ona vahyi, ne Yahudilerden herhangi birisine ne de Hz. Ali’ye (radıyallâhu anh) değil, İnsanlığın İftihar Tablosu’na götürmesini emretmiştir ve Cibril (aleyhisselâm) da O’na (sallallâhu aleyhi ve sellem) götürmüştür.

Belâgatta, sözü söyleyen kimsenin, cümlenin içinde yer alan hükmü kendisinin de bildiğini muhataba bildirmesine “Lâzım-ı faide-i haber” denir. Yani o haberde mutlaka gözetilen bir fayda ve maslahat vardır. Dolayısıyla âyet-i kerimede Cibril’in emin olmasının vurgulanması, Cibril’in emin olması mevzuunda şüphe ve tereddüt olduğundan dolayı değildir. Zira Cibril’in emin olduğu zaten malumdur. Kur’ân-ı Kerim bu ifadesiyle Yahudiler ve daha sonra zuhur edecek Rafizîler gibi bir kısım kimselerin onunla alâkalı münasebetsiz iddialarını önlemek için Cibril’in emniyetini nazara vererek muhtemel inhirafları önlemek istemiştir.

Bütün resûller emindir, çünkü emanet, her peygamberin sıfatıdır. Cebrail (aleyhisselâm) da Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyi getirme makamında anıldığından, o makamda önemli olan emniyet sıfatıyla yâd edilmiştir.

Mevzuu bir misalle tavzih edecek olursak; meselâ hırsızlık ve yolsuzluk yapması söz konusu bile edilemeyecek bir insanın hırsızlık ve yolsuzluğa müsait olmayan, fakat açık saçık kadınların bulunduğu bir çarşı ve pazarda dolaştığını düşünelim. Bu insanın “nezahetini” ifade için “Bu adam hırsızlık ve yolsuzluk yapan bir insan değildir.” yerine “Bu kişi çok iffetlidir.” denilir. Çünkü o zemin, hırsızlık ve yolsuzluğun yapılmasına müsait değildir. Oralarda dolaşan bu insan, göz, düşünce veya hayal zinası yapabilir ve hatta fiilen o işin içine yuvarlanabilir. Genel atmosfer, hırsızlık ve yolsuzluğa müsait olmadığından o kişinin, bu yönüyle alâkalı herhangi bir şey değil de, onun “afif” olduğu söylenir. Bu insan, sadece iffeti nazara verilip iffeti adına müdafaa edildiği zaman bu, onun diğer güzel vasıflara sahip olmadığı mânâsına

gelmez. Zira o kişinin konumu ve üzerinde durulması gereken husus itibarıyla orada onun iffetli olduğuna dikkat çekilmesi gerekmektedir.

İşte Cibril de söz konusu âyet-i kerimede peygamberlere mesaj getirmesi ve onlara elçilik yapması konumu ile ele alınmaktadır. Öyle ise orada önemli olan mesele, Cibril'in peygamberlere getireceği mesaj mevzuundaki emniyetidir. O, Cenâb-ı Hak'tan aldığı mesajları "emin" olarak getirmiştir ve onun emanete hıyanette bulunması da söz konusu değildir.

İşte böylesine değişik mülâhazalarla hem şahsının emin olması hem de şahsı hakkında "Emin değildir." vehmini izale etmesi, ayrıca Yahudi ve Rafizîlerin yanlış mülâhazaları gibi değişik düşüncelere karşı, vahyi getirmede emniyet yanının hususiyet arz etmesinden dolayı Cibril Kur'ân-ı Kerim'de daha ziyade o yanıyla ele alınmış ve onun emin oluşuna dikkat çekilmiştir. (Allahu a'lem)

1 Bkz.: Tekvir sûresi, 81/21.

2 Bkz.: Fâtır sûresi, 35/1.

EFENDİMİZ VE SÜNNETİNİ ANLAMADA MÜSTAKİM DÜŞÜNCE

Soru: Son yıllarda bazı kişiler, “Peygamberlerin vazifesi tebliğden ibarettir, yani onlar Allah ile kul arasında, –hâşâ– bir nevi postacıdan başka bir şey değildir.” gibi sözler sarfederek, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Sünnet etrafında şüphe tohumları saçıyorlar. Bu konudaki müstakim düşünce nedir?

Her şeyden önce şunu ifade edeyim ki, bu mevzu, böyle dar bir sohbetin kalıpları içinde ilmî olarak izah edilebilecek bir mevzu değildir. Bir sempozyum veya geniş bir konferans konusu olabilecek bu ölçüde önemli bir mevzu hakkında ben şimdilik sadece, bazı ana başlıklara işaret etmekle yetineceğim:

1. Ulûhiyet Hakkındaki Çarpık Anlayışlar

Öteden beri en sapık, en çarpığından orta ölçekte eğri-büğrü olanına, ondan da doğruya en yakın bulunanına kadar, değişik düşünceler ortaya atılmış ve bu düşüncelerin sahipleri, ortamın el verdiği ölçüde düşüncelerini allayıp-pullayıp neşretmişlerdir. Hatta, Allah (celle celâluhu) hakkında bile dünya kadar uygunsuz düşünce ileriye sürülmüş ve ulûhiyet hakikati eğri-büğrü çerçeveler içinde mütalâa edilerek sürekli zihinler bulandırılmak istenmiştir.

O kadar ki bu felsefî düşünceler, asılları itibarıyla vahye dayalı kitapların içine bile girebilmiştir. Meselâ, Ahd-i Atik’de Allah (celle celâluhu), bir insan suretinde Hz. İbrahim’le konuşur, yerinde onunla cedelleşir; Hz. İshak’la bir dağda, insan gibi görüşür, *“Ben, İshak’ın, yani İsrailin Rabbiyim.”* der. Yine Allah, Hz. Yakup’la güreş tutar ve bu güreşte Yakup –hâşâ– Allah’ı yener.

Yine aynı kaynakta: *“Sizin ilâhınız Yahova Rab çok hırslıdır, çok kaprislidir…”* –hâşâ ve kellâ– ifadesi çok tekerrür eder. Aslında bu tür duyguların, beşerî olduğu açıktır. Bunlar bizde olabilir, Allah (celle celâluhu) ise, Kendisini bazı şeylere zorlayabilecek bu türlü zaaflardan münezzeh ve müberradır.

O’na kimse cebr ile bir iş işletemez asla
Ne kim Kendi murad ede, vücuda ol gelir billah.
(İbrahim Hakkı)

وَاللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ *“O, dilediğini işler.”* Yani Allah, hiçbir şeyi yapmaya mecbur değildir. Beşerî zaaflar ve bir kısım beşerî boşluklar

diyebileceğimiz hususlar O'na isnat edilemez. Gel gör ki insanoğlu, bazen masum bazen de kasten, ama kendi düşüncesinde Zât-ı Ulûhiyeti bile "Arş-ı A'zamından indirerek", kendi seviyesinde mütalâa etmiştir.

2. Peygamberlik Konusundaki Çarpık Anlayışlar

Aynı çarpık anlayış ve yorumlar, peygamberler hakkında da yapılagelmiştir. Peygamberler; sıdk, ismet, emanet, tebliğ, fetanet ve bedenî arızalardan korunmuş olma gibi aslî sıfatlarla muttasıf bulundukları hâlde, onları, doğruluklarında sarsık, emanet mevzuunda hain, tebliğ mevzuunda muvazaacı, ismet mevzuunda gayr-i masum gösteren dünya kadar çarpık anlayışın serdedildiğini görmekte ve ürpermekteyiz.

Bu tür çarpık anlayışlar zaviyesinden baktığımızda, aynı kaynağa göre Davud, asker arkadaşı Uriya'nın karısını çıplak hâlde görür ve –hâşâ!– dayanamayıp onunla zina eder. Daha sonra Uriya'dan kurtulmak için onu savaşın ön saflarına sürerek ölümüne sebep olur, sonra da karısıyla evlenir. Ve yine aynı anlayıştır ki, Hz. Davud'a (aleyhisselâm) içki içirir, Süleyman'ı (aleyhisselâm) bir sihirbaz gibi düşünür ve öyle takdim eder. Bu tür iddia ve anlayışlar, peygamberlik hakikatiyle telif edilmeleri bir yana, sıradan insanların bile işlemeyeceği türden öyle günahlardır ki, bu korkunç isnatlar karşısında insan ürpermeden edemez.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde de bazı kimseler, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun o pâkize zevcelerine iftirada bulunabilmiştir. Gözünü açtığında karşısında erkek olarak Allah Resûlü'nü bulan Hz. Âişe –ki iffetsizlik onun yanında Lut gölü kadar çukur kalır ve büyüklüğü başımızın üzerinde âdeta gök kubbe gibi yükselir– işte bu muallâ annemiz için –hâşâ– ... demişlerdir. Bu da, söz konusu çarpık düşüncelerin ne kadar dengesiz ve ölçüsüz olduğunu gözler önüne sermesi bakımından fevkalâde mânidardır. Maalesef bazı sapık mezhepler bunu, Hz. Ali karşısında Hz. Âişe'yi tenkis ve güya Hz. Ali'yi haklı çıkarma adına, tamamen mezhep kinine bağlı bir mülâhaza ile kitaplarına sokmuş ve dinî bir öğreti gibi sonraki nesillere talim etmişlerdir; etmiş ve böyle yapmakla, İslâm'a, Peygamberlik hakikatine ve Allah Resûlü'ne verdikleri zararı düşünememiş ve hainlik yapmışlardır.

Aynı zümre, bazı kimselerin Hz. Mesih, bazılarının da Hz. Üzeyir hakkında, –hâşâ– "Allah'ın oğlu" demeleri gibi Hz. Ali'ye de, –hâşâ ve kellâ– "Allah girdi (hulûl etti)." demiştir. Zaten daha önceki bazı dinî yorumlarda, biraz da enigmaya dönüştürülerek anlatılmak istenen, işte bu kapalı hulûl ve ittihad telakkisidir ki, din adına girmedik mâbet bırakmamıştır. Bazıları, konuyu şöyle-

böyle eğip-bükse de, işin üzerinde ciddî durulduğunda görülen odur ki, Allah –hâşâ– pasif bir ilâhtır; insanları affedemeyecek, onlarla münasebeti olamayacak ölçüde pasif. O, ancak bir şahsa hulûl ve biriyle ittihad ettikten sonra aktif hâle gelebilir. Ve işte bu şekilde felsefî pasif ilâh anlayışı aktif bir hâl alır; sonunda da bir insan bedenine giren veya bir insan şeklinde tezahür eden bu ilâh, kendisini feda etmek suretiyle insanların günahlarını temizlemiş olur. Evet, nihayet karşımıza, ne riyazî (matematikî) olarak kavrayabileceğimiz, ne de ulûhiyet hakikatiyle telif edebileceğimiz böyle bir inanç, bir doktrin çıkıverir.

İşte bu türden çarpık anlayış ve düşüncelerin geçmişine ve menşelerine bir göz atıverince, bugün Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Sünneti hakkında söylenen uygunsuz sözlerin, öyle yeni ve bugüne ait olmadığı anlaşılacaktır. Öteden beri çarpık düşünce sahipleri, büyük insanları tam kavrayamadıklarından ve onları kendi çerçevelerinde ihata edemediklerinden, bazen herhangi bir insanı, bazen de böyle büyük kimseleri kendi seviye veya seviyesizliklerine çekmek istemişlerdir. Onlarda da, tıpkı kendilerindeki gibi kaprisler, şehvetler, kinler, nefretler bulunduğunu; keza onların da yer yer va'de vefadan (verdikleri sözden) döndüklerini, ihanet ettiklerini/edebileceklerini, ismetlerini koruyamadıklarını, tebliğde muvazaaya girdiklerini iddia edegelmişlerdir.

3. Müslümanların Grek Felsefesiyle Tanışmaları

Efendimiz hakkındaki bu türden çarpık düşünceler, Müslümanların Neoplotanist düşünce ve Grek felsefesiyle tanıştıkları andan itibaren ortaya çıkar ve büyük ölçüde, Abbasilerden Me'mun zamanında kitaplarla İslâm'ın ilim ve kültür hayatı içine girer. Kur'ân'ın mahluk olup-olmaması konusu da bu düşünceyle gelip İslâm ilâhiyatının içine giren meselelerdendir.

Selef-i salihîn döneminde, Kur'ân mahluk mu değil mi gibi mülâhazalar asla söz konusu değildi. Onlar, Kur'ân'a: "Allah onu bize nasıl gönderdi ve Peygamber Efendimiz nasıl talim buyurduysa" öylece inanır; onu, iniş keyfiyeti, o andaki veya hâlihazırdaki durumunun, Allah'ın Kelâm sıfatıyla münasebeti ve "kelâm-ı nefsî mi, kelâm-ı lafzî mi" gibi konuların hiç münakaşasını yapmadan, "Kelâmullah" deyip kabul ederlerdi. Ne zaman ki birileri çıkıp, bu münakaşayı ortaya attı; işte o zaman, İmam Ebû Mansur el-Matüridî, Ebû'l-Hasan el-Eş'arî gibi muhakkik zatlar, ihtimal temel prensipleri Hasan Basrî Hazretleri, Sevrî ve Ebû Hanife'nin düşüncelerinden alarak, Kur'ân'ın, kelâm-ı nefsî olması itibarıyla Kelâm sıfatının bir yönünü teşkil ettiğini ve bu zaviyeden ona "mahluk" denemeyeceğini; ancak mahlukata taalluku itibarıyla yazılmış hâline

"mahluk" denebileceğini söyleyip, meseleyi kapamak istediler.

Kur'ân'a ait bu gerçeği koruma uğrunda pek çok insan, işkenceye uğradı. Bunlar arasında, büyük hadisçi, *"Müsned"* gibi dev bir eserin müellifi ve mezhep sahibi Ahmed İbn Hanbel de vardı.. ve işte bu zatlar, hayatlarının büyük bölümünü böyle bir meseleden dolayı hep hapishanelerde geçirdiler.

Bu konuda, itizalî düşünceye meyilli Abbasi idaresinin işkencesine maruz kalan âlimlerden biri de İbn Maîn'di. O, değişik bir mülâhaza ile "Kur'ân mahluktur." dedi ve bu mihnetten sıyrıldı. Ahmed İbn Hanbel, bunu duyunca üzüldü ve İbn Maîn'in kendisine yazık ettiğini, çünkü, böyle davranmakla önemli bir fitne kapısını araladığını, bu yanlışın bir imamın referansıyla kendine mevzi bulup yayılabileceği endişesiyle sarsıldı. Ona göre, bu uğurda gerekirse can da verilebilirdi ve verilmeliydi...

O dönemde bu türden çarpık anlayışlar, daha çok, felsefeyle uğraşan Mutezile taraftarlarınca İslâm dünyasına sokuldu. Hatta Fars Şiîliğinin usûl-ü hamse'si (beş esası) de, aynı şekilde yine Mutezile'ye dayanır. Evet, usûl-ü hamse ve Kadı Abdülcebbar'ın metin ve şerhine bakıldığında üzülerek hep aynı şeyleri görürüz. Bu tür kitapların gerçek yazarlarının kim olduğu çok da önemli değildir; önemli olan bunların hepsinin kaynağının felsefe ve din şeklindeki bir kısım düşünce sistemlerinin olduğudur. *Minhacü's-Sünne*'de İbn Teymiye'nin ifade ettiği gibi, İslâmiyet'teki bu çarpık düşüncelerin arkasında Grek felsefesi ve muharref dinler vardır.

4. Mutezile'nin Hadis Hakkında Ortaya Attığı Şüpheler ve Ümmetin Cevabı

Peki, Mutezile ne yaptı? Mutezile, öncelikle, hadis hakkında şüpheler ortaya attı. Bu açıdan diyebiliriz ki, günümüzde hadisi reddedip: "Hadisler, ancak Hicrî üçüncü asırda toplanıp, yazıya geçirildi; dolayısıyla, her şey aslıyla muhafaza edilemedi." diyenler, çok orijinal bir fikir ortaya atmış olmuyorlar. Belki onlar bu düşünceleriyle sadece Neo-Mutezile unvanını hak ediyorlar.

Aslında Mutezile bu tür fikirleriyle ortada iken ve tesiri en geniş bir dönemi yaşarken, hadisler, devâsâ imamlar tarafından, hem de tarihte eşi-emsali görülmedik derecede muhteşem ve itiraza mahal olmayan en ilmî usûllerle tespit ediliyor ve kitaplara geçiriliyordu. Hatta çok daha erken bir dönemde Ömer b. Abdülaziz'in emriyle, resmî olarak İbn Şihab ez-Zührî hadisi tespitle vazifelendiriliyor ve resmî tedvin dönemini başlatıyordu. Ayrıca, Abdullah İbn Ömer'in mevlâsı, İmam Malik'in hocası, Leys İbn Sa'd'ın da şeyhi olan Nâfi ve bizzat Leys İbn Sa'd da hadisleri tespit ediyorlardı. Bunlardan daha önce,

Ebû Hüreyre'nin talebesi Vehb İbn Münebbih de hadisleri toplayanlardandı. Muhammed Hamidullah Hoca, bu zatın, bilhassa Ebû Hüreyre'ye dayanarak tespit ve neşrettiği hadisleri yayınlamış ve onların mukayeseli bir kritiğini yapmıştı.

Mustafa el-A'zamî de, yaptığı araştırmalarla, çok erken bir devirde bizzat sahabe ve tâbiîn tarafından hadislerin yazıldığını tespit etmiştir. O kadar ki, bu zatın tespitlerine göre, daha Hicrî birinci asırda talebelerine hadis dikte eden sahabi sayısı elliyi buluyordu.

Hadisler, İslâmî iffet ve ismeti dorukta temsil eden devâsâ kametler tarafından yazılmış, tespit edilmiş ve çok emin kanallarla Buhârîler, Müslimler… gibi bu alanın dâhi imamlarına intikal etmiş ve bu üstün fıtratlar bir kere daha hadisleri, metin ve senet kritiğine tâbi tutarak ayıklanması gerekenleri ayıklamış ve teksif-i himmet edilmesi gerekli olan "sahih"ler üzerinde himmetlerini yoğunlaştırmışlardır.

Meselâ İmam Buhârî, elinin ulaştığı bütün sahihleri toplamaya çalışmış, bu sahihlerden meydana getirdiği eserine *"el-Câmiu's-Sahih"* ismini vermiştir. Bilahare gelen bu sahanın üstadları, Buhârî'nin sahih hadislerle ilgili şartlarını taşımakla beraber, bu büyük imamın kendi zamanında ulaşma imkânı bulamadığı sahih hadisleri ihtiva eden istidrakler yazmışlardır. Bunların başında, Şafiî mezhebine bağlı, allâme ve mütebahhir Dârekutnî gelir ki, bu sahada yazdığı *Sünen*'i meşhurdur. Aynı sahada bir diğer meşhur eser de, Hâkim en-Neysâbûrî'nin *Müstedrek*'idir.

Hulâsa, diyebiliriz ki, hadisler, ta Devr-i Risaletpenâhî'den itibaren tespit ediliyordu. Daha sonra resmî tedvine izin verildi; hatta teşvik edildi ve derken pek çok istidat o alana yöneldi. Vâkıa, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir zaman bazılarına, *"Benden Kur'ân'dan başka bir şey yazmayın."* demişti ama bu, belli bir dönem için söz konusuydu. Nitekim Buhârî'nin *Kitabü'l-İlm* bölümündeki bir hadiste, Allah Resûlü, Veda Hutbesi'nin kendisi için yazılmasını isteyen Ebû Şah karşısında ashabına: *"Ebû Şah için yazın!"* buyurarak bir döneme son veriyordu. Ayrıca, Allah Resûlü'nün, Abdullah İbn Amr İbn Âs'a bir münasebetle, *"Yaz, bu ağızdan doğrudan başkası çıkmaz."* buyurduğunu, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd kaydediyorlar. Ehlinin bildiği ve bizim de bir nebze *"Sonsuz Nur"* isimli kitabımızın son kısmında arz etmeye çalıştığımız üzere, sahabe (Allah hepsinden razı olsun), Allah Resûlü'nün hadislerine, dinî bir gayretle sahip çıkmış ve dolayısıyla da daha önceki ümmetlerin başına gelen nebevî mirasın korunamaması felâketi, bu ümmetin

başına gelmemiştir.

Ayrıca, Sünnet hakkında gerek müsteşriklerin, gerekse içimizde bazılarının ortaya attıkları şüphelere karşılık cevap mahiyetinde bugüne kadar bir hayli kitap yazılmıştır. Sünnet'e karşı, istişrak (oryantalizm) kaynaklı bu hareketler ilk defa sistemli şekilde Mısır'da ortaya çıktığından, oranın ulemâsından gereken cevabı almıştır. Bu konuda ilk yazılan eserlerden biri Merhum Mustafa Sıbâî'nin, *"es-Sünnetü ve mekânetühâ fi't-teşrîi'l-İslâmî"* isimli eseridir. Ardından *"Hucciyyetü's-sünne"*, *"es-Sünne kable't-tedvin"* vb. kitaplar birbirini takip etmiş, hatta sadece Ebû Hüreyre'nin çok rivayet ediyor diye tenkit edilmesine karşılık, *"Râviyetü'l-İslâm Ebû Hüreyre"* adıyla hususî kitaplar yazılmıştır. Ne var ki, hadise ve Sünnet'e yapılan itirazlar, ilk günden beri hadis tarihi açısından defalarca cevaplandırılmış olmasına rağmen, orijinal bir şey gibi bu bayat bilgiler tekrar tekrar ortaya atılmış ve zihinler bulandırılmak istenmiştir. Günümüzde Batılı kaynaklarda gördükleri itirazları yeni zanneden bazı müstağripler, bu eski şeyleri yeni bir şey keşfetmiş gibi kitaplara dökmüş ve sâfi zihinleri yeniden bir kere daha ifsat etmişlerdir. Hâlbuki bu itirazların bir kısmı, daha İbn Kuteybe döneminde cevaplandırılmış, kalanları da, ortaya çıktıkları dönemde hemen reddedilmiş, ciddî bir mantığa dayanmayan vâhî iddialardır.

Daha ilk dönemde, hadislerin sahihi, zayıfı, tenakuzların telifi, mevzû rivayetlerin ayıklanması gibi bütün ihtilaflı meseleler hakkında ciltlerle kitaplar yazılarak, hadis konusundaki bütün problemler halledilmişti. Meselâ, büyük âlim İmam Tahâvî, *"Müşkilü'l-âsâr"* ve *"Şerhu maâni'l-âsâr"* isimli eserlerini bu konuya tahsis etmiştir. Okumak için bir hayli zaman ayırmamız gerekecek kadar hacimli olan bu eserler, hadis meselesiyle alâkalı yazılmış kitaplardan sadece iki tanesidir. Tahâvî gibi dev imamların, hadis etrafında yazdıklarını okumaya bile ömürler yetmez...

Yahya b. Saidü'l-Kattan gibi, Buhârî gibi nice hadis dâhileri, Allah Resûlü'nün mesaj ve hidayetiyle alâkalı insanlığa sunduğu hadisleri bir iki tekrar ettiklerinde dudaklarını birbirine dokundurur ve "Vallahi, bunun içinde ilâhîlikten başka bir şey yok." derlerdi. Bu dev insanlar bir yana, daha sonrakiler bile, hadis diye rivayet edilen, fakat hadis olmayan böyle bir sözle karşılaşınca, "Bu, Peygamber sözüne pek benzemiyor." demiş ve farklı yöntemlerle bu dediklerini ispatlayabilmişlerdir.

Allah Resûlü'nün sözleri bellidir ve bunlar, hadis uzmanları tarafından, Kur'ân'dan sonra belli bir yere oturtulmuş; hem öyle bir yere oturtulmuştur ki,

onun üzerinde beyan, olsa olsa ancak Kur'ân olur. Kur'ân'ın sinelerdeki yeri mahfuz, edipler, belâgatçiler, kendilerine onun altında bir yer peyleyebilmek için yarışıp durmuşlardır.

Umum bu mülâhazaları birden nazara alınca, ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır: Hadisle alâkalı bu iddia sahipleri, ezbere konuşmaktadır. Hemen hiçbiri ilgili temel kaynakları tanımamaktadır. Ve bu eserlerde hangi kriterlerin kullanıldığını, hadislerin ne türlü imbiklerden geçirilerek bir araya getirilip insanlığın istifadesine sunulduğunu, ister metin, ister senet açısından her şeyin nasıl inceden ince bir teste tâbi tutulduğunu kat'iyen bilmemektedir.

5. Peygamber Postacı Değildir

Şimdi, günümüzdeki bir kısım müddeilerin, bütün bu çalışmaları, bu kıymet atfetmeleri ve bu gayretleri görmezlikten gelerek, İnsanlığın İftihar Tablosu'yla alâkalı –hâşâ– "Peygamber postacıydı." mülâhazalarındaki saygısızlığı insaf dünyasının insafına havale ediyorum. Zira Allah bile peygamberine postacı dememiş, "resûl" demiştir. Allah, Kur'ân'ında O'nu anlatırken *"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere,* رَسُولَهُ *Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur."*[1] şeklinde tazimkâr bir üslûp kullanır. Evet, Allah, elçisini Kendisine izafe etmiş ve O'nu hidayet ve hak dinle teyit buyurarak göndermiştir. Hiç kimsenin mazhar olmadığı bir vazife ile serfiraz kılınma ve onu hiç kimseye nasip olmayacak bir seviyede temsil etme O Kâmil Ruh'la gerçekleştirilmiştir ve O, çağın seviyesiz ulaklarına rağmen postacı değildir...

Her "hidayet"in içine mutlaka bir şeyler girmiş olabilir.. her elçilik vazifesine belli ölçüde de olsa –peygamberlik mânâsını değil, mesaj sunan insanları kastediyorum– mutlaka bir şeyler bulaşmış olabilir.. her mesaj içinde, şöyle-böyle o mesajı sunan elçinin aldığı kültürün tesiri bulunabilir. Peygamber mesajlarına gelince, onlar ötelerin saf, duru sesi-soluğudur ve biraz da ümmiyet unvanıyla, nebinin yabancı bilgilere kapalı olması sayesinde ruhuna üflenen mesajları kendine has dalga boyuyla bize intikal ettirir.. evet, vahyin içi işte bu kadar durudur. Zira, peygamberin dimağında vahyi bulandıracak hiçbir tortu yoktur. Bu da, peygamberdeki özelliği göstermektedir.

Peygamber, öyle muhteşem, öyle saf bir dimağa sahiptir ki, biz o dimağa, o akla fetanet-i uzmâ diyoruz ve fetanet-i uzmâ oluşunu, aklı akılla aşmışlık şeklinde yorumluyor ve onu bütün diğer büyüklüklerinin önünde görüyoruz. Büyük bir erkân-ı harp, iyi bir idareci, mükemmel bir aile reisi, insanlığı insanlığa yükselten eşsiz bir talim ve terbiyeci oluşunu da, yine O'nun böyle bir

fetanet sahibi oluşuna bağlıyoruz. Aslında bu sahalardan her biri, o sahada başarılı bir insanın dâhi olması için yetip artacak hususlardır.

Ne var ki biz, peygambere, bütün bu hususiyetlerine rağmen "dâhi" demiyor, "peygamber aklı" olarak da isimlendirebileceğimiz bir mefhumu, dünya kadar meselenin ortasında, Allah vergisi, saf, dupduru, vahiy veya ilhamı, onların herhangi bir yanını kırmadan, bükmeden, olduğu gibi aksettiren "fetanet-i uzmâ" sahibi diyoruz.. evet, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), her şeyi dupduru aksettiren bir insandır. Onun için, ne sunduğu risalete, ne de getirdiği hidayete, gönderenin muradına muhalif hiçbir şey karışmamıştır. Konuyla alâkalı, yukarıda mealini arz ettiğimiz âyetin devamında Allah Teâlâ, şöyle buyurur: *"Şahit olarak Allah yeter."*[2]

6. Efendimiz'e Saygı

Allah Teâlâ'nın bile O'nun risaletini, o risaleti yüklenen şahsını tazimle anıp, ismini peygamberlikle beraber, ilâhî mesajla gelmiş büyüklerden bir büyük olarak zikrettiği bir insanı, sıradan bir insandan bahseder gibi "Muhammed.. Mustafa" diye anlatan biri, dünyada seçilse seçilse, terbiyesizler kralı seçilir...

Bize terbiyeli olmak düşer. Ben, O'na, "Yâ Resûlallah" demeyi bile yeterli bulmuyorum. Zira bu hitap O'na, Allah'ın hitabıdır. O'nu anlayan İmam Rabbânî gibi zatlar, her defasında değişik bir tazim tabiriyle O'nu belli bir saygı ile anar ve O'nun hakkında herkesi saygılı olmaya çağırırlar. İşte cevahir kadrini bilen bir cevherfürûşun O'nunla alâkalı bazı ifadeleri: *"Hak şöyle dedi; Hakikat ise diyor ki; Hatem-i Divan-ı Nübüvvet Olan O Zât; O Şeref-i Nev'-i İnsan ve Ferid-i Kevn ü Zaman şöyle buyuruyorlar"...*

Evet, cevahir kadrini cevherfürûşân olan bilir. Sarraf, altını eline aldığı zaman hemen onun kaç ayar olduğunu anlar. Aynen onun gibi, Allah Resûlü'nü anlamak için de, O'nu, Hz. Ebû Bekir'den başlayıp, Bediüzzaman'a kadar uzanan altın veya zebercet bir silsile içinde yer almış büyüklerden sormak icap eder. İhtimal onlar, size O büyük Zât"ı, مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ *"Seni hakkıyla bilemedik."* sözüyle anlatacak ve bu konudaki acziyetlerini ortaya koyacaklardır.

7. O'nun Temsili Tebliğinin Önündedir

Evet, O (sallallâhu aleyhi ve sellem), sadece mesaj getirip sunan bir insan değildir. Haktan mesaj alıp sunma, O'nun tebliğ yanıdır. Tebliğ yanından başka O'nun bir de temsil yanı vardır ki, O bu yanı itibarıyla, söylediği ve insanlara

“Yapın!” dediği hakikatleri herkesten fazla yerine getirmiş, yaşamış bir insan olarak, tebliğ insanı olmanın birkaç adım daha önünde bulunur. Allah (celle celâluhu), eğer O’ndan daha muktedir, O’nun yaptığını yapmaya daha lâyık, O’ndan daha mükemmel bir fıtratta ve bu yüksek fıtratın vazifesini icra ederken sergilediği performanstan daha öte bir performans gösterecek bir başkası olsaydı, O’nun yerine onu seçer ve onu vazifelendirirdi...

Bûsîrî, O’nun kadr ü kıymetini şu beyitlerle ne hoş dile getirir:

فَإِنَّهُ شَمْسُ فَضْلٍ هُمْ كَوَاكِبُهَا

يُظْهِرْنَ اَنْوَارَهَا لِلنَّاسِ فِي الظُّلَمِ[3]

Yani O öyle bir fazilet güneşidir ki, O’nun diğer peygamberlere karşı üstünlüğü, güneşin, onun etrafında dönen peyklere karşı üstünlüğü gibidir. Peykler, yıldızlar, güneşin olmadığı yerde kendilerini gösterirler. Güneş açığa çıkınca da, hepsi karanlığın bağrına gömülür ve saklanırlar.

O, sultan-ı enbiyâdır, yani enbiyânın bile sultanıdır. Hatta –tenkidi yapılabilir– Necip Fazıl’ın ifadesiyle O, peygamberlerin bile peygamberidir. Geçenlerde “mahbûbiyet” mevzuunu arz ederken, “Hz. İbrahim (aleyhisselâm), dış bir çember; Hz. Musa (aleyhisselâm), o çemberin içidir.” demiştim; fakat o çembere taç olan, ayın etrafındaki hâleyi meydana getiren gerçek ışık kaynağı gibi, o ışığı temel kaynağından alıp aksettiren Kamer-i Münîr Hz. Muhammed Mustafa’dır (sallallâhu aleyhi ve sellem).

O, yapacağı vazifede, vazifelerin en büyüğü ve en kudsîsine en liyakatli bir insan olması itibarıyla peygamberlik ışığını almıştır. Daha sonra öyle bir peygamberlik sergilemiştir ki –buna temsil diyoruz– bu kulluğu O’nu قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنٰى[4] sırrıyla serfiraz kılmıştır. Tefsircilerin bu makamı ifade ederken çok farklı isimler kullanmalarına karşılık, Üstad’ın, hiçbir tefsirde görmediğim güzel bir yaklaşımı vardır. O, bu makamı, *“imkân-vücub arası bir nokta”* tabiriyle ifade eder.

İmam Bûsîrî, buna farklı bir işarette bulunur: مُحَمَّدٌ بَشَرٌ وَلَيْسَ كَالْبَشَرِ *“O (sallallâhu aleyhi ve sellem), beşer olmasına bir beşerdir ama her beşer gibi bir beşer değil.”* der. Evet O da, tıpkı bizim gibi, bir anadan bir babadan doğmuştur ama, insanî değerlerle O’nun gerçek değerini bulmaya çalışırsanız, O’nun insanüstü olduğunu görürsünüz. Hz. Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem), bize ve bütün insanlığa şeref olsun diye insanın

bittiği aynı ağacın bir dalı, daha doğrusu, bu dalın başında o ağacın en muhteşem meyvesi olarak bitip, önümüze rehber, muallim olmanın dışında bizim beşeriyetimizle başka bir münasebeti yoktur. O, cismaniyeti aşmış arzlı bir semavîdir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) âdeta Nesimî'nin ifade ettiği gibi,

Mekânım lâ mekân oldu, bu cismim cümle cân oldu,
Nazar-ı Hak ayân oldu, özüm mest-i likâ gördüm.

makamının bütün vâridâtını paylaşırken, Üstad'ın, *"imkân-vücub arası"* dediği o noktada –Kadı İyaz'ın *Şifa-i Şerif*'inde naklettiğine göre– ayaklarının boşlukta olduğunu hisseder. Ve orada tazarru ile, *"Allahım, ayağımı nereye koyayım?" der. "Sağ ayağını sol ayağının üstüne."* buyrulur. Demek ki, Allah'ın (celle celâluhu) hususî inayet ve teveccühü ile o noktada, taşıyan da O'dur, taşınan da.

8. Vahye Mazhar

Bir de O Zât'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahiyle serfiraz kılınışı vardır ki, biz böyle bir mazhariyetin keyfiyetini idrakten âciz bulunuyoruz. Evet, eğer vahiy herkese müyesser olsaydı, dizini Allah Resûlü'nün dizine verip O'nunla aynı atmosferi paylaşan yanındaki kimseler de alırlardı. Oysaki O (sallallâhu aleyhi ve sellem) alıyor, öbürü kaldığı yerde kalıyordu. Yanındakiler sadece O'nun dikte ettiği şeyleri alıp yazabiliyorlardı. Demek ki O, herkesten farklıydı.

O zât, en sıkıştığı bir dönemde, yani kendisini himaye eden amcası ve çok sevdiği zevcesi Hz. Hatice Validemiz'i kaybettiği, çok hüzünlü olduğu bir dönemde, hem bedeni hem de ruhuyla Cenâb-ı Hakk'ın miracına mazhar oluyor ve hiç kimseye lütfedilmeyen bir ilki gerçekleştiriyordu. Bazı hadis kitaplarında anlatılan şekliyle, O'nun vücudundan cismaniyete ait bir parça kesilip atılıyor ve mahiyeti, semaları bedeniyle beraber tayeran etmeye müsait hâle getiriliyordu.

Bu hususlar, öyle "postacı" tabiriyle geçiştiriliverecek şeyler değildir. Vahyi alma bir sırra bağlıdır. Bu öyle bir sırdır ki, o seviyeyi ihraz etmeyince ona ulaşmak mümkün değildir.

Miraç, başlangıcı itibarıyla, Allah Resûlü'nün kulluğuna terettüp eden ilâhî bir ikramdır.. ve o, Allah'ın varlığına delâlet eden harikulâde bir hâl olarak da, Efendimiz'in bir kerametidir. Aynı zamanda miraç, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), yapmakla mükellef olduğumuz bir kısım sorumluluklarla

geriye döndüğünden dolayı da, sonucu itibarıyla bir mucizedir.

Demek ki Allah Resûlü, öyle bir hususiyetle serfiraz kılınıyor ki, hiç kimseye müyesser olmayan bir ikrama, hem de bedeniyle, cismaniyetiyle mazhar kılınıyor; ve bu mucize, başka değil O'nun kulluğuna bir armağan olarak veriliyor.. O, öyle bir kulluk ortaya koyuyor ki, kulluk adına kendisine aralanan kapıdan içeriye girerken, âdeta o kapının sövelerini zorlayarak içeriye giriyor ve kendisinden bekleneni aşmak suretiyle kendi rekorunu kırıyor.

O, öyle derin bir kulluk sergiliyor ki, dahası olmaz. O, ayakları şişinceye kadar ibadet etmesi karşısında, *"Allah, senin, geçmiş ve gelecek günahlarını yarlıgamadı mı?"* diyen Âişe Validemiz'e karşı, *"Ben, beni böyle yapan Rabbime çok kulluk yapan, çok şükreden bir kul olmayayım mı?"* şeklinde cevap veriyor ve kendine yakışan bir tavır sergiliyordu. Bûsîrî, bu önemli makamı ifade ederken diyor ki:

ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ اَحْيَا الظَّلَامَ إِلٰي

أَنِ اشْتَكَتْ قَدَمَاهُ الضُّرَّ مِنْ وَرَمِ

"Ben, ayakları şişinceye kadar geceleri ibadetle ihya eden O Zât'ın sünnetine, onu terk etmek suretiyle zulmettim."

"De ki (ey Habibim); eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin."[5] âyetinde "Allah'a uyun!" denmiyor. Çünkü Allah'a uymada bir hususiyet vardır. Allah'a uyma bazen bir kısım ıtlaklarla ifade edilir ki, onun takyidi Allah Resûlü vasıtasıyla yapılmıştır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kur'ân-ı Kerim'in, yerinde mükemmel bir müfessiri ve yerinde de mükemmel bir yorumcusudur. Nasıl olmasın ki, Allah (celle celâluhu), O'na Kur'ân'ı vahyederken, âyetlerin yorumunu da beraber duyuruyordu. Sahabe, bazı âyetlerin neye delâlet ettiğini tam olarak anlayamadığından O'na soruyordu. O da, sorulan âyetleri onlara açıklıyordu ki, Kur'ân-ı Kerim'in üçte ikisi, belki az buçuk aklı eren insanın okuduğunda hemen anlayabileceği gibidir, ama üçte biri, mutlaka Allah Resûlü'nün açıklamasını gerektirmiş, O da bunları açıklamıştır. Eğer böyle fâik, en üst seviyede bir anlatma olmasaydı, bizler bir hayli yanlış anlama ve anlatmalar karşısında ihtimal hep şaşkınlık yaşayacaktık...

9. Büyüklük Kriterleri Karşısında Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)

Büyüklük adına kim hangi kriteri kullanırsa kullansın, büyük olarak

karşımıza daima Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkar. Karlayl (Carlyle), *"Kahramanlar"* kitabını yazdı ve bu kitabında O'nu, Kahramanlar Kahramanı yaptı. Bir başkası "Abkariyyat" *(Dâhiler)*'i yazdı, bu defa O'nun Dâhiler Dâhisi olduğunu haykırdı. Peygambere, dâhi, kahraman denir mi? Biz, peygambere ne dâhi, ne de kahraman deriz. Peygambere, hususî bazı meselelerin kahramanı denebilse de o, hiçbir kahraman, hiçbir dâhi ile kıyaslanamayacak, tartıya girmeyecek ölçüde beşerî normların üstünde, nev-i şahsına mahsus üstünlüğü olan biridir; o peygamberdir, resûldür.

Evet, bu konuda, başkalarının yaptığı, kullandıkları ölçüler bizi çok ilzam etmese de, büyüklük adına kim hangi kriteri kullanırsa kullansın, karşımıza daima büyük olarak Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkacaktır. Hâl böyle iken, Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında uygunsuz, yakışıksız lâf edenlere: –âyetten iktibasla– فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ *"Hak, gerçek bu iken, siz bu hâlinizle nereye gidiyorsunuz?"*[6] demek gerekmez mi? Evet, gelin, aklımızı başımıza alıp saygımızı, edebimizi koruyalım.

Netice Olarak

Peygamberimiz ve peygamberlik mesleği hakkında sarfedilen yakışıksız sözlerin hepsi, daha önce de arz ettiğim gibi, cevabını almış hezeyanlardandır. Esasen, bu kabîl sözlerle halkın zihninde şüpheler îrâs edenleri muhatap da almadan, değişik bir platformda, konunun uzmanlarını bir araya getirerek Sünnet, Sünnet'in teşrîdeki yeri ve tespiti –bizzat Efendimiz zamanındaki muhafazasıyla, Ömer b. Abdülaziz döneminde yapılan resmî tedvini– çok iyi anlatılmak suretiyle, bu mevzuda idlâl edilmek istenen avam halkın mâil-i inhidam olan (yıkılmaya yüz tutmuş) düşüncelerine destek verilmeli; sarsıntıya, şüpheye, kuşkuya düşen insanların sarsıntı, şüphe ve kuşkuları giderilmeye çalışılmalıdır. Kanaat-i âcizanemce, böyle bir teşebbüste de, Bediüzzaman'ın üslûp ve metodu takip edilmelidir. Onun eserlerinde ele aldığı hususların her biri, ehl-i dalâlet, ehl-i küfür, ehl-i şirk tarafından değişik zamanlarda İslâm'a itiraz mülâhazasıyla ortaya atılmış düşüncelerdir. Bediüzzaman, bu şahısların hiçbirini muhatap almadan, sadece şüpheleri giderici esaslar, düsturlar vaz'eder. Hatta bazılarının şüphe diye ortaya attıkları meselelerden o, çok önemli hakikatler de ortaya çıkarır.

Bu zaviyeden, sahanın uzmanlarının farklı bir platformda bu meseleyi ciddî bir üslûpla anlatmaları, artık bir sorumluluk, bir vazife ve bir mükellefiyet hâline gelmiş bulunmaktadır. Yalnız bu mesele değil, İslâm ile ilgili olarak son

zamanlarda tartışılan daha başka pek çok mevzu var ki, bu konuların hemen hepsinde doğrular anlatılarak yığınlar aydınlatılmalı ve zihinler karışıklıktan kurtarılmalıdır.

1 Fetih sûresi, 48/28.

2 Fetih sûresi, 48/28.

3 *"İnsanlığın İftihar Tablosu, bir fazilet güneşi, onlar da yıldızlar gibidirler ki, insanlara ışıklarını ancak her yanın karanlığa gömüldüğü durumlarda izhar ederler."*

4 Necm sûresi, 53/9.

5 Âl-i İmrân sûresi, 3/31.

6 Tekvir sûresi, 81/26.

Dördüncü Bölüm
BÜYÜTEÇ

KUSURLARI ÖRTEN İKSİR: VEFA

Soru: Fasıldan Fasıla'da "Vefa öyle bir şeydir ki bin kusur bile olsa örter."*[1] *buyuruyorsunuz. Bu sözü izah eder misiniz?

Her şeyden evvel bu ifade, mücerret vefa ile alâkalı söylenmiş bir söz. İkinci olarak, vefanın da sadakat ve emniyet gibi kendine göre belli kriterleri vardır ve onlarla vefa vefa olur. Eğer vefa, Allah'a verilen söze bağlı kalma; insanlara verilen ahde riayet etme; dostluğun hakkını verme; Hak'tan halka kadar iyilik gördüğü herkese samimiyet ve sadakat içinde bulunma ise, –ki öyledir– insan, Allah ve Resûlullah'a müteveccih, rıza mülâhazasına kilitli, iman ve Kur'ân'a hizmet aşkıyla başı sürekli Hak kapısının eşiğinde olmalı; her nefes alışverişinde: "Henüz derinleşemedim.. gönlümce olamadım.. hâlâ sofada dolaşıyorum ve salona giremedim.. harem dairesi ise bana fersah fersah uzak..." demeli ve konumunun hakkını verememiş olma hissiyle inlemelidir.

Evet, Hak'la halvet çok önemlidir. Halvet-i sahîha bir vuslat ve bir şeb-i arûstur. İşte böyle bir duyguyla meşbû bulunma Cenâb-ı Hakk'a karşı bir vefa ifadesidir; sadece O'nu duyma, O'nu bilme, O'nun tecellîleri ile mest u mahmur yaşama ve başka şeyleri duymama veya O'ndan ötürü görme vefası... Sa'di; "Ağyâra gözünü kapamadıktan sonra O'na mahrem olamazsın." der ki, ne kadar yerindedir. Gerçek vefalı olma ancak, harem odasına girme, O'ndan "bî hurûf u lafz u savt" ses alma, O'nu dinleme, âlemin duyamayacağı hususî bir buudda O'nunla konuşma ve bunu devam ettirme, devam ettirme yollarını araştırmayla mümkün olur.

Gerçek vefa, sarih ve zımnî olarak Allah'a karşı verilen sözlere sadık kalmaktır. Meselâ, "Ben, Allah'ın kuluyum, O da benim Mâbud'um.. Hazreti Muhammed'in (aleyhisselâm) ümmetiyim.. İslâm'ın müntesibiyim..." gibi ifadeler söz verme demektir.

İşte bütün bunlarda en derine ulaşma; yani, yukarıda da ifade edildiği gibi

harem odasındaki şekli yakalama tam vefadır. Bu ölçüdeki vefanın tarifine girecek şekilde vefalı olabilen bir insandan da yer yer kusurlar sâdır olabilir. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Âdem hata etti, evlâtları da hata etti.”*; *“Âdemoğullarının bütünü hatakârdır. Hata edenlerin en hayırlısı ise tevbe edenlerdir.”* şeklindeki beyanlarıyla bu tür vefazedelere çare ve reçete sunar. Evet, yanılmak ve hata etmek insanın tabiatında vardır. Bu açıdan bir insan, çok vefalı olmakla beraber yine de hata edebilir. Ancak, o insan eğer vefalı ise, bin kusuru da olsa, kusurlarına bakılmaz ve ettiklerine göz yumulur.

Değişik münasebetlerle misal olarak arz ettiğim, bir sahabi ile alâkalı hususî bir durumu müsaadenizle hatırlatmak istiyorum. Hem Bedir, hem de Uhud’a iştirak etmiş olan –ismini tasrih etmeyeceğim– bu sahabi, nebiz içmeyi bir türlü bırakmaz. Bu sebeple de, pek çok defa tecziye ve tedip edilir ve bir defasında –ihtimal– Halid b. Velid onun hakkında oldukça ağır konuşur. Bunu duyan Allah Resûlü’nün (aleyhi ekmelüttehâyâ) canı sıkılır ve şöyle buyururlar: *“Ona öyle konuşma; zira o, Allah’ı ve Resûlullah’ı çok sever.”*

Bu hâdiseden şu hakikatleri çıkarmak mümkündür:

1.İnsan, Allah (celle celâluhu) ve Resûlü’nü sevdiği hâlde zaman zaman hatalara girebilir.

2.O zatın nebiz tiryakiliği vardır; bu sebeple de, yer yer düşüp kalkmaktadır. İhtimal, ileride Allah lütfedecek, o da o işten kurtulacak ve bir daha da nefsine uymayacaktır. Burada esas vurgulanmak istenen ve Efendimiz’in (sallallahü aleyhi ve sellem) üzerinde durduğu hususa gelince; o, bu sahabinin Allah’ı ve Resûlullah’ı sevmesi ve onlara karşı ciddî bir vefa hissi içinde bulunmasıdır. İntisabın hayatî önem ifade ettiği bir dönemde o zat, Allah’a teslim olmuş, teslimiyetini devam ettirmiş ve Allah Resûlü de onun bütün kusurlarına göz yummuştur; hepsi o kadar.

Objektif olmayan, konuyla alâkalı benim de bazı müşâhedelerim olmuştur: İyi tanıyıp bildiğim, çok erken hak ve hakikate gözlerini açmış bir şahıs vardı. Bu zat, yürekleri hoplatacak hakikatlere şahit olmuş ve bu hakikatleri temsil etme ve düşünce aksiyonunun içinde, hatta önünde bulunmuş; lâakal öyle bilinmişti. Ne var ki, ben bir türlü onu, gönlüme göre koyduğum yerde bulamıyordum. Bazen beklenen ölçüde uyanık olmayabiliyor, çok defa yaya kalıyor ve hatta bazen gaflet diyebileceğim durumlara bile düşebiliyordu. Bazen aklımdan, “Onun ve benim gibi dikkatsizlerin Odetta gibi taş kesilmeleri gerekmez mi?” diye geçtiği de olurdu. Levsiyâtın her çeşidine açık böyleleri hep gayriciddî davrandıkları, çarşıda-pazarda günaha açık durdukları, dahası

onun ızdırabını ruhlarında duymadıkları hâlde, nasıl oluyor da bu işin önünde görünebiliyor ve tokat yemiyorlardı?! Tokat yemeliydiler gibi geliyordu bana. Zira herkes idrak ve irfan seviyesine göre tokatlanır. Mukarrabîn, aklından geçen şeyden dolayı tokat yer; eğer aklından, birinin kusuruyla alâkalı bir şey geçse hemen ayağına bir iğne batar. Öyle ise bu insan, ön saflarda koştuğu hâlde nasıl oluyordu da tokat yemiyordu?

Bu soru belki elli defa zihnime takılmıştır. Neden sonra aklıma geldi ki: Bu insanı tanıdığım günden beri o, onca kusur ve gafletinin yanında Allah'a karşı öyle vefalıydı ki, bütün zorluklara rağmen hiçbir zaman boyunduruğu yere bırakmıyor ve bir kuvvet-i zahr gibi her zaman Hakk'a sahip çıkıyordu. Demek ki, Allah, elli bin kusuru dahi olsa kulunun vefasından dolayı مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى[2] âyetinin ifadeleriyle o kulunu terk etmiyor ve onu yalnız bırakmıyordu. Zira Allah (celle celâluhu), vefalıların en vefalısıydı. Evet, Hak kapısındaki vefa, koruyucu bir sütre ve kalkandır; işte bu hakikat, o şahıs hakkında da tecellî etmişti. Esasen bu değerlendirme objektif görünmeyebilir ve benim şahsî değerlendirmem de sayılabilir; ama öyle olmuştu.

Vefa, bir mü'min vasfıdır. Bir hadis-i şerifte münafıkların özellikleri zikredilirken onların üç vasfından bahsedilir: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ *"Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünü tutmaz. Emanete hıyanet eder."* Hadis-i şerifteki وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ nin karşılığı وَإِذَا وَعَدَ وَفٰى "Söz verdiği zaman yerine getirir." ifadesidir. Yani, hulfü'l-vaad bir münafık sıfatı olduğu gibi, va'dinde vefa da kâmil mü'min sıfatıdır. Vefa kelimesi aynı zamanda "sıdk"ı ve kendisine bir şey emanet edildiği zaman emanete riayeti de tazammun eder. Bu itibarla o, hadis-i şerifte zikredilen üç hususun hemen hepsinde Allah ve Resûlü'nün bizden beklediği çok önemli durumu ihtiva eden şümullü bir kelimedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'in pek çok yerinde mü'minlerin Allah'a verdikleri söz, [3]يُوفُونَ veya ism-i fâil sığasıyla وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا *"Allah'a ahdettikleri zaman sürekli verdikleri sözü yerine getirme gayreti içindedirler."*[4] şeklinde zikredilmektedir.

Va'de vefanın, –yukarıda da bahsedildiği gibi– Hak kapısının düğmesine henüz dokunanın yöneliş vefası.. koridora adımını atan birinin vefası.. salona "Buyur!" edilmeye karşı, adım atmakla cevap verenin daha engin vefası.. salona girdikten sonra "Acaba hareme nasıl kabul ediliriz?" şeklinde düşünenin

vefası.. ve hareme girdikten sonra da oradan atılmama heyecanını yaşama vefası.. gibi kendine göre dereceleri vardır. Üstad buna benzer bir derecelendirmeyi اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ifadesine bağlı olarak serdeder. Ona göre اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ de, *"Bizi sırat-ı müstakîme, yani şer'-i şerifin yol olarak tayin buyurduğu şehrâha hidayet eyle."; "Hidayet ettikten sonra o yolda bizi sabitkadem eyle ki, o yol bizim Hakk'a ulaşmamız için bir yol olsun."* gibi mânâlar ve daha sonrasına ait mertebeler vardır. Evet, herkes kendi seviyesine göre vefasının mükâfatını mutlaka görecektir. وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ *"Siz Bana karşı va'de vefaya dair verdiğiniz sözü yerine getirin ki, Ben de va'dimi yerine getireyim."*[5] âyet-i kerimesi bu hakikati hatırlatır.

Esasen çok derinlemesine sezip sistemleştiremediğim bir hakikat yer yer vicdanıma aksediyor; ama tam evirip çevirip ifade edemiyorum. Şöyle diyebilirim: Vefa öyle yüce bir vasıftır ki; kul, bir hamlede onunla Hakk'a muhatap olma seviyesine yükselir; yükselir de böyle birinin Cenâb-ı Hakk'a karşı olumlu bir tavrı ne teveccühlere vesile olur ve ona: *"Sizin şartınız, Benim şartım..." "Siz bir lâzımı ortaya koyun, Ben de koyayım..."* denir. Allah (celle celâluhu) ile kul arasında mukaveleye benzeyen böyle bir teveccühte Cenâb-ı Hak, kuluyla âdeta mükâleme ve muamelede bulunuyor gibi onu teşrîfen ve tekrîmen terakki ettirerek çok yüksek bir pâyeye ulaştırmaktadır. Tabir caizse burada, ilâhî teveccühle kulun yönelişinin buluşması söz konusudur. Zira Allah, bunu وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ tabiriyle ifade etmektedir.

Söz buraya gelmişken vefayla alâkalı bir şey daha arz etmek istiyorum: Vefa, dosta ait bir sıfattır. Dost, dostunu asla terk etmez. Dostluğun devamı da ancak vefaya bağlıdır. Vefasızlıktan müşteki bir şair şöyle der:

"Dost bî-vefa, felek bî-rahm, devran bî-sükûn,
Dert çok, derman yok, düşman kavî, tali' zebûn."

Şimdilerde ben bunu değiştirdim ve şöyle söylüyorum:

"Dert çok, derman daha çok; düşman şimdi zebûn, tali' daha kavî..."

Mehmet Âkif de başka olumsuzluklarla beraber vefasızlıktan şöyle dert yanar:

"Vefa yok, ahde hürmet hiç... Emanet lafz-ı bî-medlul;
Yalan râyiç, hıyanet mültezem her yerde, hak meçhûl!

...
Beyinler ürperir, yâ Rab! Ne korkunç inkılâb olmuş:
Ne din kalmış, ne iman, din harâb iman serâb olmuş."

M. Âkif ilk mısrada önemine binaen vefayı zikretmektedir. Şairlerin eserlerinde bazen vefayla beraber sıdkın da ifade edildiği görülür. Zira sıdk, vefanın bir buududur. Sadık, vefalı olur. Zaten vefalı olmayan da sadık ve dost olamaz.

Aslında, insanın göstermiş olduğu vefa, dönüp dolaşıp yine kendisine gelir. Meselâ, her ezandan sonra mü'minler, **اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ...** diye başlayan ezan duasını okurlar. Bu dua, *"Allahım! Efendimiz'in derecesini insanın ulaşabileceği noktaların en zirvesine ulaştır. Öyle ki, alttan bakanlar takdirle başları dönsün. Yandan bakanlar oranın makam-ı hamd olduğunu görsün. Kendisi onun Livâü'l-Hamd olduğunun şuurunda olsun. Ve oraya koşanlar da 'Elhamdülillah' deyip kurtulsunlar."* demektir. Bu şekilde, her ezandan sonra bu duayı yapan ve her fırsatta salât u selâm getiren bir mü'mine –inşâallah– Allah Resûlü de ötede gereken vefayı gösterecektir.

Sözlerimi şu duayla noktalamak istiyorum: Yâ Rabbi! Pek çok günah işledim. Nihayet tasmalı boynumla Sana geldim. Eğer, elde olarak veya olmayarak yer yer günah işlemek bir düşmek ve çamura batmaksa, hâlimi öyle arz etme ve şefaat dileğimi hâlimle ortaya koyma yolunu seçtim. Vefalı olamasam da, vefana güvendim. Sıdk u emanet bilmesem de, rahmetinin enginliğine yürekten iman ettim. Sermayesiz bir müflisim.. جِئْتُ بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَاَوْفِ لِي يَاوَفِيُّ[6] deyip vefana sığındım. Sen Yusuf değil, hem onun hem de hepimizin Rabbisin; Yusuf, hâllerini arz edip eşiğine baş koyanları boş çevirmemişti...

1 Bkz.: Fasıldan Fasıla-1 s.325.

2 Duhâ sûresi, 93/3.

3 Ra'd sûresi, 13/20; İnsan sûresi, 76/7.

4 Bakara sûresi, 2/177.

5 Bakara sûresi, 2/40.

6 *"Değersiz bir sermaye ile geldim. Ey vefa sahibi Rabbim, vefana sığındım, bana vefanla muamele etmeni bekliyorum!"*

UFUK İNSANLAR: PEYGAMBERLER

Soru: "Peygamberler, insanlık için birer sınır çizgisi mesabesindedirler. İnsanlığı oraya yükseltmek mümkündür." buyuruyorsunuz. Bu sözün açılımını yapar mısınız?

Peygamberler, Allah'ın seçtiği ve özel donanımlı mükemmel insanlardır. Maddî-mânevî en güzel sıfatlarla donanmış bu insanlar, aynı zamanda herkesin kendisine örnek ve model kabul edeceği câmiiyete de sahiptirler. İnsanlar, Allah'ın kendilerinden beklediği ve yakalamalarını istediği noktada örnek olarak peygamberleri görürler.. onlar, komutanlıkları, babalıkları, devlet başkanlıkları, hâkimlikleri ve mucizeleriyle, hâsılı hayatın her sahasında insanlar için birer sınır çizgisi mesabesindedirler.

Şimdi bu mülâhazalara bağlılık içinde şunu ifade edebiliriz: Peygamber dimağı, fiziği aşkınlık içinde aynı zamanda metafiziğe de açıktır. Çünkü biz hâlâ vahiy telakkisini, onun melekle görüşme meselesini çözebilmiş değiliz. Onun hayattaki bütün başarılarına fetanet-i uzmâ diyoruz. Fetanet-i uzmâ, muhteşem ve insan üstü akıl demektir. Allah'ın kudsî elçileri, bir kısım mazhariyetlerle pek çok problemi çözmüşlerdir. Haddizatında bu, sebep olarak onların dimağlarının dimağlar üstü bir dimağ olmasıyla hâsıl olmaktadır. Yani Allah, sıradan bir insanı o büyük vazife ile serfiraz kılmamıştır. Allah, peygamberlerin ruhu gibi dimağlarını da fevkalâdeden inkişaf ettirmiştir. Bu açıdan peygamberlerin dimağlarının seviyesi de dimağ adına son sınırdır ve başkalarının da, yakalama cehdi içinde bulunmaları gereken bir müteal serhattır.

Peygamberlerin mucizeleri de, ilmî araştırma, gelişme ve telakkilerin son sınırını göstermesi açısından serhat sayılır. Hz. Süleyman'ın (aleyhisselâm) Belkıs'ın tahtını Sebe'den getirmesi ve oradaki insanların da bunu görmesi celb-i surete işaret etmektedir.[1] Peygamber bunu bir mucize olarak gerçekleştirmiştir ve bu, insanlık için bir son sınırdır. Beşer, fen ve terakki ile ancak onun biraz yakınına ulaşabilir. Nitekim televizyonun icadı beşerin bu noktaya vardığını göstermektedir. Yine Hz. İsa (aleyhisselâm), en onulmaz dertlere derman bulan –Kur'ân-ı Kerim'in ifadesi içinde– Allah'ın izniyle ölüleri dirilten, kör olanları gördüren, abraş hastalarını iyileştiren bir peygamberdir.[2] Bu âyet-i kerimeyle Allah, peygamberi vasıtasıyla insanlığa şu mesajı vermektedir: "Tıp mevzuunda bir gün öyle ilerlenecektir ki, ölüme hayat rengi verilecektir." Tabiî bu, "Ölmüş insanlar tekrar diriltilecek." anlamına

gelmemektedir. Keza, Hz. İbrahim’in ateşte yanmaması, insanın da bu ufka ulaşması adına bir davetiye hükmündedir. Bugün insanoğlu amyant maddesini keşfederek bunun küçük bir kısmını gerçekleştirmiş sayılır. Beyan Sultanı Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, ifade ve beyan hususunda insanlığın, kendisine yaklaşması beklenen bir zirvedir.

Buradan hareketle insanlık, gelecekte bir kısım hakikatlerin mâşerî vicdan tarafından kabul edilmesi için gücünü, kuvvetini beyandaki edadan alacak; üslûp ve beyandaki eda, hakikaten en müessir bir silah hâline gelecektir, diyebiliriz. Zaten kitle iletişim araçları vasıtasıyla bu gün tahrip veya tamir adına yapılanlar da o noktanın önemini bize anlatmıyor mu..?

Evet, ölüme hayat rengi vermek ve ateşin içinde yanmamak mümkündür. Hatta belki de gelecekte suretleri celp etmekten ziyade, ışınlama meselesi de vuku bulacaktır. Gerçi bu mesele bana fizikî olarak biraz uzak geliyor. Çünkü cisimler, hareket ettikleri istikamette boylarından kaybetmekte ve ışık hızına çıkınca da yok olmaktadırlar. Bu durumda kalb ve nabız nasıl olur bilemiyorum.! Ancak gelecek, pek çok sürpriz ve fevkalâdeliklere gebe gibi görünüyor. Teknik ve teknolojik gelişmeler ilerledikçe bunlar bir bir müşâhede edilecektir. Beşer bu gelişmelerle peygamberlerin tutturduğu ufuklara ulaşabilecektir ama onun o ufku tam olarak ihraz etmesi de mümkün değildir.

Evet, peygamberler, insanların önünde maddî-mânevî her yönden birer örnek ve model olarak ulaşılması gereken birer işaret âbidesi ve Allah’ın seçtiği en mükemmel insan topluluğudur. Allah’ın rızası, selâmı onların ve bizim Peygamberimiz’in üzerine olsun.

1 Bkz.: Neml sûresi, 27/40.

2 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/49; Mâide sûresi, 5/110.

AŞK-I MECAZÎNİN AŞK-I HAKİKÎYE İNKILABI

Soru: Aşk-ı mecazî, aşk-ı hakikîye nasıl inkılâp eder? Bunun sırrı nedir?

Aşk, fart-ı muhabbet demektir. Muhabbet, bilmenin ve tanımanın veyahut mutlak kemale muttali olmanın; karşı tarafta da kemal, cemal –mecazî aşk açısından– melâhet, müşâkele... gibi hususların bulunmasıyla bazen meydana gelen insandaki fıtrî bir hâldir. İnsan, tanımadığını ve bilmediğini sevmez; sevebileceğini tanıyıp bilirse sever. Kâfirlerin Allah'ı sevmemesi ve Resûl-i Ekrem'e karşı saygısız olmaları, tanımama ve bilmemeden kaynaklanmaktır.

Muhabbetin ifrat derecesine aşk denir. Normal muhabbette olmasa da aşkta bazen muvazenesizce tavırlar görülebilir. Bir diğer mânâda aşk, mahbubundaki kusurları görmemezlik, gözüne ondan başka hayalin girmemesi ve onu her şeyin ve herkesin üstünde kabul etme hâlidir. Meselâ kişinin, güneşin güzelliğini mahbubunun güzelliği yanında sönük görmesi, "Mahbubum benim yanımda olursa Cennet'in hurilerini istemem." demesi veya "Cennet başkalarının olsun. Bana mahbubum yeter.." gibi iddialar, âşık mırıltıları ve mecazî aşk açısından da akıl ve mantıkla telif edilmeyecek bâlâpervazane iddialardır. İşte bu aşktır ki, Mecnun'u sahraya salmış ve Ferhat'ı da koca dağı delme macerasına itmiştir.

Allah'tan başka –neye olursa olsun– gönül vermek, onu sevmek, âşık ve müptela olmak mecazî aşktır. Meselâ Mecnun'un, Ferhat'ın ve Zeliha'nın muhabbeti, birer mecazî muhabbettir. Bir de fart-ı muhabbetin fıtrî, garazsız, ivazsız olanı vardır ki, buna da anne ve babada bulunan şefkati misal verebiliriz. Esasen şefkat, Allah'ın Rahmân ve Rahîm isminden gelmektedir. Allah'ın insanlara ve mahlukata karşı olan mukaddes ve münezzeh sevgisinin, değişik malul yanlarıyla insanlarda olanına şefkat denir.

Evet, Mâbud-u Mutlak'tan gayrıya gönlün kaptırılması, sevilip aşk u alâka gösterilmesi mecazî aşktır. Hakikî aşk ise gönlün Allah'a verilmesi ve Allah'ın deli gibi sevilmesidir. Burada hemen şunu da ifade etmeliyim ki, Allah'ı sevmek, bir pâye meselesidir. Mü'minler, Resûl-i Ekrem'i severlerse, mü'minlik mertebesinde, daha doğrusu mü'minlikteki muhabbet mertebesinde önemli bir noktaya ulaşmışlar demektir. Fakat bu, en kâmil mertebe değildir. Meselâ Resûl-i Ekrem'i andığınız zaman kararınız kalmayabilir; ama bu zirvenin ötesinde bir de şahika vardır. Resûl-i Ekrem'i, O'na ait hatıraları ve ashab-ı kiramı sevme mertebesi, muhabbetin ilk mertebelerindendir. Çünkü bunlar beşerî kıstaslarla anlaşılan, duyulan, takdir edilen ve ölçülen

şeylerdendir. Demek ki sizin kabınız, hissedilen şeyleri ölçüp değerlendirip size bir fikir verebiliyor. Siz bu fikirle o mahbubu gönülden seviyorsunuz. Onun halkasına tam girip ve onun gözüyle ötelere, ötelerin de ötesine bakınca, aşk u muhabbetinizde daha derin lâhûtî bir buuda ulaşıyorsunuz.

Allah'ı sevmek, her türlü alâkanın ötesindedir. Bu sevgiyi vicdanında biraz olsun hisseden neler neler duyar... Cenâb-ı Hakk'ı sevmenin başladığı andan itibaren her sevgi dolaylılık rengine bürünür. Ayrıca Allah'ı sevdiğiniz nispette mâsivâya karşı aşk u alâkanız yavaş yavaş küsuf tutmaya yönelir. Siz artık her şeyi ondan dolayı sevmeye başlarsınız. Meselâ Hz. Ali'yi, damad-ı Resûlullah, O'nun Haydar-ı Kerrarı, Şah-ı Merdanı, muharebe meydanlarının kükreyen aslanı olduğu için seversiniz. Allah'ı sevme zirvesine ve şahikasına yükseldiğiniz zaman Resûl-i Ekrem'i Allah'ın elçisi olduğu için seversiniz. O'nun karşısında yeri, konumu ve risaletini görüp okudukça bu derinlikten sevgi, bir hayranlığa dönüşür. Bu bir zevk ve hâl meselesidir. Bunu tadan bilir; tatmayan bilmez.

İnsanın Allah'ı sevmesi iyi bir şeydir. Hususiyle insan, vicdan sistemiyle Allah'ı tam bilebiliyorsa O'nu delice sever. Çünkü sevginin biricik mahalli vicdandır. Vicdanın rükünlerinden biri olan zihin bildirir, latîfe-i rabbâniye gösterir, irade O'nun muradına yönlendirir, akıl, sevgi esbabı üzerinde muhakeme, yürek ise ona önemli derinlikler kazandırır.

Bir insan, bütün bütün mecazî aşkla meşbû ise ve aşk-ı hakikîden mahrumsa mutlaka bir şeyler yapılarak onun yüzü hakikî aşka döndürülmelidir. Böyle bir insan, kendisine fâni matlubların fena ve zevalini göstermek suretiyle, içinde Bâki-i Hakikî ve beka arzusu uyararak.. iman ve mârifet hususunda derinleşerek.. sözün-sohbetin hep evrilip çevrilip O'nunla irtibatlandırıldığı meclislerde bulunarak.. kalbin kiri-pası sayılan günahlardan, hatalardan uzak durarak Hak'la alâka kurabilir; kurabilir ve alâkasını güçlendirerek her şeyden elini eteğini çekip لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ *"Ben, batıp gidenleri sevmem."*[1]; Bâki bir yâr isterim deyip O'na yönelebilir. Hz. İbrahim (aleyhisselâm) gibi yıldız, ay, güneş... hepsini tulû, gurub ve mahiyetleriyle okur, bunların zeval bulup gitmelerini, bir doğup bir batmalarını ve batıp giden bu şeylerin kalbin alâkasına değmediğini haykırır, herkese duyurur. Zaten bunlar, camid ve cansız nesnelerdir; ne insanı duyar ne dinler ne de ihtiyaçlarına cevap verebilirler. Oysaki insan, öyle birine yönelmeli ki, her zaman onu görsün, duysun, dinlesin ve isteklerine cevap versin.

Evet hatırat-ı kalbimi bilsin, dualarıma icabet etsin.. dünyevî-uhrevî

taleplerimi yerine getirsin.. yalnızlığımı giderip bana enis olsun.. ebed arzularıma cevab-ı savap verip gönlümü şâd etsin.. benim gibi bütün dost, ahbab, yârân ve yakınlarımı da âbâd etsin.. bana işte böyle bir mâbud, sevgili, yâr-ı vefâdâr ve her hâlime nigehban bir dost lâzım. Öyleyse buna aşk u alâka kurmak gerekir.

Molla Cami, bu hususu anlatırken, *“Yalnız Bir’i iste,* başkaları istemeye değmiyor. *Bir’i çağır,* başkaları imdada gelmiyor. *Bir’i talep et,* başkaları lâyık değiller. *Bir’i gör,* başkalar her vakit görünmüyorlar, zeval perdesinde saklanıyorlar. *Bir’i bil,* mârifetine yardım etmeyen başka bilmekler faydasızdır. *Bir’i söyle,* O’na ait olmayan sözler mâlâyâni sayılabilir.” demek suretiyle hakikî aşkın Allah’a karşı olan aşk olduğunu, insan Allah’tan gayri neye gönlünü verirse versin, içinde bir burkuntu ve üzüntü bırakıp gideceğini vurgular ki, herkesin meşk edip tekrarlaması icap eden bir husustur.

Hulâsa-i kelâm, fâni ve zâil şeyler, gelip gidişi ile kalbin alâkasına değmediğini göstermekte ve hakikî mahbub arayan gönle,“Allah sevilmelidir.” ihtarını yapmaktadır.

1 En’âm sûresi, 6/76.

YEDİ KAT SEMA

Soru: Üstad'ın Sözler adlı eserinde, "İnsanda cisimden başka nasıl akıl, kalb, ruh, hayal, hafıza gibi mânevî vücudlar var. Elbette insan-ı ekber olan âlemde ve şu insan meyvesinin şeceresi olan kâinatta da, âlem-i cismaniyetten başka âlemler var. Hem âlem-i arzdan, ta Cennet âlemine kadar her bir âlemin birer seması vardır."[1] demektedir. Âlemlerin sayısı yediyle sınırlanmadığına ve her âlemin bir seması olduğuna göre yedi semadan bahsedilmesini izah eder misiniz?

Üstad, 12. Lem'a'da yedi sema meselesinden bahsetmekte ve yedi rakamıyla ilgili pek çok tevcihte bulunmaktadır. Zannımca burada asıl önemli olan husus; semanın yedi tabakadan veya yedi buuddan oluştuğu hususudur. Biz bunu tam mânâsıyla bilemeyebiliriz. Meselâ, biz, rüyalarla, yaşadığımız şu zaman ve mekân buudlarının dışına çıkarız. Bu yedi buudun her birinin kendine göre ahkâmı, erkânı ve hususiyetleri vardır. İşte yedi semadan bahsedilmesi, bizim bulunduğumuz üç buudlu mekânın dışında bazı mekânların da olabileceğine ve farklı zaman buudları içine girilebileceğine bir kapı aralama olarak anlaşılabilir. Rüyalarda da bir gerçeği sürekli hatırlatmak için aynı şeylerin takviye ve tekerrür edip durması da böyledir. Bu da, rüyalarda görülen şeyleri Allah'ın (celle celâluhu) çok istihsan ettiğini, önemine binaen onları hatırlatmak için gördürdüğünü anlatmak içindir.

Ayrıca 7, 70, 700 sayıları, Arap dilinde kesretten kinaye olarak kullanılmaktadır. Üstad'ın orada yaptığı tevcihlerden biri de işte budur. Dolayısıyla "7 kat" çokluğu ifade etmek için kullanılmış olabilir. Makro âlemler için 7, normal âlemler için 700, bundan daha küçük âlemler için 7000 sayıları kesretten kinaye olarak kullanılmış olabilirler. Meseleye bu açıdan bakıldığında "yedi kat sema" tabirinden, hakikaten âlemlerin yediden ibaret olduğu zannedilmemelidir. Zaten bu, ne Kur'ân-ı Kerim'in tevcihinde (tasrihinde) ne de Üstad'ın o mevzudaki yorumunda mevzubahistir.

Burada kastedilen, görüp bildiğimiz âlemlerden başka daha pek çok âlemin bulunduğudur. Zaten Allah (celle celâluhu), Kur'ân-ı Kerim'de bu hususu tasrih etmemektedir. Fatiha sûresinde رَبِّ الْعَالَمِينَ tabiri geçmektedir. Mevzua Arapça grameri açısından bakacak olursak şunu söyleyebiliriz: اَلْعَالَمِينَ kelimesi çoğul olduğu gibi, kip olarak da cem-i kesrettir. O hâlde رَبِّ الْعَالَمِينَ ifadesinin, âlemlerin sonsuz sayıda olabileceğine işaret ettiği söylenebilir. Arapça'da cem-i kıllet için kullanılan altı adet vezin vardır. Bu altı vezin,

üçten ona kadar çokluk için kullanılır. Onu aşan çokluklar için de bu altı kalıbın dışındaki kelimeler kullanılır ki “âlemîn” işte bu altı kalıp dışındadır. Bu açıdan bakıldığında “âlemîn” kelimesine ilk bakışta, bu kelimenin ifade ettiği âlemlerin yediyi aşkın olduğu söylenebilir. Çünkü bu vezin, on adedinin üstündekiler için kullanılmaktadır.

Bir de âlemîn sayısının 18 bin olduğunu söyleyenler olmuştur. Bu, belli bir dönemde bazı kişilerin sayarak söylemiş oldukları bir şey olabilir. Hatta bundan daha öte sadece insanda 18 bin âlem olduğu söylenebilir. Esasen böylesi yorumların ne Kitap’ta ne de Sünnet’te yeri olmadığından bunların hepsine “kesretten kinaye” denebilir.

1 Bediüzzaman, Sözler s.775, Şahdamar Yayınları.

Beşinci Bölüm
AKTÜEL

İNSANIN İHTİYAÇLARI KARŞISINDA DİN GÖRÜNÜMLÜ ORGANİZASYONLAR

Soru: İslâm'ın ilk devirlerinden itibaren felsefenin içimize yerleşmesi nasıl olmuştur? İslâm'ın içine Yunan felsefesi nasıl girmiştir? Felsefe alanında İmam Gazzâlî ve İbn Arabî'nin rolü ne olmuştur? Bir de günümüzde meditasyon ve parapsikoloji gibi hâdiseler üzerinde çokça duruluyor ve insanların bunlara belli bir teveccühü söz konusu. Bu teveccüh, yayın organları, toplantılar, dernekler ve değişik sevgi kanalları ile geliştirilmekte ve bunların temelinde de Budist felsefenin propagandası yapılmakta. Bunlar, dinle pek fazla irtibatı olmayan, tasavvufî bilgisi de yetersiz bazı aydın kesimde oldukça revaçta. Ayrıca Amerika'da da çok yaygın tarzda Doğu Felsefesinin bir akımı var. Hâlbuki bizim tasavvuf birikimi ve tevhidî hakikatler bunların çok çok üzerinde. Müslümanların ilk dönemde Yunan felsefesine olan yönelişleri ile bugünkü yönelişler arasında bir benzerlik var mı?

Yunan felsefesiyle günümüzdeki düşünce arasında biraz fark var. Emevilerin ilk dönemlerinde Batı felsefesine kapılar aralanmış ise de, Müslümanların bu felsefeyle ilk tanışmaları Abbasi döneminde olmuştur. Bundan önce saf İslâmî düşünce ve tasavvuf diyebileceğimiz İslâm'ın ruhî hayatı, Kitap ve Sünnet'e dayanmaktaydı. Bu da daha ziyade inananlarca temsil ediliyor ve yaşanıyordu. Yani ilk İslâmî düşünce, kitaplara henüz dökülmemişti. Hadislerin içinde mümtezic olan şeyler de çok seçilemiyordu. Yani hadisler belli bablarla bir kitapta hususî mahiyette henüz telif ve tasnif edilmemişti. Her şey yaşanıyor fakat bazı özel hususlar kayıt altına alınmadığından tam bilinmiyordu. Toplumda daha çok vicahî kültür hâkimdi. Ancak hicrî 2. asırdan itibaren –ki, Abbasiler zamanına rastlıyor– Me'mun döneminde, Batıdan Grek (Yunan) felsefesinin tercüme edilmesi ile kadim Batı düşüncesi Müslümanlığın içine girmiştir. –Bağışlayın– işte o curcuna içinde, Kur'ân'ın mahluk olup olmadığı

veya ne olduğu meseleleri mevzuubahis olmaya başladı.

Böylece hicrî 2. asrın sonu ve 3. asrın başı itibarıyla Grek felsefesi İslâmî düşüncenin içine kısmen nüfuz etti ve işte bu dönemde idi ki, İslâm'ın ilk "rasyonalistleri" diyebileceğimiz Mutezile ve ilk "deterministleri" diyebileceğimiz Cebriye doğuvermişti. Yine bu yıllarda Sokrat felsefesinden mülhem "Varlıktan gaye, Hâlık'a benzeme mülâhazasıdır." türünden düşünceler telaffuz edilmeye başladı.

Daha sonraki dönemlerde, bu düşünceler gelişerek devam etti ve bu süreç İmam Gazzâlî dönemine kadar da tesirini artırarak yaygınlaştı. Üç sene felsefe ile meşgul olduğunu belirten İmam Gazzâlî, daha ziyade Aristo felsefesinin Endülüslü mütercimlerine karşı meşhur *Tehâfüt*'ünü yazmıştır. İbn Rüşd de Gazzâlî'nin bu eserine karşı *"Tehâfütü't-Tehâfüt"*'ü kaleme almıştı. İmam Gazzâlî'ye, diğer ilimler kadar felsefeyi bilmediği söylense de, ben hiç de öyle zannetmiyorum; o kadar zeki bir insanın onca zaman meşgul olduğu bir konuyu bilmemesi çok makul değil. İmam Gazzâlî hazretlerinin felsefe alanındaki mücadelesi, *–el-Munkizu mine'd-dalâl*'de de ifade ettiği gibi– genelde yamulmuş veya sürçmüş bir düşünceyi yeniden doğrultup yerine oturtması yönündedir. İmam önce bâtıl düşüncenin kökünü kesmek, daha sonra da dinî ilimleri, kendi çerçevesinde yeniden ihya etmek mülâhazasıyla harekete geçmiş ve bu konuda elinden geleni yapmıştır.

Muhyiddin İbn Arabî'nin konumu ise daha farklıdır. O, bir ruh insanıdır. Hallaclarla, Sühreverdîlerle var olan bir geleneği devam ettirmiştir ki, *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sine bakılınca, anlaşılmasının çok zor olduğu bir yana (*Fusûsü'l-Hikem*'in şerhli güzel bir tercümesi olsa da *Fütûhât-ı Mekkiyye* henüz tam ve iyi bir tercümeyle kültür dünyamıza kazandırılamamıştır) anlaşılanları olduğu gibi kabul etmek de ayrı bir problem…

Bir mânâda onun ifadeleri vecd ve istiğrak hâlinin ifadeleridir. Onun ifadelerinde vahdet-i vücud mülâhazası açıktır. Gerçi son asrın âlimlerinden Ahmed Emin onun o meydanın eri olmadığını, o meydanın asıl erlerinin Hallâc, Maktûl es-Sühreverdî ve Cîlî gibi kimseler olduklarını söylese de, rahatlıkla onun bu düşüncenin felsefesini yaptığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında Muhyiddin İbn Arabî hazretlerinin yeri ve konumu İmam Gazzâlî hazretlerinden farklıdır. Vâkıa, İbn Arabî, İmam Gazzâlî'den bazı nakillerde de bulunmuştur. Ama öyle zannediyorum ki, eğer İmam Gazzâlî o dönemde olsaydı İbn Rüşd'den daha çok İbn Arabî ile uğraşırdı. Çünkü Sünnet-i seniyye ve sahabe telakkisindeki Müslümanlık İmam Gazzâlî'ye göre esastır. Gazzâlî, onu ihya

etmeye çalışmış ve ona tasavvuf ruhunu, düşüncesini işrâb etmiştir.

Günümüzdeki din görünümlü organizasyonlara gelince, bunlar bir açlıktan kaynaklanmaktadırlar. Yani insanlar, metafizik duygu ve düşünce adına meşru yollarla tatmin edilemediklerinden yoga, meditasyon, hipnoz, telepati ve parapsikoloji gibi şeylerle kendilerini avutmaktadırlar. Arkadaşlar beni Avustralya'ya davet ettiklerinde, oradaki bazı grupların hususî lokantalarında özel meditasyon yaptıklarını, bunlarla insanları tesir altına alıp âdeta onların beyinlerini yıkayıp sonra da bazı Uzak Doğu dinlerini telkin ettiklerini söylemişlerdi...

Evet, senelerden beri bizim ülkemizde de cincilik ve pericilik gibi şeyler almış başını gidiyor. Bütün bunlar bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. İhtiyaç, usulüne göre karşılanmadığı, tatmin edilmediği için, yani dine muhtaç olan gönüllere hak din verilmediğinden dolayı insanlar hep bir arayış içindeler. Şunu hemen ifade edeyim ki, dinimizde bu tür şeylere çok da önem verilmemiştir. Evet, dinimiz, Allah ve Peygamber'e dayanmayan bu tür durumlara karşı mesafelidir. Her ne kadar evliyâullahın keşfi, kerameti ve vicdanlarında bazı hususları duymaları söz konusu olsa da, bunlar, Allah'ın iradesine ve meşîetine bağlı olaylardır ve insan bunları istediği zaman elde edemez. Keramet denen harikulâde hâl de Allah'ın yaratmasına vâbestedir. Zaten öbür türlüsü de sihirbazlık ve illizyon gibi bir göz boyayıcılığı olur ki, onlara da asla itibar edilmez.

Bir vâkıa olarak şunu söylemek mümkündür: Çok uzun zamandan beri memleketimizde insanların dinî ihtiyacı, doğru yollarla ve dinî kaynaklara dayanılarak tatmin edilemediğinden, sosyete salonlarında ve aristokrat sınıf arasında cin, şeytan çağırma gibi hâdiseler olağan bir hâl almıştır. Aslında bu, bir ihtiyaç ve bir açlığın ifadesidir. Bu açlığı gidermenin yolu da toplum içinde hak din olan İslâmiyet'e serbestçe yayılma hak ve imkânının verilmesidir. Medyanın bu istikamette seferber olması ve insanlara örnek olabilecek doğru dürüst şeylerin anlatılması da bu açlığı giderme yolunda atılacak adımlardan bir diğeridir. Tabiî, insandaki metafizik duyguyu tatmin etme adına geliştirilen diğer organizelerde, Allah'a kulluk gibi bir sorumluluğun olmaması, kimseden namaz, niyaz, oruç gibi ibadetler istenmemesi ve bu hareketlerin daha çok harikulâdelikleri ön plana çıkarması, bu organizasyonları bazıları için cazip hâle getirmektedir.

Meseleye bu açıdan bakıldığında, ilk dönemlerdeki felsefeye yönelmenin kısmen bir fantezi olduğunu, şu andaki yönelmelerin ise açlıktan

kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bâtıl olan bu cereyanlara yönelme ve kaymalar, insanları hakikatle doyuracağımız ana kadar da devam edecek gibi gözükmektedir. Bu konuda yapılması gereken işlerden biri de, bu hususta yazan-çizen ehliyetli kalemlerin çok iyi (tenkit yazıyor gibi) okunmasıdır. Meselâ Asım Bey'in Kaytânî'ye (Caetani), Filibeli'nin de Celal Nuri'ye yazdığı gibi, bu konularda yazılmış çok önemli reddiyeler vardır. Çok güçlü insanların reddiyeleri okunsa da onlarınki nedense çok okunmuyor.

Bunların okunmasının gerektiğini belirttikten sonra şunu da ifade etmekte yarar var; aslında bu konularda reddiyeden daha çok, doğrunun anlatılması üslûp açısından daha önemlidir. Doğru bilgiler güçlü kalemler tarafından yazılmalı ve bu alandaki boşluklar da bu şekilde doldurulmalıdır.

BERMUDA ŞEYTAN ÜÇGENİ

Soru: Bermuda Şeytan Üçgeni hakkında bilgi verir misiniz?

Pek çok gemi ve uçağın hiçbir enkaz bırakmadan kaybolduğu iddia edilen, Atlantik Okyanusu'nun Güney ve Kuzey Amerika'yı birbirinden ayıran ve Bermuda, Porto Rico ve Miami sahilleri arasında kalan üçgen şeklindeki bölgeye Bermuda Şeytan Üçgeni adı verilmektedir. Bu konuyla alâkalı ülkemizde de "Bermuda Üçgeni" veya "Atlantik Esrarı" gibi bir hayli tercüme kitap neşredilmiştir. Bu kitapların neşredildiği günlerde Konya'da bir araştırmacı, bundan birkaç asır evvel, Osmanlı müellifleri tarafından yazılan bazı eserlerde, Bermuda müsellesi içinde bazı esrarengiz hâdiselerin cereyan ettiğine dair bir kısım bahisler bulunduğunu yazmıştı ve gazeteler de bunu neşretmişlerdi.

Biz Bermuda müsellesinin esrarıyla alâkalı söylentilere şimdilerde muttali olmaya başladık. Hâlbuki Osmanlı müellifi bundan birkaç asır evvel bu mesele hakkında değişik yorumlar ortaya koyuyordu. Vâkıa daha evvel Mayalar ve Meksikalılara ait seyahat notlarında "Bu yosunlu denize geldiğimiz zaman bir uğursuzluk ve yümünsüzlük üzerimize bastırır. Orada gemiler günlerce çakılı kalırlar. Rüzgârlar durur ve yelkenliler işlemez." şeklinde bölgeyle alâkalı esrarengiz hâdiselerden hep bahsedilmekteydi; ama şimdilerde daha bir güncel hâle geldi.

Bermuda Şeytan Üçgeni'nin efsaneleşmesine sebep olan ilk vak'a 1945 yılında meydana gelir. Beş adet savaş uçağı mutad görev uçuşu için Florida'daki üslerinden havalandıktan sonra pilotların lideri, telsizden kontrol kulesine şöyle bir mesaj anons eder: "Karayı göremiyoruz. Pozisyonumuzdan emin değiliz. Nerede olduğumuzu bilmiyoruz. Galiba kaybolduk." Bu sırada kontrol kulesinden pilota, "Nasıl olur, hava gayet iyi gözüküyor, batıya gidin." şeklinde cevabî mesaj gelir. Bunun üzerine pilot, "Neresinin batı olduğunu bilmiyoruz. Her şey yanlış. Çok tuhaf, hiçbir yönden emin değiliz. Okyanus bile olması gerektiği gibi değil." der ve bağlantı kopar. Acilen yardım alarmı verilir, ancak uçakların izine bir daha rastlanılmaz...

Yine o bölgeden geçen gemilerde de benzer esrarengiz şeyler olduğundan bahsedilmektedir ki, batan bir kısım şilep veya transatlantiklere bakıldığında içlerinde sadece kedi ve köpek ölülerinin olduğu, insanların, önlerinde bulunan yemeklerini bitirmeden bırakıp sanki denize atladıkları veya bir fırtınanın tabaklara ve kaşıklara dokunmayıp sadece insanları alıp götürdükleri

söylenmektedir.

Bu meseleyi izah sadedinde bugüne kadar değişik fikirler ortaya atıldı. Müsaadenizle o fikirlerden bazılarını maddeler hâlinde arz etmeye çalışalım:

1.Bu tamamen yer fiziği ile ilgili bir hâdisedir. Kuzey ve güneyden gelen akıntı orada bir durgunluk yapmakta ve bu durgunluk yoğun bir şekilde yosunların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Yosunların bu yoğunluğu yüzünden orada gemiler hareket edememektedir. Ayrıca bu bölgede yüz, iki yüz, hatta üç yüz metre yüksekliğe kadar çok şiddetli dalgalar meydana gelmektedir. Bu devâsâ dalgalar, getirmiş oldukları vakumla üstlerinden geçen uçakları kendilerine doğru çekmektedir. Dolayısıyla böyle bir atmosferde gemilerin alabora olması gayet normaldir.

2.Şiddetli akıntıların meydana getirdiği dev girdaplar, orada denizin altında "mavi delikler" adı verilen delikler meydana getirmiştir. Uçak veya gemiler buraya geldiğinde delikler tarafından yutulmaktadır. Nitekim bazı dalgıçlar, o mavi deliklerin içinde bir kısım yelken ve kayıkların bulunduklarına şahit olmuşlardır.

3.Sekseninci tûl dairesi buradan geçmekte ve kuzey kutbundan kıvrılınca, Japonya'dan geçen daire olarak yüz ellinci daire adını almaktadır. Binaenaleyh, böyle bir ölüm denizi Japonya'da da bahis mevzuudur. Buradan anlaşılmaktadır ki, o tûl dairesine rastlayan her yerde bu türlü ölüm denizleri mevcuttur. Hatta mesele biraz daha tamim ve teşmil edilerek otuzuncu ve kırkıncı güney ve kuzey arz dairelerinde de aynı şeylerin var olduğu, ayrıca yeryüzünde bu tür esrarengiz kaybolmaların ve yutulmaların bulunduğu diğer altı yerin daha olduğu ifade edilmektedir.

4.Uçan daireler, gemileri ve uçakları göğe kaldırmakta veya denizin dibine batırmaktadır.

5.Deniz dibinde biriken fosiller ve çeşitli atıklardan zaman zaman çıkan metan gazı, deniz suyunun kimyasal karışımını etkileyerek yoğunluğunu düşürmektedir. Yoğunluğu sıfıra düşen suda yüzebilme özelliğini kaybeden gemi, metan kuyusu adı verilen gazın çektiği bölgeye girer girmez batmaktadır. Denizin dibinde biriken çeşitli atıkların türüne ve suyun ısısına göre metan gazı kabarcıklarının şiddeti de değişmektedir. Bermuda Şeytan Üçgeni gibi gaz akımlarının şiddetli olduğu bölgelerde seyreden uçaklar da büyük tehlike sınırı içinde bulunmaktadır. Çünkü su yüzüne ulaşan metan gazı kabarcıkları atmosfere karışarak yukarıya doğru şiddetli bir metan tüneli oluşturmakta ve

metan tüneline giren uçak da kontrolden çıkarak denize çakılmaktadır.

Müsaadenizle ben, bütün bunların dışında özellikle başka bir husus üzerinde durmak istiyorum. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şeytanın tahtı deniz üzerindedir."* buyurmaktadır. Burada "deniz" mutlak zikredilince, bu mâhut ifadeden belli bir deniz mânâsı çıkarabilir ve yeryüzünde belli denizlere şeytanın tahtgâhı diyebiliriz. Binaenaleyh ecinni ve şeytan taifesi buraya hükmetmekte, gemi ve uçakların elektronik cihazlarını çalışmaz hâle getirerek onları batırmaktadır. Vâkıa, cin ve şeytanlar "mâric" ve "nâr"dan yaratıldıkları için, âdeta güneşten gelen dalgalara maruz kalmış gibi bütün elektronik cihazları da alt üst edebilirler.

Ayrıca Efendimiz, *"Helâk olmuş cemaatlerin helâk oldukları yerlere uğramayın. Ancak ağlayarak uğrayın."* ikazında bulunmaktadır ki, bunun mânâsı, "Helâk olmuş ülkelere gidildiği zaman Allah ile münasebet kurarak himaye-i ilâhiyeye girin ki, onlara isabet eden şey sizlere de isabet etmesin." anlamına gelmektedir. Bundan da, Cenâb-ı Hakk'ın Sodom, Gomore, Âd ve Semud kavmi ve –doğruysa– Atlantis medeniyeti gibi Kendisine küfran ve tuğyan içinde bulunan toplumları yerin dibine batırdığı anlaşılabilir ve işte bu yerler daha sonra şeytanın tahtgâhı olmuştur. Nitekim havaya kaldırma ve uçurma mevzuunu meğâzî yazarı İbn İshak şöyle ifade etmektedir: Efendimiz, Tebük'e giderken: *"Tebük'e gittiğiniz zaman ben gitmeden sakın Tebük suyundan içmeyin ve dışarıya çıkmayın. Helâk olmuş o cemaatin yerine de uğramayın."* buyurur. Ancak iki kişi bu emri dinlemeyerek helâk olmuş o cemaatin yaşadığı yere uğrarlar. Netice itibarıyla onlardan bir tanesini korkunç bir fırtına alır ve çok uzaklara fırlatır, diğerini de ararlar ama bulamazlar.

Buradan anlaşılmaktadır ki, yok olma mevzuu, kadimden bu yana cereyan eden bir husustur. Bu meselenin telifini yapacak olursak; mücrim bir toplumun yaşadığı bu tür yerler, şeytanın tahtgâhı ve karargâhı hâline gelmiştir. Her ne kadar onlar helâk olup gitseler de o mel'un yere uğrayanların başına bir musibet gelme ihtimali söz konusu olabilir.

Âcizane fakir, yukarıda sayılan hususların yanında Bermuda müsellesiyle alâkalı böyle bir hususu nazara vermede fayda mülâhaza ediyorum. Bazı kimseler birtakım iddialarda bulunsalar da, bu mevzuda yine de bazı açık kapılar vardır. Meseleyi, ervah-ı habise, cin ve şeytanla izah etme, elektronik cihazların çalışmaması/çalıştırılmaması gibi hususlara kadar geniş alanlı tesire daha uygun düşüyor gibi…

Bermuda Şeytan Üçgeni, ay gibi bir kısım taş parçalarından gelen, şeytanın

saltanatına ait bir müdahale de olabilir ki, ervah-ı habise, güneşin etrafında dönen peyk, seyyare ve bazı taş parçaları üzerinde taht ve otağ kurmuşlardır. Oralardan gelip insanları rahatsız edebilirler. Hatta uçan daire diye bilinen şeylerin arkasında da bunlar olabilir.

***

Nasıl ki, yeryüzünde bazı mukaddes yerler var, aynen onun gibi bir de ervah-ı habisenin hükümfermâ olduğu bazı habis yerler vardır.

Meselâ Kâbe-i Muazzama, Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar mukaddestir ve Kâbe'dir. Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar melâike-i kiram Kâbe'yi tavaf ederler. (Hatta oranın rical-i devleti hacda helikopterlerle Beytullah'ın etrafında tavaf ederler.) Ne kadar yukarıya çıkılsa da Kâbe'nin etrafında yapılan tavaf, yine tavaf sayılır. Çünkü Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar Kâbe, Kâbetullah'tır. Binaenaleyh Allah burayı takdis etmiş, binlerce enbiyâyı bu mukaddes yerin etrafında koşturmuş ve metâfı binlerce enbiyânın merkadi hâline getirmiştir; evet insanların bugün tavaf ettiği Beytullah'ın etrafında "ehl-i keşfi'l-kubur"un beyanına göre üç yüz-dört yüz kadar peygamber kabri mevcuttur. Bu yer, Allah'ın yeryüzünde takdis buyurduğu, tazim ve tebcil ettiği insanları tebcil ve takdirine arz ettiği mukaddes bir yerdir ve burası ervah-ı âliyenin metafıdır. Bu mekân, bir bakıma kalbtir, yani küre-i arzın kalbidir. Bu kalb attığı müddetçe, küre-i arz da mânevî yapısını ve hayatiyetini devam ettirir. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu kalbin yanı başında zuhur etmesi de üzerinde durulacak ayrı bir konudur.

Bir de kalbin yanında lümme-i şeytaniye vardır. Kalbe ilham geldiği gibi, şeytanın oklarının hedefi olan lümme-i şeytaniyeye de vesveseler, tereddütler ve şüpheler gelir. Kâinatların kalbi mahiyetinde atan küre-i arzın bir tarafında bir kalb vardır ki, orası kalbü'l-küre, yani Beytullah'tır. Bir de kalbin başka bir yanında, bir lümme-i şeytaniye vardır ki, orası da şeytanın otağıdır. Yeryüzünde bütün şeytanlığa ait idarelere dair emir ve fermanların hepsi oradan gelir. Efendimiz sahih hadisiyle buyururlar ki, şeytan tahtını, sergisini denizin üzerine atar. Bütün ordusunu insanların içine salar ve akşam döndükleri zaman hepsini dinler, "Sen ne yaptın, sen ne yaptın?" diye yaptığı şeyleri onlara bir bir sorar. Onlar da, "Ben namazı terk ettirdim.. ben harama baktırdım..." şeklinde cevaplar verirler. Bunlar münferit hâdiseler olduğundan şeytanı memnun etmez. Sonra, "Sen ne yaptın?" diye başka birisine sorar. O da, "Ben bir kadını kocasından ayırdım." der. Bunun üzerine şeytan, "Aferin!" diyerek onu yanına alır ve oturtur.

Bundan da anlaşılmaktadır ki, insanların mânevî yapıları üzerinde bu şerirler, şerâre meydana getirirken bir saltanat hesabına çalışmaktadırlar. Şeytana takılmış ve dalâlete düşmüş, şeytanın adına helâk olmuş yerler bir bakıma bunların eyaletleri, valilikleri ve pâyitahtlarıdır. Bunun için sahih hadiste, *"Geçmiş kavimlerin helâk oldukları yerlere uğramayınız. Uğradığınız zaman ağlayarak uğrayınız."* buyrulmaktadır. Bundan da, şeytanların bazı yerlere sahip çıktıkları ve o yerin onun neticesinde helâk olduğu, medeniyetlerin pâyimâl olup yıkıldığı, ancak onların oradaki sultasının şeytan müsellesi, murabbası, muhammesi veya müseddesi hâlinde devam ettiği anlaşılmaktadır. Atlantik Okyanusu'nda üçgen, daha başka yerlerde de insanlığı ifsat etmek üzere şeytan müseddesleri (altıgen) vardır. Orada da insanlar, tıpkı bir avcının ağına tutulmuş bir ahu gibi tutulup gitmektedirler. Şeytan Üçgeni de işte böyle şeytanların hükümferma oldukları bir yer olabilir ki, kendilerine karşı kötülük yapıldığı, insanlar bir kötülük içine girdikleri zaman o türlü belâlara maruz kalabilirler.

Ben bu meseleyi anlatırken bu mevzuda kat'î bir dinî nass bilmemenin yanında, bir kısım dinî ifadelere dayanarak izah etmeye çalıştım. Bununla beraber Bermuda Şeytan Üçgeni, atmosferdeki bir keyfiyetin ifadesi ileride keşfedilecek başka bir şey de olabilir. Ancak şu bilinmelidir ki, yeryüzünde cari her hâdisenin verâsında, yani her fizik vak'asının verâsında bir metafizik güç ve kuvvet vardır. Her mülkün verâsında bir melekût, her şehadetin verâsında da bir gayb vardır.

İNSAN VE SORUMLULUKLARI

Soru: Bazı kimseler var ki, bunlar dünyaya gelirken ekonomik, siyasal ve kültürel hakları daha doğarken ellerinden alınmış olunuyor. İslâm eşitlikçiyse Müslümanların tutuculuk yapmaları onlara sorumluluk yüklemez mi?

Ben bu soruyu şöyle anladım: Bazı kimseler doğarken bir esirin evlâdı olarak dünyaya geliyor. Belki bunlar, muharebe ederken hürriyetlerini kaybetmiş ve esir olmuşlar. Bazı kimseler de ya babasının ya da dedesinin uyuşukluğu ve miskinliği sebebiyle servet kazanamamış, fakir olarak kalmış. Bu sebeple bu tür insanlar daha dünyaya gelirken başkalarına muhtaç olarak gelir, büyür; gelişme imkânları olamadığından bu mevzuda onun için bir inkişaf da bahis mevzuu değildir. Şayet o, bir kapıda hizmetçi olduğundan tahsil yapma imkânına sahip değilse, lise de okuyamaz üniversite de. Evet, bir mânâda o, okuma hakkından mahrumdur. Bir kısım kimseleri ekonomik haklardan, bir kısım kimseleri de eğitim ve öğrenim haklarından mahrum eden böyle muhafazakâr bir tutumu devam ettirme, muhafaza etme ve bunu koruma eğer Müslümanlar tarafından hakikaten benimsenmiş, muhafaza edilmiş ise bunu yapanlar mesul olur mu?

Eğer soruda anlatılmak istenen bu ise, evvelâ şunu ifade etmeliyim ki, bu dünya imtihan dünyasıdır. Bazı kimseler fakir olarak doğar, bazıları eğitim imkânlarından mahrum bulunur, bazıları da toplum için faydalı biri olabilme zeminini bulamaz… Bu, kaderi ilgilendiren bir husustur. Cenâb-ı Hak bir kısım kimseleri böyle yaratır: Evet, kimileri öyle olur, kimileri böyle olur. Sebeplerini bilelim-bilmeyelim bir kısım esbaba binaen bazı insanların haklarında böyle fetva verilmiştir. Bu esbap, genelde fert ve toplum olarak o milletin suitaksiratı ve iradesini suiistimal etmesi neticesinde olabileceği gibi, bilemediğimiz bir sırla beşerin salahı, sulhü, emn ü emanı için onlar hakkında Cenâb-ı Hakk'ın da bir takdiri olabilir. İsterseniz her iki yönüyle de bunu biraz daha açalım.

Bugün bir kısım kimseler fakr u zaruret içindedirler. Bu durum bir kısım fertler, kabileler, cemaatler ve aileler için mukadder olduğu gibi milletler için de olabilir. Meselâ Türk milleti fakirdir. Şimdi bunu değerlendirirken bu milletin büyüklerinin ve onu bu hâle getirenlerin suitaksirini nazara almadan, meseleye sadece Allah'ın verdiği fetva açısından bakacak olursak, yanlışlıkla kaderi tenkit etmiş ve başımızı örse vurmuş oluruz. Acaba bu milletin böylesine

perişan hâle düşmesine ve sefilleşmesine sebebiyet veren şey, sadece Cenâb-ı Hakk'ın onların haklarında verdiği fetva mıdır, yoksa bu milleti bu hâle getiren âbâ u ecdatlarının cehaleti, maarif yuvalarının yetersizliği ve idarecilerin aczi gibi bu vasatı hazırlayan kimseler midir? Biz ikinci şıkka hiç tesir hakkı vermeden sadece meseleyi birinci şıktan ele alacak olursak dinsizlerin iddia ettiği gibi –hâşâ– Cenâb-ı Hakk'a adaletsizlik isnat etmiş olur ve meseleyi tam teşhis edemediğimizden sürekli bocalar dururuz.

Evvelâ bu millet, ilm u irfanıyla Batılı devletlere ayak uyduramadıysa, buna, bir devirde Batı'nın gelişmelerine şaşkın şaşkın bakan bir kısım kimseler sebebiyet vermişlerdir. Bu kimseler, medârisi geliştirememiş, değişiklik yapamamış, fünun-u müsbeteyi (tecrübî ilimler) onun içine sokamamış ve daha sonra da fünun-u müsbete için ayrı mektepler açmış ama onu dine, dini de ona düşman gibi göstermiş; biri ruh, diğeri ceset iken din ile fünun-u müsbete birbirinin hasmı gibi algılanmış ve derken sukut eden sukut etmiş; olan da millete olmuş. Bu itibarla, bu vasatı kim hazırladıysa evvelâ cürüm ve günah ona aittir. Şimdilerde onlar bu milletin çektiklerini seyrediyorlarsa bu azap da onlara aittir ve ahirette de Allah'a hesap vereceklerdir. Vâkıa, din ve diyanete ait meselelerin cürmü, ahirette ceza olarak tahakkuk etmekle beraber, âyât-ı tekvîniyeye riayetsizlik de filcümle ahirette ceza olarak mutlaka onların karşılarına çıkacaktır.

Keza bir millet düşünün ki, bir devirde hiç çalışmamış, sırt üstü yatmış, her şeyin yukarıdan akıp gelmesini ve midesine inmesini beklemiş; sonra da başkaları açıkgöz davranmış, çalışmış, kazanmış, dünyaya hükmedecek imkânları elde etmiş, biz ise fakir kalmışız. Bu problemi ne kadere hamletmekle ne de şu anda işin başında bulunan kimseleri mesul tutmakla çözemeyiz. Eğer bir millet, bir aile, bir fert fakir kalmışsa onu bu hâle getiren sebepler iyi araştırılmalıdır. Meselâ biz fakirsek, demek ki atalarımız buna sebebiyet vermiş, Allah da hakkımızda böyle bir hükümde bulunmuş. Eğer zengin olacaksak, azmedeceğiz, irademizin hakkını vereceğiz; ama hakkımızda iyi bir millet hükmünü yine Allah verecektir. Bu, işin bir yönüdür. Evet, kader irademizi hesaba katarak hakkımızda fetva vermiştir.

Meselenin ikincisi, bu durumun böyle devam ettirilmesi meselesidir. Evet, bir kısım kimseler bu vaziyetin devamını arzu etmektedirler. Meselâ kapitalist ve komünist zihniyet, bir zümrenin fakir, görgüsüz ve kültürsüz kalmasını istemektedir. Ancak Allah'ı, Kur'ân'ı ve Resûlullah'ı bilen hiçbir mü'minin içtimaî, iktisadî, kültürel böyle bir derbederliğe razı olmayacağı açıktır. Belki

herkes bir an evvel bu sefaletten sıyrılmaya çalışacaktır. Yani biz şu miskinliğin, bilgisizliğin, iktisadî yıkılış ve çöküşün müdafii değiliz. Böyle bir anlayışı devam ettirmek için de herhangi bir sa'y u gayretimiz yoktur.

– Çeşitli haksızlıkların ve sömürmelerin görüldüğü cemiyetimizde, Müslümanların ezilmeleri müdafaa edecekleri yerde kapitalistler tarafında görünmeleri doğru mudur?

Ne akide, ne de amel bakımından hiçbir Müslüman, değil Müslümanları, başka milletleri istismar edenlerin yanında dahi olamaz. Burada ayrı bir hususu daha arz edeyim. Akide bakımından bir mü'min, "Ben kapitalistim." dese artık ona mü'min denemez. "Akide olarak sosyalistim dese.", onun için de aynı şey söz konusudur. Nitekim, *"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki bu din ondan asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyana uğrayanlardan olacaktır."*[1] ve *"Allah katında hak din İslâm'dır."*[2] gibi âyet-i kerimeler, bu hakikati açıkça ifade etmektedir. Evet, Allah indinde O'na ulaştıran yol, sistem ve düzen sadece İslâm'dır. Bir insan, bunun dışında hiçbir şeye sahip çıkamaz.

Başka bir konuyu daha hatırlatmak istiyorum. Değil bunlar, bir mü'min "Ben fikren ve ruhen falan cereyanı tutuyorum." dese, yine dinden çıkmış olur. Çünkü hangi cereyan olursa olsun şahs-ı mânevî olarak Allah yolunun alternatifi mahiyetindedir ve böyle bir cereyan içinde dinin yeri yoktur. Zaten biri kalkıp da bu hareket dine dayanmaktadır dese, derdest edilip hapsedilir. Binaenaleyh bir kimse herhangi bir hizbi kastederek kalben ben "o'cuyum" iddiasında bulunsa dalâlete düşer. Ancak herhangi bir siyasî partiye rey verme başka bir şeydir. Ehven-i şerdir, eşedd-i şerdir, şerdir ama o bir vazifedir.

Aslında Müslümanın, kendisine göre politikaların dışında bir politikası, hileden uzak durma mânâsına bir çaresi vardır. O çare de şudur: Siyasetin bulanık, dolambaçlı, bozuk gösteren havasından teberri ederek, her türlü anlayışın üstünde, her türlü meslek, meşrep, mezhep, mizaç ve mezakın dışında bir ders-i hakikat vermektir ki, muhalif ve muvafık herkes rahatlıkla elini uzatsın ve tiksinti duymadan, ürkmeden, korkmadan o hakikati alsın. Hakâik-i âliye-i Kur'âniyeyi herhangi bir hizip ve kliğin rengine boyamak suretiyle o bîhemtâ elmasları ayağa düşürmemek lâzımdır. Müslümanlığın yolu ve yöntemi budur. Varsın kişi, reyini vermesi gereken yere versin, o ayrı bir mevzudur. Müslüman komünizm veya kapitalizmin taraftarı olamaz. Komünizm, sosyalizm, İslâm sosyalizmi türü akımlar, felsefenin verdiği hastalıkların dışa vurmasıdır. Sosyalizmin veya kapitalizmin olduğu yerde din yoktur. İslâm'ın olduğu yerde de ondan başka hiçbir şey yoktur. Nev'-i şahsına mahsus Allah nizamı ve

Allah’a götüren yol olan İslâm hiçbir şeyle karıştırılmamalı ve bulandırılmamalıdır.

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/85.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/19.